

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

DİNÎ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ

Muhammed Fatih TURANALP

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

Konya-2017

TEZ KABUL SAYFASI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammed Fatih TURANALP
	Numarası	128102013008
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi
	Program	Doktora
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU
	Tezin Adı	Dini İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan, **Dini İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi** başlıklı bu çalışma 17/03/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Mustafa TAVUKÇUOĞLU	
2	Prof. Dr.	Muhiddin OKUMUŞLAR	
3	Prof. Dr.	Fikret KARAPINAR	
4	Prof. Dr.	Köksal ALVER	
5	Doç. Dr.	Ayşe Zişan FURAT	

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammed Fatih TURANALP		
	Numarası	128102013008		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
Tezin Adı	Dini İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Muhammed Fatih TURANALP

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammed Fatih TURANALP
	Numarası	128102013008
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi
	Programı	Doktora
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU
	Tezin Adı	Dinî İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Dinî içerikli çocuk kitapları, din eğitimi alanındaki destekleyici materyallerin başında gelmektedir. 2000’li yıllarla birlikte dinî içerikli çocuk kitaplarının talep ve arzında nicel anlamda ciddi bir artış yaşanmış, bununla birlikte kitaplardaki niteliğin de sorgulanması önem kazanmıştır. Bu çalışmada dinî içerikli çocuk kitaplarının yoğunlaştığı yıllar olan 2003-2015 yılları arasında yayımlanmış kitaplar arasından belirlenmiş bir örneklem çerçevesinde kitapların kaynaklara uygunluk, çocuğa görelilik, eğitsellik, dil ve üslup, görsellik ve işlevsellik boyutu, öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dinî içerikli çocuk kitapları konusunda, öğretmenlerin alandaki deneyimleri de dikkate alınarak isabetli değerlendirme yapabileceği varsayımıyla, kitapların değerlendirme aşamasında hem din eğitimcilerinin, hem de branş öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuş ve kitaplar, ortaya çıkan bulgular çerçevesinde geniş bir perspektifle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Çocuk Kitapları, Dinî İçerikli Çocuk Kitapları, Çocuk Edebiyatı, Değerler Eğitimi.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Muhammed Fatih TURANALP
	Student Number	128102013008
	Department	Philosophy and Religion Sciences / Religious Education
	Study Programme	Doctoral Degree (Ph.D.)
	Supervisor	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU
	Title of the Thesis/Dissertation	Evaluation of Religious-Content Children Books According to Teachers' Views

Religious-content children books are leading sources of the supporting materials in religious education. With the coming millennia, there has been a quantitative increase in the demand and supply of religious-content children books and the question of the quality of the books has gained importance. In this study, it has been tried to evaluate books, in terms of their accordance to resources, suitability for children, educationality, language and style, visuality and functionality with the help of the opinions of teachers within a sampling set among religious-content children books published between 2003 and 2015. In the evaluation stage of the books, the views of both religious educators and branch teachers have been referred to, with the assumption that teachers can make accurate evaluations taking into consideration the experiences in the field and the books are handled in a wide perspective within the scope of findings.

Keywords: Religious Education, Children Books, Religious-Content Children Books, Children's Literature, Value Education.

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL SAYFASI	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
KISALTMALAR	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Problemi.....	2
2. Alt Problemler	2
3. Araştırmanın Amacı.....	3
4. Araştırmanın Önemi.....	3
5. Sınırlılıklar.....	4
6. Benzer Çalışmalar.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. Çocuk ve Gelişim.....	8
1.1.1. Bilişsel Gelişim	9
1.1.2. Duyuşsal Gelişim.....	9
1.1.3. Sosyal Gelişim.....	11
1.1.4. Dil Gelişimi.....	12
1.1.5. Dinî Gelişim.....	14
1.2. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları	17
1.2.1. Çocuk Edebiyatı Tanımı ve Tarihçesi	17
1.2.1.1. Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı.....	18
1.2.1.2. Çocuk Edebiyatının Dünyada ve Türkiye’deki Tarihi Gelişimi.....	21
1.2.1.2.1. Çocuk Edebiyatı Alanında Dünyadaki Gelişmeler.....	21

1.2.1.2.2. Çocuk Edebiyatı Alanında Türkiye’deki Gelişmeler.....	25
1.2.2. Kitabın Çocuğun Gelişimindeki Yeri ve Önemi.....	31
1.2.3. Çocuk Kitaplarının İçeriksel ve Biçimsel Nitelikleri	33
1.2.4. Çocuk Edebiyatı-Eğitim İlişkisi	36
1.2.5. Çocuk Edebiyatı ve Değerler Eğitimi.....	39
1.2.6. Dinî İçerikli Çocuk Kitapları	40
İKİNCİ BÖLÜM: YÖNTEM.....	45
2.1. Araştırma Modeli	45
2.2. Evren ve Örneklem	46
2.3. Veri Toplama Aracı	50
2.4. Veri Toplama Süreci	51
2.5. Verilerin Analizi	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DİNÎ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	54
3.1. KAYNAKLARA UYGUNLUK.....	54
3.1.1. Eksik, Fazladan ya da Yanlış Bilgi Aktarımı.....	54
3.1.1.1. Ayet ve Hadis Metinlerindeki Sorunlar.....	54
3.1.1.2. Kur’an Kıssalarında Eksik ya da Kur’an’da Bulunmayan Bilgilerin Aktarılması.....	56
3.1.1.2.1. Kur’an Kıssalarında Eksik Bilgi Aktarımı.....	56
3.1.1.2.2. Kur’an Kıssalarında Kur’an’da Olmayan Bilgilerin Aktarılması.....	57
3.1.1.3. Aktarılan Bilgilerde Kaynakların Sıhhati Sorunu.....	59
3.1.1.4. Eksik ya da Yanlış Aktarılan Diğer Hususlar.....	60
3.1.2. Öğretmen Görüşleri	62
3.2. ÇOCUĞA GÖRELİK	66
3.2.1. Anlatımda Çocuk Gerçekliğini Hafife Alan Yaklaşım.....	66

3.2.2. Hadis ve Ayet Meallerinde Seviye Üstü Çeviri Sorunu	68
3.2.3. Seviye Üstü İfade ve Konu Kullanımı.....	72
3.2.3.1. Seviye Üstü İfade Kullanımı	72
3.2.3.2. Seviye Üstü Konu Kullanımı.....	76
3.2.4. Yanlış Anlamaya Müsait veya Çocuğun Gelişimini Olumsuz Etkileyebilecek İfade ve Konu Kullanımı	81
3.2.5. Öğretmen Görüşleri	90
3.3. EĞİTSELLİK	106
3.3.1. Kitaplarda Eğitsel Boyut.....	106
3.3.2. Bilgilerin Doğrudan Kullanımı	111
3.3.3. Olumlu / Olumsuz Yönlendirme	112
3.3.4. Sonuç ve Ders Çıkarmaya Yönelik Anlatım.....	113
3.3.5. Öğretmen Görüşleri	115
3.4. DİL VE ÜSLUP	120
3.4.1. Çocuklar İçin Uygun Olmayan Üslup Kullanımı.....	120
3.4.2. Olumlu ya da Olumsuz Üslup Kullanımı.....	121
3.4.3. Özensiz ya da Belirsiz İfade Kullanımı	125
3.4.4. Uyumsuz Üslup Kullanımı.....	128
3.4.5. Yanlış İfade veya Üslup Kullanımı	130
3.4.6. Kurgu Zayıflığı ve Hataları.....	133
3.4.7. Anlatım Tekrarları	134
3.4.8. Anlatım Bozuklukları	137
3.4.9. Yazım Hataları	153
3.4.10. Öğretmen Görüşleri	154
3.5. GÖRSELLİK	158
3.5.1. Bütünselliğin Dışına Çıkılmış Görsel Kullanımı	158

3.5.2. Çoğaltılmış Görsel Kullanımı	162
3.5.3. Estetik Açıdan Sorunlu Görsel Kullanımı	167
3.5.4. İletisi Belli Olmayan / Uyumsuz Görsel Kullanımı	173
3.5.5. Resimlerde Temsili Anlatım	178
3.5.6. Kitapların Biçimsel Özellikleri	184
3.5.7. Öğretmen Görüşleri	186
3.6. İŞLEVSELLİK	193
3.6.1. Anlatımda İnanırcılık Sorunu	193
3.6.2. Bağlantısız İçerik Aktarımı	196
3.6.3. Çelişkili İçerik Aktarımı	199
3.6.4. Eksik Bilgi ile Anlatım İnşa Etme	202
3.6.5. İşlevsel İçerik Aktarımı	204
3.6.6. İşlevsel Olmayan İçerik Aktarımı	205
3.6.7. Öğretmen Görüşleri	207
SONUÇ VE ÖNERİLER	210
KAYNAKÇA	218
EK-1: Örnekleme Yer Alan Kitapların Kapakları	227
EK-2: Dinî İçerikli Çocuk Kitapları Listesi	230
ÖZGEÇMİŞ	246

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselam
çev.	: Çeviren
H.z.	: Hazreti
M.Ö.	: Milattan önce
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallahu aleyhi vesellem
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi vesellem
thk.	: Tahkik
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire

ÖNSÖZ

Dinî içerikli çocuk kitapları, din eğitimi alanındaki destekleyici materyallerin başında gelmektedir. Okuldaki formel eğitimin yanında özellikle ailede, çocuğun din eğitimi konusunda güvenilir kaynaklara ihtiyaç duyan anne-babalar, dinî içerikli çocuk kitaplarına yönelmekte ve çocuklar, okul dönemi başta olmak üzere dinî içerikli çocuk kitaplarıyla bir şekilde tanışmaktadırlar.

2000’li yıllarla birlikte, ülkemizde muhafazakârlaşma eğiliminin artış göstermesi ve ekonomik açıdan da gerek toplum kesimlerinin, gerek ticaret sektörünün belli bir refah seviyesine ulaşmasıyla, dinî içerikli çocuk kitaplarının talep ve arzında nicel anlamda ciddi bir artış yaşanmıştır. Çocuklarının din eğitimi için bu kitaplara yönelen anne-babalar, yayınevlerine, sayıca artan bir ivmeyle dinî içerikli çocuk kitabı yayımlamaları konusunda ticari bir motivasyon sağlamışlardır.

Dinî içerikli çocuk kitaplarında son yıllarda nicel anlamda fark edilen bu artış, ister istemez niteliğin de sorgulanmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca dinî çocuk kitabı, dinî çocuk edebiyatı kitabı gibi ayrımların yapılmayışı, değerler eğitimi ve doğrudan dinî içerik merkezli bir bakış açısıyla yeniden kitapların değerlendirilmesi ihtiyacı, çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal çerçeve ortaya koyan akademisyen ve yazarların dinî içeriği ideolojik bir yaklaşımla alan dışı olarak görmeleri, dinî içerikli edebî ürünlerin kuramsal, bilimsel ve eleştirel bir gözle yeterince değerlendirilmemiş oluşu, çocuk edebiyatı ürünlerinin olmazsa olmazı olan resim sanatının İslâm’da hoş karşılanmaması ve dindar kesimle güzel sanatlar arasına giren mesafe gibi ortaya çıkan sorunlar bu alanda çalışma yapmanın önemini artırmaktadır.

Çalışmada dinî içerikli çocuk kitaplarının yoğunlaştığı yıllar olan 2003-2015 yılları arasında yayımlanmış kitaplar arasından belirlenmiş bir örneklem çerçevesinde kitapların kaynaklara uygunluk, çocuğa görelilik, eğitsellik, dil ve üslup, görsellik ve işlevsellik boyutu, öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dinî içerikli çocuk kitapları konusunda, öğretmenlerin alandaki deneyimleri de dikkate alınarak isabetli değerlendirme yapabileceği varsayımıyla, kitapların değerlendirilmesi noktasında hem din eğitimcilerinin, hem de branş öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuş ve kitaplar, ortaya çıkan bulgular çerçevesinde geniş bir perspektifle ele alınmıştır.

Çalışmanın hazırlık sürecinde görüş ve destekleriyle bana yol gösteren kıymetli danışmanım Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu'na ve çalışmanın şekillenmesinde fikirlerinden istifade ettiğim değerli hocalarım Prof. Dr. Muhiddin Okumuşlar ve Prof. Dr. Fikret Karapınar'a teşekkürü bir borç biliyorum. Ayrıca çalışmaya görüşleriyle katkı sağlayan çok değerli öğretmenlere de şükranlarımı ifade etmek istiyorum.

Muhammed Fatih TURANALP

Konya - 2017

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı ile ilgili çalışmalar özellikle Cumhuriyet sonrası ciddi bir artış göstermiş ve çocuk edebiyatı, üzerinde kuramsal çalışmalar yapılan ayrı bir alan olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. İlk dönemlerde çocuklar için yazılmadığı hâlde anlatımlarındaki sadelik ve çocukların anlayabileceği bir içeriğe sahip olmaları sebebiyle çoğunluğu yabancı olmak üzere kimi eserler çocuk edebiyatı ürünü olarak kabul edilirken Cumhuriyet sonrası dönemlerdeki çalışmalarla sadece çocuğa yönelik ve çocuğu hedef alan yerli ürünler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Çocuk edebiyatındaki bu gelişmeler, dinî içerikli çocuk yayıncılığını da etkilemiş ve geliştirmiştir. Bu gelişimde ekonomik ve sosyo-politik süreçlerin etkisi de yadsınamaz. Dindar insanların zaman içerisinde ekonomik ve sosyal açıdan iyi yaşam standartlarına ulaşmaları, çocukların dinî gelişimlerine önem vermeleri ve bu anlamda daha nitelikli ürün beklentilerine sahip olmaları, yayın çevrelerinin dikkatini çekmiş ve onları bu alanda daha yoğun bir ürün verme eğilimine yöneltmiştir. Yine aynı şekilde muhafazakâr yayın sektörü de ekonomik anlamda daha iyi şartlara kavuşmuş ve ortaya çıkan talebi karşılamak üzere geçmiş dönemlerden daha fazla dinî içerikli yayın yapmaya yönelmişlerdir. Özellikle 2000’li yıllar, dinî içerikli çocuk kitaplarının yoğunluk kazandığı bir dönem olarak görülmektedir.

Dinî içerikli çocuk kitapları alanında ortaya çıkan bu nicel büyüme, kitapların niteliği konusunda da bir çalışma yapmanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kitaplarda sunulan içeriğin kaynaklara uygunluğu yanında, çocuğa görelilik, eğitsellik, dil ve üslup, görsellik ve işlevsellik boyutlarının eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmasının, dinî içerikli çocuk kitaplarının gelişimini de olumlu etkileyeceği düşünülmektedir. Çalışmanın bir din eğitimi araştırması olması nedeniyle kitapların değerlendirilmesinde başta din eğitimcileri olmak üzere branş öğretmenlerinin görüşlerine yer verilmekte, kitapların ve içeriğinin alandaki eğitimcilerin görüşleriyle daha zengin ve etkin bir biçimde değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Benzer çalışmalar incelendiğinde, dinî içerikli çocuk kitapları ile ilgili olarak dinî içerik ve eğitsel boyutlar yanında çocuk edebiyatı, çocuğa görelilik, estetik ve işlevsellik gibi yan alanlarla zenginleştirilmiş bir çalışmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bunun dışında, araştırmacının kendi görüşleri yanında eğitim alanına

emek vermiş kişilerin de görüşleriyle zenginleştirilmiş bir çerçevenin çok daha faydalı olacağı kuşkusuzdur.

Alanda yapılmış çalışmaların üzerine bilimsel anlamda yeni şeyler katmak ve din eğitimi bilimi alanına katkı sağlamak adına hazırlanan bu çalışmanın giriş bölümünde çalışmanın kapsamı; araştırma problemi, alt problemleri, araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları ifade edilmekte, birinci bölümde kavramsal çerçeve; gelişim dönemleri, çocuk edebiyatı, çocuk kitapları ve çocuğun gelişimindeki yeri, dinî içerikli çocuk kitapları gibi başlıklarla ele alınmakta, ikinci bölümde çalışmanın yöntemi açıklanmakta ve üçüncü ve son bölümde de araştırmanın bulgularına ve yorumlara yer verilmektedir.

1. Araştırmanın Problemi

Dinî içerikli çocuk kitaplarının kaynaklara uygunluğu nasıldır? Kitaplar çocuklara uygun olarak hazırlanmakta mıdır? Kitaplarda eğitsel bir yaklaşım var mıdır? Kitaplarının çocuk edebiyatı bağlamı nasıldır? Kitaplarda kullanılan görseller ve tasarım unsurları ne durumdadır? Kitapların çocukların hayatıyla bağlantılı bir işlevi var mıdır? Dinî içerikli çocuk kitapları hakkında öğretmenler ne düşünmektedir? Dinî içerikli çocuk kitapları, dönemsel olarak nasıl bir seyir izlemiştir? gibi sorulara bu çalışmada cevap aranmıştır.

2. Alt Problemler

Dinî içerikli çocuk kitaplarının;

- kaynaklara uygunluk,
- çocuğa görelilik,
- eğitsellik,
- dil ve üslup,
- görsellik ve
- işlevsellik bakımından durumu nasıldır?

3. Araştırmanın Amacı

Dinî içerikli çocuk kitaplarının din eğitimi açısından incelendiği bu çalışmada amaç, çocuk edebiyatının kuramsal temellerinden yola çıkarak dinî içerikli çocuk kitaplarını eleştirel bir bakış açısıyla incelemek ve bu alanda neler yapılması gerektiği, eksikliklerin neler olduğu gibi çıkarımlar doğrultusunda din eğitimi bilimine katkı sağlamaktır.

Ayrıca edebiyatın ve eğitimin bir arada olup olmayacağı gibi tartışmaların çevresinde din eğitimi için destekleyici bir işleve sahip olan dinî içerikli çocuk kitaplarının edebî niteliğinin ve eğitsel yanlarının tespiti, kaynaklara uygunluk, çocuğa görelilik, görsellik ve işlevsellik bakımından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bunu sağlarken de alandaki tecrübeli öğretmenlerin görüşlerinden yola çıkarak sonuç ve önerilere ulaşılması hedeflenmektedir.

4. Araştırmanın Önemi

Ülkemiz pek çok alanda olduğu gibi çocuk edebiyatı ile ilgili ürünler konusunda da yakın bir geçmişe sahiptir. Çocuk edebiyatı ile ilgili kuramsal çalışmaların da aynı ölçüde yeni olduğundan söz edilebilir. 1980 sonrası dönem, çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal çalışmaların yoğunlaştığı yıllar olarak görülmektedir.

Dinî içerikli çocuk edebiyatı alanında ise bugüne kadar kuramsal çerçevede doyurucu bir inceleme ve sağlıklı bir değerlendirme yapıldığından bahsetmek oldukça zordur. Bu alandaki incelemeler, çocuk edebiyatı ile ilgili kuramsal çalışmaların yanında bir elin parmaklarını bile geçmemektedir. Din eğitimi alanında spesifik olarak verilmiş örnekler dikkate değer olsa da bu alanda yapılan çalışmalar, ya eğitim temelli olarak edebî ürünleri ele almakta ya da genel bir kurgu içerisinde sınırları belli olmayan ve bilgi karmaşası hâlinde sunulan bir dinî çocuk edebiyatı çerçevesi çizmektedirler. Değerler eğitimi temelli çalışmaların dinî içerikli çocuk kitaplarının kapsamına girip girmeyeceği ise ayrı bir problem alanıdır. Çocuk edebiyatı alanında yapılmış kimi çalışmaların ideolojik bir yaklaşımla dinî içerikli çocuk edebiyatını edebiyat dışında bırakma eğilimi içinde oldukları da görülmektedir. İçerik sınırlarının belirsizliği, dinî çocuk kitabı, dinî edebî çocuk kitabı gibi ayrımların yapılamayışı da hesaba katıldığında değerler eğitimi ve

doğrudan dinî içerik merkezli bir bakış açısıyla yeniden kitapların değerlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Yine dinî içerikli edebî ürünlerin kuramsal, bilimsel ve eleştirel bir gözle yeterince değerlendirilmemiş oluşu, çocuk edebiyatı ürünlerinin olmazsa olmazı olan resim sanatının İslâm'daki konumunun belirsizliği ve dindar kesimle güzel sanatlar arasında giren mesafe gibi hususlar, bu çalışmanın önemini bir kat daha artırmaktadır.

5. Sınırlılıklar

Araştırmada,

- Dinî içerikli çocuk kitaplarının yoğunlaştığı yıllar olan 2003-2015 yılları arasındaki çocuk kitabı evreni örnekleme esas olarak belirlenmiştir.
- Örnekleme, doğrudan dinî içeriği olan kitaplardan seçilmiş, dinî içeriğe değinen ve değerler eğitimi içeriği taşıyan kitaplar örnekleme dışında bırakılmıştır.
- Örnekleme, okul dönemine rastlayan ve somut işlemler dönemi olarak da adlandırılan, dinî gelişim anlamında da en önemli yaş aralığı olarak ifade edilen 7-12 yaş arasına yönelik kitaplardan seçilmiş, okul öncesi içeriği olan ve doğrudan ibadet (Namaz, Kur'an) öğretimine dayanan namaz hocası ve elifba türü kitaplar tasnif dışı kalmıştır.
- Örnekleme esas kitaplar Türkçe telif eserlerden oluşmuş ve yabancı dilden çevrilmiş olan eserler dışarıda bırakılmıştır.
- 15 Temmuz sonrası yasaklı yayınlar listesine giren 181 adet dinî içerikli çocuk kitabı da çalışmanın evreninden çıkarılmıştır.
- Çalışma ayrıca Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Meslek Dersleri, Sınıf, Edebiyat/Türkçe, Rehberlik ve Sosyal Bilgiler branş öğretmenleri ile ilahiyatçı akademisyen, imam, vaiz ve Kur'an Kursu öğreticisi gibi örgün ve yaygın din eğitimi alanlarında hizmet veren eğitimcilerin görüşleri ile sınırlıdır.

6. Benzer Çalışmalar

Bu çalışmaya benzer çalışmaların ilki, 1995 yılında Atiye Gözen tarafından Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında hazırlanan "*Çocuk Hikayelerinde Dini Motiflerin*

Eğitim Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezidir. Tez, başlık olarak çocuk hikâyelerinde dinî motiflerin incelendiği izlenimi verse de yalnızca Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki dinî motifleri ele almakta ve 31 sayfalık sınırlı hacmi ve ulaştığı sınırlı sonuçlar itibariyle başlığın hakkını veren kapsamlı bir çalışma olarak görünmemektedir.

1996 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı Güzel Sanatlar Eğitimi Bilim Dalında, Mehmet Çoban tarafından hazırlanan *“Dini Konulu Çocuk Kitaplarının Yapısal ve Eğitsel Nitelikleri”* isimli yüksek lisans tezi, Millî Eğitim tarafından tavsiye edilen rastgele belirlenmiş 7 öykü kitabı içindeki öykülerin içerik ve biçimsel kriterler göz önüne alınarak incelenmesinden oluşmaktadır. Bu çalışmanın eksik yönleri de yine yalnızca araştırmacının görüşlerini içermesi, hazırlanmış olduğu alan itibariyle din eğitimi boyutunu içermemesi ve sınırlı bir örneklem içerisinde kalmasıdır.

Alandaki bir diğer çalışma, 2003 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında Gülsüm Pehlivan’ın hazırladığı ve *“Çocuk Kitaplarında Dini Motifler ve Din Eğitimi”* başlığını taşıyan yüksek lisans tezidir. Bu çalışma 2014 yılında DEM Yayınları tarafından *“Osmanlı Döneminde Çocuk Hikâye Kitapları - Dinî ve Ahlâkî Motifler”* ismiyle ve Gülsüm Pehlivan Ağırakça imzasıyla kitap hâline getirilmiştir. Çalışma, sistematik içeriğiyle dikkat çekmekte ancak Osmanlı dönemini ele aldığı için modern çocuk edebiyatı ve son dönem çocuk yazınına içermemektedir.

2008 yılında, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında Hatice Demirbağ tarafından hazırlanan *“Çocuklara Yönelik Dini Kitaplarda Oluşturulması Amaçlanan Peygamber Tasavvuru”* başlıklı yüksek lisans tezi ise dönemin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi müfredatında Hz. Muhammed hakkında öğretilenlerle, Hz. Muhammed hakkında yayımlanan 70 adet kitabın 50 adetlik örnekleme indirilerek içerik analizine tabi tutulması sonucu elde edilen verilerin karşılaştırmasını içermektedir. Çalışma, müfredat ve dinî içerikli çocuk kitapları arasındaki bağlantıyı incelemesi bakımından önemlidir. Ancak sadece Hz. Muhammed konulu kitapların ele alınması ve araştırmacının sadece kendi yorumlarını içermesi bakımından da sınırlı bir çalışmadır.

Bu tez çalışmasının hazırlık süreci içerisinde içerik analizi yapılmış, öğretmen görüşleri alınmış ve bulguların yazılması işleminin sürdüğü sırada, 2016 yılının Mayıs ayında Aslıhan Atik (Yıldız) tarafından Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında “*Ernest Harms ve Ronald Goldman’ın Dini Gelişim Kuramları Bağlamında Dini İçerikli Çocuk Kitapları*” başlıklı bir doktora tezi tamamlanmıştır. 2010-2014 yılları arasındaki 22 adet dinî içerikli çocuk kitabının içerik analizi yöntemiyle incelendiği çalışma, bu çalışmadan tamamen farklı bir örnekleme sahiptir. Temel olarak Ernest Harms ve Ronald Goldman’ın dinî gelişim kuramlarına dayanmakta ve 4-12 yaş arası çocuklara yönelik kitapları kapsamaktadır. Kitaplar, okul öncesi ve ilkokul dönemi olmak üzere iki farklı aşamada incelenmiştir. Çalışma, her ne kadar dinî gelişim kuramlarına dayansa da yazarın kendi yorumlarıyla sınırlı olması, örnekleme yazarın kendi kitaplarından birine de yer verip kitabı olumlu ifadelerle yorumlaması, kuramların kimi yerlerde Hıristiyanlığa dayalı unsurlar içermesi ve bu unsurlarla bağlantılı genellemelerden İslâm’a ilişkin çıkarımlara ulaşılması, kitapların yalnızca dinî gelişim kuramlarının çerçevesiyle sınırlı olması ve başka kriterler bakımından incelenmemesi, Türkiye’deki dinî otorite konumundaki Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı gibi kurumların yayınlarının örneklemeden tedrici olarak çıkarılması, çalışmanın eksik ve olumsuz yönleri olarak değerlendirilmektedir. Bunun dışında yazar, bir makalesinde dinî gelişim kuramlarını eleştirmekte ve şu cümlelere yer vermektedir: “*Piaget ve takipçilerinin; dini gelişim konusunda, dini bir düşünce şekline indirgemesi ve sınırlı bir şekilde ele alması gibi riskli bir durum söz konusudur. Belli yaşlardaki çocuklar için ‘şunu anlar şunu anlamaz’ şeklindeki bir sınırlandırma yapmak, din eğitimcisini ve ebeveyni yanlış yönlendirebilir. Çünkü din sadece düşünceden ya da bilişsel süreçlerden ibaret değildir. Bilişsel teorilerin temel problemi aslında bu noktadadır. Her ne kadar Goldman hayat merkezli bir din önerse de bu problemi çözebilmiş değildir. Fowler ve Oser’in aşama teorileri de benzer bir problemi barındırır. Ergenlik dönemine kadar dini düşüncenin literal olması ya da Piaget’nin ifadesiyle somut düzeyde olması, Goldman ve Elkind’de olduğu gibi din eğitimcilerini yanlış yönlendirebilir. Örneğin Mekke’de milyonlarca insanın tavaf yaptığını gören bir çocuk, her ne kadar duygularını ifade edecek kavramlar sistemine sahip olmasa da, birçok şey hisseder,*

kendi içerisinde bunları yaşar. Ancak bu teoriler bu durumları yorumlamada bize yol göstermez hatta çocukların bu tür manevi durumları yaşayamayacağını varsayarak eksik değerlendirmede bile bulunabilirler.” (Atik, 2015, s. 740) Bu eleştirileri yapan bir yazarın dinî gelişim teorilerini temel alarak dinî içerikli çocuk kitapları hakkında kanaatlere ulaşması ve bu eleştirilere dair tezde herhangi bir bahis açmaması çelişkili bir durumdur.

Bu çalışmaların dışında, genel olarak çocuk kitapları hakkında yapılmış, Fatih Erdoğan imzalı *“Türkiye’de 1996-1998 Yıllarında Yayımlanmış Telif Çocuk Kitaplarının İçerik Analizi”* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Ana Bilim Dalı, 1999) başlığını taşıyan doktora tezi ve Arzu Erdi’nin hazırladığı *“Türkiye’de 1980-1985 ve 2000-2005 Yılları Arasındaki Çocuk Kitaplarında Eğitsel İletiler (Karşılaştırmalı Bir Çalışma)”* (Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, 2008) isimli doktora tezi, yöntem ve içerik bakımından dikkat çeken çalışmalardır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çocuk ve Gelişim

Çalışmanın örneklemini teşkil eden dinî içerikli çocuk kitaplarının hitap ettiği kesim, Piaget'nin bu alanda genel kabul görmüş tanımına göre “somut işlemler dönemi” olarak belirlenmiş ve “son çocukluk” diye de tanımlanan 7-11 yaş aralığı çocuklardır. Özellikle dinî gelişmeyi Piaget'in bilişsel gelişim teorisinden bağımsız ele almanın mümkün gözükmediği (Kuşat, 2012, s. 38) ve Piaget'in geliştirdiği bu teori ile dinî gelişim arasında yapılan istatistiki ampirik araştırmaların çocuklar ve ergenlerde bilişsel gelişim aşamaları ile dinî gelişim özellikleri arasında yüksek bir korelasyonun bulunduğu (Kuşat, 2012, s. 42) alan uzmanları tarafından ifade edilmektedir. Dinî gelişim kuramlarına göre de bahsi geçen yaş aralığının 7-12 yaş olduğu görülür. 12 yaş ise artık çocukluğun son bulduğu ve ilk gençliğe geçişin başladığı, dinî açıdan da bülüğ çağının eşiği olan bir yaş olduğu değerlendirilmektedir. Çocuğun doğuştan itibaren iyi ve temiz olan şeylere daha yatkın olduğu (Okumuşlar, 2002, s. 35) göz önüne alındığında ergenlik öncesi ve okumayla tanışıklığa rastlayan bu dönem, çocuğun gelişimi için oldukça önemli bir zaman dilimidir. Okul dönemi de olarak adlandırılabilir bu dönem için gelişim psikolojisi ile ilgili birçok kuramcı, çocukların okul yıllarında ahlaki değer kodları geliştirdikleri, iyi ya da kötü, bu yıllarda karakterlerinin şekillendiğini vurgulamıştır. (Karatay, 2011, s. 1441) Ferdî farklılıklar nedeniyle, çocuktaki gelişim safhalarını kesin sınırlarla belirlemek mümkün olmasa da, 7-12. yaşlar, çocukta açıkça fark edilebilen, belli ve önemli bir gelişim dönemi olmasıyla dikkat çekmektedir. (Ay, 1989, s. 21)

Bu bölümde 7-12 yaş arası çocuğun gelişim özelliklerine yer verilmekte ve zihinsel gelişim özellikleri bakımından *bilişsel gelişim*, duygulara ve bunun dış dünya ile olan dengesini konu edinen *duyuşsal gelişim*, toplumsal olarak gelişim süreçlerinden yola çıkılarak *sosyal gelişim*, dil ve kavram becerilerinden bahisle *dil gelişimi* ve en son dinî içerikli çocuk kitaplarında konu edilen dinî içeriğin algılanma düzeyine temel teşkil eden *dinî gelişim* ele alınmaktadır. Konular ele alınırken, alanın temel tanımlarından ve farklı yaş gruplarının özelliklerinden ziyade özetle,

belirlenmiş gelişim aralığı olan 7-12 yaş çocuklarının gelişim özelliklerine odaklanılmıştır.

1.1.1. Bilişsel Gelişim

Son çocukluk döneminin başlarında, özellikle 6 yaşına rastlayan dengesiz ve olumsuz gelişim özellikleri, 7 yaşından itibaren yerini giderek düzenli ve dengeli bir döneme bırakır. (Yavuzer, 1997, s. 115) 7-11 yaş arasını kapsayan somut işlemler dönemi, çocuğun okula başladığı zamana denk gelir. Bu dönemin en belirgin bilişsel özelliği çoklu sınıflamadır. (Aydın, 2005, s. 65) Sınıflama, sıralama gibi gruplamalarla aynı zamanda çocukta organize etme ve bir sistem kurma yeteneği gelişir. Bu ona dış bir değişikliği içsel olarak telafi etme olanağı kazandırır. Ancak 9 yaşlarına kadar çocukların çoğu sınıflar arasındaki ilişkileri anlamakta zorluk çeker. (Yavuzer, 1997, s. 116) Yüksek zihinsel işlemler çocuğun kültürüne, bilgi düzeyine, önceki yaşantılarına bağlı olarak, ancak 6. ve 7. yaş dolaylarında başlar. Bu yaşta çocuklar, nesnelere üzerinde düşünür ve onları kendi fikirleriyle tartar, sınıflandırır ve varsayımlarını denetleyecek sonuçlar çıkarır. Çünkü bu yüksek işlemler, bir dereceye kadar çocuğun algısına bağlıdır: Çocuk gözler ve sonra da bunlar üzerinde düşünür. (Binbaşıoğlu, 1975, s. 140)

7-11 yaşları arasında çocuklarda mantıksal düşünme ve sayı, zaman, mekân, boyut, hacim, uzaklık kavramları yerleşmeye başlar. Çocuklar bu dönemde somut işlemleri tersine döndürebilirler, yetenekleri yetişkinlerinki gibi olmaya başlar ancak soyut düşünce henüz tam gelişmemiştir. (Yavuzer, 1997, s. 115-116) Elle tutulup gözle görülebilen olay ve olgulardan bazı mantıkî sonuçlar çıkarılabilir. Fakat gene de noksandır. (Binbaşıoğlu, 1975, s. 130)

Çocuğun bilişsel anlamda gösterdiği bu gelişmelerin duygu dünyasına da yansıdığı ve bu dönemde bilişsel anlamda olduğu kadar duyuşsal olarak da önemli gelişmeler gösterdiği görülmektedir.

1.1.2. Duyuşsal Gelişim

Bu dönemde mantıksal düşünmenin başlaması duygusal yaşamda dikkate değer bir dengenin oluşumuna yardımcı olur. (Yavuzer, 1997, s. 117) 9 yaşındaki çocuğun gerginlik içinde olmasına karşılık, 10 yaşında bu gerginlik tümüyle gitmiş,

onun yerine uysallık ve uyumluluk geçmiş, bu da 10 yaş çocuğunu daha hoşgörülü yapmıştır. (Yavuzer, 1997, s. 120) 10 yaşlarındaki çocuk, temel gelişiminin doruk noktasındadır. Bedenî ve ruhî yönden önemli ölçüde olgunlaştığı gibi; büyüklerle ilişkilerinde de dengeli, uyumlu ve başarılıdır. (Ay, 1989, s. 24) Bu yaştaki çocukların kendileri hakkında endişeleri yoktur, benliklerini ve hayatı olduğu gibi kabul etme eğilimindedirler. Olayların üzerinde fazla durmazlar, kesin yargı gibi genellemeler yapmazlar. Bu yaş, öfkenin en az görüldüğü dönemdir. (Yavuzer, 1997, s. 121) Hayal dünyası onun dünyası içerisinde hâlâ önemli rol oynar. Özellikle birçok oyunlar ve davranışlarda hayali teşebbüslerin katkısı inkâr edilemez. Çünkü o, kendini kendisinin kahraman olduğu bir dünyada zanneder ve sık sık hayal ettiği kahraman gibi hareket eder, onun gibi başarılı işler yapmaya çalışır. (Yavuz, 1994, s. 68)

Okul çağında imgelemsel nitelikteki korkular azalır; bunun yerine, bıçak, yılan, köpek, yangın, hastalık, doktor, kaza gibi gerçek nesnelere korkulur. (Binbaşıoğlu, 1975, s. 163) Kıskançlık, öfke, nefret, korku gibi duygular giderek azalsa da öğrencilerin bu duyguları az da olsa okula getirdikleri bir gerçektir. Çocuk giderek bağımsızlaşmak istediğinden bu eğilimi engellenince ya da okuldaki başarısızlığından dolayı tenkid edilince veya uzun uzun öğüt verilince buna kızar, sinirlenir, öfkelenir. (Yavuz, 1994, s. 73) Okul çağında sevgi, öğretmene ve diğer çocuklara karşıdır. 7-8 yaşlarından sonra sevgi, özellikle aynı yaşta ve aynı cinsten olan çocuklarda toplanır. (Binbaşıoğlu, 1975, s. 169) Öğretmen, çocuğa o kadar tesir eder ki bu tesiri, kendisi bile tahmin edemez. Çocuklar, onun tavır ve davranışlarını adım adım takip ederler. Öğretmenin kendilerine karşı takındığı tavrı hissetmekte, öğretmenin tahmin edeceğinden daha çok duyarlıdırlar. Küçük bir gülümseme, küçük bir övgü sözü, küçük çocukları çok mutlu kılar. Alay, başkaları önünde küçük düşürme, özellikle haksız tenkitler veya cezalar, çocuklarda yıllar yılı devam edecek tavırlar meydana getirebilir. (Canatan, 1967, s. 279)

Çocuktaki ortaya çıkan duygusal bu değişiklikler, çocuğun sosyalleşmesine de bir şekilde etki etmekte, kendisini tanımaya başlayan ve sosyal tercihleri oluşmaya başlayan çocuk toplumsal anlamda da bir gelişim göstermektedir.

1.1.3. Sosyal Gelişim

Sosyal çevre, insanın içinde bulunduğu toplum veya ferdin dışında olan ve onun normal gelişmesine, benliğini algılamasına yardım eden veya onu engelleyen araç, gereç ve etki gibi şart ve vasıtaların tümüdür. (Canatan, 1967, s. 267)

Yaşam süreci içinde, belki de hiçbir dönemde rastlanmayacak düzeydeki kolay etkilenme bu evrede görülür. Kendi akranlarının görüş ve düşüncelerini paylaşan, kabul eden çocuk, daha büyük çocukların ve erişkinlerin görüşlerine karşı koyar. (Yavuzer, 1997, s. 118)

Bu çağda yarışmadan dolayı kavgalar, başkalarının şahsına saldırmak azalır. Fakat boğuşmak, itişmek ve güreşmek gibi eğilimler devam eder. Bu çağdaki çocukların ahlâkî prensipler hakkındaki bilgileriyle davranışları arasında sıkı bir ilişki görülmez. Büyüklerinin değer verdikleri duygu ve düşünceler çocuklarda da kendini gösterir. Fakat arkadaşların, oyunların ve din telkinlerinin de rolü büyüktür. (Canatan, 1967, s. 278-279) Okulda 6-8 yaşlarına bulunan kız ve erkek çocuklar, herhangi bir ayırım yapmaksızın birlikte oyun oynayabilirler. Bundan 3-4 yıl sonra ise, 9-11 yaşlarına gelen çocuklar, daha çok kendi cinsi ile arkadaş olmak ister. Bu zamanda, kızlar kızlarla; erkekler de erkeklerle oyun oynarlar. Bu çağda kızlar, erkekler tarafından “mızmız”; erkekler de kızlar tarafından “kaba” olarak nitelendirilir. Her iki cins birbirini aşağı görür veya küçümser. (Binbaşıoğlu, 1975, s. 184)

Son çocuklukta sıklıkla rekabet görülür. Bu dönemdeki rekabet çoğunlukla kavgaya neden olur. Kendi evlerinde bazı sorumlulukları üstlenmeyi öğrenen çocuklar, sadece başarılı bir uyum göstermekte kalmamakta, aynı zamanda grubun lider rolüne seçilmiş bir üyesi de olabilmektedirler. (Yavuzer, 1997, s. 119) Çocuk, akranları arasında en iyisi olmak için çalışma duygusu geliştirir. Çocuğun doyurulmaz merak ve enerjileri okuldaki akranları ve sosyal çevresini tanıma ve bu ilişkilerde başarılı olma amacıyla kullanır. (Arı, Üre, & Yılmaz, 1999, s. 70)

Okul çağında genellikle dışa dönüklük egemendir. Bu nedenle çok tehlikeli oyun ve hareketlere de girişirler. (Binbaşıoğlu, 1975, s. 185) Erikson'a göre bu çağda yaşlılarla ilişkiler ön plana çıktığı gibi bir şeyler öğrenme ve üretmenin zevki yaşanmakta, toplumsal açıdan oldukça belirleyici olan bu dönemde üretkenlik ve başkalarının yanında iş yapma ve iş bölümü davranışı gelişmektedir. Bu dönemdeki

tehlike ise çocuğun yetersizlik ve aşağılık duygusuna kapılmasıdır. (Karaca, 2007, s. 108-109)

Okul çağında övünme duygusu da artar. Bu, çocuğun “yetişkin” ölçütlerini benimsemeye başlamasının bir belirtisidir. Çocukların ele avuca sığmadığı, toplumsal bakımdan, ana-baba ve öğretmenlerin çaresiz kaldığı yıllar okul yıllarıdır. 8-12 yaş arasında haşarılık oranı en yüksek seviyeye ulaşır. (Binbaşıoğlu, 1975, s. 185) Bu çağda çocuklar, büyüklerin koydukları kurallardan daha çok kendi aralarında kurdukları şeylere uyarlar. Bu eğilim onları gruplaşmaya ve birbirlerini savunmaya, otoriteye veya ana-baba ve öğretmene karşı kafa tutmaya sürükler. (Canatan, 1967, s. 279)

10 yaş çocuğunun sosyal ilişkilerinde öğretmeni, arkadaşları ve özellikle annesiyle kurduğu yakın ilişkiler ön plana geçer. Onlarla olan ilişkileri diğer ilişkilerini de etkiler, benmerkezci değildirler. Evde anne babalarının yanında, yakınında buldukları zaman kendilerini çok güçlü hissederler. Uğraşlarının büyük çoğunluğu “amaçsızmış” gibi görünse de, onlar bunları kendi mantık yapılarına göre, insanlararası ilişkilerde uyumu ve bu ilişkileri olgunlaştırmayı amaçlayarak yaparlar. (Yavuzer, 1997, s. 121-122)

Toplumsal gelişim, zekâ ile değişiklik gösterir. 10 yaşlarından sonra, inatçılık, bencillik davranışları yerini zekânın da etkisiyle “eleştiri”, “nispet etme” gibi daha ince davranış biçimlerine bırakır. (Binbaşıoğlu, 1975, s. 184)

Son çocukluk döneminin sonlarına doğru çocukta problemleri kendi kişisel girişimleriyle çözüme yeteneğinin yüksek düzeyde geliştiği görülür. Çocuğun bu yeteneği kendinde bulabilmesi, her şeyin en iyisini yapmak üzere kendisini zorlaması yetişkin davranışlarıyla eş düzeyde olduğunu gösterir. (Yavuzer, 1997, s. 118)

Sosyal anlamda farklı gruplara katılan 7-12 yaş çocuğu, özellikle okulun da etkisiyle bilişsel ve duyuşsal düzeyde ortaya çıkan yetenekleri, iletişim ve sosyal becerileri ile dil gelişimi anlamında da önemli bir mesafe kat etmektedir.

1.1.4. Dil Gelişimi

Son çocukluk dönemindeki çocuklar artık düşündükleri ve merak ettikleri çeşitli becerileri öğrenmeye başlarlar. Bir anlamda düşündüklerinin işlevsel düzeyde gerçekleşmesi onlara haz verir. Örneğin sözcükleri dilediği biçimde kullanabilmesi,

yazmayı öğrenmesi, resimli macera kitaplarını okuyabilmesi, sayıları toplayabilmesi çocuğa haz veren beceriler arasında sayılabilir. (Yavuzer, 1997, s. 117) Anlatım yeteneği oldukça gelişmiş olan çocuk, kendisini, türlü ilişkiler içinde olduğu kadar, doğrudan da anlatabilecek duruma gelmiştir. (Ay, 1989, s. 23)

Yedi sekiz yaşlarında kavramlar henüz yeterince genel manalara ulaşmış değerlerdir. Bununla birlikte onlar oldukça gelişmiş bir özellik gösterirler. Nitekim kavramların zenginleştiği ve bunlar arasında zihinsel bağların oluşmasında ciddi ilerlemelerin olduğu ve buna bağlı olarak hüküm yürütmelerin oldukça arttığı görülmektedir. Bu da çocuk düşüncesinin giderek daha mantıklı ve değişen bir gelişme süreci içine girdiğini gösterir. (Yavuz, 1994, s. 102)

Sözlü beceri 8 yaşında kendini gösterir. Bu yaşta çocuğun dili hızla gelişmektedir; bazen dili bir yetişkin gibi kullandığı görülür. Çocuk eski sözcük bilgisini zenginleştirir, sözcük dağarcığı 3000 kelimeye ulaşır. Bu sözcüklerin çoğu sıfat ve edattır. Çünkü çocuk, yalnızca olayların ve nesnelerin yalnızca adını öğrenmekle yetinmez, özelliklerini, farklarını ve benzerliklerini de öğrenmek ister. Çocuk farklılıkların ve benzerliklerin farkına varır. Benzerlikleri öğrenmeden farklılıkları meydana çıkarır. (Yavuzer, 1997, s. 117-118)

Okul yıllarında çocuğun her yıl ortalama 1000 yeni sözcük öğrendiği görülür. (Binbaşıoğlu, 1975, s. 143) Konuşulan dile hâkim olmak artar. Bu yaşlarda öğrenilmeye başlayan okuma ve yazmada birçok kimseler yetişkinlik seviyelerinde varacakları hudutlara yaklaşır. Özellikle fikirleri yazı ile ifade etme yeteneği ağır gelişen bir proses olduğu için bu devrede varılan seviye pek de yeterli sayılmaz. Ancak öğrenime devam etmek suretiyle bu alanlarda yeter derecede verimli olmak mümkün olur. Çocuk olgunlaştıkça, diğer dil şekillerini olduğu gibi insanın yüz ifadesi de daha iyi anlamaya başlar. Bu yetenek, yetişkinlik devresine kadar gelişmekte devam eder. (Canatan, 1967, s. 277-278)

Bilhassa çocukların yaşları ilerledikçe özellikle on-on iki yaşındaki çocukların kendi günlük hayatlarında yaptıkları tecrübeler ve gözlemlerin, çevrelerinden gelen tesir ile kavramların sağlamlaşmakta ve daha çok zenginleşmekte olduğu bir gerçektir. (Yavuz, 1994, s. 102) Çocuk bu yaşlarda, soyut düşünce için gerekli fonksiyonları elde ederek müşahhas olan şeylerden ve hayalden

sıyrılarak, mücerred olan kavramlara ve gerçeklere doğru bir açılış içindedir. (Ay, 1989, s. 22)

Gerek evde, gerekse ev dışında çocuğun kazanacağı çeşitli yaşantılar çocuğun dil gelişimi için çok gereklidir. Bu suretle çocuk, ilgilerini genişletir, yeni ilgiler geliştirir. Bu nedenle, çocuğun görme, işitme ve dokunma duyularını harekete geçirecek bir ortam içinde bulunması, onun dil gelişimini de büyük ölçüde etkiler. (Binbaşoğlu, 1975, s. 141)

Çocuğun gelişiminde aileye, yani anne-babaya büyük görevler düşmekte ve aile ortamı gerek formal ve gerekse informal yönüyle çocuğun dünyasındaki ilk eğitim kurumu sayılmaktadır. (Tavukçuoğlu, 2002, s. 52) Gelişim safhalarının sıralanan farklı boyutları yanında çocuğun elbette aile ve toplum içinde ve okul düzleminde alacağı eğitimin de rolüyle göstereceği dinî gelişimden de söz etmek gerekmektedir.

1.1.5. Dinî Gelişim

Dinî gelişim, çocuğun kutsal diye nitelendirdiği şeyle ilişkilerinden kaynaklanan tecrübelerinin bir yorumundan ibaret olup (Kuşat, 2012, s. 42) daha çok çocukluk döneminin dinî kabiliyet ve özellikleri hep dinî duygu çerçevesinde ele alınmış ve incelenmiştir. (Kuşat, 2012, s. 37)

Dinî algılamalar açısından 7-9 yaş grubundaki çocukların Tanrı'yı hâlâ insanî unsurlarla düşündükleri bilinmektedir. İnsanların fiziksel sınırlarının farkında olmakla birlikte, Tanrı'yı insan gibi düşünme eğilimi fazladır. Fakat, kendilerinden Tanrı'yı anlatmaları istendiğinde, bunu eskisine göre daha rahat anlatabildikleri görülür. (Mehmedoğlu, 2005, s. 68) Doğal olarak çocuklar büyüdükçe, somutlaştırma düzeyi düşmekte, soyut biçimde tasavvur etmeye yönelik bir gelişim süreci gerçekleşmektedir. (Yıldız, 2007, s. 170) 9-10 yaşlarından itibaren çocuklar artık soyut bir Allah kavramını düşünebilecek kapasiteyi zihinsel olarak elde etmiş olurlar. (Mehmedoğlu, 2005, s. 80) Çocuklara tanrı, nasıl tanıtılmış ve öğretilmişse, çocuklar bunu isteyerek kabul edip, tasavvurlarında da öylece yansıtmaya çalışırlar. Çünkü onlar tasavvur ettikleri Tanrı'nın, kendileri neye ihtiyaç duyarlar ve ne isterlerse vereceğine inanmaktadırlar. (Yavuz, 1987, s. 173) Bu dönemde çocuğun din ile ilgili tanımları ve kullandığı cümleler dikkatle incelendiğinde, onların her

zaman maddî unsurlar taşıdığı görülür. Allah, melek, şeytan gibi kavramlar kendi sosyal tecrübeleri ile ilişkili olarak anımsarlar ve dua ederken Tanrı'dan bolca maddî şeyler isterler. (Mehmedoğlu, 2005, s. 69) 7 yaşından itibaren inançla ilgili konularla yakından ilgilenen çocukların 10-12 yaşlarından itibaren de metafizik alana ilişkin sorular sordukları ve meleğin, şeytanın ve diğer soyut varlıkların ne oldukları, "helal" ve "haram" gibi kurallar ve bu kurallara uymayanlara Tanrı'nın ne yapacağı ile ilgilendikleri görülmektedir. (Mehmedoğlu, 2005, s. 71) 7-12 yaş aralığında cennet, cehennem, melek, şeytan gibi kavramların, çocuk nazarında olumlu veya olumsuz bir değer kazandığı ve çocuğun bu kavramlar karşısında kesin bir tavır takındığı görülmektedir. (Yavuz, 1987, s. 185)

Temel eğitim çağı çocuklarının dinî duygu ve düşünce gelişimleri, yaşlarına ve yetiştikleri sosyal ve dinî çevre şartlarına göre olduğu kadar cinsiyetlerine göre de değişim göstermektedir. Erkekler Tanrı'yı rasyonel bir varlık olarak düşünürken, kızlar Tanrı ile daha çok estetik bir ilgi kurmaktadır. (Mehmedoğlu, 2005, s. 76-77) & (Yıldız, 2007, s. 30-31)

Bu noktada geliştirilen dinî gelişim teorilerine değinmek de yerinde olacaktır:

Harms'ın dinî gelişim teorisine göre "gerçekçi evre"de duygusal açıdan daha kararlı olduğu gözlemlenen 7-12 yaş çocuğu, dinî kavramları somutlaştırma eğilimindedir. Dinî kurumları, biçimsel özellikleri ve gelenekleriyle birlikte ciddiye alan bu evre çocuklarının bu şekilde davranmasında aile büyüklerinin ve dinî kurumların oldukça önemli bir rolü bulunmaktadır. (Karaca, 2007, s. 41-42) Çocuğun dinî formları ve kurumları ciddiye almasının nedeni, bu dönemde kendinden yaşça büyük olanların yaptıklarını görmesidir. (Clark, çev. Çiftçi, & Yıldız, 1998, s. 192) Harms'a göre çocuktaki duygu, şekilsel ifade kabiliyetini yaratır, çünkü duygular entelektüel olarak ifade edilemez. Çocuğun sembolizmi de buradan doğar. (Yıldız, 2007, s. 60)

Elkind'in teorisine göre ise 3. aşamaya tekabül eden bu yaş aralığında çocukta açık muhakemeye ilgili daha olgun biçimler geliştirmeye yarayacak bir kapasite vardır. Tanrı'yı ve kutsal kitaplardaki Tanrı imajını kabul eden çocuklar, Tanrı'yla nasıl bir ilişki kuracağı problemiyle yüzleşmekte ve bu konuda hazır çözümler bulamadıklarında kendilerince bazı çözüm yolları üretmektedirler. Elkind'e

göre bu yaş çocukları, formel ibadetlere katılmayıp kendi özel odalarında tek başlarına ibadet etmeyi tercih ettiklerini belirtmektedir. (Karaca, 2007, s. 47-48) Elkind'in teorisinin 3. aşaması, tipik olarak soyut kavramları anlama ve dinî inançların, değerlerin ve uygulamaların kişisel yansıması ve araştırılma kapasitesi ile karakterize edilir. (Moore & Bridges, 2002, s. 6) Fakat Elkind, çocuklarda 11 ve 12 yaşından önce bir yetişkinin anladığı şekilde soyut dinî kavramları anlama yeteneğinin gelişmeyeceği sonucuna varır. (Yıldız, 2007, s. 62)

Goldman'ın dinî düşünce gelişimi teorisindeki 3. evre olan dinî düşünce aşaması Piaget'nin "somut işlemler dönemi" yaş aralığını biraz daha ileriye taşımakta ve tümevarımsal ve tümdengelsel mantıksal düşünmenin kullanılmaya başladığı bu evrede düşünce biçimlerinin kapsamının somut durumlar, görsel deneyimler ve duysal verilerle sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Dinî ifade ve semboller, lafzî olarak anlaşılmaktadır. Tanrı tasavvurunun antropomorfik özellikler taşıdığı bu evrede çocuklar Tanrı'yı bir insan ve işlemiş oldukları günahlardan dolayı insanları cezalandıracak bir tür güç olarak görmektedir. (Karaca, 2007, s. 53-54) Goldman'a göre 9-11 yaşları arasındaki çocuklar, fiziksel bir yapıyla, doğa ile Tanrı'yı düşünmezler; yavaş yavaş sembolik ve sonra da soyut düzeye ulaşırlar. (Yıldız, 2007, s. 63) Goldman'a göre soyut kutsal materyaller üzerine yoğunlaşmak sakıncalıdır ve çocukların olgunlaşmamışlıkları ve kutsal hikâyeleri somut olarak yorumlamaları yaşamın ileriki dönemlerini gözden geçirmeyi engelleyecek kadar kökleşmiş ve daha sonra düşünceleri daha karmaşık hâle geldikçe çocukların dinî öğretiyi reddetme eğilimi olabilmektedir. (Atik, 2015, s. 739)

Fowler'ın inanç gelişimi teorisinin 2. evresi olan "efsanevi-literal inanç" evresinde, ahlâki ve dinî kurallar harfî harfine algılanmaktadır. Çocuklar sembolik ve dramatik şeylerden oldukça fazla etkilenmekte ve onları bitmek tükenmek bilmeyen bir detayla öykülendirmektedirler. Bu evrede eski öğretmen ve öğretilere yönelik inançta zayıflamalar meydana gelmekte, hayal ile gerçeği ayırt edebilen çocuğun olaylara sadece kendi perspektifinden değil başkalarının gözüyle de baktıkları görülmektedir. (Karaca, 2007, s. 192-193) Bu safha, çocuğun antropomorfik lafızcılığıyla ve somut karşılık olarak dar bir şekilde algılanan bir ahlâkilikle sınırlıdır. (Yıldız, 2007, s. 73)

Genel anlamda dinî gelişim yaklaşımları, çocukların bilişsel olarak, daha çok yetişkin dinî hayatına dönük karmaşık ve soyut dinî kavramları anlama yeteneklerinin olmadığını öngörmektedir. (Hood Jr, Spilka, Hunsberger, Gorsuch, & çev. Karacoşkun, 2004, s. 208) Çocuğa bu dönemde, küçükken kabul etmiş olsa bile artık farkına vardığı için, fantastik dinî hikâyeler anlatıldığında çocukta tepkisel olarak dini reddetme davranışı ortaya çıkacaktır. Yine çocuğun somut kavramlar ve literalizme hapsedilmesi, dinî gerçekleri daha manevi olarak anlamasına izin vermeyecektir. (Newton, 1981, s. 15) Bu sebeple, somut işlemler dönemi olan 7-12 yaş arası dönemde çocukların soyut dinî kavramlar ve yoğun, karmaşık bir dinî içerikle buluşturulmamaları gelişim düzeyleriyle uyumlu ve yerinde bir yaklaşımdır.

Bütün bu gelişim süreçleri içerisinde çocuğun ailede ve okulda, gelişimine katkıda bulunan en önemli materyallerden biri kitaplardır. Kitapların, çocuğa kazandıracığı bilişsel ve duyuşsal kazanımlar yanında çocuğun dil gelişimine etki edeceği ve dinî içerikli çocuk kitapları bağlamında bir dinî gelişim sürecinin de söz konusu olabileceği açıktır. Bu süreçleri tespit edebilmek için çocuk edebiyatının temellerinden çocuk kitaplarına doğru yapılacak bir bakış, dinî içerikli çocuk kitaplarını sağlıklı bir şekilde değerlendirmenin anahtarı olacaktır.

1.2. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları

Son dönem çocuk kitapları incelendiğinde, edebiyatın gitgide azalan bir biçimde kitaplarda yer aldığı görülmektedir. Bunda hiç kuşkusuz, çocuk kitapları piyasasında yaşanan nicel artış ve bunun yayın piyasasına yansması etkili olmaktadır. Bu sebeple çocuk edebiyatı yayıncılığı ve çocuk yayıncılığı, birbirinden ayrı değerlendirilmekte ve sayıca az olan çocuk edebiyatı ürünlerinin kıymeti gün geçtikçe artmaktadır. Çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı penceresinden nasıl görüldüğü, çocuk edebiyatının kavramsal çerçevesi ve tarihi arka planından kitapların çocuk dünyasındaki yansımaları gibi konular bu bölümde ele alınmaktadır.

1.2.1. Çocuk Edebiyatı Tanımı ve Tarihçesi

Edebiyat, çocuk edebiyatı gibi kavramların ne olduğu, çocuk edebiyatının dünyada ve Türkiye’de nasıl bir seyir izleyerek günümüze geldiğine ilişkin bir belirleme, konunun ele alınması açısından temel bir nitelik arz etmektedir. Bu

bilgilerden yola çıkarak, dinî içerikli çocuk kitapları hakkında sağlıklı bir değerlendirmeye ulaşmak mümkün olabilecektir.

1.2.1.1. Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı kavramı üzerine çok çeşitli tanımlar yapılmakta ve bu konuda farklı bakış açıları ortaya konulmaktadır. Bunlardan bazılarına değinmeden önce tanımın kökenine inerek ilk önce “edebiyat”ı tanımlamak isabetli olacaktır. Edebiyat, D. Mehmet Doğan’ın Büyük Türkçe Sözlük’ünde “*Düşünce, duygu ve hayâllerin yazı veya sözle, dil vasıtasıyla güzel şekilde ifade edilmesi sanatı*” olarak tanımlanmaktadır. (Doğan, 2011, s. 449) Emin Özdemir de edebiyatın kesin ve değişmez bir tanımının yapılamayacağını belirttiikten sonra edebî bir eserin özelliklerini şöyle sıralamaktadır: “*Dil, günlük konuşma dilinin iletişimsel sınırları dışına taşırılarak güzelduyusal tat ve yaşantı verecek biçimde kullanılır. İnsan ve toplum gerçeğinin türlü yönleri bir seçme, bir ayıklamadan geçirilerek yansıtılır. Bütün bunlar, doğrudan, öğretici bir yolla değil; sezdirici, yaşatıcı bir yaklaşımla gerçekleştirilir.*” (Özdemir, 1980, s. 9) Güzel bir ifade yolu olan edebiyatın tanımının zorluğu ve içine ne tür ürünlerin gireceği gibi tartışmalar yanında çocuk edebiyatı olarak özele indirgenmiş bir alanın kapsamı da ayrı bir tartışma konusudur.

Çocuk edebiyatı tanımlarına bakacak olursak; ülkemizde çocuk edebiyatı alanında yaptığı çalışmalarla adından söz ettiren Mustafa Ruhi Şirin, çocuk edebiyatını “*çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayâl, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat*” olarak tanımlamaktadır. (Şirin, 2000, s. 9) Yine Şirin, “*Nitelikli çocuk kitaplarında çocuksu şölen vardır. İyi çocuk kitaplarının başarısı yansıttıkları çocuksu duyarlılıkla, çocuksu dil ve anlatımla orantılıdır*” demektedir. Sedat Sever’e göre ise çocuk edebiyatı “*erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.*” (Sever, 2008, s. 17) Sever, aynı eserinde Mustafa Ruhi Şirin’in tanımındaki “çocuksu” ifadesinin aksine çocuk yayınlarındaki çocuksu söyleyişleri, çocuk edebiyatının önündeki en büyük engellerden biri olarak görmektedir. (Sever,

2008, s. 18) Bu bakış açısı, yukarıdaki edebiyat tanımında geçen “güzel şekilde ifade etme”nin çocuk edebiyatı eserleri için de olmazsa olmaz bir zorunluluk olduğu ve çocuk edebiyatı ürünlerinin, edebiyat bakışı dışında tutulamayacağı gerçeğini beraberinde getirmektedir. Şirin, çocuk edebiyatının çocuğa çocuğu anlatan bir edebiyat olmaması gerektiğini, çocuğa çocuk olduğunu hatırlatan ve onu küçümseyen bir edebiyatın çocuk dünyasını yansıtamayacağını ifade etmektedir. (Şirin, 2000, s. 10) Bu düzlemde bakıldığında Şirin ve Sever aslında aynı minvalde konuya yaklaşmakta ve çocuk edebiyatı alanı içerisinde gerek tema gerekse söyleyiş olarak çocuğu hafife alan bir bakış açısının barınmaması gerektiğini belirtmektedirler. Nitekim Şirin, bir başka eserinde “çocuksu edebiyat” a açıklık getirmekte ve “Çocukların yaptığı ‘çocukça işleri’ küçümsemek, insanoğlunun eski bir alışkanlığı ve söylemidir. Çocukça işlere ‘değersizlik anlamı yüklenmesi’ ve değeri bilinmeyen ‘çocuksu değer’in keşfi ise çocukluk bilincinin oluşma sürecinin bir armağanıdır.” demekte (Şirin, 2016, s. 50), “çocuksu”luğun çocukluğa kaçış değil, sanatçının çocuk bakışının sürdüğü anlamına geldiğini belirtmektedir. (Şirin, 2016, s. 54)

Bu noktada yine Şirin’in “çocuklar için edebiyat” vurgusuna değinmekte fayda vardır. Şirin, “çocuksu edebiyat” derken aslında çocuk edebiyatının çocuğu fark etmesine değinmekte ve çocuğun yetişkin dünyasından farklı eğilimlerinin öğrenilmesinin çocuksu duyarlıkların keşfini kolaylaştırdığını ve çocuk psikolojisindeki gelişmelerin çocuğun yeniden keşfine imkân tanıdığını ve çocuk edebiyatına yeni açılımlar kazandırdığını belirtmektedir. Henüz yeni olan çocuklar için edebiyat düşüncesi, okuru çocuk olan ve çocuğa göre bir edebiyat yapılmasını gündeme taşımıştır. (Şirin, 2000, s. 9-10) Bu sebeple Şirin, “çocuk edebiyatı” ifadesi yerine “çocuklar için edebiyat” ifadesini tercih etmektedir. (Şirin, 1987, s. viii) Yine Şirin’e göre iyi çocuk edebiyatı ve çocuk kitabı her yaşta okurun ilgisini çekmelidir. Çocuk edebiyatı, okuyucusu çocuk olan edebiyatı çağrıştırır. Çocuk kitabı yazarı ve çizerinin oluşturduğu çocuk kitabı her yaşta okura ulaşabilme başarısı gösterdiği oranda nitelikli eser boyutuna ulaşabilir. (Şirin, 2000, s. 28) Zehra İpşiroğlu da, nitelikli çocuk edebiyatının bir özelliğinin, çocuklara olduğu kadar, yetişkinlere de hitap etmek olduğunu belirtir. “Günümüzde çocuk ve yetişkin arasındaki sınırlar da yavaş yavaş çözülmeye başlamıştır” der ve bunun nedeni olarak her yetişkinin içinde

çocuğun, her çocuğun içinde de yavaş yavaş gelişmekte olan bir yetişkinin olmasını gösterir. Ancak çocuk edebiyatı-yetişkin edebiyatı ayrımını yaptığı şu satırlar da dikkate değerdir: “Çocuk yazınının alımlanmasında yetişkinler için yazılan yazından farklı olarak çocuğa görelilik önem kazanıyor. Çünkü nitelikli çocuk yazının yetişkinlere seslenme gücü olsa bile, çocuk yazınının birincil okuyucusu gene de çocuk.” (İpşiroğlu, 2007, s. 174-175)

Bu tanımlamaların yanında çocuk edebiyatının ya da çocuklar için edebiyatın olmadığını düşünenler de vardır. Çocuklar için ayrı bir edebiyat olamayacağını öne sürenler, yetişkinler için yazılmış kitapların, sözgelimi *Robenson Crusoe*, *Guliver’in Seyahatleri* gibi eserlerin, sonraları çocuk kitabı olarak kabul görmesinden ve çocuklar için yazılmış kitapların da yetişkinlerce keyifle okunuyor olmasından yola çıkarak, çocuklarla yetişkinler için ayrı edebiyat olamayacağını söylerler. (Uğurlu, 2010, s. 1923) Çocuk gerçekliği ve çocuk edebiyatı tartışmalarının henüz olgunlaşmadığı dönemlerde düşüncelerini ifade eden bu yazarların, günümüzde aynı şekilde düşünüp düşünmeyecekleri de ayrı bir soru işaretidir. Mesela Cemil Meriç, çocuk edebiyatının sınırlarının belirsizliğine değinmekte ve çocukların büyükler için yazılan kitapları da okuyabileceklerini söyleyip yaşla baş arasında kesin bir münasebetin kurulamayacağını belirtmektedir. Yine Yaşar Kemal, devrinin çocuk edebiyatının çocuğa göre olmadığını söylemekte ve Çehov’un düşüncelerinden hareketle, çocuklar için ayrı büyükler için ayrı bir edebiyat olamayacağını ifade etmektedir. Fakir Baykurt ise çocuklar için ayrı bir edebiyat isteyenlerin ciddi yanlışlık içinde olduğunu düşünmekte ve büyükler için yazılan her özlü ve değerli yapıtı çocukların da okuyabileceğini öne sürmektedir. İnci Enginün de çocuklar için müstakil bir edebiyat yaratmanın gerekli olmadığını düşünmektedir. (Erdoğan, 1999, s. 10-16) Öyle ki, bu bilgileri aktaran Fatih Erdoğan, çocuk edebiyatının varlığı ya da yokluğu tartışmalarının Batının aksine ülkemizde yalnızca tartışma düzeyinde kaldığını ve bizde bu tartışma devam ederken Batıda ise nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinin yayımlandığını belirtmekte ve eklemektedir: “Hem orada araştırılacak çocuk edebiyatı ürünleri, hem de çocuk edebiyatı üzerine yazılmış araştırma kitapları bulunuyordu. Ama yine de, çocuk edebiyatının var olup olmadığı, ya da saf bir tanım olarak bir çocuk edebiyatı kavramından söz edilip

edilemeyeceği konusu artık yavaş yavaş bizde de aşılmaya başlamış gözükmektedir.”
(Erdoğan, 1999, s. 10)

Erdoğan’ın bu tespitini destekler nitelikte, 2000 sonrası çalışmalarda çocuk edebiyatı tanımını ve çocuk gerçekliğini kabul eden ve çocuk edebiyatının niteliğine odaklanan çalışmalar ön plana çıkmaya başlamıştır. Zira çocuk kitaplarının yayıncıların istahlarını kabartması ve çocuklara yönelik hazırlanan kitapların çocuk gerçekliğini ve edebiyat duyarlılığını yeterince taşıyıp taşımadığı konusunda ortaya çıkan kaygılar da çocuk edebiyatının nitel ve teorik zemininin önceki dönemlere oranla daha fazla gündeme gelmesini sağlamıştır.

1.2.1.2. Çocuk Edebiyatının Dünyada ve Türkiye’deki Tarihi Gelişimi

Bir alanda çalışma yapabilmek için o alandaki tarihi seyri görmek oldukça önemlidir. Çocuk edebiyatı alanının tarih içerisindeki gelişimi ve günümüz çocuk edebiyatının temellerinin hangi süreçler sonrasında atıldığına bilgisi, bugünkü çalışmalara da ışık tutacaktır. Bu bölümde çocuk edebiyatının dünyadaki ve ülkemizdeki tarihsel seyri ele alınmaktadır. Çocuk edebiyatının ülkemizdeki gelişimine odaklanmadan önce dünya genelinde çocuk edebiyatının seyrine kısaca değinmek yerinde olacaktır.

1.2.1.2.1. Çocuk Edebiyatı Alanında Dünyadaki Gelişmeler

Edebiyat tarihçileri, çocuk edebiyatının temellerini oluşturan ilk yazılı kaynakların milattan önceki son birkaç yüz yıllık döneme kadar dayandığını düşünmektedirler. M.Ö. 3. yüzyılda Vishnu Sharma adlı Hintli bir bilge tarafından yazıldığı öne sürülen ve daha sonra Sanskritçe aslından Pehlevice’ye, Pehlevice’den de Arapça’ya *Kelile ve Dimne* olarak çevrilecek olan *Panchatantra* adlı kitabın çocuk edebiyatının ilk yazılı kaynağı olduğu görüşündedirler. M.Ö. 3. yüzyılda yine Hintli bir bilge olan Beydaba’nın yazdığı *Karataka Damanaka* adlı kitabı, Yunan filozof Aisopos’a atfedilen *Aesop’s Fables (Ezop Masalları)* da milattan önceki diğer yazılı kaynaklardır. 8. yüzyılda, kaynağı Abbasi Halifesi Harun Reşid dönemine uzanan ve Pehlevice dilinde olup Arapça’ya çevrilen *Elf Leyle ve Leyle (Binbir Gece Masalları)*, 1704 yılında Antoine Galland tarafından Fransızcaya çevrilerek dünyada ilgi odağı olur. Doğuda yine Hint kökenli olan *Masal Nehirleri Okyanusu* ve

Tûtinâme, İran kaynaklı olduğu sanılan *Binbir Gündüz Masalları*, *Mantiku't-Tayr*, *Mesnevi* ve daha çok kahramanlık hikâyeleri şeklindeki *Sindbâdnâme*, *Battâlnâme*, *Dânişmendnâme*, *Hamzanâme*, *Saltuknâme* gibi hikâyelerden söz edilebilir. 13. yüzyıla kadar Doğuda yayılma imkânı bulan çocuk edebiyatı kaynakları, bu dönemden itibaren Batıya kaymaya başlamaktadır. (Köşeli, 2011, s. 17-18)

Batıda çocuk edebiyatının hatırı sayılır örneklerinin ağırlıklı olarak İngiltere, ABD, Almanya, Fransa ve İskandinav ülkelerinden doğduğu görülmektedir.

İngiltere'deki ilk eserler, Hıristiyanlık öğretilerine dayanan peri masallarıdır. Ancak bu örneklerde ilk hedefin çocuklar olmadığı bilinmektedir. (Erdoğan, 1999, s. 25) Genel hatlarıyla İngiltere'de ilk çocuk kitapları 17. yüzyılda doğmuş, 16-64 sayfa arasındaki bu kitaplar ABD'ye de götürülerek çoğaltılmıştır. Bu kitaplarda çok eski çağlara ait efsaneler, ortaçağ hikâyeleri ve peri masalları yer almaktaydı. 1704-1712 yılları arasında Antoine Gallard'ın Fransızcaya çevirdiği *Binbir Gece Masalları* ise, daha sonra İngilizceye çevrilerek yayımlanmıştır. 17. yüzyılda İngiltere'de eğlendirici çocuk kitapları yanında çocukları zararlı temalardan korumak üzere ahlak temelli eserler de verilmiştir. (Oğuzkan, 1979, s. 261-262)

İngiltere'de gelişmiş bir çocuk edebiyatının ilk evrensel örnekleri 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe*'suyla Jonathan Swift'in *Guliver'in Seyahatleri*, aslında çocuklar için yazılmış olmasa da bütün Batı dünyasında çocuk kitaplarının gelişimini etkilemiştir. (Erdoğan, 1999, s. 32) 18. yüzyıl Almanya'sında ortaya çıkan Aydınlanma akımının etkisiyle, çocuk kitaplarında öğretici, öğüt verici ve dinsel unsurların olağan sayıldığı anlayış değişmiş ve çocuğun bağımsız kişiliğine saygı duyulmaya başlanmıştır. Bu bakışın en önemli örneği, Joachim Heinrich Campe'nin 1779 yılında Fransız Rousseau'nun görüşlerinden esinlenerek İngiliz Defoe'nun eserini çocukların doğal ilgilerini merkez alarak yeniden kaleme aldığı *Genç Robinson* isimli eseridir. (Oğuzkan, 1979, s. 272) Ama Almanya'da çocuk edebiyatı asıl Romantizm akımıyla birlikte doğmuş ve gelişmiştir. (Erdoğan, 1999, s. 36) 18. yüzyıl Fransa'sında çocuk sorunlarının karşılanması ve onlara içinde buldukları yaşama ortamının tanıtılması ve öğretilmesi gerektiğine inanan Rousseau'nun özellikle *Émile* adlı eseri çocuk eğitimiyle ilgili düşüncelerde birtakım köklü değişikliklere yol açmış, çocuk

yayınlarında bir süre ciddi, biçimsel ve eğitici yönü ağır basan bir yaklaşımın benimsenmesine yol açmıştır. (Oğuzkan, 1979, s. 270) Fransa'da 19. yüzyıla değin eğitsel çizginin dışında kalan tek yazar *Uyuyan Güzel, Kırmızı Şapkalı Kız ve Çizmeli Kedi* gibi ünlü masalların yazarı Charles Perrault'tur. (Erdoğan, 1999, s. 38)

19. yüzyılda ise dünyada yeniden peri masalları rüzgârı esmiş ve bu masalların yaygınlaşmasında Fransız Perrault'nun, Alman Grimm Kardeşlerin ve Danimarkalı Andersen'in büyük etkileri olmuştur. (Oğuzkan, 1979, s. 263) Yine yalnız İngiliz değil, dünya çocuk edebiyatının önemli örneklerinden sayılan *Alis Harikalar Diyarında*, 1865'te yayımlanmıştır. (Erdoğan, 1999, s. 33) Erdoğan'a göre bu kitapla çocuk edebiyatının altın çağı başlamış ve aralarında Lois Stevenson'ın *Define Adası*, Oscar Wilde'ın *Mutlu Prenses* ve J.M. Barrie'nin *Peter Pan*'ının da sayılacağı pek çok önemli kitap 20. yüzyıla değin yayımlanmıştır. (Erdoğan, 1999, s. 33) 19. yüzyılın en önemli yazarlarından biri hiç kuşkusuz *Aya Seyahat ve Deniz Altında Yirmi Bin Fersah* adlı eserleriyle Fransız Jules Verne'dir. (Erdoğan, 1999, s. 38) Charles Dickens'ın *David Copperfield* adlı romanı da 19. yüzyılın unutulmaz kitapları arasındadır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiltere'de çocuk kitapları konu çeşitliliği bakımından zenginleşmiş ve ev ve okul yaşantısını konu alan ya da çocukların ufuklarını zenginleştirmeye yönelik macera türünde örnekler verilmiştir. (Oğuzkan, 1979, s. 264) Bu dönemde okul öyküsü, serüven romanı, tatil romanı, genç kız ve aile romanları, tarihsel romanlar, hayvan öyküleri, mesleki eğitim romanları gibi türlerin en başarılı örnekleri yayımlanmıştır. (Erdoğan, 1999, s. 33) ABD'de ise gerçek anlamıyla çocuk edebiyatı İç Savaş'tan sonra Loisa May Alcott ve Mark Twain'in romanlarıyla başlamış; bu yazarlar tarafından *Küçük Kadınlar*, *Tom Sawyer'ın Maceraları* ve *Huckleberry Finn* gibi dünya çapında klasikleşmiş eserler verilmiştir. (Erdoğan, 1999, s. 34) Bu iki eser, anlatım ve gözlem ustalığıyla yalnız Amerikan çocuk klasikleri arasında seçkin bir yer almakla kalmamış, tüm dünya çocuklarının beğendikleri kitaplar arasına girmiştir. (Oğuzkan, 1979, s. 266) 19. yüzyılın sonlarında ABD'de Robert Louis Stevenson'un öncülüğüyle bir eğlendirici serüven hikâye ve roman akımının başladığı görülür. Bu akımın etkisiyle başta Fransız yazarları olmak üzere öteki ülkelerde yaşayan birtakım yazarlar da çocuklar için ilginç eserler yazmışlardır. İngiliz çocukları da gerek Amerika'da gerek Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yayımlanan bu tür eserlerden çeviri

yoluyla ya da doğrudan doğruya yararlanmışlardır. Örneğin İsviçreli yazar Johanna Spyr'ın kız çocuklarınca çok beğenilen *Heidi*'si böyle bir ortam içinde ilk kez 1884'te İngilizceye çevrilmiştir. (Oğuzkan, 1979, s. 264) 19. yüzyıl Danimarka'sının en önemli çocuk edebiyatı ürünü ise, Andersen'in 1835-1872 yılları arasında yayımlanmış masallarıdır. (Erdoğan, 1999, s. 37) 19. yüzyıl Almanya'sında ise Romantizm akımının iki önemli yazarı olan Achim von Arnim ve Clemens Brentano eski halk kaynaklarından derledikleri masallar ve şarkılar kitabı Almanya'da yeni bir duygusal akımın yerleşmesini sağlamıştır. Öyle ki bu etki, Fransa'da La Fontaine'in masallarının yarattığı etkiye denk olmuş, Grim Kardeşler'in masal derlemesi de aynı ölçüde etkili bir başka kaynak olarak bir masal geleneğinin doğmasına neden olmuştur. (Erdoğan, 1999, s. 36) Yine 19. yüzyılın sonlarında Amerika çocuk yazınında romantik bir eğilim görülmüş ve Howard Pyle'in *Robin Hood'un Neşeli Serüvenleri*, *Gümüş Elli Otto*, *Demirden Adamlar* gibi konularını tarihten alan destansı eserleri, çağın romantik duygularını yansıtmıştır. (Oğuzkan, 1979, s. 266)

20. yüzyılda ahlakî öyküler, serüven ve okul romanları gibi türlerde bir gerileme görülmüş, çocuklar için yazılmış belgesel, biyografi ve ansiklopedi türü eserlerin satışında hızlı bir artış olmuş, toplumsal sorunları gerçekçi bir şekilde işleyen yapıtlar çoğalmıştır. (Erdoğan, 1999, s. 33) Bu gelişme ile bir çelişki gibi gözükse de özellikle İngiltere'de 20. yüzyılda hayal ürünü eserlere olan ilgi de artmış ve *Peter Pan*, *Mary Poppins* gibi klasikleşmiş eserler de ortaya çıkmıştır. (Oğuzkan, 1979, s. 265) 20. yüzyıl başlarından İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar Fransız çocuk yazınında ciddi gelişmeler görülmüştür. Bu dönemin en önemli çocuk kitaplarından biri de Antoine de Saint-Exupéry'nin sanat bakımından oldukça yüksek bir düzeyde kaleme alınmış olan *Küçük Prenses* adlı eseri bu dönemin önemli çocuk kitapları arasında yerini almıştır. (Oğuzkan, 1979, s. 271) 1930'lardan sonra Fransa'da *Tenten*, *Asteriks* ve *Red Kit* gibi çok yaygınlık kazanan çizgi romanlar yayımlanmıştır. (Erdoğan, 1999, s. 39) Bunlardan özellikle *Tenten*, 20 milyondan fazla satış yapmıştır. (Oğuzkan, 1979, s. 271) Hitler dönemindeki durgunluğun ardından 1945'ten sonra Almanya'da çocuk edebiyatında yeniden bir canlanma görülmüş ve Michael Ende'nin özellikle *Momo* isimli romanı ilgi çeken yapıtlar arasına girmiştir. (Erdoğan, 1999, s. 36) İsveçli Astrid Lindgren, ailesi ve çocukluk anılarından yola çıkarak kaleme aldığı kitaplardan özellikle *Pippi Uzunçorap* isimli

kitap dizisi ile 1978 Frankfurt Kitap Fuarı'nda çocuklar için yazan dünyanın en büyük yazarı seçilmiş ve Dünya Barış Ödülü'ne layık görülmüştür. İtalyan yazar Gianni Rodari ise 1951-1966 yılları arasında yayımlanan romanlarında fanteziden ve gülmeceye beslenmekte ve özgür ve eleştirel düşünmenin yollarını göstermektedir. (Şimşek, Çocuk Edebiyatı Tarihine Ön Söz, 2015, s. 27)

1.2.1.2.2. Çocuk Edebiyatı Alanında Türkiye'deki Gelişmeler

Türkiye'deki çocuk edebiyatı tarihine geçmeden önce bu konuda, pek çok edebiyat çevresi tarafından da dile getirilen, ülkemizde kapsamlı bir çocuk edebiyatı tarihinin bulunmayışı sorunu ve tespitini bir kere de burada yapmak yerinde olacaktır. Bunlardan bazılarına değinmek gerekirse Mustafa Ruhi Şirin, bir söyleşisinde *“Ne yazık ki; ne çocukluk ne de çocuk edebiyatı tarihimiz yazılabildi. Çok zengin bir geleneksel çocuk edebiyatı kültürümüz olduğu hâlde çocuklarımız bu kültür verimlerimizden çok uzakta büyüyor.”* demektedir ve Türk Çocuk Edebiyatı Tarihi yazılana kadar bu alandaki bazı konuların arafta kalacağını vurgulamaktadır. (Şirin, 2015, s. 12) Selçuk Çıkla ise, *“Bugün için Türk edebiyatının en önemli eksikliklerinden biri de kapsamlı bir Türk Çocuk Edebiyatı Tarihi'nin yazılmamasıdır. Bu durum, çocuk edebiyatı konusunda araştırma yapacak olanların önünde önemli bir zorluk olarak durmaktadır.”* demektedir. (Çıkla, 2005, s. 91) Çıkla, Türk çocuk edebiyatı tarihi alanına önemli katkıda bulunan yetkin eserlerin sayısının da bir hayli az olduğunu söylemekte ve bunların en temel özelliğinin *“Türk çocuk edebiyatını bütüncül açıdan değil de sadece belli tarihi dönemleri ele almak bakımından değerlendirmiş olmaları”* olduğunu ve kapsamlı bir Türk çocuk edebiyatı tarihinin yazımına bir an önce eğilmek gerektiğini ifade etmektedir. (Çıkla, 2005, s. 103-104)

Eldeki veriler ışığında Türk çocuk edebiyatının köklerinin sözlü ve yazılı geleneğimize dayandığı söylenebilir. Selçuk Çıkla, Türk çocuk edebiyatının sözlü örneklerine dair şunları söyler: *“Tanzimat öncesine uzanan tekerlemeler, ninniler, şiirler, masallar, destanlar, efsaneler, kıssalar, halk hikâyeleri, Karagöz oyunları, Nasreddin Hoca fıkraları hep bu sözlü geleneğin içinde yer almış olan birer anlatı türleridir.”* (Çıkla, 2005, s. 94) Alev Sınar'a göre; *“Türkiye'de çocuk edebiyatının ortaya çıkması, eğitim konusu ile ilgili çalışmaların başladığı Tanzimat dönemine*

rastlar. Konu hakkında ciddi çalışmaların başlangıcı ise Cumhuriyetin ilânından sonradır.” (Sınar, 2006, s. 175) Sınar; Yusuf Has Hacib’in *Kutadgu Bilig* isimli eserinden *Dede Korkut Hikâyeleri*’ne, *Divan ü Lugat-it-Türk*’ten Kûhistan hükümdarı Keykâvus’un oğluna öğüt vermek için yazdığı *Kâbusname*’sine, Sâdî’nin kaleme aldığı *Gülistan ve Bostan* adlı eserlerden Mevlâna’nın *Mesnevi*’sine ve Nabi’nin *Hayriyye*’si ve ona nazire olarak Sünbülzade Vehbî tarafından yazılan *Lûtfiyye* isimli eserine kadar uzun bir silsile dâhilinde içinde çocuk geçen eserleri her ne kadar zikretse de bunları ülkemizdeki çocuk edebiyatının başlangıcı saymamaktadır. (Sınar, 2006, s. 178) Oğuzkan da, çocuğa ilişkin ilk eserler olarak gösterilen *Hayriyye* ve *Lûtfiyye-i Vehbî* isimli iki mesnevinin en geniş anlamda da yorumlansa çocuk yazınıyla ilgisi olmadığını söylemektedir. (Oğuzkan, 1979, s. 277) Mustafa Ruhi Şirin ise Osmanlı İmparatorluğu döneminde terbiye amaçlı yazılmış kitapların hiçbirini edebiyata dâhil etmemektedir. Şirin’e göre Osmanlı İmparatorluğu döneminde yazılı çocuk edebiyatında üç ön hazırlık aşaması gerçekleşir: Tanzimat dönemi (1839-1876), I. Meşrutiyet dönemi (1876-1907) ve II. Meşrutiyet dönemi (1908-1918). (Şirin, 2015, s. 12)

Tanzimat dönemi, Batı çocuk edebiyatı örneklerinin çevrildiği bir dönem olarak görülür. Yusuf Kamil Paşa’nın Fénelon’dan çevirdiği ve ağıdalı Türkçesiyle anılan *Tercüme-i Telemak* (1862), Vakanüvis Lûtfî’nin Defoe’dan çevirdiği *Tercüme-i Hikâye-i Robinson* (1864), Mahmut Nedim’in Jonathan Swift’ten çevirdiği *Guliver’in Seyahatnamesi* (1872), Mehmet Emin’in Jules Verne’den çevirdiği *Merkez-i Arza Seyahat* (1883) ve *Beş Haftada Balonla Seyahat* (1887) gibi çeviri eserler çocukların anlama düzeylerinin çok üstündedir. (Oğuzkan, 1979, s. 277) Bunların dışında Ziya Paşa, Jacques Rousseau’nun çocuğun gerçekçi, yaparak-yaşayarak ve cinsiyetine uygun bir şekilde yetiştirilmesi gerektiğini roman formatı içinde anlattığı *Émile* adlı kitabını tercüme eder. 1762 tarihinde yayımlanan ve o dönemde Batı’da hâkim olan geleneksel eğitim anlayışının değişmesinde etkili olan *Émile*, ancak yüz yıl sonra, 1872’de Türk okuyucusuna ulaşabilmiştir. (Sınar, 2006, s. 180) Şirin’e göre ne Şinasi’nin La Fontaine’den çevirdiği *Eşek ile Tilki Hikâyesi*, ne de Ahmet Lutfî’nin Daniel Defoe’dan yaptığı *Robenson Hikâyesi* çevirileri çocuk edebiyatının başlangıcı kabul edilebilir. Şirin, Ahmet Mithat Efendi’nin 1869’da Mithat Paşa ile gittiği Bağdat’ta, iki yıldan daha kısa zaman içinde sanat okulu

öğrencileri için yazdığı, *Hâce-i Evvel* ve *Kıssadan Hisse* isimli eserlerini, konu ve içerikleri dikkate alındığında ilk gençlik kitapları olarak saymaktadır. Çocuk edebiyatı kapsamında ele aldığı ilk eser ise Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu* kitabıdır. (Şirin, 2015, s. 12)

İlk dönemlerde Batıdan yapılan çeviriler yanında çocuklar için çıkarılan gazete ve dergiler de çocuk yazınının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Yayımlanan ilk çocuk gazetesi, *Çocuklar İçin Mümeyyiz*'dir (1869-1870). Bu gazeteyi *Sadakat* (1875) ve onun devamı olan *Etfal* (1875) gazeteleri izlemiştir. II. Meşrutiyet'e dek yayımlanan çocuk gazete ve dergileri şunlardır: *Bahçe* (1880), *Çocuklara Kıraat* (1881-1882), *Vasıta-i Terakki* (1882), *Çocuklara Arkadaş* (1882-1883), *Çocuklara Talim* (1887-1888), *Çocuklara Rehber* (1897-1901), *Çocuklara Mahsus Gazete* (1896-1903), *Haftalık Çocuklara Rehber* (1896), *Çocuk Bahçesi* (1904). (Oğuzkan, 1979, s. 278) Çocuk gazete ve dergilerinin biçim ve içerik bakımından temelli bir gelişim göstermeleri II. Meşrutiyet dönemini izleyen yıllara rastlar. Bu sırada yayımlanan dergilerde çocukların gerçek ilgilerinin göz önüne alındığı, resim ve karikatürlere daha çok yer verildiği görülür. *Talebe* (1911), *Çocuk Duygusu* (1913), *Çocuk Yurdu* (1913), *Çocuk Dünyası* (1913), *Çocuk Dostu* (1914) dergileri bu yıllarda yayımlanan dergilerdendir. (Oğuzkan, 2000, s. 243)

II. Meşrutiyet döneminde 1908 yılında *Şûray-ı Ümmet* gazetesinde Ali Nusret imzasıyla yayımlanan bir yazıda ilk kez çocuk yazınının önemine değinilmiş, İstanbul'da 1910 yılından itibaren çıkan *Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası*'nda ise dönemin tanınmış eğitimcilerinden Sâti Bey, küçük okul çocuklarının kendileri için yazılmış şiir ve şarkılardan yoksun olduklarını belirtmiş ve zamanın şair ve bestecilerini göreve çağırmıştır. Sâti Bey ve onun çağrısına uyan şairlerce Türk çocuk edebiyatının temelleri atılmıştır. (Oğuzkan, 1979, s. 278) İbrahim Alâettin Gövsa'nın *Çocuk Şiirleri* (1911), Ali Ulvi Elöve'nin *Çocuklara Neşideler* (1912), Tevfik Fikret'in vefatından bir yıl önce yayımladığı *Şermin* (1914) çocuklar için yazılmış üç öncü çocuk şiir kitabı kabul edilebilir. (Şirin, 2015, s. 13) Şiir alanında ortaya çıkan bu hareketliliğe rağmen hikâye ve roman alanında herhangi bir kıpırdanış söz konusu olmamıştır. O dönemde çocukların, büyüklere yönelik yazılmış olan eserlerden sayıca sınırlı olanları okuduklarından bahsedilebilir. Ömer

Seyfettin, Ahmet Hikmet ve Hüseyin Rahmi bu yazarlar arasındadır. (Oğuzkan, 1979, s. 278)

Cumhuriyetin ilk yıllarında çocuk edebiyatı alanında çok fazla bir atılım yapılmadığı görülmektedir. Yeni Türk harflerinin kabulüyle başlayan okuma-yazma seferberliği basın-yayın alanına bir canlanma getirmiştir. Usta şairlerin 1930'lardan sonra çocuklar için yazmaya yönelmeleri sonucu şiir alanında önemli eserler verilmiştir. *Akıncı Türküleri* ile Faruk Nafiz Çamlıbel; *Kuş Cıvıltıları* ile Yusuf Ziya Ortaç; *Sizin İçin* ile Hasan Âli Yücel; *Elma Ağacı* ile Şükrü Enis Regü; *Sonbahar* ve *Sevgi Bahçesi* kitaplarıyla Mehmet Necati Öngay; *Açıl Susam Açıl, Kuş Ayak ve Balina ile Mandalina* adını taşıyan eserleriyle Fazıl Hüsni Dağlarca, çocuk yazınına doğrudan doğruya katkıda bulunan ve çocuk şiirine belli bir düzey ve içerik kazandıran şairlerdendir. (Oğuzkan, 1979, s. 279)

Mahmut Yesari'nin "yurdumun çocuklarına" ithafıyla yayımladığı *Bağrıyanık Ömer* (1930) ilk çocuk romanlarından. 1933 yılında, Cumhuriyet'in ilânının 10. yılı münasebetiyle birçok çocuk romanı yayımlanır. Bunlar arasında en önemlileri Muallim Cemal'in *Küçük Durmuş* ile Nimet Rakım Çalapala'nın *87 Oğuz* adlı romanlarıdır. (Sınar, 2006, s. 190) Ziya Gökalp'in halk masalları konusunda daha önce yapmış olduğu denemeleri takip eden ve Gökalp'in açtığı yolu izleyerek Cumhuriyet döneminde halk masallarını çocuklar için yeniden işleyen isimler Eflatun Cem Güney, Naki Tezel, Oğuz Tansel ve Erdoğan Tokmakçioğlu'dur. Eflatun Cem Güney *Açıl Sofram Açıl* adlı masal kitabıyla 1956'da, *Dede Korkut* kitabıyla da 1960'da Uluslararası Çocuk Kitapları Birliği'nin verdiği Hans Christian Andersen ödülünü almıştır. (Sınar, 2006, s. 191) 1935 yılında yazmaya başlayan ve hayatının son kırk yılında tamamen 8-16 yaşları arasındaki çocuklar için roman, hikâye, masal ve tiyatro türlerinde eserler yazan Cahit Uçuk'un İngilizce, Japonca gibi çeşitli dillere çevrilen *Türk İkipleri* (1937) adlı romanı 1958'te Uluslararası Çocuk Kitapları Birliği Hans Christian Andersen Yarışması Şeref Ödülü kazanmıştır. Uçuk gibi çocuğun dünyasını yakalayan ve hedef kitle olarak çocuğu seçmiş olan Gülten Dayıoğlu'nun da Türk çocuk edebiyatında önemli bir yeri vardır. (Sınar, 2006, s. 192) Kemalettin Tuğcu da okuyucu kitlesi olarak sadece çocukları seçmiş ve 1935'ten itibaren çocuklar için yazmaya başlamıştır. (Sınar, 2006, s. 191) Tuğcu, melodram niteliğindeki romanların çocuk okurun psikolojisi üzerinde olumsuz

etkiler yaptığı/yapacağı şeklinde eleştirilere maruz kalsa da tek başına elli yıl kendisinden en çok söz ettiren, çocuğu özne durumuna getiren ve en çok okura ulaşan bir yazar olmuştur. (Şimşek, 2015, s. 43) Kitaplarıyla masal ve romanın kesiştiği noktada dinî kaynaklı evrensel sevgiyi öne çıkaran, hem çocukta kendini açıklarken hem de çocukta kendini gerçekleştiren Cahit Zarifoğlu da kitaplarına şair bakışını yansıtan ve önce yetişkinlerin çocukluğuna yönelen bir yazardır. (Şimşek, 2015, s. 45)

1925 yılında M. Zekeriya Sertel tarafından yayımlanan *Sevimli Mecmua* isimli çocuk dergisi çocuk dergilerinin kalıplaşmış içeriğinde değişiklik yapar ve resimli bilmece-bulmaca, sadece resme dayanan hikâye, biyografi, çocuğun boyayabileceği resim, fotoğraf, karikatür ve ucuz malzemelerle çocuğun kendisinin yapabileceği oyuncakların anlatıldığı yeni köşelere yer verir. (Sınar, 2006, s. 189) *Çocuk Sesi*, *Çocuk Sesi*, *Arkadaş* ve *Mektepli Çocuk* o yıllarda yayımlanan çocuk dergilerindedir. (Oğuzkan, 1979, s. 279) Cumhuriyetten sonra yayımlanan çocuk dergileriyle ilgili olarak Mustafa Ruhi Şirin de şunları söylemektedir: “1929’dan 1945’e kadar 23 çocuk dergisi yayımlanır. Latin alfabesiyle yayımlanan ilk çocuk dergisi de henüz tespit edilmemiştir. 1926’da yayımlanmaya başlanan ve *Harf Devrimi*’nden sonra latin alfabesiyle 1935’e kadar yayımlanan *Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi*’nin ilk latin alfabesiyle yayımlanmış olabileceği ihtimali daha fazla. Cüneyd Okay’ın tespitine göre dergi, 1935’ten itibaren *Çocuk* adıyla yayımlanmış. 1936-1947 yılları arasında ise *Çocuk Esirgeme Kurumu* tarafından 427 sayı yayımlandığını biliyoruz. Çocuk dergilerinde köy çocuklarına ilk kez bu dönemde yer verilir. Bu dergiler arasında *Çocuk Sesi* (1932), *Yavru Türk* (1936), *Çocuk Haftası* (1943) ve *Doğan Kardeş* (1945) en çok iz bırakan çocuk dergileridir. *Doğan Kardeş* ise başlı başına okul olmuş bir çocuk dergisidir ve çocuk edebiyatı için ortam hazırlamıştır.” Şirin, çocuk edebiyatı dergilerinden bahisle devamla: “1928’den bu yana 400’ün üzerinde yayımlanmış çocuk dergisi olduğu tahmin edilmektedir. Aralarında en bilinenleri de dâhil, çocuk edebiyatı örneklerine çok az sayfa ayırmışlardır. Çocuk dergilerinin tam listesi bilinmemekle birlikte bu dergiler arasında çocuklar için birkaç edebiyat dergisi yayımlanmıştır. *Bando* (1989), *Kırmızı Fare* (1990), *Mavikuş* (1996), *EbeSobe* (2001), *BeyazBulut* (2014) ilk akla gelen çocuk edebiyatı dergileridir. Günümüzde bu dergiler arasında sadece

BeyazBulut dergisi yayımlanmaktadır.” (Şirin, 2015, s. 13) 1970’li yıllarda Yeşilay’ın çıkardığı *Mavi Kırlangıç* dergisi de Türk çocuk edebiyatının gelişmesine katkıda bulunur. 1980’li yıllarda Kültür Bakanlığı *Elma Şekeri* adlı çocuk dergisi yayımlarken bazı bankalar da çocuklara yönelik dergiler çıkarırlar. *Şeker Çocuk* (Şekerbank), *Kumbara* (İş Bankası), *Başak Çocuk* (Ziraat Bankası), *Pamuk Çocuk* (Pamukbank) bu dergilerden birkaçıdır. *Tercüman Çocuk*, *Milliyet Kardeş*, *Türkiye Çocuk*, gazeteler tarafından yayımlanan dergi örnekleridir. (Şimşek, 2015, s. 29) Şirin, bankaların 1980 sonrası hazırladığı çocuk dergileri çocuk dergiciliğini olumsuz yönde etkilediğini belirttiikten sonra *“Çocuklarda görsel okuma yaşı giderek artmaktadır. Bu ise çocuklar ve yazı kültürü arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkileyen en önemli nedendir. 1990 sonrası çocuk dergiciliği ile kargo çocuk kültürü arasında birebir ilişki olduğu gerçeği üzerinde durmamız gerekir. Çocuk dergileri sanal ve görsel kültür ağırlıklı bir işlev için yayımlanmaktadır.”* demektedir. (Şirin, 2015, s. 13)

Son olarak çocuk edebiyatı alanında ülkemizde ortaya çıkan bazı önemli gelişmelere de değinmek mümkündür. Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Cumhuriyet’in 10. yılı dolayısıyla bastığı çocuk kitapları ve yayımladığı dergiler bu konudaki ilk ciddi teşebbüstür. 1950 yılından itibaren İstanbul’daki okullarda ve çeşitli kütüphanelerde “Çocuk Kitapları Haftası” ve sergiler düzenlemeye başlanır. 1953 yılında öğretmen okullarında ilk defa çocuk edebiyatı ders olarak okutulur. 1975’te Devlet Güzel Sanatlar Akademisi tarafından “Güzel Kitaplar Sergisi” düzenlenir. Bu sayede Türkçe çocuk kitaplarına olan ilgi büyük ölçüde canlandırılır. 1979 yılının UNESCO Dünya Çocuk Yılı olarak kabul edilmesi sebebiyle ülkemizde çocuk edebiyatı eser, yazar, içerik gibi unsurlar açısından ele alınmaya başlanır. Bu tarihten itibaren çocuk edebiyatına nitelikli yeni eserler kazandırmak ve çocuk için yazarları teşvik etmek amacıyla düzenlenen yarışmaların sayısında büyük bir artış olur. 1990 yılında Çocuk Vakfı kurulmuş, çocuk edebiyatı alanında son derece ciddi ve önemli hizmetlerde bulunan bu vakıftan sonra benzer amaçlı başka kuruluşlar ortaya çıkmıştır. (Sınar, 2006, s. 193) Çocuk Vakfı tarafından Ekim 2015 tarihinden itibaren yayımlanmaya başlanan *Çocuk ve Medeniyet* isimli hakemli dergi ile çocuk edebiyatı kuramı üzerine süreli yayın boyutuyla yeni bir pencere açılmıştır. Günümüzde çocuk edebiyatına yönelik olarak düzenlenen sempozyum, kongre ve çalıştaylar ile de

akademik anlamda çocuk edebiyatının çerçevesini çizmeye ve niteliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

1.2.2. Kitabın Çocuğun Gelişimindeki Yeri ve Önemi

Çocuk kitapları, çocukların olay, olgu ve durumların sanatçı bakış açısıyla yorumlanmasına tanık oldukları, okulöncesi dönemden başlayarak onları renk, çizgi ve sözcüklerin estetik diliyle tanıştıran görsel ve yazılı araçlardır. (Sever, 2008, s. 20) Çocuk ve kitap ilişkisi çocuğun okuma yazmayı öğrenmesiyle başlamaz. Kitap, çocuk için ilk başta bir oyun nesnesi iken ilerleyen dönemlerde dinleme ve okuma etkinlikleri gerçekleştirdiği bir iletişim aracına dönüşecektir. Kitapla tanışma süreci kitaba dokunma ve elde tutma ile başlar, resimleri okuma, anlama ve metni okuma biçiminde gelişir. (Akbayır & Şahin, 2005, s. 190-191) Normal bir büyüme süreci içinde hayatını sürdüren bir çocuğun ruhsal birtakım ihtiyaçlarını karşılama konusunda edebiyat eserlerinin büyük payı vardır. İlk yaşlardan itibaren kendisine basılı yayın sevgisi verilen, okuma becerisini kazandıktan sonra da kendi düzeyinde kaliteli kitapları okuma fırsatı bulan bir çocuk zamanla edebiyatla ilgili kitaplara karşı ilgi duymaya başlar. (Oğuzkan, 2000, s. 214-215) Çocukluk döneminin ilk yıllarında öyküleyici eserler, çocukların en çok hoşlandıkları edebî türdür. Öyküleyici çocuk edebiyatı ürünlerinin bu özellikleri dikkate alındığında ahlak eğitiminde başarılı bir şekilde kullanılabilir. İyi ile kötünün, doğru ile yanlışın, güzel ile çirkinin, güçlü ile zayıfın bir arada bulunduğu ve bu zıtlıkların kıyasıya yarıştığı masallar, öyküler çocuğa gerçekçi bir dünya kurar. (Karatay, 2011, s. 1445)

Kitapların dünyasıyla tanışan, bu dünyanın kendine sunduğu olanaklarla yaşamayı alışkanlık hâline getiren bireyler için eleştirel okuma becerisi edinme süreci de başlamış demektir. Kitle iletişim araçlarıyla her gün anlam evrenimize giren bilgilerin geçerliğini, doğruluğunu sınama; ülke ve dünya sorunlarıyla ilgilenme, sorunlara uygun çözümler üretebilme gibi bilişsel ve duyuşsal içerikli süreçler için gerekli olan yazılı kaynaklara başvurma edimini oluşturmada küçük yaşlarda kitaplarla kurulacak etkileşimin önemli bir payı vardır. (Sever, 2008, s. 26-28)

Kitaplar, çocuğun dilsel ifade ve algılama yetisini geliştirmenin, çevresini keşfetmesinin, mekânı algılamasının canlandırma yetisini geliştirmesinin yanı sıra,

sanatsal yetisinin gelişmesini de sağlayan bir etkiye sahiptir. (Uğurlu, 2010, s. 1933) Kitabın çocuğun ruhsal ve düşünsel gelişmesine yapacağı katkılar, o kitabın edebî değeriyle orantılıdır. İyi bir çocuk kitabı çocuğa canlılık kazandırır ve kısa bir süre içinde günlük yaşam etkinliklerine katılmasını sağlar. Çocuğa yaşamın değişik yönlerin, öğrenmesinde, türlü insan tiplerini tanınmasında, başka ülkeler ve toplumlar üzerinde bilgi edinmesinde çok zengin imkânlar sağlar. Çocuğun kendisini daha iyi tanınması, gerekiyorsa davranışlarını değiştirmesi ve kişiliğini geliştirmesi için ona kılavuzlukta bulunur. İyilik, ahlâklılık, doğruluk, çalışkanlık, verimlilik vb. soyut kavramları canlı örnekler aracılığıyla öğrenmesine yardım eder. Çocuktaki beceri duygusunu kamçılar ve onun çeşitli sanat alanlarıyla ilişki kurmasını sağlar. Böylece, çocuğun daha zengin bir kültür ve daha renkli bir kişilik elde etmesine katkıda bulunur. Ayrıca çocuğun anadilini geliştirmesine büyük ölçüde yardımcı olur. (Oğuzkan, 2000, s. 215-216)

Kitabın çocuğun gelişimindeki yeri ve öneminden böylesine uzun bir fayda listesiyle bahsederken teknolojik gelişmelerin gölgesinde kitabın çocuğun dünyasına yeterince ulaşamadığı yönünde artan şikâyetlere de değinmenin gerekli olduğu da yadsınamaz. Modern dünya yeni çehresiyle arz-ı endam ederken çocuklara yönelik çabaların eskiye nazaran çocukla buluşmakta gittikçe zorlandıklarını da kabul etmek gerekiyor. Sinematografik gücü yüksek, ışıltılı görüntülerin ve dokunmatik ekranların yanında kitabın oldukça naif kalan yüzünün çocukları yeterince celb etmediği de bir gerçek. Gülten Dayıoğlu, kitapların günümüzde çocuk ve gençlerin olmazsa olmazları listesinde en alt sıralarda yer aldığını söylemekte ve kitapların zihinsel ve ruhsal enerjimizi törpüleyen, insanı insan kılan evrensel ilkeleri yozlaştıran, zaman sömürgeci makinelerle baş edemediğinden yakınmaktadır. (Dayıoğlu, 2014, s. 530) Bu konudan bahisle Vefa Taşdelen de, günümüz çocuk edebiyatçıların pek çok açıdan zor bir durumla karşı karşıya olduklarını söylemekte ve ürünlerini okutabilmek için artık daha çok çaba sarf etmeleri gerektiğini söylemektedir. Buna sebep olarak da çocukların efendisinin artık masal, roman ve hikâye kahramanları olmadığını; çocuk edebiyatçıların karşılarında söylenen her şeye kanıverecek kişiler değil, yüksek heyecana ve yüksek beklentiye alışmış kişiler bulunduğunu belirtmektedir. (Taşdelen, 2014, s. 329) Günümüzde çocukları kitaba çekmek üzere kitabı modern dünyaya yaklaştıran çabalar ya da teknolojiyi tamamen

kötüleyen karşı duruşlar yerine çocukların dünyasını sadeleştirmeye ve çocukların kalbine ulaşacak edebiyat merkezli çabaları hangi düzlemde olursa olsun özendirilmeye eskisinden daha fazla ihtiyacımız olduğu bir gerçektir. Yalnızca tablet bilgisayarlarla ve akıllı tahtalarla sorunların çözülmediği, modern dünyaya ayak uyduran ve gelenekle bağını koparmamış yenilikçi bakış açılarına ihtiyaç olduğu da muhakkaktır. Bu konudaki en önemli adımı ise milli eğitim politikalarını şekillendiren irade ve okullardaki uygulayıcılar konumunda olan öğretmenlerin atması gerekmektedir. Öğretmenlerin donanımı konusunda yükseköğretim temelli yapılacak düzenlemeler de bu konuda domino etkisi gösterecek ve tepeden aşağıya bir dönüşümü başlatabilecektir. Fatih Erdoğan'ın da dediği gibi: *“Kitaplarla teknoloji karşı karşıya getirilmemeli. Unutulmamalı ki, bütün teknolojik yenilikler çocukları kitapla büyüyen, hayal güçleri gelişmiş insanlardan oluşan toplumların ürünü. Geleceği biçimlendirecek olan tuşlar kitaplar, ille de kitaplar...”* (Erdoğan, 2014, s. 790)

1.2.3. Çocuk Kitaplarının İçeriksel ve Biçimsel Nitelikleri

Çocuk kitaplarında hem içerik hem de biçimsel özelliklerin, bir bütün olarak eserin çocuğun dünyasına ulaşmasında büyük önemi vardır. Yetişkinlere yönelik kitaplarda daha çok içerik odaklı bir okur süzgeci söz konusu iken çocuklarda ise biçimin ön plana çıktığı ve önce albenili bir ürün ortaya konulmasını gerekli kılan bir bakış açısı söz konusu olmaktadır. Çocuğun kitaba ilgisi sağlandıktan sonra kitaptan içeri giren çocuğun biçimsel unsurlar ve resimleme ile desteklenmiş iyi bir içerikle karşılaşması çocuk kitaplarının olmazsa olmazıdır.

Taşdelen, Richard E. Palmer'dan *“biçimin ve içeriğin bir dünya olarak bölünmez bir biçimde birlikte varlığa geldiklerini ve birlikte oluşturdukları bu dünyadan bağımsız hiçbirinin gerçek bir varlığının olamayacağı”* düşüncesini aktarır ve eseri yalnızca bir anlam nesnesi olarak almanın yanlış olduğunu söyler. (Taşdelen, 2005, s. 352) Oğuzkan, herhangi bir eseri dış görünüşünden çok içerik bakımından değerlendirmek gerektiğini savunur ve çocuk kitaplarında konunun çok önemli olduğunu, çocukların gerçek ve günlük yaşantılarına uygun düşmeyen, onların kavrayış ve hayal güçlerini aşan konularda yazılan eserlerin, çocukların pek az ilgisini çekeceğini; hatta bazen hiç çekmeyebileceğini söyler. İyi bir çocuk kitabının

konu bakımından yerli kültür değerleri yanında evrensel insanlık ve ahlâk değerlerini kazandırıcı nitelikte olması gerektiğini de savunur. (Oğuzkan, 2000, s. 210) Erdoğan'a göre ise konusunu çocukları ilgilendiren bir konu olarak seçmesi çocuk kitabı yazarının doğal zorunluluğudur. Aynı şekilde dilin, ifade biçiminin de okura göre seçilmesinde, yani okurun çocuk olduğu gerçeği gözetilerek seçilmesinde de bir yanlışlık yoktur. (Erdoğan, 1999, s. 49) Öyleyse bir kitap, "çocuk için" ise, hangi yaş grubuna hitap ettiği belli olmalı, içeriği de o yaş grubunun bilişsel algı düzeyine uygun olmalıdır. (Öçalan, 2015)

Biçim ve içerikte bir önceleme ya da her ikisini de birbirinden ayrılmaz parça olarak gören farklı yaklaşımlar olsa da su götürmez bir gerçek olan şudur ki çocuk kitapları gerek içerik bakımından çocuğa göreliği merkeze alan, gerekse biçim bakımından onlara en iyi şekilde ulaşan ve yine onların dünyalarına en kolay yoldan girebilen ürünler olmalıdır. Taşdelen'e göre biçim ve içerik arasındaki dengeyi sağlayan temel özellik, yalınlık ilkesidir. Nasıl söylendiği konusu, baştan sona basitlik ve içtenlik, yani yalınlık ilkesi ile alakalıdır. Yalınlık, üst düzeyde bir yaratıcılığı ve özgünlüğü ifade eder. Basmakalıp olandan kesin bir şekilde ayrılır. (Taşdelen, 2005, s. 353) Oğuzkan ise "*Çocuklar yalın ve duru bir anlatımdan hoşlanırlar. Günlük dilde pek kullanılmayan sözcük ve deyimleri anlamakta güçlük çekerler. Uzun ve karmaşık paragrafları zor okur ve kavrarlar. Yersiz benzetme ve tasvirlerden canları sıkılır. Çok kez metinde bu bölümleri atlama eğilimi gösterirler. Çocuk kitabı yazarı, bu hususları daima dikkate alarak ve eserlerinde duru, yalın ve akıcı bir dil kullanarak Türkçemizin anlatım gücünü ortaya koyan örnekler vermeye çalışmalıdır.*" der. (Oğuzkan, 2000, s. 212)

Çocuk kitabındaki içeriksel özellikler kadar biçimsel özellikler de önem taşımaktadır. Biçimsel özellikler dediğimizde; o kitabın büyüklüğü (oylumu), kâğıdının cinsi, sayfa düzeni, içindeki resimlerin niteliği, metinde kullanılan harflerin özelliği gibi hususlara bakmak gerekir. (Oğuzkan, 2000, s. 213) Gelişme evresinde olan bireylerde, özgüveni ve beğeniyi geliştirmek çok önemlidir. Bir kitabın kapağını, cildini, tipografisini, yazı boyutunu, yazı karakterini, satır aralarını, renklerini, baskı tekniğini, kitapla ilgili her türlü ayrıntıyı düşünmek ve değerlendirmek lazımdır. (Koyuncu & Kaptan, 2005, s. 258)

Kitaplarda yazı karakterlerinin çocuğun yaşına uygun büyüklükte olması, tasarımda sadelik ve estetik çizgiler kullanılması, kitap tasarlanırken kitabın boyutunun çocuğun yaş grubuna uygun olarak seçilmesi gibi genel geçer ilkeler yanında çocuk kitaplarının biçimsel özelliklerinin en temel unsuru sayılabilecek çocuk kitabı resimlemeleri diğer biçimsel özelliklere oranla daha fazla ön plana çıkmaktadır. Zira resim kullanılarak yapılan bir anlatım, sadece kelimeler kullanılarak yapılan anlatımdan üç kat daha fazla etkili olmaktadır. (Sürmeli & Kaptan, 2012, s. 579) Çocuklar fotoğrafta gördüklerinden çok daha düşsel bir dünyada yaşamaktadırlar ve fantezilerini geliştiren resimler gördükçe daha yaratıcı olurlar ve görsel imajlarda görsel kalite ve estetik değer buldukları takdirde algılamaları daha da kolaylaşır. (Koyuncu & Kaptan, 2005, s. 258) Kitap resimlemeleri, “süsleyici, metni açıklayıcı ve yorumlayıcı, metni tamamlayıcı resimler” (Oğuzkan, 2000, s. 214) olarak ortaya çıkmaktadır. Kitabın hangi yaş grubuna hitap ettiği belirlendikten sonra o yaş grubuna göre çizim ve karakterler ortaya konulması gereklidir. Özellikle okumayı henüz öğrenmiş çocuklar için kitabın resimleri oldukça gerekli olmakta zira bu çocuklar öyküleri resimler aracılığıyla izlemektedirler. (Erdoğan, 1999, s. 82)

Margaret Early’ye göre çocuklar, kitapları üç aşamada değerlendirmektedir. Birinci aşama, bilinçsiz keyif alma dönemidir; az okuma bilen ya da hiç okuma bilmeyen çocuğun, nelerden keyif aldığını bilip sebebini ise bilemediği dönemdir. Ne yaptığını bilen farkındalık aşaması olan ikinci aşamada ise birinci aşamaya ilave olarak, çocuk okuma keyfini artırmaya yönelik bir hayli efor sarf etmekte ve sorular sormaktadır. Üçüncü ve en yüksek aşama ise bilinçli keyif dönemidir; keyfe karşılık verir, ayırt ederek seçer ve yargılarına güvenir. (Early, 1960, s. 164-167) Öçalan da, “algı zevki” diye bir kavramdan söz ederek, estetik duygunun çocukta bulunduğu ve bu duygunun harekete geçirmesiyle çocukta kitap alma isteği doğduğundan söz etmektedir. (Öçalan, 2015) Erdoğan ise çocuğa kitap seçiminde asıl ölçüyü çocuğu yetiştiren büyüğün koyduğunu söylemekte ve bu ölçünün kesin kuralları olmadığını ifade etmektedir. (Erdoğan, 1999, s. 82)

Bu noktada kitap seçiminde söz sahibi olan büyüklerin hangi kriterlerle kitap seçtikleri, çocukların beğenilerinin mi yoksa büyüklerin beklentisinin mi kitap seçiminde rol oynadığı konusu işi daha karmaşık hâle getirmektedir. Zira büyükler

için ilgi çekici olan bir konu çocukta yeterince karşılık bulmayabileceği gibi, büyüklerin biçimsel algılamalarının da çocuğa göre olmayabileceği de açıktır. İdeal olan, çocuğunu tanıyan anne-babanın çocuğun ilgi ve becerilerine yönelik kitapları çocuğunun da onayını alarak ve onunla birlikte seçmesidir. Tavsiye kitap listelerinden yararlanırken bile gözü kapalı bu kitapları almak yerine anne-babanın kitap seçiminde kendi süzgeçlerini ve çocuklarının reflekslerini mutlaka gözetmeleri gerekir.

1.2.4. Çocuk Edebiyatı-Eğitim İlişkisi

Çocuklara kitapların büyük oranda büyükler tarafından seçildiğinden söz etmişken, bunun eğitimle olan bağlantısına da değinmek gerekmektedir. Ders kitapları tamamen dışarıda bırakıldığı hâlde, çocukların kitap okuması söz konusu olduğunda büyükler genelde çocukların kitaplardan bir şeyler öğrenmesi gerektiğini düşünüp pragmatist bir yaklaşım gösterme eğilimindedirler. Oysaki edebiyat, didaktizmi yöresinde istemezken, çocuk edebiyatını eğitimle özdeşleştirmek edebiyata yapılmış bir haksızlık olarak değerlendirilmelidir. Özellikle eğitimci yazarlar tarafından dile getirilen çocukluk çağlarına göre edebiyat yapılması fikrine ilk tepki ise, çocuk dünyasına belirli kelimelerle seslenilmesine öğretici metin yazarlığı denilebilir eleştirisiyle, edebiyatçılardan gelir. (Konar, 2005, s. 209) Şirin'e göre, otoriter yaklaşımla ve biçimsel gerçekçiliğe göre yazılmış her çocuk kitabı sorunludur ve çocuk gerçekliği başta olmak üzere dil, edebiyat ve sanat değerinden yoksundur. (Şirin, 2014, s. 394) Fatih Erdoğan da eğitici olmanın edebiyata ek misyon yüklemek olduğunu, edebiyatçının sanatını değerlendirirken bu ek misyonların bizi ilgilendirmemesi gerektiğini söylemekte ve *"Tabii, bu söylediklerimle edebiyat ürünlerini okuyanlar bir şey öğrenmez ve öğrenmemeli demiyorum. Yalnızca edebiyatçının amacı bu olmaz diyorum. Edebiyatçı bir sorunu çözmek için yazmaz. Ama bir sorunu kendisine bir konu olarak seçer ve o konu etrafında kendi zihinsel ve duygusal serüvenini yaşamaya çalışır."* demektedir. (Erdoğan, 1999, s. 50)

Sedat Sever'e göre okulöncesi dönemde kitapların biçimsel özellikleriyle eğlenme-oyun ve bulma (keşfederek) öğrenmeye yönelik bir yol izlenmesi gerekirken, ilköğretim süreciyle birlikte eğitim-öğretimin belletmeye dayalı

süreçlerinden sıkılan çocuklar için edebiyat düzleminde duyumsatıcı ve sezinletici bir anlatım kullanılmalıdır. (Sever, 2008, s. 22) Ancak genel olarak, sorgulatmak, yorumlatmak yerine öğretmek ve eğitmek amacındaki çocuk kitaplarının çocuk gelişimini ve yazınsal ölçütleri dikkate almadığı anlaşılmaktadır. (Erdi, 2008, s. 143) Bunda, yukarıda değinildiği gibi kitap seçicilerinin kitabın semeresini hemen görme eğilimi ve kitabın etiketlenmesini istemeleri, yayıncıların da buna ayak uydurmaları birincil manada etkilidir. Sedat Sever, *“Bazı yetişkinlerin kendi düşünce ve inançlarını çocuklara öğretme, belletme amacıyla kaleme aldığı metinler; ahlaklı çocuklar(!) yetiştirme üzerine kurgulanan kitaplar da günümüzde, çocuk kitabı ya da çocuk edebiyatı ürünü olarak okurlarla buluşabilmektedir.”* demekte ve devamlı ülkemizde birçok çocuğun edebiyat eğitiminden geçmeden ve böylesi bir duyarlılığı tatmadan yetişkinliğe kadar geldiklerini ifade etmektedir. (Sever, 2008, s. 142) Dilidüzgün’e göre belli görüşleri benimsetmek üzere hazırlanan kitapların, çocuk üzerinde sanatsal duyarlılığı geliştirici etkiler bırakmasına imkân yoktur. (Dilidüzgün, 1996, s. 27) Özellikle piyasadaki değerler eğitimi kitaplarına bakıldığında, her birinin üzerlerinde, âdeta birbirinden bıçakla kesilmiş gibi ayrılmış değer etiketleri yer almakta ve bunları tercih eden kitap seçicisi büyüklerin ve yayın getirilerini önceleyen yayıncıların beklentileri esas rolü oynamaktadır. Bütün bu iki taraflı pragmatist yaklaşımlara rağmen çocuk edebiyatını merkeze alan ve çocuklara kendi dünyalarında özümstediklerini sezdirme yoluyla ve edebî bir dizge içinde sunan çocuk edebiyatçıları ve yayıncıları varlıklarını sürdürmektedir. Nitekim *“çocuğa göreliği önemseyen çocuk edebiyatı yayıncılarının, iyi bir okur yetiştirmek isteyen ebeveynlerin tercih ettiği iyi kitapların sessiz direnişi sürmeye devam edecektir. İyi kitaba ulaşmanın önüne ne egemenlerin haklı haksız beklentileri, ne de yayıncıların ticari düzlemdeki kaygıları geçebilir.”* (Turanalp, 2014, s. 169)

Eğitimin çocuk edebiyatıyla ilintisi, çocuğun sanat yoluyla eğitilmesi bağlamında da ele alınmaktadır. (Erdi, 2008, s. 141) Çınaroğlu’na göre *“sanat eğitimi, çocuğa söylenen ilk ninniyle, ona anlatılan ilk masalla, ona okunan ilk kitapla, onunla oynanan ilk oyunla başlar. Sanat eğitimi, öğrendiğimiz-inandığımız iyiyi, doğruyu, güzeli ona dayatmaya çalışmakla değil, birlikte iyiyi, doğruyu, güzeli keşfetmeye çalışmakla başlar.”* (Çınaroğlu, 2012, s. 1152) Dilidüzgün ise, çocuk kitapları aracılığıyla verilecek sanat eğitiminin, çocuğa estetik yargı üretebilme

konusunda yardımcı olacağını, yeni biçimleri duyumsatmayı, eğlenmeyi ve heyecanlarını doğru biçimlerde yönlendirmeyi öğreteceğini ifade etmektedir. Dilidüzgün'e göre sanat eğitimi yalnızca okullarda verilemez. Çocuk kitapları aracılığıyla gerçekleştirilecek olan sanat farkındalığı ve erken yaşlarda sanatsal duyarlıklarla donatılmış kitaplarla karşılaşması çocuğun duyarlık ve beğenilerinin gelişmesine katkıda bulunacaktır. (Dilidüzgün, 2007, s. 111-112) Konar'a göre sanat ve eğitim açısından nitelikli ürünler ortaya koyabilmek için "çocuk" ortak paydasında birleşmesi gerekmektedir. (Konar, 2007, s. 466)

Sanat eğitimi yanında çocuk kitaplarının çocukların hayal güçlerini geliştirme ve bir nevi "hayal eğitimi" işlevi de bulunmaktadır. Oktay'a göre çocuk, gerçek olan ile olmayan arasındaki ayrımı tamamlayabilme süreci içinde gerçekle tanışması kadar hayal kurmaya, hayalini geliştirmeye ve onu diğer çocuklar ve yetişkinlerle paylaşmaya, bunun için de çevrenin hoşgörüsüne ve iyi bir dil kazanımına ihtiyacı vardır. Edebiyat ürünleri çocuğa hayal dünyasını zenginleştirebileceği, geliştirebileceği yeni motifler sunarlar. Günlük hayatta karşılaşılması çok ender olan olaylar ve durumlara, yazarın hayal dünyasının ürünü olan edebî eserde rastlamak mümkündür. Böylece edebiyat ürünlerinden faydalanabilen çocuk, kendi yaşantısının dışındaki pek çok konu ve olayla tanışmak, onların üzerinde düşünmek ve bu olayların muhtemel çözümlerini bulabilmek imkânını kazanır. (Oktay, 2000, s. 176-178) Okumuşlar, hikâyeleri çocuğun eğitiminde örnek olabilecek olayların tasviri olarak nitelemekte ve hikâyeyi çocuk için bir eğlencelik değil, aksine içine girip oradaki kahramanlarla beraber yaşayacağı bir yaşam kesiti olarak tanımlamaktadır. (Okumuşlar, 2006, s. 241) Enginün de, masallar vasıtasıyla çocuğa kahramanlık, dürüstlük, aklını kullanma gibi ilerde sahip olacağı pek çok değer de telkin edileceğini ve çocuğun ilerde kendisini bekleyen tehlikelere karşı bu sayede uyarılacağını söylemekte ve eklemektedir: "*Masalların devi aslında gerçek hayatta çocuğu bekleyen bin bir tehlikenin bir sembolünden başka bir şey değildir. Ama nasıl ki masal kahramanı, devin zayıf yanlarını bulup onunla mücadele ederse, masalı dinleyen çocuk da karşısına, kılık değiştirmiş bir gerçek tehlike olarak çıkan devle korkmadan mücadele edebilecektir.*" (Enginün, 1985, s. 188)

1.2.5. Çocuk Edebiyatı ve Değerler Eğitimi

Değerler eğitimi ürünleri ile dinî içerikli kitapların bir ayrımını yapmak üzere konuya öncelikle değerler eğitimi açısından bakmak yerinde olacaktır. Çocuk edebiyatının öğretici olmasının edebiyatın düşselliğine zarar verdiği ve didaktik söylemi olan ürünlerin pek çok çocuk edebiyatçısı tarafından çocuk edebiyatı dışında kabul edildiğine daha önceki bölümlerde değinilmişti. Bunun yerine sezdirici ve duyumsatıcı bir dil kullanılmasının daha ideal bir bakış açısı olduğundan bahsedilmektedir. Edebiyatın eğitimle eninde sonunda kesiştiği yer olan bu bıçak sırtı ve ince alana eğitimsel terminolojilerle yaklaşmak da aynı derecede sorunlu olabilmektedir. Nitekim dinî ve ahlakî bağlamda kaynağını temelde dinden aldığı hâlde dinden soyutlanan “değerler eğitimi” gibi yaklaşımlar içerisinde çocuk edebiyatının varlığı ve gelişmesi de pek mümkün olamamaktadır. Zira bu türlü ürünlerin en önemli handikapları, belirlenmiş değer kesitleri ve etiketlerle, birbirinden kesin çizgilerle ayrılması pek de mümkün olmayan değerleri, dinin yörüngesinden çıkarmaları, evrensel ve insani temeller içerisinde alanlarını genişletmiş gibi göstererek belirli bir çerçeveye hapsedmeleri ve eğitimsel yaklaşımlarla ürünlerin içeriğindeki düşselliğe de ket vurmalarıdır. Üstelik bir de bunların değer etiketleriyle “pazarlanması” çocuk edebiyatıyla bağdaşır bir yaklaşım olmasa gerektir.

Pozitivist bilgi ve bilimin gölgesinde şekillenen modern eğitim anlayışı, muhatabının iç dünyalarını besleyen temel konular olan ahlaki ve manevi değerler hususunda sessiz kalmayı tercih etmiş ve değerleri pozitivist bilginin dışında kabul etmiştir. (Kenan, 2007, s. 276) Çok kültürlülük ve çoğulculuk temelinde dinden soyutlanan ve insani ve kültürel değer pozuna bürünen dinî ve ahlaki değerler, tıpkı pozitivist bilginin ürünü olarak modern eğitim anlayışının manevi değerleri alan dışı bırakması gibi dini, değerler alanının dışına çıkarmıştır. Nitekim bu konuda “*din ile kültür ve din ile bir toplumun değer sistemi arasındaki klasik bağlantının koptuğundan ve dinin bir değer sağlayıcı olsa da tek değer sağlayıcı olmadığından*” (Ziebertz, 2007, s. 445) bahsedilir olması bunun bir ifadesi sayılabilir. “*Muhafazakâr yazarların çoğulculuğu değerler öğretiminin içinde bulunduğu krizin bir nedeni olarak görmeleri*”ne bir mazeret olarak da çoğulluk olgusuna vurgu yapılarak (Ziebertz, 2007, s. 448) karşı durulmaktadır. Toplumun, yerleşik kökünde olmayan

bir biçimde asli kodlarından uzaklaştırılmasıyla birlikte akademik ve kültürel alanda ortaya çıkan “çoğulculuk” ve “çok kültürlülük” gibi terimlerle bu toplumu bir arada tutan çimento olan “din” de, “değerler eğitimi” gibi batıcıl yaklaşımlarla eğitim alanı içerisinden çıkarılmaya çalışılmaktadır. “Bilimsel ve teknolojik alandaki gelişmelerin insanları manevi ve insani değerlerden uzaklaştırdığı” (Köylü, 2007, s. 278) tespitini yaparken pozitivist bilginin bir ürünü olan modern eğitim anlayışına bir refleks olarak değerler eğitimi, üstelik “çoğulculuk” sosuyla dinden arındırılmış bir biçimde sunulduğu hâlde sorunları çözenin tek çaresi olarak görmemek gerekmektedir. Geleneksel arka planı çok sağlam olan ülkemizin, kaynağını batıdan alan eğitsel yaklaşımlar yerine özünde olanı ortaya koymaya matuf ve kaynağı kendisi olan millî, yerli ve edebiyatla barışık yaklaşımları üretme potansiyeli sanıldığından çok daha üzerindedir.

1.2.6. Dinî İçerikli Çocuk Kitapları

Dinî içerikli kitapların tarihinin ülkemizde oldukça yeni olduğundan söz etmek mümkündür. Çocuk edebiyatı tarihimize ilgili yeterli bir çalışma yapılmamışken, dinî içerikli çocuk kitaplarının tarihinden söz etmek pek kolay olmamaktadır. Batıda özellikle 20. yüzyılın başlarında çocuklara yönelik çok sayıda dinî kitap kaleme alınmışken (Bilkan, 2007, s. 174) ülkemizde bunun çok daha yakın bir geçmişi olduğu görülmektedir.

Fazıl Hüsni Dağlarca'nın *Çocuk ve Allah* isimli eseri, çocuk duyarlılıkları ve dinî/metafizik imgeleriyle dinî içerikli çocuk edebiyatı eserlerinin ülkemizdeki ilk örneklerinden birisi ve bugün bile çocuk şiirleri bağlamında çita olarak üzerinde ürünler verilememiş bir kitaptır. Dağlarca, eserlerinde her an sürmekte olan canlılığı, akışı ve yaratılışı iyi gözlemlemiş, bu gözlemi metafizik bir deneyime dönüştürebilmiş biridir. (Taşdelen, 2013, s. 20) Genel hatlarıyla değinmek gerekirse 1970'li yıllarda dinî duyarlılığı öne çıkaran eserleriyle M. Yaşar Kandemir, Mustafa Yazgan ve Hasan Nail Canat gibi isimler farklı bir çizgide öncülük görevi üstlenirler. (Şimşek, 2007, s. 100) Cahit Zarifoğlu, dinî argümanları kitaplarında kullanmaktan çekinmeyen ve bunu da okurun gözünün içine sokmadan yapan dinî içerikli edebiyatın öncü yazarlarından. Bunun dışında Ahmet Efe, Üzeyir Gündüz gibi yazarlar, şiir ve öykü alanlarında dinî içerikli olarak çok sayıda eser vermiş yazarlar

olarak zikredilebilir. Dinî içerikli çocuk yayınlarına yönelimin özellikle 2000’li yıllardan sonra arttığını ve bunda çocuğun bir pazar olarak keşfedilmesi ile yayınevlerinin maddi sıkıntılarını aşma çabasının etkili olduğundan bahsedilebilir. (Özkan, 2013, s. 249) Yoğunluklu olarak dinî içerikli kitaplara yönelmiş yayınevleri olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı’nın da dinî içerikli kitap yayımında etkin oldukları görülmektedir.

Dinî içerikli eserleri; değerler eğitimi bağlamındaki ürünleri dışarıda tutmak üzere doğrudan dinî içeriğe sahip ürünler ve dinî içeriğe değinen ürünler gibi alt başlıklara ayırmak mümkündür. Dinî içeriğe sahip ürünler derken, konusunu tamamen dinî argümanlara yöneltmiş kitaplar, dinî içeriğe değinen ürünler olarak da konuyu aktarırken yazarın dinî bir muhteva ya da dinî unsurlar kullanması kastedilmektedir. Bu tür eserlerde dinî içeriğin sunumuyla ilgili ölçünün ne olacağı da tartışılan bir konudur. Dinî içerikli çocuk kitaplarının ülkemizdeki ilk örneklerini veren bir yazar olan M. Yaşar Kandemir, bu konuda dinî içeriğe sadece değinmenin faydalı ancak yetersiz bir yaklaşım olduğunu söylemekte ve *“Camiye kadar gelen yavruya birilerinin şefkatle kucak açması, ona caminin içini tanıtması, daha açık bir söyleyişle Allah’ın varlığını, ona ibadetin gereğini, bu ibadetin nasıl yapılacağını öğretmesi, bize dinimizi getiren Peygamber Efendimiz’i, onun hayatımızdaki yerini, onu ne kadar sevmemiz gerektiğini, onun davranışlarını kendimize model almayı Allah’ın emrettiğini belirtmesi de önemli, hatta gereklidir.”* demektedir. (Kandemir, 2007, s. 136) Görüldüğü üzere dinî içeriğin, kitaplarda yer alıp yer almaması, yer alacaksa ne ölçüde yer alması ya da dinî içeriğin sunumunun nasıl olması gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Dinî içerik sunumunu ideolojik aktarım şeklinde bulanlar ise, dinî içerikli kitapları edebiyat alanı dışında görme eğilimindedirler. Zehra İpşiroğlu, *“Yayın piyasasının önemli bir bölümünü de son yirmi yıl içinde giderek sayıları artan dinci yayınlar oluşturuyor. Türk gücünü öven ve Müslümanlığın en üstün din olduğunu anlatan vurdulu kırdılı çizgi romanları, savaş öyküleri, ibret verici korku öyküleri gibi. Dinî yayınların çoğu kez Eğitim Bakanlığının çıkardığı kitapların ideolojisiyle örtüştüğünü görüyoruz.”* dedikten sonra devamında bu içeriğin dışında kalan yazının çocuk bakışını yakalayan çağdaş bir yazın olduğunu ifade etmektedir. (İpşiroğlu, 2007, s. 173) Mavisel Yener de dinî çocuk kitapları başlığı altına giren ve İslâmi bilgiler vermek üzere yazılan kitapların

hiçbirinin yazınsal yapıt olarak nitelendirilemeyeceğini ve edebiyat dışı bırakılması gerektiğini söylemektedir. (Yener, 2013, s. 5) Sebebi ne olursa olsun bu tarz değerlendirmelerin, dinî içerikli olarak ortaya konulan ürünlerin edebî ve estetik açıdan yeterli olup olmadığı konusunda bir özeleştiriyi gerekli kıldığı da açıktır. Nitekim Süleyman Karacelil, “*Mevcut eserlere derinlemesine, tahlile gerek kalmaksızın yüzeysel bir bakışla baktığımızda dahi eline kalem alan pek çok kimsenin çocuk kitabı yazdığı ve bu tür kitapların sanatsal değerini de düşürdüğü açıkça görülmektedir.*” diyerek bu durumu ifade etmektedir. (Karacelil, 2014, s. 70) Mustafa Ökkeş Evren ise, “*içlerinde gerçekten edebî değeri yüksek kitaplar olduğu gibi, baskısıyla, içindeki resim ve anlatımıyla çocuğa verilen konular itibarıyla berbat diyebileceğimiz ne çocuklara ne de büyük çocuklara bir lezzet ve tat veren yayınlar da mevcuttur*” diyerek dinî içerikli yayınların genel bir resmini çizmektedir. (Evren, 2005, s. 313) Bülent Ata, son yıllarda dinî içerikli ürünlerde bir yayın patlaması yaşandığını söyledikten sonra birkaç ilkeli yayınevi dışında “Dini nasıl anlatmamalıyız?” başlığı altında seçme örnekler verildiğini belirtmekte ve yapılan hataları sıralamaktadır. Bunlardan bazıları; ticari kaygılarla basılan kitapların maliyetlerini düşürmek için görsel ve estetik açıdan kalitesiz basılması ya da yeteneksiz ressamalara resimletilmesi, zaten var olan eserlerin tekrar tekrar okuyucu önüne getirilmesi, dinin geçmişte yaşanan olayların anlatımı şeklinde sunulması ya da hayatın içinden bir yansıma aktarımı şeklinde verilmesi, peygamberler ve İslâm büyükleri anlatılırken kronolojik bir aktarımdan vazgeçilememesi şeklindedir. (Ata, 2006, s. 46-47) Muallâ Selçuk ise din dilini sade ve çocuğa uygun bir biçimde kullanabilmek açısından kullanılan mevcut dilin çocuklarla anlaşabilmeye yetmediğini söylemekte ve çocuklara ulaşabilmek için yeni yollar aramak gerektiğini ifade etmektedir. (Selçuk, 1990, s. 35)

Görüldüğü üzere dinî içerikli ürünlerin sunumuyla ilgili ciddi bir sorun olduğu farklı kesimler tarafından ifade edilmektedir. Bu noktadan hareketle dinî içeriğin sunumunun nasıl olması gerektiğiyle ilgili bazı tespitlere ihtiyaç olduğu ortadadır. Elif Konar Özkan, çocuğa yönelik dinî içerik kavramının içini doldurabilmek için öncelikle “Dinî hakikatleri çocuklara nasıl anlatabiliriz?” ya da “Dinî hakikatler çocuklara yetişkinlerden farklı mı anlatılmalı?” gibi sorularının cevabını doğru vererek başlamak gerektiğinden söz etmekte ve çocukların dinî

unsurları tedricen öğrendikleri savından yola çıkarak çocuğa yönelik dinî içerik sunumunun çocuğun gelişim süreçleri dikkate alınmadan yapılmasının çocukta birtakım olumsuzluklara yol açabileceğini söylemektedir. (Özkan, 2013, s. 247) Bülent Ata ise “*Bugün modern hayatın köşeye sıkıştırdığı insanlar, içine doğdukları kültürle bir aidiyet krizi yaşıyor. Dinin hayatın merkezinden dışarı doğru itildiği bir zamanda yaşıyoruz. Eskiden ‘Müslümanca yaşamak’ için ihtiyaç duyduğumuz tüm edimler aileden kolayca içselleştirilebilirdi. Din, kitaplarla öğretilen bilgiler toplamı olmaktan çok, davranışlara sinmiş ahlaki değerlerle iç içeydi. Din su içmek, yemek yemek gibi gözlemleyerek, model aldığımız, sevdiğimiz insanlardan kendiliğinden öğrenilen ve coşkuyla yaşanan bir şeydi. Söylenen masalların, türkülerin, şiirlerin kahramanları dindar insanlardı. Ve dinî bilgi, aktarılan bir ham malzemedен çok, hayata karışmış, yani işlenmiş, kendini kolayca insanlara sevdirecek nefasetteydi.*” demekte ve hayatın dışında kalan dini çocuklara anlatmak üzere verilecek tüm çözüm önerilerinin değırmene su taşımak olacağını söylemektedir. (Ata, 2006, s. 46) Albayrak da geleneksel klasik edebiyatımızdaki eserlerden bahisle çocuk edebiyatının dilinin hakikat kaynağından gelen irfan kanalıyla beslenmesi ve böylece çocuğun zihnini kalbiyle birlikte metne/kitaba bağlayabilmesi gerektiğini ifade etmektedir. (Albayrak, 2013, s. 298)

Özkan’a göre, sözel anlatım, resimsel anlatım ve her ikisinin bileşiminden kaynaklanan anlatım şeklinde çocuk gerçekliği, çocuğun dili, fitrat üslubu ve estetik kalite yakalanabilirse çocuklara gerçek manada hitap edecek ürünler ortaya konabilecektir. (Özkan, 2013, s. 251) Bu konuda Karacelil de, “*Çocuklar için bir edebiyat fikrinin yeni sayılabileceği bir ortamda daha da yeni olan dinî çocuk edebiyatına dair emek sarf eden, hem alan bilgisi hem de eğitime ve çocuğa bakış perspektifini kazanmış, yeterli donanımı taşıyan, dili doğru ve etkili kullanan, mesajlarını ölçülü biçimde verebilen isimlere ve çalışmalara her daim ihtiyaç vardır.*” demektedir. (Karacelil, 2014, s. 71) Syed Ali Ashraf’ın edebiyat ve din bağlamındaki makalesinde dediği gibi ancak “*sezgici gerçekliğin sahibi olan bir kişi, kendi cevabı ve çözümlemesiyle başkalarının ruhlarını tutuşturabilir.*” (Ashraf, 2002, s. 153) Bunun içinse estetik değerlerin farkında ve edebiyat diline aşına yazarların hayatın içindeki dini, kendi hayatlarında var olduğu ölçüde, özümsemiş bir şekilde

ve olması gerektiği kadar eserlerinin içine kattıkları vakit ideal anlamda dinî içerikli bir edebiyat bileşiminden söz edilebilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Dinî içerikli çocuk kitaplarının öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirileceği bu çalışmada *durum çalışması* modeli kullanılmıştır. Durum çalışması araştırması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış sistemler hakkında çoklu bilgi kaynakları aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır. (Creswell, 2013, s. 97) Aynı zamanda durum çalışmaları, tek ve ilişkili bir yapının yoğun ve holistik bir tanımı ya da analizidir. (Merriam, 2013, s. 193) Bu tür bir inceleme, yüzeysel detaylardan öte derinlerde yatan nedenleri ortaya çıkartmaya yardımcı olmaktadır. (Baş & Akturan, 2013, s. 183) Bir birey, bir kurum, bir grup, bir ortam çalışılacak durumlara örnek oluşturabilir. Durum çalışmasında bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır. (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 83) Yin'e göre durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belli olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılmaktadır. (Yin, 1984, s. 23) Betimsel bir biçimde durum çalışması yapılırken belli başlı sekiz aşamadan söz edilebilir. Bunlar; araştırma sorularının geliştirilmesi, araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması, çalışılacak durumun belirlenmesi, araştırmaya katılacak bireylerin seçimi, verinin toplanması ve toplanan verinin alt problemlerle ilişkilendirilmesi, verinin analiz edilmesi ve yorumlanması ve durum çalışmasının raporlaştırılmasıdır. (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 317) Bir durum çalışmasının bulgular bölümü hem bir durumun betimlenmesini hem de durum çalışmasında araştırmacının ortaya çıkardığı tema veya konuları içerecektir. (Creswell, 2013, s. 98)

Dinî içerikli çocuk kitaplarının nitel bakımdan nasıllığı temelinde şekillendirilen çalışma, alt problemler açısından “iç içe geçmiş tek durum deseni” olarak desenlenmiştir. İç içe geçmiş tek durum desenleri, tek bir durum içinde birden fazla alt tabaka ya da birim olduğunda yani birden fazla analiz birimi söz konusu olduğunda kullanılmaktadır. (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 327) Bu çalışmada, dinî içerikli çocuk kitaplarının değerlendirme kriterleri olan alt problemler; kaynaklara uygunluk, çocuğa görelilik, eğitsellik, dil ve üslup, görsellik ve işlevsellik alt başlıkları altında desenlenmiş ve bu alt problemlerden yola çıkarak bütünsel bir bakış açısıyla dinî içerikli çocuk kitaplarının durumu öğretmen görüşleri çerçevesinde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini okul öncesi ve çeviri kitaplar dışarıda bırakılmak üzere 2003-2015 yılları arasında Türkiye’de yayımlanmış dinî içerikli çocuk kitapları oluşturmaktadır. Dinî içerikli çocuk kitaplarıyla ilgili yapılan katalog taraması neticesinde 684 adet kitaba ulaşılmış ve bunlar yayın yıllarına göre tasnif edilmiştir. Buna göre kitapların yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Yayın Yılı	Adet
1981	4
1982	2
1983	5
1984	5
1986	1
1990	2
1992	2
1999	2
2000	9
2001	2
2002	5
2003	37
2004	19
2005	17
2006	25
2007	18
2008	64
2009	55
2010	26

2011	41
2012	48
2013	97
2014	108
2015	90
TOPLAM	684

Tablo-1: Dinî içerikli çocuk kitaplarının yıllara göre dağılımı.

Tablo-1 incelendiğinde 2003 yılına kadar dinî içerikli çocuk kitabı yayımının oldukça sınırlı olduğu, 2003-2006 yılları arasında bu sayının biraz hareketlendiği ancak asıl ivmenin 2007 yılından sonra başladığı görülmektedir. 2008 yılında ciddi bir hareketlilik görüldükten sonra sayıların takip eden birkaç yılda düşüş eğiliminde olmasının nedeni olarak, 2008-2012 yılları arasında yaşanan küresel ekonomik kriz gösterilebilir. Krizden sonraki yıllarda ise dinî içerikli çocuk kitabı sayısı önceki yıllara göre daha yüksek seyretmektedir.

2003 yılından itibaren dinî içerikli çocuk kitabı sayısının artmasında ülkede muhafazakâr bir tek parti iktidarının varlığı ve toplumda artış gösteren muhafazakâr eğilimin yayın dünyasında karşılık bulmasının da etkili olduğu söylenebilir. Muhafazakâr bir tek parti iktidarı olmasına rağmen 2001 ve 2002 yıllarında sayıların manalı bir artış göstermemesinde ise 2001 yılı başında yaşanan ekonomik krizin etkili olduğu kuşkusuzdur.

Bu rakamlardan yola çıkarak dinî içerikli çocuk kitaplarının yoğunlaştığı yıllar olan 2003-2015 yılları arasındaki 645 adet kitap, araştırmanın evrenini teşkil etmektedir.

Örneklem tespitinin ilk aşamasında *ölçüt örnekleme* türü kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, araştırmacı tarafından oluşturulmuş ya da önceden belirlenmiş ölçütler doğrultusunda örneklem biriminin seçilmesidir. (Baş & Akturan, 2013, s. 201) Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 140)

2003-2015 yılları arasında yayımlanmış 645 adet dinî içerikli kitap incelenmiş ve kitaplar kategorik bir ayrıma tabi tutulmuştur. Buna göre 10 ayrı kategoride aşağıdaki gibi bir dağılım gözlenmiştir:

No	Kategori	Adet
1.	Ahlak	20
2.	Allah	50
3.	Din	187
4.	Hadis	33
5.	Hz. Muhammed	109
6.	İbadet	52
7.	İman ve İslâm	58
8.	Kur'an-ı Kerim	38
9.	Peygamberler Tarihi	69
10.	Sahabe	29
TOPLAM		645

Tablo-2: 2003-2015 yılları arasında yayımlanmış dinî içerikli çocuk kitaplarının kategorilere göre dağılımı.

Kategorik olarak ayrılmış bu kitaplar daha sonra, kategori başına en çok baskı yapan ve en çok satan kitaplar olarak azalan şekilde sıralanmış ve yabancı dilde yayımlanmış, çeviri içerikli, okul öncesine yönelik ve değerler eğitimi içeriği taşıyan kitaplar elendikten sonra her kategoriden 2'şer kitap olmak üzere toplam 20 kitap belirlenmiştir.

Örneklem seçiminin ikinci aşamasında ise *maksimum çeşitlilik örnekleme* kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme amaç, görece olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek çeşitliliği maksimum derecede yansıtmaktır. (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 136) Maksimum çeşitlilik örnekleme çok çeşitli özelliklere sahip farklı birimler örneklem kapsamına alınıp heterojen bir örneklem grubu oluşturulmaya çalışılır. (Baş & Akturan, 2013, s. 199) Zira böyle bir araştırma sonucunda ortaya çıkabilecek bulgular ve sonuçlar herhangi başka bir yöntemle ulaştığımız sonuçlara oranla daha zengin olabilir. (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 137)

Örneklem tespitinin ilk aşamasında ortaya çıkan kategorik ayrımın neticesinde “Peygamberler Tarihi” kategorisinde yer alan kitapların, “Kur'an-ı Kerim” kategorisinde yer alan kitaplarla içerik bakımından büyük oranda benzerlik teşkil ettiği görülmüş ve maksimum çeşitlilik örnekleme kapsamında “Peygamberler Tarihi” kategorisi tasnif dışı bırakılarak kitap sayısı 18'e

düşürülmüştür. Daha sonra yayınevi ve yazar çeşitliliğini sağlamak adına bir önceki aşamada yapılan kategorik ayırım ve sıralamanın bir devamı olarak listede görece fazla olan yayınevi ve yazarlara ait kitaplar, listede olmayan yayınevi ve yazarlara ait kitaplarla yer değiştirilmiştir. Bunun dışında dinî alanda belirleyici konumdaki kurumlar olan Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın birer adet kitabı ve çeşitliliği sağlamak adına çocuk edebiyatı ödülü almış iki dinî içerikli kitap da, yine kategorik ayırımı ve çeşitliliği bozmamak üzere listeye dâhil edilmiştir.

Belirlenen bu kitaplar, alan uzmanları ve yayınevi editörleri ile örneklem tespitinin her aşamasında tek tek değerlendirilmiş ve kendilerinden olumlu görüş alınmıştır.

Buna göre çalışmanın örneklemini oluşturan kitapların listesi aşağıdaki gibidir:

No	Kategori	Kitap Adı	Yazar	Yayınevi	İlk Baskı Yılı	Kullanılan Baskı Yılı	Sayfa Sayısı
1.	Allah	Anne Allah Nerede?	Veli Karanfil	Pinus Kitap	2013	2013	160
2.	Allah	Süper Gözlerim Olsa Allah'ı Görebilir miyim?	Zeynep Sevde Paksu	Düş Değirmeni	2013	2014	96
3.	Ahlak	Ev Okulu Ahlak (3 Kitap)	Hazırlayan: Alparslan Durmuş - Hatice Işılak Durmuş	EDAM	2008	2015	240
4.	Ahlak	Can Can - Dinî Hikâyelerle Ahlak Eğitimi	Hazırlayan: Adem Fidan	Timaş Çocuk	2014	2015	400
5.	Din	Minik Kalplere Dinî Hikayeler	Sinan Yağmur	Esra	2009	2011	400
6.	Din	Arkadaşım Cami	Mustafa Ökkeş Evren	Nar Çocuk	2013	2013	180
7.	Hadis	Hikâyelerle 365 Gün Hadis	Ali Karaçam - Kevser Şahin	Nesil Çocuk	2008	2014	384
8.	Hadis	Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis	M. Yaşar Kandemir	Tahlil	2011	2015	100
9.	Hz. Muhammed	365 Günde Sevgili Peygamberim	Nurdan Damla	Timaş Çocuk	2007	2013	448

No	Kategori	Kitap Adı	Yazar	Yayınevi	İlk Baskı Yılı	Kullanılan Baskı Yılı	Sayfa Sayısı
10.	Hız. Muhammed	Güneşe Yolculuk	Ayşe Sevim	Şule	2004	2013	238
11.	İman ve İslâm	Karınca Rasin - İslâm'ın Şartları	Hatice Işılak Durmuş	EDAM	2014	2014	48
12.	İman ve İslâm	Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor (5 Kitap)	Elif Arslan	Semerkan Çocuk	2013	2014	80
13.	İbadet	Ela ile Efe Umreye Gidiyor	Şebnem Güler Karacan	DİB	2015	2015	158
14.	İbadet	Derviş Dede'nin Dilinden İbadet İlkeleri	Hüseyin Emin Öztürk	TDV	2008	2012	136
15.	Kur'an	Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler	Hazırlayan: Süheyl Seçkinoglu	Timaş Çocuk	2010	2015	340
16.	Kur'an	Kur'an'ı Merak Ediyorum	Özkan Öze	Uğurböceği	2010	2011	152
17.	Sahabe	Peygamberimizin Küçük Sahabeleri (10 kitap)	Nehir Aydın Gökdoğan	Damla	2014	2014	320
18.	Sahabe	Peygamberin Küçük Arkadaşları	M. Sinan Adalı	Uğurböceği	2009	2013	144
TOPLAM SAYFA							4024

Tablo-3: Araştırmanın örneklemini oluşturan dinî içerikli çocuk kitapları listesi.

2.3. Veri Toplama Aracı

Durum çalışmalarında genellikle birden fazla veri toplama yöntemi kullanılmakta ve bu yolla zengin ve birbirini teyit edebilecek veri çeşitliliğine ulaşılmaya çalışılmaktadır. (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 83) Bu amaçla, çalışmada iki farklı yöntem kullanılmıştır. Bunlardan birincisi, *içerik analizi*, ikincisi de *odak grup görüşmesidir*.

İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. (Yıldırım & Şimşek, 2013,

s. 259) İçerik analizinde dokümanın içeriği uygun kategorilere yerleştirilerek sınıflandırılmaktadır. (Baş & Akturan, 2013, s. 122)

Çalışmada, aynı ve farklı branşlardaki öğretmenlerin, konular üzerinde tartışmalarına imkân tanıyan ve etkileşimli olarak bir beyin fırtınası özelliği de olan *odak grup görüşmesi*, çalışmanın ikinci yöntemi olarak belirlenmiştir. Çerçeve olarak öğretmen görüşleri esas alındığı için öğretmenlerin görüşlerine toplu olarak başvurulması, odak grup görüşmesinin yöntem olarak seçilmesinde rol oynamıştır. Nitekim tekil görüşmeler, hem daha çok zaman almakta hem de etkileşime imkân sağlamamaktadır.

Odak grup görüşmesi, birden fazla kişi ile birlikte belirli bir konu ile ilgili bilgi almak amacıyla kullanılan bir görüşme yöntemidir. Burada amaç, araştırmacının birden fazla kişiyi bir araya toplayarak sormak istediği soruları, karşılıklı görüş alışverişi şeklinde sohbet ortamında sorarak araştırma konusuna ait verileri toplamaya çalışmasıdır. (Güler, Halıcıoğlu, & Taşgın, 2013, s. 125) Karar verme süreçlerinde “grup süreçlerini” kullanmanın pek çok yararından söz edilir. Gruplar bireylere oranla daha yaratıcıdır, daha hızlı sorun çözebilir, kısa sürede ve daha fazla seçenek üretebilirler. (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 179) Veri toplanan grubun bu süreçte kendi içindeki etkileşiminden dolayı yapılan görüşme, yapılandırıcı bir biçim taşımaktadır. (Merriam, 2013, s. 91) Burada grup olarak cevap verildiği için bazı katılımcıların vermiş olduğu cevaplar, diğer katılımcıların konu ile alakalı hususları hatırlamalarını ve araştırmaya katkı yapmalarını sağlar. (Güler, Halıcıoğlu, & Taşgın, 2013, s. 126) Gruplar genellikle benzer geçmiş tecrübelerle sahip 6 ila 10 kişiden oluşur ve mülakat 1 ila 2 saat arası sürebilir. (Patton, 2014, s. 385)

2.4. Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada, ilk yöntem olarak içerik analizi yapılırken araştırma konusu doğrultusunda içerik merkezli analiz birimleri tespit edilmiştir. Analiz birimleri, sınıflandırılacak dokümanın ana birimleridir. (Baş & Akturan, 2013, s. 122) Araştırmanın alt problemleri olan kaynaklara uygunluk, çocuğa görelilik, dil ve üslup, eğitsellik, görsellik ve işlevsellik; çalışmanın analiz birimleri olarak ele alınmıştır. Analiz birimleri, içerik analizi sürecinde alt kategorilere ayrılmakta ve bu işlem

yapılırken analiz birimlerinin içeriğinden ve araştırma sorularından yola çıkılmaktadır. Yapılan bu kategorik ayırım, içerik analizinde elde edilen kavramların birbirleriyle belirli bir tema altında sınıflandırılması ve kavramların incelenmesi sonucunda birbirleriyle olan ilişkilerinin ortaya çıkarılıp bu ilişkilerin daha üst düzey bir tema ile açıklanmasıdır. (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 260) Analiz birimlerinin kategorik ayırmaları sonucunda ortaya çıkan veriler, başlıklandırılarak bulgular yoruma hazır hâle getirilmiştir.

Dinî içerikli çocuk kitaplarının öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirildiği bu çalışmada ikinci yöntem olarak, iki farklı odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, görüşmeye gelmeden önce kitaplar kendilerine ulaştırılmış ve görüşme ile ilgili fikirlerini oluşturmaları için kendilerine görüşmeden önce zaman tanınmıştır. Birinci görüşmede, çalışmanın bir din eğitimi araştırması olması sebebiyle katılımcı olarak tamamen örgün ve yaygın din eğitimi alanında çalışan eğitimciler seçilmiş ve araştırmaya konu dinî içerikli çocuk kitaplarının din eğitimi bağlamı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Katılımcılar; alanında uzman ve konu hakkında görüş beyan edebilme tecrübe ve birikimi olan kişiler olarak belirlenmiştir. İlk odak grup görüşmesine; din eğitimi alanında çalışan bir ilahiyatçı akademisyen, bir Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni, bir Meslek Dersleri öğretmeni, bir vaiz, bir imam ve bir Kur'an kursu öğreticisi olmak üzere 6 kişi katılmıştır.

Çalışmanın alt problemleri olan kaynaklara uygunluk, çocuğa görelilik, eğitsellik, dil ve üslup, görsellik ve işlevsellik başlıklarının her biri bir branşla ilişkilendirilmiş ve ikinci odak grup görüşmesine bu branşları temsil eden öğretmenler davet edilmiştir. “Kaynaklara Uygunluk” kategorisinde hem bir Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve hem de bir Meslek Dersleri öğretmeni görüşmeye katılmıştır. “Çocuğa Görelilik” kategorisini bir Rehberlik öğretmeni, “Eğitsellik” kategorisini bir Sınıf öğretmeni, “Dil ve Üslup” kategorisini bir Edebiyat/Türkçe öğretmeni, “Görsellik” kategorisi bir Görsel Sanatlar öğretmeni ve “İşlevsellik” kategorisini de bir Sosyal Bilgiler öğretmeni temsil etmiştir.

Görüşmeler Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Toplantı Salonunda ve hafta sonu gerçekleştirilmiş, katılımcıların zamanı rahat ve verimli kullanabilmeleri için en uygun zaman planlanmıştır. Görüşmelerde projeksiyon cihazı ve bilgisayar imkânları da kullanılmış, ayrıca katılımcıların kitapları görüşme

boyunca birebir ve biçimsel olarak da incelemeleri sağlanmıştır. Görüşmeler esnasında iki farklı ses kayıt cihazıyla ses kaydı alınmış ve görüşme öncesinde katılımcılara ses kaydı alındığına ilişkin bilgi verilmiştir. Görüşmeler 2'şer saat olarak planlanmış, süre en etkin şekilde kullanılarak katılımcıların maksimum katılımı sağlanmış ve ele alınacak konuların büyük çoğunluğunun değerlendirildiğine kanaat getirilmiştir. Görüşme sonunda katılımcılar görüşme atmosferinden ve görüşme içeriğinden memnun kaldıklarını ifade etmişlerdir.

2.5. Verilerin Analizi

Odak grup görüşmeleri yapılmadan önce, dinî içerikli çocuk kitapları, alt problemlere göre kategorik bir içerik analizine tabi tutulmuş ve veriler bir veritabanına kaydedilmiştir. Robert K. Yin, bu düzenli veriyi *durum çalışması veritabanı* olarak nitelendirir ve durum çalışması raporundan ayırt eder. (Merriam, 2013, s. 194) Araştırmanın sonunda raporlanan bulguların dışında, verilerin toplandığı bir veritabanı olan durum çalışması veritabanı, bu çalışmada dinî içerikli çocuk kitaplarının analiz birimlerine göre detaylı bir şekilde ve kategorik olarak kaydedildiği dijital bir veri kaynağıdır. Daha sonra öğretmen görüşleriyle de birleştirilen bu veritabanı, araştırmanın analiz ve raporlamasındaki sistematığı sağlama ve veri analizini kolaylaştırma işlevi üstlenmektedir.

Durum çalışması veritabanındaki veriler tüm kitapları kapsayacak şekilde kategorik olarak sıralanmış ve sonrasında ikinci bir kategorik ayrıma gidilerek analiz birimlerinin alt başlıklarına göre durum çalışması veritabanı yeniden düzenlenmiştir. Veriler bir kez daha, bu kez oluşan ikincil kategorilere göre sıralanarak iç içe geçmiş tek durum deseninde yer alan analiz birimlerinin alt birimleri tespit edilmiştir.

Durum çalışması veritabanından elde edilen veriler ışığında gerçekleştirilen iki farklı odak grup görüşmesinin çözümlenmesiyle elde edilen veriler, durum çalışması veritabanındaki verilerle karşılaştırılarak bulgular yorumlanmış ve çalışma sonuçlandırılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DİNÎ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. KAYNAKLARA UYGUNLUK

Çalışmanın örneklemini teşkil eden dinî içerikli çocuk kitaplarının değerlendirme kriterlerinin en başında, çalışmanın bir din eğitimi araştırması olması sebebiyle kitapların kaynaklara uygunluğu gelmektedir. Bu kısımda, kitaplarda aktarılan dinî içerikli bilginin doğruluğunun değerlendirilmesi yanında, dinî içerikli bilginin eksik olup olmadığı, yorumu ve bilgiler aktarılırken doğru kaynakların kullanılıp kullanılmadığı hususları da değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.1.1. Eksik, Fazladan ya da Yanlış Bilgi Aktarımı

Kitaplardaki eksik, fazladan ya da yanlış bilgi aktarımı kapsamında; ayet ve hadis metinlerindeki sorunlar, Kur'an kıssalarında eksik ya da Kur'an'da bulunmayan bilgilerin aktarılması, aktarılan bilgilerde kaynakların sıhhati sorunu ve eksik ya da yanlış aktarılan diğer hususlar sıralanmıştır.

3.1.1.1. Ayet ve Hadis Metinlerindeki Sorunlar

Kitaplarda yer alan ayet ve hadis çevirilerinde, metnin aslında olmayan bazı ifadelerin metne yerleştirildiği ya da var olan ifadelerin çıkarıldığı görülmektedir. Bu, daha sonraki bölümlerde ele alınan, ayet ve hadis çevirilerinin çocuğa uygun hâle getirilmesi amacıyla sadeleştirilmesinden daha farklı bir durumdur. Burada ayet ya da hadis metni verilirken, aslının dışına çıkıldığı ve olanın dışında bir aktarım yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu duruma aşağıdaki kısımlar örnek olarak verilebilir:

“Anne Allah Nerede?” isimli kitapta En'am suresi 95 ve 102. ayetler *“Yaratan, öldüren ve tekrar diriltendir Allah. İnsan vücudunda her an yaratma, öldürme ve diriltme hadisesi yaşanmaktadır.”* şeklinde aktarılmıştır. (Karanfil, 2013, s. 24) Oysaki belirtilen ayetlerin manası şu şekildedir:

“Şüphesiz Allah, taneyi ve çekirdeği yarıp filizlendirendir. Ölüden diriği çıkarır. Diriden de ölüyü çıkarandır. İşte budur Allah! Peki (O’ndan) nasıl çevriliyorsunuz?”* (En’am suresi 95. ayet.)

“İşte sizin Rabbiniz Allah. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise O’na kulluk edin. O, her şeye vekil (her şeyi yöneten, görüp gözetendir).” (En’am suresi 102. ayet.)

Örneklerde de görüldüğü üzere “ölüden diriği, diriden ölüyü çıkarır” anlamındaki kısımların “yaratan, öldüren ve tekrar dirilten” şeklinde dönüştürüldüğü ve bunun meali çocuklara uygun hâle getirme çabası olduğu görülmektedir. Ancak devamında gelen “İnsan vücudunda her an yaratma, öldürme ve diriltme hadisesi yaşanmaktadır.” ifadesi ne En’am suresi 95. ayette, ne de yine aynı surenin 102. ayetinde geçmektedir.

Yine aynı kitapta, “Allah hayat verendir, hayat ve ruh Allah’ın emrindedir, Allah içindir.” biçiminde bir ayet çevirisine yer verilmiş ve belirtilen ayetlerin Hacc suresi 66. ayet ve İsrâ suresi 85. ayet olduğu ifade edilmiştir. (Karanfil, 2013, s. 25) Sözü geçen ayetlerin metinlerine bakıldığında yine ayet metninde olmayan ifadelere yer verildiği görülmektedir:

“O, size hayat veren, sonra sizi öldürecek, daha sonra da diriltecek olandır. Şüphesiz, insan çok nankördür.” (Hac suresi 66. ayet)

“Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: ‘Ruh, Rabbinin bileceği bir şeydir. Size pek az ilim verilmiştir.’ “ (İsrâ suresi 85. ayet)

Özellikle “hayatın Allah’ın emrinde olduğu” bilgisi ayette geçmemektedir. “Ruhun Allah’ın emrinde olduğu” şeklindeki bir yorumun da çeviride yapılan bir hatadan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Ayette geçen “الأمر” kelimesi Türkçedeki “emir” kelimesi olarak çevrilmiş ve “ruh Allah’ın emrindedir” şeklinde aktarılmıştır. Oysa yukarıdaki ayet mealinde de yer aldığı gibi buradaki “الأمر” kelimesi “iş” anlamı taşımakta ve “Allah’ın bileceği şey” şeklinde aktarılmaktadır.

Aynı kitapta Nisa suresi 164. ve Tevbe suresi 6. ayete dayandırılan “Allah konuşur, kelamı ve kelimeleri Kur’an’dır.” (Karanfil, 2013, s. 26) cümlesi, bu iki

* Bu ve bundan sonraki tüm meal metinleri (incelenen kitaplardan alıntılananlar hariç), Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*’nden (Komisyon, Ankara, 2016) alınmıştır.

ayetin mealinde geçen “Allah, Mûsa ile de doğrudan konuştu” ve “Allah’ın kelâmını işitebilmesi için ona sığınma hakkı tanı” ifadeleri ile düşünüldüğünde kitapta geçen “kelamı ve kelimeleri Kur’an’dır” cümlesinin bu ayetlerde geçen ifadelerden çıkan bir sonuç olmadığı görülmektedir.

“Kur’an’ı Merak Ediyorum” kitabında “*Hem o vahyi, insanların zihinlerine sindire sindire okuman için zaman zaman gelen Kur’ân dersleri halinde indirdik.*” şeklinde aktarılan (Öze, 2011, s. 53) İsrâ suresi, 106. ayette yer alan “Kur’an dersleri halinde” ifadesi ayetin orijinalinde geçmemektedir.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında “*Yiyiniz, giyiniz. Fakat bunları yaparken israfa kaçmayınız.*” şeklinde aktarılan (Karaçam & Şahin, 2014, s. 251) hadisin metni aslında “*Yiyiniz, sadaka veriniz, kibir ve israfa kaçmadan da giyiniz.*” şeklindedir. (Nesâî, Zekat, 2559; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/181-182.) Metinden “sadaka veriniz” kısmının çıkarıldığı görülmektedir.

“Arkadaşım Cami” isimli kitapta ise Kunut dualarının anlamı verilirken “... *Rahmetinin devamını ve çoğalmasını dileriz. ...*” şeklinde bir ifade kitabın iki farklı yerinde aynen yer almıştır. (Evren, 2013, s. 113-153) Burada da yine “çoğalmasını” kelimesi çeviriye yazar tarafından ilave edilmiştir.

3.1.1.2. Kur’an Kıssalarında Eksik ya da Kur’an’da Bulunmayan Bilgilerin Aktarılması

3.1.1.2.1. Kur’an Kıssalarında Eksik Bilgi Aktarımı

“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” isimli kitapta Kur’an-ı Kerim’deki peygamber kıssaları anlatılmakta ve bir dizi eksik bilgi aktarılmaktadır. Kitapta, Hz. Yusuf ve Hz. Lut kıssaları gibi, sonraki bölümlerde burada da değinilen, çocuğa göreliği tartışmalı konulara ve Kur’an’da geçmeyen pek çok detaya rahatlıkla yer verilirken, kimi kısımlarda hikâyenin önemli kısımlarının kitaba alınmadığı görülmektedir.

Örnek olarak, Hz. Nuh kıssası anlatılırken Hz Nuh’un oğlu için Allah’a yalvarması ve Allah’ın da “*Ey Nûh! O, asla senin âilenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim.*” (Hud suresi 46. ayet) dediği kısım kitaba alınmamıştır. (Seçkinoğlu, 2015, s. 57)

Hız. Yusuf kıssası anlatılırken Hız. Yusuf'un kardeşlerine "Eğer yalancı iseniz, hırsızlığın cezası nedir?" (Yusuf suresi, 74. ayet) demesi üzerine onların "Cezası, su kabı kimin yükünde bulunursa, o kimsenin kendisi(nin alıkonması) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız." (Yusuf suresi, 75. ayet) dedikleri kısım da anlatılmamaktadır. (Seçkinöğlü, 2015, s. 174)

Karun'un kıssası anlatılırken Karun'un hazinelerinin anahtarlarını güçlü kişiler bile taşımakta zorlandığı (Kasas suresi, 76. ayet) bilgisine kitapta yer verilmemiştir. (Seçkinöğlü, 2015, s. 230)

Firavun'un hikâyesinde Firavun'un boğulmak üzereyken "İnandım" demesi üzerine Allahü Teâlâ'nın "Şimdi mi?! Oysa daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun. Biz de bugün bedenini, arkandan geleceklere ibret olman için, kurtaracağız. Çünkü insanlardan birçoğu âyetlerimizden gerçekten habersizdir." dediği de (Yunus suresi, 91-92. ayetler) yine kitaba alınmamıştır. (Seçkinöğlü, 2015, s. 240)

Kitapta Samiri'nin hikâyesi anlatılırken en sonunda ceza olarak Samiri'nin bir cilt hastalığına yakalandığı ve insanlardan uzaklaştığı (Taha suresi, 97. ayet) bilgisi de kitapta yer almamıştır. (Seçkinöğlü, 2015, s. 246)

Kitaptaki eksik bilgilerin bir diğeri de Hız. Musa ile Hız. Hızır'ın kıssasındaki Hızır'ın bir erkek çocuğunu öldürdüğü kısımdır. (Kehf suresi, 74. ayet) Hız. Hızır'ın gemiyi deldiği anlatıldıktan sonra çocuğun öldürüldüğü bilgisi atlanmış ve Hız. Hızır ve Hız. Musa'nın birlikte misafir oldukları şehirde bir duvarı onardıkları kısma geçilmiştir. (Seçkinöğlü, 2015, s. 257)

Hız. Süleyman'ın kıssası anlatılırken de Hız. Süleyman'ın, Belkıs'ın tahtını kimin getirebileceğini sorması üzerine cinlerden bir ifritin "Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir biriyim." dediği (Neml suresi, 39. ayet) anlatılmamış ve Allah'a inancı güçlü, bilgin bir adamın tahtı göz açıp kapayana kadar getirdiği aktarılmıştır. (Seçkinöğlü, 2015, s. 296)

3.1.1.2.2. Kur'an Kıssalarında Kur'an'da Olmayan Bilgilerin Aktarılması

"Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler" isimli kitapta Kur'an-ı Kerim'de yer aldığı belirtilen kıssalara yer verilmekte ve kıssalara referans olarak Kur'an-ı Kerim

gösterilmektedir. Ancak belirtilen kitapta kimi yerlerde geçen olayların Kur'an-ı Kerim'de yer almadığı görülmektedir.

Kitapta anlatılan, Hz. Âdem'in uyuyup uyanınca yanına Havva'nın gelmesi, aralarında geçen konuşma ve Hz. Âdem'in meleklerle Havva'dan bahsetmesi gibi konular (Seçkinoğlu, 2015, s. 18-19) Kur'an'da geçmemektedir. Yine Şeytan'ın yasak ağaçla ilgili söyledikleri üzerine Hz. Âdem'in şeytanı kovması, bir daha kovması ve Şeytan'ın yemin etmesi üzerine eşiyile birlikte içine bir kuşku düşmesi gibi bilgiler (Seçkinoğlu, 2015, s. 22-23) Kur'an'da yer almamaktadır. Hikâyenin devamında yasak ağaçtan yiyen Hz. Âdem ve Havva'nın utanarak Yaratıcı'dan kaçmaları ve Allah'ın *"Ey Âdem! Benden mi kaçırıyorsun?"* demesi üzerine Hz. Âdem'in *"Hayır Ya Rabbi! Senden kaçmak mümkün değil fakat utanıyorum."* şeklinde konuşması (Seçkinoğlu, 2015, s. 24-25) da yine Kur'an-ı Kerim'de bulunmayan aktarımlardır. Hz. Âdem ve Havva'nın yeryüzüne indikten sonra vahşi hayvanlardan korunmak için bir mağaraya sığındıkları bilgisi (Seçkinoğlu, 2015, s. 27) de Kur'an'da geçmemektedir. Kabil'in babasını Habil için dua etmekle suçlaması ve babasına *"Habil için dua etmeseydin armağanı kabul edilmezdi. Beni sevmiyorsun! Bana dua etmedin, etseydin Allah hediyemi kabul ederdi."* şeklinde seslenmesi (Seçkinoğlu, 2015, s. 34) de Kur'an'da yer almayan olay aktarımlarındandır.

Yine Hz. Musa kıssası anlatılırken Hz. Hızır'ın Musa Peygamber'e bir kuşun denizden su alması ve gemiye konması üzerine söylediği *"Allah'ın ilmi yanında benim ve senin ilmin şu serçenin denizden eksilttiği su kadar bir şeydir."* sözü Kur'an'da geçmemektedir. (Seçkinoğlu, 2015, s. 256)

Kitabın bir başka yerinde Hz. Davud ile Calut arasındaki meydan okuma içerikli konuşma ve Davud'un sapanla nişan alıp Calut'u alından vurduğu bilgisi de Kur'an'da yer almamaktadır. (Seçkinoğlu, 2015, s. 273)

Hz. İsa ile ilgili kısımlar anlatılırken çocukların annelerinin kendilerinden elma sakladıkları ve bunu Hz. İsa'nın haber verdiği şekilde ortaya konulan diyaloglar da Kur'an'da geçmeyen bilgilerdir. (Seçkinoğlu, 2015, s. 324-325)

3.1.1.3. Aktarılan Bilgilerde Kaynakların Sıhhati Sorunu

Kitapların genelinde aktarılan bilgilerle ilgili hassasiyet güdüldüğü, kimi kitaplarda ilahiyatçı danışmanlardan destek alındığı değerlendirilmekle birlikte özellikle “Hikâyelerle 365 Gün Hadis” isimli, her güne bir hadis ve o hadisle bağlantılı bir hikâyeye yer verilen kitapta kullanılan hadisler arasında kaynağı belli olmayan, uydurma ya da çok zayıf hadislerle de yer verildiği tespit edilmiştir.

Bahsi geçen kitapta yer alan “*Dünyada ve ahirette içeceklerin efendisi sudur.*” şeklindeki hadis (Karaçam & Şahin, 2014, s. 161) hakkında Elbânî, rivayetin son derece zayıf olduğunu ifade etmiştir. (Silsiletü'l-Ehâdisi'z-Zaife ve'l-Mevzua, 8/68.)

“*Her hastalığın kaynağı soğuktandır.*” biçiminde aktarılan rivayete (Karaçam & Şahin, 2014, s. 196) herhangi bir kaynakta ulaşılamamıştır.

Yine “*Güçlükte, kolaylıkta, neşe ve üzüntü hallerinde olsun mutlaka emri dinleyip itaat etmelisin.*” rivayeti de (Karaçam & Şahin, 2014, s. 201) kaynaklarda tespit edilemeyen bir rivayettir.

“*Ramazan demeyin. Çünkü Ramazan Allah'ın isimlerinden biridir. Şöyle deyin, Ramazan ayı.*” şeklinde aktarılan hadis (Karaçam & Şahin, 2014, s. 203), kimi kaynaklarda (Beyhaki, Sünen-i Kübra, 4/339) geçse de zayıf bir hadistir.

Kitapta yer verilen “*Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz.*” rivayeti (Karaçam & Şahin, 2014, s. 252) hakkında Abdülfettah Ebu Gudde “Hadis değildir. Hikmetli sözler kabilinden bir ifadedir.” demiştir. (Ebu Gudde, 1995, s. 30)

“*Biriniz kulağı çınlarsa beni ansın, bana salat ü selam getirsin ve şöyle desin: Beni anan kimseyi Allah hayırla ansın.*” şeklinde, çevirisinde bir anlatım bozukluğu da bulunan bu rivayet (Karaçam & Şahin, 2014, s. 288) de yine kaynaklarda tespit edilemeyen ve uydurma olduğu düşünülen rivayetlerdendir.

“*Bir iş yapmak istediğin zaman, sonunu iyi düşün. Eğer iyi görürsen yap, kötü görürsen hiç yapma.*” şeklinde aktarılan rivayete de (Karaçam & Şahin, 2014, s. 305) hiçbir kaynakta ulaşılamamıştır.

“*İstanbul surunun dibine salih bir kişi gömülecektir*” hadisine ise (Karaçam & Şahin, 2014, s. 306) sadece bir kaynakta (İbn Abdi Rabbih, İkdu'l-Ferîd, 5/116) rastlanmıştır.

3.1.1.4. Eksik ya da Yanlış Aktarılan Diğer Hususlar

Vahiy iniş şekilleriyle ilgili olarak “Anne Allah Nerede?” isimli kitapta “*Vahiyler, ya peygamberimizin gördüğü rüyalarla ya da Cebrail’in onlara bildirmesiyle gerçekleşmiştir.*” (Karanfil, 2013, s. 53) cümlesi yer almış ve başka vahiy geliş biçimi olmadığı düşüncesine yol açan bir ifade kullanılmıştır. Yine “Kur’an’ı Merak Ediyorum” kitabında vahyin gelişiyile ilgili “... *Cebrail’den işittiği ayetleri hemen tekrar etmeye başlıyordu.*” (Öze, 2011, s. 61) cümlesine yer verilmiş ve vahyin diğer iniş şekillerinden söz edilmemiştir.

“Arkadaşım Cami” kitabında cemaatle namaz hakkında “*Yetmiş iki kat daha çok sevabı var.*” cümlesi kullanılmıştır. (Evren, 2013, s. 139) Oysa hadislerde cemaatle kılınan namazın yetmiş iki değil, “yirmi yedi derece faziletli olduğu” (Buhari, Ezan, 30-31; Tirmizi, Salat, 47; Darimi, Salat, 56; Ebû Dâvûd, Salât 48; İbni Mâce, Tahâret 6) ifade edilmektedir.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında “*Enes, birçok kötülüklerden koruyan Ayet-el Kürsi duasını bir türlü ezberleyemiyordu.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 251) cümlesi kullanılmış ve Bakara suresinin 255. ayeti olan “Ayetü’l-Kürsî”, bir dua olarak nitelendirilmiştir. Kur’an’da anlam bakımından dua niteliği olan, Fatiha suresi, “Amenerrasulü” diye bilinen Bakara suresinin 285 ve 286. ayetleri gibi kısımlar mevcuttur. Ancak “Ayetü’l-Kürsî” anlam bakımından da bir dua değildir.

İçerik itibariyle çocuklar için bir ilmihal görünümündeki “Derviş Dede’nin Dilinden İbadet İlkeleri” isimli kitapta abdestin tarifi “*Derviş Dede, önce sağ, sonra sol kolunu yıkadı. Elini başına ve kulaklarına götürdü. Sonra iki elini ensesinde birleştirdi. Ayaklarını yıkadı.*” cümleleriyle yapılmakta (Öztürk, 2012, s. 8) ve abdestin farzlarından olan yüzün yıkanması kısmı ifade edilmemektedir. Yine aynı kitapta sayfalar sonra bir başka yerde abdestin alınışına bir kere daha değinilmekte ve bu sefer “... *Peşinden üç defa yüzünü yıkadı. ...*” cümlesi ile abdest alırken yüzün yıkanacağına değinilmektedir. (Öztürk, 2012, s. 35) Ancak devamında “*Daha sonra önce sağ, sonra sol ayağının parmaklarını arasına suyun da girmesini sağlayarak, üçer defa yıkadı.*” cümlesi kullanılmakta (Öztürk, 2012, s. 35) ve ayakların sadece parmaklarının yıkanması gerektiğinin anlaşıldığı bu cümle ile abdestin farzlarından olan ayağın topukla birlikte yıkanması kısmı anlatılmamaktadır.

“Ela ile Efe Umreye Gidiyor” isimli kitapta Mescid-i Seb’a’ya (yedi mescit) değinilmekte ve “*Mescid-i Seb’a (yedi mescit) diye anılan Hz. Selman, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve Fatımatu’z-Zehra Hazretlerinin mescitleridir.*” cümlesiyle altı tane mescit sayılmakta (Karacan, 2015, s. 92) ve yedinci mescit olan Sa’d b. Muaz’ın mescidi zikredilmemektedir.

“Kur’an’ı Merak Ediyorum” isimli Kur’an-ı Kerim’e ait bilgilerin verildiği bir kitapta “huruf-u mukatta’a” tabiri, “mukaata harfleri” şeklinde kullanılmıştır. (Öze, 2011, s. 142-143) Bu tabirin birden çok kere aynı şekilde kullanılması, bunun bir yazım hatası değil yazarın bilgi eksikliği olduğu sonucunu doğurmuştur.

Yine aynı kitapta Kadir gecesini ile ilgili bilgiler verilirken bu gece ile ilgili en temel bilgilerden birisi olan “Kadir gecesinin bin aydan daha hayırlı olduğu” bilgisine yer verilmemiştir. (Öze, 2011, s. 146-147)

“Güneşe Yolculuk” kitabında “Talea’l-bedru” ilahisinin sözlerinde yer alan “ما دعا الله داع” kısmı “Allah’a yalvaran oldukça” şeklinde ve “جئت بالأمر المطاع” kısmı da “Sende itaat edeceğimiz emirler vardır” şeklinde yanlış tercüme edilmiş ve devamında gelen “Geldin de Medine’ye şeref verdin, davetçilerin en hayırlısı merhaba!” anlamına gelen iki mısraya ise yer verilmemiştir. (Sevim, 2013, s. 150) Aynı şekilde “Peygamberin Küçük Arkadaşları” isimli kitapta da yine “Talea’l-bedru” ilahisinin sözleri aktarılırken “Şükür gerekti bizlere, Allah’a davetinden” anlamına gelen iki mısraya yer verilmemiştir. (Adalı, 2013, s. 29) “365 Günde Sevgili Peygamberim” isimli kitapta da yine “Talea’l-bedru” ilahisinin sözlerinde yer alan “Ey bizden seçilen elçi” ifadesi “Ey Resul sen bize hoş geldin” şeklinde farklı bir biçimde aktarılmıştır. (Damla, 2013, s. 402)

“Anne Allah Nerede?” isimli kitapta, Allah’ın 99 isminin anlamı aktarılırken, “Selam” ismi “bütün işlerinde eksikliklerden uzak olan” (Karanfil, 2013, s. 104), “Hasib” ismi “bütün ihtiyaçları gideren” (Karanfil, 2013, s. 107) ve “Vasi” ismi de “çok nimet veren” (Karanfil, 2013, s. 108) şekline eksik ya da yanlış biçimde anlamlandırılmıştır. Yine “Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah’ı Görebilir miyim?” isimli kitapta, Allah’ın “Kerîm” isminin anlamı “bütün yiyecekleri ve içecekleri bol bol, devamlı veren” şeklinde açıklanmakta (Paksu, 2014, s. 48) ve ismin anlamı yiyecek ve içeceklerle sınırlanmış, somut ve maddî bir çerçeveye hapsedilmektedir.

“Güneşe Yolculuk” kitabında Hz. Peygamber’in Abdullah b. Ümmü Mektum’a yüzünü çevirdiği olayın anlatıldığı yerler (Sevim, 2013, s. 100-101) ve Hz. Peygamber’in evlatlığı Zeyd ile birlikte Taif’te taşlandığı kısımlar (Sevim, 2013, s. 116) kitapta başka detayların uzun uzun anlatıldığı diğer anlatımlar da düşünülüğünde üstünkörü geçildiği anlaşılmaktadır.

“Anne Allah Nerede?” isimli kitapta Kâbe ile ilgili bilgiler verilirken Hz. İbrahim’in Kâbe’yi inşası ve bu süreçte yaşananlar, Kâbe’nin Müslümanların kiblesi oluşu gibi temel bilgiler aktarılmamakta ve konu hakkında oldukça yüzeysel bilgiler verilmektedir. (Karanfil, 2013, s. 154)

“Peygamberin Küçük Arkadaşları” kitabında “Hz. Enes’in Umeyr adında bir kardeşi vardı.” (Adalı, 2013, s. 67) ifadeleriyle anlatılmaya başlanan hikâyede minik kuşu olan çocuğun ismi “Umeyr” olarak aktarılmıştır. Oysaki çocuğun ismi kaynaklarda “Zeyd” olarak geçmekte, kuşunun isminin “Umeyr” olduğu ve “Umeyr’in babası” anlamına gelen “Ebu Umeyr” künyesiyle anıldığı ifade edilmektedir. (İbn Hanbel, III, 213; Buhari, Edebü’l-Müfred, 103; Tirmizi, Salat, 131; Buhari, Edeb, 112; İbn Mâce, Edeb, 24; Ebu Davud, Edeb, 69; Tirmizi, Şemail, 103) “365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında da aynı hikâye yer almakta ve Hz. Peygamber’in çocuğa “Ebu Umeyr” olarak seslenmesi aktarıldığı hâlde çocuğun ismi “Umeyr” olarak zikredilmektedir. (Damla, 2013, s. 222)

Kitapta Hz. Selman’ın Peygamberimizin sırtındaki peygamberlik mührünü görmeyi çok istediği de ifade edilmekte ve Peygamberimizi ziyaret ettiği bir gün o mührü görme şerefine erdiği belirtilmektedir. Ancak bu olayın ayrıntıları, kitapta yer almamaktadır. (Damla, 2013, s. 190-191) Ayrıca kelime-i tevhid cümlesi “Lailahe illallah. Muhammeden Resulallah” şeklinde Arapça gramerine uygun olmayan yanlış bir biçimle kitapta geçmektedir. (Damla, 2013, s. 122)

3.1.2. Öğretmen Görüşleri

Kitapların kaynaklara uygunluğuyla ilgili öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ortaya çıkan en önemli eleştiri, dinî bilgilerin doğrudan verilmesi konusundadır. Gayrimüslimlere anlatırcasına, bilgi yoğunluklu ifadelerle yer verildiği belirtilmekte ve kurgusal açıdan emek mahsulü hikâyeler yerine ya yoğun bilgi

içeren ya da herhangi bir ayrıcalığı ve sürükleyiciliği olmayan sıradan hikâyeler anlatıldığı vurgulanmaktadır. Konu ile ilgili, öğretmenlerin tartışmaları şu şekildedir:

“- Kitaplar çocuk kitabı yazıldığı bilinciyle yazılmamış. Kitaplardaki kurgu hep aynı, başında bir hikâye ve bu hikâyede ya bir dede var ya anne ya baba ondan sonra başlıyor ayet sıralanmaya. Kurgu, heyecan yok. Ders kitabı ve Kur’an okumaktan farklı bir şey hissettirmiyor.

- Tefsir kitabı yazar gibi, çocuğa 365 gün hadis. Yetişkinlere bunu verebiliyor muyuz? Bunun yerine çocuklara hikâye anlatarak, bir tane roman ya da küçük hikâye yazıp orada bir hadisle Peygamber Efendimiz’i konuyla ilgili konuşturabilsek sanki biraz daha iyi olur. Ayet ve hadisleri çocuklara direkt verdiğimiz zaman çocukların dünyasında daha farklı algulamalara yol açıyoruz gibi sanki. Biz direkt çocuklara tefsir kitabı yazıyoruz, hadis kitabı yazıyoruz.

- Bunun sebebi bence genel eğitim anlayışımızda olduğu gibi, genel din öğretiminde, din eğitiminde olduğu gibi bilgi aktarmaya odaklanıyoruz, her şeyi verelim, öğretilim, bilgi yoğunluğu olarak her şeyi vermek istememizden kaynaklanıyor. Hepsini yığıyoruz. Bunun yanı sıra hayal dünyasına hitap edecek, düşündürecek bir şeyi ona yerleştirecek, bir değeri, düşünceyi kavratacak şeyleri, çocuğun kavramasını hedeflemiyoruz veya o kadar çok bilgi yüklüyoruz ki hepsi üstün körü geçiyor. Bundan kaynaklanıyor, bence hacimlerin geniş olması da ondan kaynaklanıyor. Bakış açısıyla ilgili.

- Çocukların dolduracağı hiçbir boşluk bırakmıyoruz. Hem bilgi aktarımı hem hayal dünyası olarak. Çocuk kalkıyor, annesine günaydın diyor, güle güle diyor, öpüyor, Allahısmarladık diyor, bunları çocuk doldursun artık, bu kadar teferruata gerek yok.

- O hikâyeleştirme işini bizim ecdadımız belki yanlış bilir ama eski kesikbaş hikâyeleriyle şunlarla bunlarla dini öğrenmişler ya, biz de kendi dünyamızdan, abartmayacak, hadisten ayetten sapmayacak şekilde çocuklara hikâyeler uydurabiliriz. Asıl orada bizim, hani yaratıcılık diyorlar ya onların devreye girip çocuklara hikâyeler uydurmamız lazım.

- Kıssa ve hikâyelerden çok etkileniyor çocuklar. Saatlerce ders anlatın, bir hikâyenin verdiğini veremiyor. Ama ben klasik kıssaların, Kur’an kıssalarının ve klasik menkıbelerin çocukları çok etkilediğini birebir, özellikle küçük yaş grubuna

derse girdiğim için hele ki 5. sınıflar mesela benim ilgi alanım, ilk böyle büyüdükleri, ikisinin arasındaki zamanda çok etkileniyorlar. Hatta diyorlar ‘Öğretmenim siz bize hiç hikâye anlatmadınız bu hafta.’ Hesaplıyorlar: ‘Öğretmenim ben hesapladım tam dört haftadır bize hiç hikâye anlatmadınız.’ Çok yani hasretle bekliyorlar.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplarda efendi, sakin, uslu ve kusursuz dindarlığı olan çocuklar tasarlanmakta ve günlük hayatın dışında, ayet ve hadislerle konuşan insanlara yer verilmektedir. Konu ile ilgili olarak odak grup görüşmesinde öğretmenler arasında şu şekilde bir değerlendirme yapılmıştır:

“- Biz sanki günlük hayatımızda bir olay olduğunda pat falanca ayet falanca numara, mesela atıyorum Rad 29’da böyle buyruluyor, sanki hepimiz günlük hayatımızda böyleyiz!

- Böyle demiyorsak öyle de anlatmamalıyız.

- İlahiyatta İslami eğitim alan gençlere söyleyeceğimiz ayetlerin, hadislerin kaynağını, metnini ama çocuğa bu şekilde anlatmak problemlidir.

- Mesela ben size bir konuda bir şey söylerken işte Rad 19’da böyle buyruldu diyorum siz de karşısında cevap olarak Sahih-i Buhari’de de şöyle bir hadis vardı diye metin, tam metin, böyle olmuyor yani. Ama bizim kitaplarda tam metinler anlatılıyor.

- Günlük hayatımızda böyle bir din anlatımı mevcut değil.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplarda anlatılan bilgilerin çoğunlukla internetten devşirildiği ve kaynaklarla ilgili herhangi bir süzgeçten geçirilmediği değerlendirilirken; kurgusal ve hikâye etme bakımından sorunlu olan bu metinlerdeki bilgi yoğun bir anlatımın içerisinde de bilginin hakkı verilmediği ve kimi yerlerde doğru bilgilerin çocuklara aktarılmadığı ortaya çıkmaktadır.

Yine aynı şekilde kaynaklara uygunluğu sağlamak adına bilgilerin ayıklanması yoluna gidilmekte ve alternatif aktarım yolları denenmemektedir. Konu ile ilgili bir öğretmenin görüşü şu şekildedir:

“- Bilgi vereceksin madem sağlam ver. Bunu vermeli misin böyle bir kitapta? Bence bu kitabı Derviş Dede ile sevimli hâle getirmek saçma. Bilgiyi vereceksen verirsin, öğretilir. Demek istediğim oydu. Başına bir dede koyuyorlar, bir

sevimli anne koyunca olayların sanki çocuklaştığını zannediyorlar. Yani anlatılanlar gene aynı. Hitap ettiği yaş değil yani.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Bütün bu değerlendirmeler ışığında kitapların kaynaklara uygunluğuyla ilgili şu öneriler sıralanabilir:

- Çocuklara dinî bilgi ve bu bilgilerin kaynağı olan ayet ve hadisler, doğrudan ve olduğu gibi değil, hikâyeleştirilerek ve bilgiler hikâyenin özüne yedirilerek verilmelidir.
- Hikâyeleştirme konusunda, gündelik hayatın içindeki olağan konuları içeren, sıradan hikâyeler yerine; çocuğu şaşırtacak ve bilgi aktarımından çok çocuğun hissederek o bilgiye ulaşmasını sağlayan ve hayatın içinden dinî unsurlara sahip işlevsel ürünler ortaya konulmalıdır.
- Kitaplarda aktarılan bilgilerin doğruluğu mutlaka sağlanmalı ve çocuklara aktarılacak metnin, kaynakların dışında ya da eksik bir muhtevası veya kaynakta anlatılanın dışında farklı bir yorumu bulunmamalıdır.
- Kaynakta anlatılan bilgiye sadık kalmak adına çocuklara göre olmayan bilgilere dinî içerikli çocuk kitaplarında yer verilmemeli ve çözüm olarak, çocuklara uygun olmayan kısımları kırpma yerine alternatif anlatım yolları denenmelidir.

3.2. ÇOCUĞA GÖRELİK

Dinî içerikli kitaplar konusunda ortaya çıkan sorunların büyük bölümü çocuğa görelilik alanında görülmektedir. Bu bölümde, anlatımda çocuk gerçekliğini hafife alan yaklaşımlar, ayet ve hadis meallerinde seviye üstü çeviri sorunları, kitaplarda seviye üstü ifade ve konu kullanımları, yanlış anlamaya müsait ve çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilecek ifade ve kullanımlar gibi hususlar değerlendirilmektedir.

3.2.1. Anlatımda Çocuk Gerçekliğini Hafife Alan Yaklaşım

Çocuk kitaplarında ve özelde dinî içerikli çocuk kitaplarında, çocuk gerçekliğini ve çocuğun kavrayışını hafife alan yaklaşımlar görülebilmektedir. Anlatılan konu hakkında eksik bırakılan bir detayın çocuk tarafından fark edilmeyeceğini düşünmek çocuğu tanımamak anlamına gelir. Zira çocuklar, büyüklere oranla pek çok konuda çok daha dikkatli olabilmekte ve yazarın gözden kaçırdığı yahut yazar tarafından çocuğun gözünden kaçacağı düşünülen noktaları düşünülenin aksine fark etme davranışı göstermektedirler. Bu sebeple, çocuk kitapları ve özelde de dinî içerikli çocuk kitapları hazırlanırken muhteva ve biçimsel açıdan çocuğun bu dikkati hesaba katılarak ürünler hazırlanmalıdır. Bu kısımda, dinî içerikli çocuk kitaplarının anlatımında çocuk gerçekliğini hafife alan yaklaşımlardan örnekler sunulmuştur.

“Anne Allah Nerede?” isimli kitapta, Allah’ın büyüklüğüyle ilgili örnekler verilirken “*Mesela, sen bana göre yaşça çok küçüksün, ben senden çok büyüğüm. Yaşadığımız yer; Şile’ye, İstanbul’a, Marmara bölgesine, Türkiye ve dünyaya göre çok küçük. Bin rakamı, bir rakamından büyüktür. Kısacası, Allah bir cisim, bir nesne, somut bir varlık olmadığı için hakkında ‘ne kadar büyüktür’ diye bir soru soramayız.*” (Karanfil, 2013, s. 32) cümleleri kullanılmıştır. Görüldüğü üzere bu cümlelerden, çocuğun Allah’ın büyüklüğü hakkında yeterli bir cevap alabildiği söylenemez. Çocuğun sorduğu sorulara üstün körü cevaplar verildiğinde çocuğun kafasındaki merak duygusu doyurulmamış ve eğer verilen cevap çocuğun kafasındaki soruyu tam manasıyla karşılamıyor ve üstelik farklı bir bağlam taşıyorsa çocuğun düşünme edimi yanlış şekilde yönlendirilmiş olacaktır. Buradaki örnekte de görüldüğü üzere, Allah’ın bir cisim, nesne ya da somut bir varlık olmadığı için ne

kadar büyük olduğu konusunda bir çıkarımda bulunulamayacağı söylenmiş ancak verilen somut ve yerinde olmayan örneklerle durum daha karmaşık bir hâle getirilmiştir. Oysaki somut düzlemde ve çocuğun Allah'ın büyüklüğünü kavramasını sağlayan daha usturuplu örneklerle konunun anlaşılması sağlanabilecektir. Verilen cevap ne olursa olsun çocuğun itirazsız, verilen şeyi alacağını ve üzerinde düşünmeyeceğini varsaymak ve onu hafife almak, doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Yine aynı kitapta “halife”nin tanımı yapılırken, “*Halife, bir kimsenin diğer bir kimsenin yerini tutması ya da yönetici de diyebiliriz halife için. İnsan Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. Onun adına iş görmektedir. İnsanın asıl görevi, kendisini yaratan Allah'a inanmak, ibadet etmek, yeryüzünü yaşanılır kılmak ve düzenlemektir.*” (Karanfil, 2013, s. 67) cümlelerine yer verilmiştir. Buradaki ifadelerde yer alan, “insanın Allah'ın yeryüzündeki halifesi” olması durumu, çocuğun anlayabileceği seviyenin üzerinde bir konudur. Allah'ın adına yeryüzünde iş gören insanın asıl görevinin bunların dışında başka şeyler olduğu bilgisi, çocuğun zihninde bir karmaşaya yol açabilecek ve çocuğun, insanın Allah adına mı iş yaptığı yoksa başka görevleri de mi olduğu, insanın hem Allah adına iş görürken hem de yapacağı başka şeyler olduğu ve insanın bu kadar çok işi yaparken Allah'ın ne yaptığı gibi sorularla gerçekten kafası karışacaktır. Bu şekilde karmaşık anlatım tarzları yerine çocuğun seviyesine uygun ifadeler ve daha anlaşılır örneklerle çocuğa yaklaşılmalıdır. Hele de konu bakımından çocuğun anlayamayacağı hususları ona anlatmaya çalışmamalıdır.

Aynı kitapta ahiretle ilgili yapılan açıklamalarda ahiretin, dünyada yapılan işlerin hesabının verileceği özel bir mekân olduğu, ölünce her insanın ahirete gideceği ve burada yaptığı her iş için sorguya çekileceği, günahların ve sevapların “mizan” adındaki ölçüyle tartılacağı, “sırat” denen yoldan geçen insanın iyi biriye cennete, kötü biriye cehenneme gönderileceği belirtilmektedir. (Karanfil, 2013, s. 137-138) Burada da pek çok dinî tanım, çocuğun bunları bildiği varsayılarak, doğrudan ve kitabî bir biçimde aktarılmıştır. Çocuğun bu kavramlar ve konularla ilgili bilgisinin olup olmadığı ya da merak edip sorabileceği sorular olup olmayacağı konusunda herhangi bir öngöründe bulunulmamıştır.

“Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah'ı Görebilir miyim?” kitabında ise “sübhanallah” kelimesinin anlamı verilmiş ve çocuğun babaannesine anlamın

uzun olması sebebiyle bu kelimenin Japonca mı olduğunu sorması üzerine bu kelimenin Arapça olduğu bilgisi verilmiş ve tespith çekerken neden Arapça sözler söylendiği konusunda bir açıklama yapılmamıştır. (Paksu, 2014, s. 35)

“Peygamberimizin Küçük Sahabeleri” isimli seride de bahsi geçen konuda bir dizi örnek yer almaktadır. “*Peygamberimiz Enes’i bir yere göndermek istemiş. Fakat Enes’e söylenen yere gitmek zor gelmiş.*” (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 2 - Kutlu Yolcu ve Enes, 2014, s. 18) cümlesinde Enes’in gittiği yer belirtilmemekte ve çocuğun zihninde hikâye, net bir anlatımla oluşturulmamaktadır. Bir diğer kitapta ise Peygamberimiz’in yetim bir kızı evine getirmesi üzerine “*Ev halkı, ilgiyle küçük kızın etrafına toplanmış.*” (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 4 - Yetim Kız, 2014, s. 18) ve “*Evdekiler, küçük kızın etrafında pervane gibi dönüyormuş.*” (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 4 - Yetim Kız, 2014, s. 20) şeklinde cümleler kullanılmakta ve evdekilerin kim olduğu hakkında açıklayıcı bir detay verilmemektedir.

Serinin bir diğer kitabında Hz. Aişe’nin, kendisi ve çocukları aç olan fakir bir kadına acıyıp onu evine misafir etmesi ve ona vermek üzere mutfakta yiyecek ne var ne yok diye araması anlatılmakta ve “*Fakat aksilik bu ya, evde hiç yiyecek kalmamış. Mutfaktan çıka çıka küçücük bir hurma çıkmış.*” şeklinde bir cümle kullanılmaktadır. (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 5 - Mutlu Kızlar, 2014, s. 25) Peygamber Efendimiz’in fakirliğine değinilmeden bu şekilde bir anlatım yapılması ve Hz. Aişe’nin evinde yiyecek olup olmadığını bilmeyen bir kadın gibi sunulması problemlili bir anlatım olarak ortaya çıkmaktadır. Çocukların fark etmeyeceği zannedilen bu detaylar, çocuğun zihnindeki peygamber ve ailesi algısını olumsuz etkileyebilecektir.

3.2.2. Hadis ve Ayet Meallerinde Seviye Üstü Çeviri Sorunu

Dinî içerikli çocuk kitaplarında en çok rastlanan sorunlardan bir tanesi de, hadis ve ayet çevirilerinin çocuklara göreliğidir. Çeviriler çoğunlukla, yetişkinler için hazırlanan kitaplardan, olduğu gibi aktarılmakta ve çevirilerde geçen terimleri çocukların bilip bilmediği ve çevirilerde kullanılan kelimelerin çocuğa ağır gelip gelmeyeceği gibi bir düşünce ile hareket edilmemektedir. Bunun sonucunda da ortaya çıkan örnekler çoğunlukla bir dinî bilgiler kitabı görüntüsü vermekte ve seviye

olarak da yetişkinlerin anlayabileceği, hatta kimi zaman onların da anlamakta zorlanacağı bir dil kullanılmaktadır.

Örnekleme alınan dinî içerikli çocuk kitaplarının hiçbirinde herhangi bir seviye belirlemesi yapılmamış ve kitabın hangi yaş aralığı için hazırlandığı bilgisi verilmemiştir. Bu sebeple kitaplarda geçen ifadeler, 7-12 yaş aralığındaki bir çocuğun algılama ve anlamlandırma düzeyinin üzerinde yer alması bakımından değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Hele ki kimi yerlerde yetişkinlere bile ağır gelecek ifadelerin kullanıldığının görülmesi, bu ifadelerin çocuğa görelikle ilgili sorunlar taşıdığına açık bir göstergesidir.

“Anne Allah Nerede?” isimli kitapta geçen “*İnsan vücudunda her an öldürme ve diriltme hadisesi yaşanmaktadır.*” ifadesi (Karanfil, 2013, s. 24), çocuğun anlayabileceği bir içerikte değildir. Soyut kavramlara aşina olmayan çocuk, insan vücudunda öldürme ve diriltmenin yaşanması konusunda kafa karışıklığı içine düşebilecek ve hayalinde ayette anlatılanın dışında çok farklı bir algılama ortaya çıkabilecektir. Metinde geçen “hadise” kelimesi de çocuğun seviyesinin üstündedir.

Aynı kitapta “*Mülk, yeryüzü, gökyüzü, ikisi arasındaki her şey, gece ile gündüz ve bunların yönetimi Allah’ındır. Mülkü dilediğine verir.*” (Karanfil, 2013, s. 24) şeklinde bir ayet çevirisi kullanılmıştır. Ayette iki kez geçen “mülk” kelimesinin anlamını çocuğun bilmesi mümkün değildir. Bu kelime kullanılmadan da ayetin çocuk tarafından anlaşılabilmesi, seviyeye daha uygun bir anlatımı sağlanabilecektir. Yine “Allah’ın göklerin ve yerin nuru” olduğu (Karanfil, 2013, s. 25) ve “noksan sıfatlardan uzak” (Karanfil, 2013, s. 25) olduğu, ayet çevirileri arasında çocuklara ifade edilmiştir. Bu ifadelerin de yine çocuğun seviyesinin üstünde ve çocuk kitaplarında başvurulmaması gereken bir yönü olduğu açıktır.

Ayet ve hadis çevirileri konusunda “Ev Okulu Ahlak” serisinde çocuğa görelige özen gösterildiği ve mealleri çocukların anlamalarını sağlamak üzere metne hafifletici müdahaleler yapıldığı görülmektedir. Bunun somut bir örneği olarak, Hz. Peygamber’in hırsızlık yapan bir kadının affedilmesini kendisinden isteyenlere “*Suçlu işleyen kendi öz kızım bile olsa onu cezalandırırdım.*” demesinin anlatıldığı (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 16) hadiste, hadisin orijinalinde geçen “*Bu kadın kızım Fatıma da olsa mutlaka elini keserdim.*” (Müslim, Hudud, 9; Tirmizi, Hudud, 6; Nesai, Kat’u’s-Sârik, 6; İbn Mâce, Hudûd, 6) cümlesi, çocukların

seviyesine uygun bir şekilde “cezalandırıldım” biçiminde dönüştürülmüştür. Metne yapılan bu olumlu müdahaleler yanında bahsi geçen kitapta aynı özenin gösterilmediği örnekler de mevcuttur. Âl-i İmran suresi 159. ayetin aktarıldığı kısımda “... *Ve işlerini onlarla müşavere et. ...*” şeklinde bir çeviriye yer verilmiştir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 56) Burada geçen “müşavere” kelimesini kullanmak yerine “danışmak” kelimesi ile anlatılmak istenen çocuğa rahatlıkla anlatılabilecektir.

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında da yukarıda bahsi geçen hırsızlık konusu anlatılmakta ve önceki kitapta geçtiği gibi hırsızlık yapan kadının cezalandırma biçimi olan elinin kesilmesi örneği zikredilmemekte ve hadis “... *Kızım Fatma bu hırsızlığı yapmış olsaydı ona da aynı cezayı verirdim.*” şeklinde çocuğa uygun bir biçimde düzenlenerek aktarılmaktadır. (Damla, 2013, s. 382)

“Arkadaşım Cami” isimli kitapta, bir meleğin, bir bebeğe ayet mealleri üzerinden yaratılışla ilgili bazı şeyler anlattığı kısımlarda “bozgunculuk”, “yerilmek”, “derleyip toparlayıp cehenneme doldurmak”, “ayıp yerlerini kendilerine göstermek için” gibi ifadeler çocuk düzleminde yumuşatılmadan kullanılmıştır. (Evren, 2013, s. 9-12) Özellikle “derleyip toparlayıp cehenneme doldurmak” ve “ayıp yerlerini kendilerine göstermek için” ifadeleri, çocuğun zihnindeki şefkatli Allah imajına zarar verebilecek ve Allah inancının oluştuğu bir dönemde çocuğun dağarcığında Allah ile ilgili olumsuz bir kanaate yol açabilecektir. Bütün bu cümleleri, bir meleğin bir bebeğe anlattığı düşünüldüğünde bunun da kurgusal açıdan sorunlu olduğu bir gerçektir.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabındaki ayet çevirilerinde de yine çocuğun seviyesinin üstünde kelimelere yer verilmiştir. “Zürriyet”, “beyt”, “meylettir” gibi kelimeler buna örnek olarak verilebilir. (Yağmur, 2011, s. 210) Yine bir başka ayet çevirisinde, “... *iki denizi sal ve aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O’dur.*” şeklinde anlaşılması yetişkinlerce de pek mümkün olmayan bir cümle kullanılmıştır. (Yağmur, 2011, s. 277)

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabı da hadis çevirilerinde çocuklara uygun olmayan ifadelerin fazlaca bulunduğu bir kitap olarak dikkat çekmektedir. Bu ifadeler örnek olarak; “ilim”, “afet” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 44), “referans”, “amel”, “ecir”, “sırat-i müstakim”, “Kur’an’a davet” (Karaçam & Şahin, 2014, s.

58), “hacet” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 80), “takdim”, “hikmetli” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 84), “mahsul” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 85), “hıyanet” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 101), “çehre”, “latif”, “muamele”, “gıybet” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 139), “amel” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 140), “tevekkül” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 141), “lütfunla tecelli et” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 147), “hakem”, “huzur” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 204), “tabip” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 212), “nafile” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 229), “makbule” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 286) ifadeleri örnek gösterilebilir.

Aynı kitapta cümlenin tümü bakımından çocuklar tarafından kavranması mümkün olmayan hadis çevirileri de bulunmaktadır. “Çalışıp iyice düşündükten sonra tevekkül yararlı bir öğüttür.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 141), “Bir kul, kızdığı bir şeyden Allah rızası için razı olmadıkça, imanın güzelliklerini tam anlayamaz.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 160), “İnsanlara huylarınızla karışıp görüşünüz, amellerinizle onlardan ayrılın.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 193), “Ey ümmetim, ekmeğe karşı saygı duyun. Çünkü Allah ona ikram etmiştir. Kim ekmeğe ikram ederse, Allah da ona ikram eder.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 202), “Bir veya iki lokma vererek geri çevirdiğin kişi yoksul değil, asıl yoksul olan istemeyen kişidir.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 373) örneklerinde de görüldüğü gibi karmaşık ve anlaşılması zor ifadelerle çocuklara sunulan bu hadisleri çocukların anlamaları beklenmektedir. Kaldı ki metinleri bu hâliyle yetişkinlerin bile anlamaları kolay gözükmemektedir.

“Güneşe Yolculuk” isimli kitapta da, yukarıdaki örneklere benzer çeviriler yer almaktadır. “O, insanı bir alaktan yarattı (döl yatağı duvarına yapışıp duran, hücre embriyo). ...” (Sevim, 2013, s. 73) örneğinde “alak” kelimesinin seviye üstü olduğu düşünülerek getirilen açıklamanın çocuğun seviyesine uygun olduğu oldukça tartışmalıdır. Enfal suresi 9. ayetin meali de, kitapta şu şekilde yer almıştır: “Hani siz Rabbinizden imdat istiyordunuz da, o da: ‘Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca binlercesiyle imdat ediciyim.’ diyerek duanızı kabul buyurmuştu.” (Sevim, 2013, s. 158) Bu ayet mealinde geçen “imdat ediciyim” ve “kabul buyurmuştu” ifadeleri de çocuk için daha uygun ifadelerle yer değiştirmelidir. Yine kitapta yer alan ve peygamberimize nispet edilen bir hadiste de çocukların anlamalarının pek mümkün olmayacağı “nefs”, “hakem”, “gayb” gibi kelimelere yer verilmiştir.

(Sevim, 2013, s. 83) Aynı kitapta yer alan Müddessir suresinin girişinde yer alan ayetler de hem anlam bakımından, hem de parantez içi anlatımla sunulması sebebiyle çocukların algılama düzeylerinin üzerindedir: “*Ey bürünüp sarıyan (Habibim). Kalk artık (Kâfirleri azap ile) korkut! Rabbini büyük tanı. Elbiseni (bundan sonra) temizle. Azap (a götürececek şeyleri) terk (de sabır) eyle.*” (Sevim, 2013, s. 82) Ayrıca ayette geçen, peygamberin “kâfirleri azap ile korkut”masının çocuklara ifade edilmesi, çocuğun zihninde korkutan bir peygamber imajı doğurması açısından problemlidir. Kitabın bir başka yerinde arka arkaya sıralanan ayet meallerinde de “muamele”, “hısım”, “elini boynuna bağlı olarak asmak”, “salahiyet”, “mazhar”, “en iyi bir surette ola”, “ahitten caymak”, “akıbeti itibariyle”, “meçhule kapılmak”, “bilgi hasıl olmak”, “mesul”, “azamet”, “arzı yarmak” gibi çocuğun anlaması pek mümkün olmayan ifadeler kullanılmıştır. (Sevim, 2013, s. 120-121-122)

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında ise yine ayet ve hadis meallerinde “Allah’ın cezalandırmasından sakındırmak” (Damla, 2013, s. 82), “kendi nefislerine tercih etmek”, “nefsinin aşırı isteklerinden korunmak” (Damla, 2013, s. 196), “sevaba ermek” (Damla, 2013, s. 210), “yardım etmeye hakkıyla kâdir” (Damla, 2013, s. 230), “Allah’ın yazmış olduğu” (Damla, 2013, s. 249) gibi seviye üstü ifadeler yer verilmiştir.

3.2.3. Seviye Üstü İfade ve Konu Kullanımı

Ayet ve hadis çevirilerindeki, çocukların seviyesinin üzerindeki hususlara değindikten sonra kitapların metinlerinde geçen seviye üstü ifade ve konuları da ele almak yerinde olacaktır. Çalışmada ele alınan kitapların metin kısımlarında çocukların seviyesinin üzerinde ifade ve konulara yer verilmesi, seviye üstü ifadelerin sadece hadis ve ayet çevirileriyle sınırlı olmadığı ve ayet çevirilerini hazırlayanlar kadar kitabı kaleme alan yazarların önemli bir kısmının da çocuklara yaklaşım formasyonunun gereklerini yerine getirmediğini göstermektedir.

3.2.3.1. Seviye Üstü İfade Kullanımı

“Anne Allah Nerede?” kitabında seviye üstü ifadeler olarak “kudreti sonsuz” (Karanfil, 2013, s. 20), “imar” (Karanfil, 2013, s. 61), “ibret gözüyle” (Karanfil, 2013, s. 85), “zaman ve mekanla kayıtlı değildir” (Karanfil, 2013, s. 94),

“İman, hem nur hem de kuvvettir” (Karanfil, 2013, s. 133), “azap yeri” (Karanfil, 2013, s. 144) gibi ifadeler bulunmaktadır.

“Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah’ı Görebilir miyim?” kitabında yer alan “Neyse Süper Çocuk imajımdan uzaklaşıyorum hemen toparlayayım.” (Paksu, 2014, s. 18) cümlesinde geçen “imaj” kelimesi ise, çocuğun anlamlandırabileceği bir kelime değildir.

“Ev Okulu Ahlak” kitabında da “mihman” (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 1, 2015, s. 19), “cevr”, “cefa” (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 11), “birr”, “taat” (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 13) gibi seviye üstü kelimelere yer verilmiştir.

“Arkadaşım Cami” kitabında ise “gölge varlık” (Evren, 2013, s. 7), “eşrefi mahlûkat” (Evren, 2013, s. 8), “muhayyer” (Evren, 2013, s. 83), “murat almak” (Evren, 2013, s. 126), “şerefine nail olmak” (Evren, 2013, s. 156), “önceki şeriatlarda” (Evren, 2013, s. 157) gibi ifadeler kullanılmıştır. Aynı kitapta, yolcu namazından bahsedilen kısımda yolcu namazının “Kur’an, sünnet ve icma ile câiz olduğu” belirtilmekte (Evren, 2013, s. 162) ve bu terimler hakkında herhangi bir açıklama yapılmamaktadır. Kitapta ayrıca yerel kullanımlar olarak “gülle”, “yutmak” (Evren, 2013, s. 51) ve “hayma” (Evren, 2013, s. 84) kelimeleri dikkat çekmekte ve bu kelimelerle ilgili herhangi bir açıklama yapılmamaktadır. Seviye üstü kullanımlar yanında tüm çocukların belli bir yörenin ifadesi olan kelimeleri anlamalarını beklemek doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında da çocukların seviyesinin üstünde oldukça fazla ifadenin kullanıldığı görülmektedir. Sayıca oldukça fazla ve ağır ifadelerin yer aldığı kitabın, çocuğa görelilik açısından ciddi sorunlar taşıdığı görülmektedir. Şu ifadeler bu duruma örnek olarak verilebilir: “hususî bir iltifat” (Yağmur, 2011, s. 13), “hususiyet”, “irşad”, “bîat” (Yağmur, 2011, s. 15-16), “yüksek iradeli”, “mükedder”, “vahy mucibince”, “etbâi”, “fazilet nâmına”, “idrâk”, “kadınlık âlemi”, “iffet” (Yağmur, 2011, s. 20-21), “mesel”, “halâs”, “ismet”, “ırz”, “nefhetmek”, “tasdik”, “kemâl” (Yağmur, 2011, s. 23), “canından aziz tutmak”, “turfanda meyve” (Yağmur, 2011, s. 33), “saadet yüzünün kaşı” (Yağmur, 2011, s. 69), “nübüvvet” (Yağmur, 2011, s. 72), “zembil”, “mecalsiz” (Yağmur, 2011, s. 79), “mukabil”, “mağrur” (Yağmur, 2011, s. 101), “maktul” (Yağmur, 2011, s. 111),

“taat”, “tasadduk”, “müstağni” (Yağmur, 2011, s. 119-120), “selâhiyet” (Yağmur, 2011, s. 147), “antipatik”, “kompleks” (Yağmur, 2011, s. 152-153), “sarp” (Yağmur, 2011, s. 163), “hırsın ve kızgınlığın madeni” (Yağmur, 2011, s. 164), “siddik” (Yağmur, 2011, s. 166), “sinesinde yatırmak”, “müşahade oldu muhtemelen” (Yağmur, 2011, s. 174), “maşraba”, “istikbal edeyim” (Yağmur, 2011, s. 176), “tahkim” (Yağmur, 2011, s. 184), “dağarcık”, “kırba” (Yağmur, 2011, s. 209), “ökçe” (Yağmur, 2011, s. 210), “büyüdükte”, “marifet”, “mesele” (Yağmur, 2011, s. 211), “mahlûkat”, “kadir”, “tasarruf” (Yağmur, 2011, s. 213), “ecir” (Yağmur, 2011, s. 217), “sadak” (Yağmur, 2011, s. 224), “heyetine bürünmek” (Yağmur, 2011, s. 228), “ikrah” (Yağmur, 2011, s. 230), “kaidesince” (Yağmur, 2011, s. 232), “sahife”, “nükte” (Yağmur, 2011, s. 235), “çeng” (Yağmur, 2011, s. 236), “beytülmal” (Yağmur, 2011, s. 238), “azat” (Yağmur, 2011, s. 243), “istikrar” (Yağmur, 2011, s. 245), “infak gibi maddeye dayalı fiiller” (Yağmur, 2011, s. 246), “vesile”, “iftihar”, “rahmetini neşretmek” (Yağmur, 2011, s. 247), “istiğfar”, “şüphe pası” (Yağmur, 2011, s. 264), “münadi”, “mahlûk” (Yağmur, 2011, s. 270), “cihad”, “hezimet”, “malî”, “had safha”, “mahrumiyet” (Yağmur, 2011, s. 297), “malumat”, “ilim” (Yağmur, 2011, s. 298), “helak” (Yağmur, 2011, s. 299), “fesat”, “şükran” (Yağmur, 2011, s. 301), “salih” (Yağmur, 2011, s. 311), “gaspemek” (Yağmur, 2011, s. 320), “ilham” (Yağmur, 2011, s. 326), “ayet (belirti anlamında)” (Yağmur, 2011, s. 327), “iman dolu göğsünü aziz bir fedakârlıkla siper etmek” (Yağmur, 2011, s. 349), “ihtişam”, “arşın”, “veciz” (Yağmur, 2011, s. 350), “izzet” (Yağmur, 2011, s. 351), “maksat” (Yağmur, 2011, s. 360), “istikamet” (Yağmur, 2011, s. 361), “haşin”, “bedevi”, “zayı” (Yağmur, 2011, s. 369), “saadet”, “hane” (Yağmur, 2011, s. 370).

Aynı kitapta yer alan “*Abdullah, Hz. Enes’in annesi Ümmü Süleym’in ikinci eşi olan Ebu Talha’nın vefat eden ilk çocuğundan sonra doğan ikinci çocuğu idi. Yani Hz. Enes’in anne bir kardeşi.*” (Yağmur, 2011, s. 19) cümlesi de bir çocuk kitabında olmaması gereken ve yetişkinler için hazırlanan bir kitap için bile karışık sayılabilecek bir cümle örneğidir.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında geçen çocukların seviyesine uygun olmayan ifadeler ise şunlardır: “hitabına muhatap olan” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 7), “rızk”, “vasıta” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 19), “mihmandarlık” (Karaçam &

Şahin, 2014, s. 51), “inkâr”, “katiyen” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 74), “kanaatkâr” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 172), “tefekür” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 380).

“Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor - Hacca Gitmek” kitabında da “say yapmak”tan söz edilmekte ve bu ibadetin detayları hakkında herhangi bir açıklama yapılmamaktadır. (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 5 - Hacca Gitmek, 2014, s. 8)

Aynı şekilde “Peygamberin Küçük Arkadaşları” kitabında hiçbir açıklama yapılmaksızın “putlara tapmak”tan (Adalı, 2013, s. 16) ve “hicret”ten (Adalı, 2013, s. 27) bahsedilmektedir. Çocukların bu bilgileri bildiklerini varsayarak bu ifadeleri herhangi bir açıklama yapmadan kullanmak sağlıklı bir yaklaşım değildir.

“Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 3 - Küçük Köle Zeyd bin Harise” kitabında ise “peygamberlik indi” şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir. (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 3 - Küçük Köle Zeyd bin Harise, 2014, s. 26) Soyut anlatımlara aşina olmayan 7-12 yaş grubu çocuğu için “inmek” kelimesinin anlamı, somut bir çağrışıma yol açacak ve anlatılmak istenen şeyi çocuğun zihninde oluşturamayacaktır.

“Derviş Dede’nin Dilinden İbadet İlkeleri” isimli kitapta da konuyla ilgili olarak “Müslümanın miracı”, “duaların makbul olduğu” (Öztürk, 2012, s. 18), “tatbik”, “mâlen” (Öztürk, 2012, s. 22), “kedi, tavuk, gibi hayvanların battığı sular” (Öztürk, 2012, s. 26), “riayet (2 kere kullanılmış)” (Öztürk, 2012, s. 36), “tehir” (Öztürk, 2012, s. 95), “kutsî”, “sual/sual olunmak” (Öztürk, 2012, s. 97), “metin (güçlü anlamında)” (Öztürk, 2012, s. 112) gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Kitapta ayrıca terim anlamı herhangi bir şekilde açıklanmadan “rükun”, “taharet” (Öztürk, 2012, s. 31), “avret mahalli” (Öztürk, 2012, s. 32), “meshetmek” (Öztürk, 2012, s. 42) ifadelerine yer verilmiştir.

“Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabında “ravza” kelimesi kullanılırken herhangi bir açıklama yapılmamış (Karacan, 2015, s. 56) ve ilgili açıklama kitabın ilerleyen kısımlarına (Karacan, 2015, s. 60) bırakılmıştır. Kitapta ayrıca “vakfe” (Karacan, 2015, s. 139) ve “vahiy” (Karacan, 2015, s. 153) terimleri herhangi bir açıklama yapılmadan kullanılmıştır. Bunun dışında “savaş” kelimesi yerine, çocuklar için nispeten anlaşılması zor olan “harp” kelimesine yer verilmiştir. (Karacan, 2015, s. 85)

“Kur’an’ı Merak Ediyorum” kitabında ise “*Eğer Rabbimiz, bizimle bizim anlayacağımız bir dil ile konuşmasaydı, kendi şanına, kudretine, Allah’lığına münasip bir lisan ile bize hitap etseydi, biz, bize söylenenleri anlayamazdık.*” (Öze, 2011, s. 43) cümlesi kullanılmıştır. Cümlede geçen “Allah’lığına münasip bir lisan” ifadesi çocukların kavrayış düzeyinin üzerindedir.

“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” kitabında çocukların anlamakta güçlük çekeceği ifadeler, kitabın içinde farklı bir renkte gösterilmiş ve bu ifadeler, kitabın sonundaki bir sözlük yardımıyla açıklanmıştır. Ancak kitapta geçen “âlemlere rahmet” (Seçkinoglu, 2015, s. 8) ve “hayr” (Seçkinoglu, 2015, s. 76) ifadelerine sözlükte yer ayrılmadığı görülmektedir.

“Güneşe Yolculuk” kitabında Varaka’dan bahsedilirken “Haniflerden olduğu” ifade edilmiş, “Hanif”in herhangi bir açıklaması yapılmamıştır. (Sevim, 2013, s. 26) Kitabın başka sayfalarında da “Muhammediler” kelimesi kullanılmıştır. (Sevim, 2013, s. 134-152) Bunu dışında “ihtar”, “nam”, “nasip” (Sevim, 2013, s. 84), “sual” (Sevim, 2013, s. 106), “ahit”, “teminat”, “sadakat” (Sevim, 2013, s. 156), “müptela”, “tecâvüz”, “mahrumiyet”, “intisap”, “aza” (Sevim, 2013, s. 210-211-212) gibi kelimelere yer verilmiş ve kitabın bir yerinde de “sabahı omuzlarından yutup gecedен çıkarmak” (Sevim, 2013, s. 179) şeklinde, çocuklara ağır gelecek bir ifade kullanılmıştır.

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında ise çocuğun ilk kez karşılaştığı kelime ve kavramlar ya sayfa altına konulan dipnotlarla ya da metin içerisinde açıklama şeklinde izah edildiği hâlde “putperest” kelimesinin anlamı açıklanmamaktadır. (Damla, 2013, s. 89)

3.2.3.2. Seviye Üstü Konu Kullanımı

Çalışmaya konu olan dinî içerikli çocuk kitaplarında herhangi bir yaş seviyesinin belirlenmemiş olması, ifadelerin ve konuların seviyesi bakımından hangi çocuğun değerlendirmeye esas alınması gerektiği konusunda çıkarımda bulunmayı zorlaştırmaktadır. Kitapların biçimi, yazıtipi ve büyüklüğü, resimlemesi gibi unsurlardan yola çıkarak tesadüfî bir seviye belirlemesi yapmak mümkün olmadığı gibi 7-12 yaş aralığında da çocukların homojen bir algılama içinde olamayacakları da bir gerçektir. Bu bölümde genel geçer gelişim yaklaşımlarına göre soyut işlemler

dönemine geçmemiş bir çocuğun anlamakta zorlanacağı düşünülen konuların kitaplarda yer bulması ile ilgili değerlendirmelere yer verilmeye çalışılmıştır.

“Arkadaşım Cami” kitabında babanın okul anılarını anlattığı kısımda askeri bölgedeki bir okulda okuyan baba, sınıflarındaki asker çocuklarının kendilerine “köylüler” dediğinden bahsetmektedir. Asker çocukları ile “köylüler” arasında zaman zaman savaşlar da olduğunu anlatan baba, asker çocuklarının kendilerini taşıdığını ve kendilerinin de aynı şekilde cevap verdiklerini belirtmektedir. Bu “savaş”ların birinde asker çocuklarından birinin kafasının yarıldığını ve bunun üzerine oraya gelen asker babanın, diğer çocukların kaçışması üzerine kendisini tokatladığını ve o günden sonra yaralanan arkadaşıyla bir daha konuşmadığını söylemektedir. (Evren, 2013, s. 24-25) Bu kısımda anlatılanlar, 1980 darbesi döneminde toplumda meydana gelen asker-halk ayrışmasının bir ifadesi olsa da, bu konuların çocuk gündemine alınması doğru bir yaklaşım değildir. Bu dönemde çocuklar, sınıflar arası ayrımın farkına varamazlar. Üstelik bu ayrışmanın sonucu olan çocuklar arasındaki kavganın, aynı şekilde çocukları da ayrıştırması ve kalıcı bir nefret dilinin ortaya konulması da çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilecek bir örneklik teşkil etmektedir.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” isimli kitapta, peygamberimizin çocukluğuyla ilgili anlatılan bir hikâyede, Hz. Muhammed’in kaybolması üzerine telaşa kapılan süt anne Halime’yi yaşlı bir adamın Uzza isimli putun yanına götürdüğünden ve puta küçük bir çocuğun kaybolduğu ve isminin Muhammed olduğunu söylemesi üzerine bütün putların devrilmeye başladığı ve gaipten de “*Aradığınız kişi vakti gelince putların sonunu getirecektir, onun yüzünden dünyadan silinecek bütün putlarınız.*” şeklinde bir ses geldiği belirtilmektedir. (Yağmur, 2011, s. 5-6) Hikâyede geçen gaipten seslerin gelmesi kısmı, çocuğun gerçeklik algısının dışında ve ürkütücü bir anlatım olması sebebiyle çocuklar için hazırlanmış bir kitapta anlatılmaması gereken bir konu olarak değerlendirilmektedir.

Aynı kitapta anlatılan hikâyelerde seviye üstü başka konular da yer almıştır. Âsiye’nin, Firavun’un çok acı işkenceleri altında can verdiği ve kendisine cennetteki makamının gösterildiğinden bahsedilmektedir. (Yağmur, 2011, s. 21) Zina yapan bir kadının eline sadaka tutuşturan adamın anlatıldığı, hadisten yola çıkılarak aktarılan hikâye (Yağmur, 2011, s. 180), karısının vefatından sonra üzüntüsünden kendisini

insanlara kapatan bir adamın hikâyesi (Yağmur, 2011, s. 182) ve gökyüzünün dördüncü katında karşılaşan meleklerin kendi aralarında konuşmalarının anlatıldığı hikâye (Yağmur, 2011, s. 255) de yine çocuklar için ağır konuların bulunduğu örneklerdir.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında, camideki imamın hutbede Allah’ın rızasına ulaşmanın ve cenneti kazanmanın yolunun Kur’an-ı Kerim’e ve Peygamber Efendimiz’e uymaktan geçtiğinden bahsettiği anlatılmaktadır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 6) “Allah’ın rızasına ulaşmak” gibi ifadeler, çocuğun kavrayabileceği bir konu değildir. Camide yetişkin insanlara yapılmış olabilecek böyle bir telkinin bir çocuk kitabının konusu hâline getirilmesi yanlıştır. Bunun yerine, özünde bu mesajı taşıyan ve ifade bakımından farklı ve hikâyenin içine yedirilmiş bir anlatım daha yerinde olacaktır.

“Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 5 - Hacca Gitmek” isimli kitapta da yine “Allah’ın rızasını kazanmak” tabiri kullanılmıştır. (Arslan, 2014, s. 3) Yukarıda değinildiği gibi bu ifade, kitabın hitap ettiği yaş kitlesi olan nispeten daha küçük yaştaki çocuklar için ağır sayılabilecek bir içeriğe sahiptir.

“Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis” kitabındaki bir hikâyede ise, “namus” ve “kadına cinsel saldırı” gibi konulara değinilmektedir. (Kandemir, 2015, s. 62) Bunlar da yine çocuğun dünyasında ve çocuklara yönelik bir kitapta bulunmaması gereken konulardır.

“Derviş Dede’nin Dilinden İbadet İlkeleri” kitabında çocuklar için hazırlanmış bir kitap için ağır konular olan “ergenlik alametleri”nden, “cihad etmek”ten (Öztürk, 2012, s. 19) ve “tesettüre uymayan toplumlarda büyük ahlakî çöküntülerin baş göstereceği”nden (Öztürk, 2012, s. 45) bahsedilmektedir. Bir ilmihal görünümünde olan kitapta cünüplüğe dair hususlar tıpkı bir yetişkin ilmihalinde olduğu gibi aktarılmış ve “*Cinsî münasebette bulunanlar, uykudan uyanınca üzerinde veya elbisesinde yaşlık görenler, âdet gören veya lohusa olan kadınlar boy abdesti almak zorundadır.*” ifadelerine yer verilmiştir. (Öztürk, 2012, s. 32) Orucu bozmayan şeyler anlatılırken de “uyurken ihtilâm olmak”tan bahsedilmiş ve açıklama olarak “düşünün azması” şeklinde çocuklar için seviye üstü bir açıklamada bulunulmuştur. (Öztürk, 2012, s. 110) Son çocukluk dönemi de denilen 7-12 yaş çocukları, ergenlik belirtilerinden ve cinsel bilgilerden çoğunlukla

habersizdirler. Ergenlik öncesinde bu bilgilerin kendilerine sağlıklı bir yolla ve çocuğun desteğine güveneceği birisi tarafından aktarılmalıdır. Bu seviye üstü bilgilere herhangi bir pedagojik kaygı olmadan çocuk kitaplarında yer verilmesi sorunlu bir yaklaşımdır.

“Güneşe Yolculuk” kitabında, eşyaların ağlaması anlatıldıktan sonra *“Onlara bakan herkes ihtişamın değil, aşkın elini görürdü. Hepsi Efendimiz’e duyulan aşktan yaratılmıştı.”* şeklinde bir cümle kurulmuştur. (Sevim, 2013, s. 32) Yine aynı kitapta *“Kibir şeytandan aşk Âdem’den”* diye bir ifadeye yer verilmiş (Sevim, 2013, s. 51), ayrıca Peygamberimiz’in kalbinin hikmetle doldurulduğundan bahsedilmiştir. (Sevim, 2013, s. 117) Kitabın bir başka yerinde geçen *“Sanki bedeni yıllarca bir itaat maskesi takmış ve bugün aniden bu maskeden kurtulmaya karar vermişti. Zehra’ya danışmadan onu saatlerce yolda sürükleyerek bu kütüphanenin kapısına getirmişlerdi işte.”* cümleleriyle, adı ve adresi verilmeyen meçhul insanüstü güçlerin “itaat maskesini çıkararak” Zehra’yı kütüphaneye kadar getirdikleri anlatılmaktadır. (Sevim, 2013, s. 127)

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında Hz. Muhammed doğmadan önceki dünya tasvir edilmekte ve *“Cennet gibi süslü köşelerinde böylesine sevgisiz ve cahil insanları ağırlamak dünyaya zor geliyordu.”* cümlesi kullanılmaktadır. (Damla, 2013, s. 19) Aynı şekilde, Hz. Muhammed’e peygamberliğin gelişinin anlatıldığı kısımlarda dağın, taşın, ağacın, otun dile geldiği ve varlıkların tek tek konuşarak onun peygamberliğini kutladıkları ifade edilmektedir. (Damla, 2013, s. 80) Böyle soyut konuların, somut işlemler dönemindeki çocuk tarafından anlaşılabilmesi pek mümkün görünmemektedir.

Yine kitapta, dönemin âdetlerinden olan köleye sahip olma, köle olarak satma ve köle hediye etme gibi konulara, herhangi bir açıklama yapılmaksızın değinilmektedir. (Damla, 2013, s. 70-71) Bu konuların açıklama yapılmadan aktarılması, çocukların konuyu kavramalarını güçleştireceği gibi onların zihninde yanlış algılamalara yol açabilecek ve gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek bir etkiye kapı aralayabilecektir.

“Kur’an’ı Merak Ediyorum” kitabında da *“Bir İngiliz, Çinli bir Hıristiyan’ın yanı başında İncil okuduğunu, Çince bilmiyorsa kolay kolay anlayamaz.”* (Öze, 2011, s. 34) cümlesiyle verilen örnek, çocuğun anlamakta

zorlanacağı bir mantıksal kurgu içermektedir. Çocuklara verilecek örneklerin daha basit seçilmesi, kitabın çocuk tarafından anlaşılabilirliğini artıracaktır.

Adı geçen kitapta, çocukların kavramakta zorlanacağı örneklerle sıkça rastlanmaktadır. Mesela kitaptaki şu bölüm bunlardan biridir: *“Bazıları, merak ettikleri için değil de, Kur’an’ın Allah kelamı olduğuna inanmadıkları yahut inanmak istemedikleri için ters dönmüş bir mantık içinde ‘Kur’an insanların konuşmalarına benziyor madem öyle Kur’an Allah kelamı değildir. Bir insan tarafından yazılmıştır’ derler. Bu bana, ‘Biber acıdır, hayat da bazen acıdır. Öyleyse hayat biberdir!’ gibi eski zaman felsefecilerinin zırvalarını hatırlatır.”* (Öze, 2011, s. 47) Yazar, söylemek istediğini anlatabilmek için sıkça başvurduğu “ters mantık” yöntemiyle, konuyu çocuğa anlatabilmekten ziyade daha karmaşık bir hâle getirmektedir. Ayrıca eski zaman felsefecilerinin “zırva” olarak nitelenen düşüncelerinin tartışma alanının da bir çocuk kitabı olmaması gerekir.

Aynı kitapta, Türkçe ibadetle ilgili tartışmalara da girilmekte ve *“Bu arada belki kulağına gelmiştir, bazı tuhaf adamlar, ‘Herkes namazı kendi dilinde kılabilir’ derler. Ama onlara pek kimse kulak asmaz.”* (Öze, 2011, s. 36) cümleleri kullanılarak çocukların gündeminde olmayan ve büyüklerin tartışması gereken seviye üstü bir konu, çocuk kitabının içine alınmaktadır. “Bazı tuhaf adamlar” gibi ifadeler de dünyaya ve hayata saf bir şekilde bakan çocukların değerlendirme biçimiyle bağdaşmamaktadır.

Kitaptaki *“Adına kâinat dediğimiz bu büyük kitap, nasıl safha safha yaratılıyorsa, Rabbimiz’in bir başka büyük kitabı olan Kur’an da, yeryüzüne, safha safha, ayet ayet indirildi.”* (Öze, 2011, s. 53) cümlesinde geçen “kâinatın safha safha yaratılması” konusu çocukların anlama ve anlamlandırma düzeyinin üzerindedir. “İnsan nasıl dünyaya gelir?” başlığı altında anlatılan bilgiler ve kullanılan ifadeler de çocukların anlama düzeylerinin çok üstündedir. 1677 yılında yapılan araştırmalar anlatıldıktan sonra *“Ne tuhaf değil mi? Tek bir sperm hücresinin içinde mikroskobik bir insan var. Eğer bu mikroskobik insan bir erkek ise, onun da sperm hücreleri olmalı. Ve onun spermlerinde de, her şeyiyle tamam bir insan bulunmalı!”* gibi cümlelere yer verilmiştir. Üreme süreçleri anlatıldıktan sonra bilimdeki eskimeden söz edilerek Kur’an’ın eskimezliğine vurgu yapılmıştır. (Öze, 2011, s. 72-73-74) Yine kitabın bir başka yerinde yaratılışla ilgili “nutfe”, “aleka” ve “bir çiğnem et”

gibi terimler açıklanmakta ve anlaşılması bir çocuk için zor olan, “üzerinde diş izi bulunan bir et parçası” gibi yoğun tasvirler yapılmaktadır. (Öze, 2011, s. 76-77)

Yukarıda örnekleri verilen kimi açıdan bilimsel, kimi açıdan felsefi ve kelimî tartışmaların hiçbir seviye ve usul gözetilmeksizin mantıksal izah ve düşündürme amacıyla da olsa çocuklara aktarılması, hele de dinî bir içerik taşıyan kitaplar için başvurulmaması gereken anlatım yollarındandır. Çocuğun soyut işlemleri kavrama düzeyi de dikkate alınarak çocuk kitaplarında somut ve anlaşılabilir örnekler verilmeli ve her konuyu bir şekilde çocuğa anlatma telaşına düşmeden çocuğun seviyesine uygun alternatifler üzerinde durulmalıdır.

Aynı kitapta metaforik anlatım özelliklerine de yer verilmiş ve Allah ile insan arasına giren her şeyin kutsal bir inek olduğu belirtilmiştir. Devamla “*O yüzden hepimizin kesilmesi gereken bir hatta birden çok ineği vardır. Ve biz o inekleri kesmediğimiz sürece, Rabbimiz ile aramızda durup, böğürmeye devam edeceklerdir. Mesela, zararlı yayınlar yapan zaman öldürücü televizyon çoğumuz için bir inektir. Allah ile aramızda durur. Namaz vakitlerini geçiririz, haberimiz olmaz; onun sesi yüzünden ezanlar okunur, duymayız. Zamanımızın büyük bir bölümünü onun karşısında geçiririz, o böğürür durur.*” denilmiştir. (Öze, 2011, s. 130) Bu metaforik anlatım biçimi de yine 7-12 yaş çocuğunun anlama düzeyinin çok üzerindedir.

3.2.4. Yanlış Anlamaya Müsait veya Çocuğun Gelişimini Olumsuz Etkileyebilecek İfade ve Konu Kullanımı

“Anne Allah Nerede?” kitabında Allah’ın sıfatlarına değinilirken “sıfat”ın tanımında “bir varlığı olumlu veya olumsuz belirtmemize yarayan belirgin özellikler” denilmektedir. (Karanfil, 2013, s. 123) Bu ifadeden, Allah’ın olumsuz özellikleri de olduğu gibi bir sonuç çıkabilmekte ve böyle bir düşüncenin çocuğun zihninde oluşmasına imkân sağlanmaktadır.

“Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah’ı Görebilir miyim?” isimli kitapta babaannesinin yanına oturup tespih çeken bir çocuğun tespih çekerken “*Playstation Playstation Playstation Playstation...*” ifadelerini kullandığı belirtilmektedir. (Paksu, 2014, s. 35) Sonra gelen kısımlarda babaanne, çocuğa nasıl tespih çekilmesi gerektiğini anlatsa bile, dinî anlamda ritüel olarak

nitelendirilebilecek bir ibadetin hafife alınacak bir biçimde bir çocuk kitabına konu edilmesi yanlıştır. Bu şekilde bir yaklaşım, çocuğun herhangi başka bir ibadeti de hafife alması ya da ibadetle dalga geçmeyi zihninde meşrulaştırması gibi olumsuz bir sonuca neden olabilecektir. Aynı şekilde kitapta geçen “*Bu kuşlar da ne garip şeyler yiyor. Bence onların rızık değişmeli. Mideleri bozulacak!*” (Paksu, 2014, s. 47) cümleleri ile bu kez din dilinde yeri olan “rızık” kavramı hafife alınarak çocuklar tarafından yanlış yorumlanabilecek ve onların dinî gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek bir üslup tercih edilmektedir.

“Can Can - Dinî Hikâyelerle Ahlak Eğitimi” kitabında bir genç ve kral arasında geçen ve sahih bir hadise dayanan olayların anlatıldığı hikâye, çocuklar için uygun olmayan bir içeriğe sahiptir. Hikâyede, tanrılık iddiasına sahip bir kral, kendisine inanmayan bir genci tehdit etmekte ve eğer inanmazsa onu öldüreceğini ifade etmektedir. Allah’a inanmaktan vazgeçmezse adamlarından onu dağdan aşağı atmalarını, başarılı olamamaları üzerine de onu bu sefer bir gemiye bindirip denizin ortasına bırakmalarını istemektedir. Sonunda genç, kendisini öldürmenin yolunu krala söylemekte ve büyük bir kalabalık önünde kral, “bu gencin rabbi olan Allah’ın adıyla” diyerek attığı okla genci öldürmektedir. (Fidan, 2015, s. 337-352) Sahih bir hadise dayanmasına rağmen hikâye, çocuklara yazılmış bir kitap için problemli bir içerik barındırmaktadır. Hadiste geçen çok daha ağır kısımların hikâyeden çıkarılmış olması da yine çocuklara uygunluğu sağlamamaktadır. Önceki kısımlarda da değinildiği gibi, kaynaklara uygunluğu ve çocuğa göreliği bir arada sağlamak adına hadisin kırılarak aktarılması yerine hikâyenin özünde anlatılmak istenen ifade eden başka yollar bulunmalıdır.

Yukarıda geçen hikâyeye kaynaklık teşkil eden hadis, bir başka kitapta daha karşımıza çıkmaktadır. “Minik Kalplere Dini Hikayeler” isimli kitapta, ilgili hadis, olduğu gibi anlatılmakta ve yukarıdaki hikâyede zikredilmeyen, gence yardımcı olan rahibin testere ile ikiye bölünmesi ve iki parça hâlinde yere düşmesi (Yağmur, 2011, s. 222) ve gencin rabbine inanan halkın kral tarafından içi ateş dolu hendeklere atılması (Yağmur, 2011, s. 225) anlatılmaktadır. Bu detaylar da yine küçük yaştaki çocukları olumsuz etkileyebilecek bir muhtevaya sahiptir. Çocukları erken yaşlarda bu içerikle tanıştırmak yerine bunu ilerleyen yaşlara bırakmak daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır.

Yine “Can Can - Dinî Hikâyelerle Ahlak Eğitimi” kitabında gözleri görmeyen, hiç saçı olmayan ve ellerinde ve yüzünde bazı lekeler olan üç arkadaşın hikâyesi anlatılırken bu üç arkadaşın “Kel, Kör ve Alatenli diye anıldığı” ifade edilmekte ve hikâye boyunca bu isimler kullanılmaktadır. (Fidan, 2015, s. 118) İnsanların dış görünüşleriyle isimlendirilmesi, çocuklar için olumsuz örneklik teşkil eden ve başka dış görünüş örnekleriyle çocukların bunu çoğaltmasına zemin hazırlayabilecek bir örnektir.

Aynı kitapta, çocuğu olursa boynuzu dört karış gelen bir koç kurban edip etini fakirlere dağıtacağını söyleyen bir adamın boynuzu dört karış gelen bir koç bulamaması ve çaresizliği anlatılmakta, bunun üzerine bir âlimin kendisine yol göstermesi üzerine boynuzu “bir çocuğun karışıyla” dört karış gelen bir koç kurban etmesiyle sorun çözülmektedir. (Fidan, 2015, s. 321-336) Ahlak eğitimi içeriği bulunan bir kitapta çocuğun, meşru bile olsa bu tür uyanık çıkış yollarından haberdar edilmesi, çocuğun ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecektir.

Ahlak içeriği olan bir başka kitap olan “Ev Okulu Ahlak” serisinin birincisinde, Karagöz ve Hacivat hikâyelerine de yer ayrılmakta ve bunlardan birinde Karagöz’ün, arkadaşı Hacivat’a sinirlenip “*Seni gidi araba takozu!*” ifadeleriyle seslendiği görülmektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 1, 2015, s. 44) Aynı hikâyede Karagöz’ün oğlu olduğu anlaşılan bir çocuğun Karagöz’ün “*A benim güzel oğlum, gitmeden şu sofrayı kaldırırsen ya!*” diyerek rica etmesi üzerine alaycı bir dille “*Bizim sofraya çok ağır! Nasıl kaldırıyım baba?*” demekte ve çocuğun, babasının isteğini yerine getirmediği ve babanın da kızdığı görülmektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 1, 2015, s. 44-45) Güzel sözün önemi, anne-babaya saygı gibi konulara değinen bir kitabın diğer bir yerinde, anlatılanlara uygun olmayan örnekler verilmesi, olumsuzluğu görmek açısından bile olsa doğru bir yaklaşım değildir. Zaten bu yaşlarda kolay etkilenme potansiyeli olan çocuğun, olumsuz örnekleri, eğitimdeki selbî yorum çerçevesinde benimseme ve öğrenme eğilimi vardır. Karagöz karakterinin olumsuz bir sunuma konu edilmesi de ayrı bir sorundur.

“Arkadaşım Cami” kitabında “*Camimle irtibatım arttıkça itibarım da arttı.*” gibi bir cümleye yer verilmiş ve camiye devam etmekle dünyalık bir sonuca ulaşmak arasında rasyonel bir bağ olduğunu düşündürecek bir ifade kullanılmıştır. (Evren, 2013, s. 28) Camiye devam etmenin böyle bir sonuca yol açması reel düzlemde

Allah'ın lütfu olarak gerçekleşecek olsa bile bunun çocuğa ifade edilmesi, soyut bir kazanım olan camiyle bağın somut bir düzlemde karşılığı olduğunun ifade edilmesiyle amacı dışında bir algılamaya yol açabilecektir.

Aynı kitapta, babanın çocukluk günlerini anlattığı kısımda “*İyi gülle oynardım. Her oyunda yutardım.*” ifadelerine yer verilmiş ve bu sebeple yüzlerce güllesi (bilyesi) olduğundan bahsedilmiştir. (Evren, 2013, s. 34) Oyunda kalıcı olarak bir şeyler elde etmenin bahsinin geçmesi, çocuğa olumsuz örneklik teşkil edebilecek bir örnektir.

Yine aynı şekilde kitapta “eti senin kemiği benim” şeklinde eski zamanlarda Kur'an kurslarında veya okullarda veliler tarafından kullanılan ve çocuğun disipline edilmesi için Hoca'nın aileden aldığı “cevaz”ı ifade eden ama genellikle ağır bir biçimde dövme gibi sonuçlarla karşılaşılmasına da sebep olan bir sözün “yumuşatılarak” aktarılması (Evren, 2013, s. 87-88) yanlış anlaşılmaya müsait bir konu olarak bir çocuk kitabının içerisinde bulundurulmaması gereken bir örnektir.

Aynı kitapta, tek başına kılınan namaz, “sevabı az” şeklinde nitelendirilmiş (Evren, 2013, s. 157) ve namazın tek başına kılınmaması gerektiği gibi bir algılamaya zemin hazırlanmıştır.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında mescidin ortasında ihtiyacını gideren bir adamdan (Yağmur, 2011, s. 8) ve Ebrehe'nin yaptırdığı kiliseye pisleyen bir başka adamdan (Yağmur, 2011, s. 134) bahsedilmektedir. Çocuklar için hazırlanan kitaplarda naif ve nezih örneklere yer verilmesi daha uygun bir yaklaşım olacaktır.

Aynı kitapta yer alan bir başka hikâyede, yapacağı hayırlı bir iş için halktan para toplamak isteyen fakat kimseden cevap alamayan bir adamın üzüntüsü anlatılmakta ve diğer bir adamın geceleyin gelip kendisine bir kese altın uzattığı ifade edilmektedir. Ertesi gün para isteyen adamın hayır sahibinin bu davranışını herkesin içinde anlatılması üzerine hayır sahibi kişinin “Dün gece size verdiğim para anneme aitti. Annem paranın bu işe harcanmasına razı değildir.” diyerek parayı geri istediği ve geceleyin yine gelerek kimsenin bilmemesi şartıyla parayı tekrar adama verdiği anlatılmaktadır. (Yağmur, 2011, s. 186) Kitabın bir başka yerinde anlatılan bir hikâyede de “*Eğer sihirbazdan seni dövecek diye korkarsan ‘Ailem beni oyaladı’ de, ailenden korkacak olursan ‘Beni sihirbaz oyaladı’ de!*” şeklinde bir diyalog yer

almıştır. (Yağmur, 2011, s. 219) İyiliğin bilinmemesi ya da kötülükten emin olmak için yalan söylemenin meşru olduğu gibi bir sonuca götüren böyle örneklerin çocuklar tarafından yanlış anlaşılması ve çocukları olumsuz etkilemesi muhtemeldir.

Kitapta, pislik böceğinin ne işe yaradığını sorgulayan bir adamın onulmaz bir derde düştüğü ve yaralarının tedavisi olarak sonunda pislik böceğinin yakılarak külünün yarasına dökülmesi sayesinde şifaya kavuştuğu anlatılmaktadır. (Yağmur, 2011, s. 206-208) İslâm'da canlıları yakmak yasaklanmış ve ateşin yaratıcısı dışında kimsenin canlıları yakmaması gerektiği belirtilmiştir. (Ebû Dâvûd, Cihâd 112, Âdâb 164) Hâl böyleyken, İslâm'm öğretileleriyle bağdaşmayan ve çocukları psikolojik olarak olumsuz etkileme ve yasaklanmış bir fiili yapmaya yöneltme gibi sonuçlara yol açabilecek örneklere dinî içerikli bir kitapta yer verilmiş olması da ayrı bir sorundur. Yine çocukları olumsuz etkileyebilecek örnekler olarak, "*Calut yere düştü. Davud (a.s.) koşarak kafasını kopardı.*" (Yağmur, 2011, s. 331) ve "*Parça parça edip kanını köpeklere içireceğim.*" (Yağmur, 2011, s. 381) gibi cümleler kitapta yer bulmuştur.

"Hikâyelerle 365 Gün Hadis" kitabında insanlara saygılı davranan ve bu sebeple maddî anlamda ödüllendirilen bir çocuğa babasının "*Aferin oğlum. Sen insanları sev ki, onlar da seni sevdiğini bu gibi şeylerle gösterebilirler.*" dediği aktarılmaktadır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 45) İyi davranışlara karşılık olarak maddî beklentiler elde etmenin doğal bir sonuç olduğunu çocuğa anlatan böylesi bir yaklaşım doğru değildir. Aynı kitapta, cennete girmenin yollarından birinin de Allah'ın 99 ismini ezberlemek olduğundan bahsedilmektedir. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 52) Çocuklar tarafından yanlış yorumlanabilecek böyle bir ifadeye yer verilmesi de doğru bir yaklaşım olarak görünmemektedir.

Kitapta "*Sıla-i rahim Rahman'dan bir şubedir. Onu ziyaret etmek suretiyle birleştireni Allah birleştirir, onu keseni Allah keser.*" şeklinde aktarılan hadis meali (Karaçam & Şahin, 2014, s. 181), bünyesinde pek çok sorun taşımaktadır. "Rahman'dan bir şube", "birleştireni Allah birleştirir" gibi anlaşılması zor ifadeler bir tarafa, "onu keseni Allah keser" gibi çocukların düz bir mantıkla anlayacağı bir ifadeye yer verilmesi oldukça yanlıştır. Çeviri hatası bile olsa, Allah'ın kesmesi çocuk zihninde somut bir şekilde yorumlanacak ve Allah hakkında olumsuz bir algılamaya yol açacaktır.

“Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis” kitabında hadisler hikâyeleştirilirken insanların aç arslanlara yedirildiği ve insanların da bunu izlediği anlatılmakta (Kandemir, 2015, s. 11), bunun dışında içi zehir dolu bir kamyıla uyuyan birini zehirlemeye çalışan bir hırsız (Kandemir, 2015, s. 28), mezar toprağıyla yapılan kerpiç (Kandemir, 2015, s. 81), kanlı bir eğe ve kendi kanını yalayan bir kedi (Kandemir, 2015, s. 87) ve bir köpeği tırpanla öldüren bir adam (Kandemir, 2015, s. 89) örnekleri verilmektedir. Bu örnekler, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilecek unsurlara sahiptir.

Ayrıca kitapta Gaffar isimli bir çocuğun hayvanlara yaptığı işkencelerden dolayı arkadaşları tarafından “gaddar” lakabıyla anıldığı belirtilmektedir. (Kandemir, 2015, s. 17) Çocukların arkadaşlarına kötü bir lakap takmaları ve bu lakabın Allah’ın isimlerinden biri olan Gaffar isminden dönüştürülmesi de çocuklar için olumsuz örneklik teşkil eden bir örnektir.

“Karınca Rasin: İslam’ın Şartları” kitabında bir caminin yanında bulunan bir karınca yuvasında koloni kanunlarına göre namaz için ezan okunduğunda cemaat dağılana kadar yuvadan çıkmanın yasak olduğu anlatılmakta ve bu yasağa karşı gelmenin cezasının ise yuvadan kovulmak olduğu belirtilmektedir. (Durmuş H. I., 2014, s. 5) Ezan okunurken dışarıya çıkmanın yasaklanması ve kurallara aykırı davranmanın cezasının yuvadan kovulmak olarak belirlenmesi, çatık kaşlı ve dinî içeriğin çocuk muhayyilesinde olumsuz bir imaja bürünmesine yol açabilecek bir aktarım biçimi olarak dikkat çekmektedir.

“Derviş Dede’nin Dilinden İbadet İlkeleri” kitabında çocuklardan biri Derviş Dede tarafından “şehirli çocuk” diye etiketlenmektedir. (Öztürk, 2012, s. 17) Daha önce de değinildiği gibi 7-12 yaş çocuğu, sınıflar arası ayrımları anlamlandırma konusunda yetenekli değildir. Üstelik bu tür ayrımlar, çocuğun arkadaşlarıyla olan iletişimini de olumsuz etkileyebilecektir.

“Kur’an’ı Merak Ediyorum” kitabında Hz. Muhammed ve Cebrail’in Kur’an tamamlandığında Kur’an’ı iki kere hatim ettikleri belirtilmekte ve “*Böylece, Kur’an’ın eksiksiz bir şekilde tamamlandığından emin oldular.*” denilmektedir. (Öze, 2011, s. 141-142) Bu ifade, Allah’ın peygamberinin ve vahiy meleğinin Kur’an’ın tamamlanıp tamamlanmadığını bilemediği ve hatmederek bundan emin olduğu gibi yanlış anlaşılabilir bir içeriğe sahiptir.

“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” isimli kitapta çocuklar için sakıncalı unsurlar taşıyan Hz. Lut ve Hz. Yusuf kıssaları, herhangi bir eksiltme yapılmaksızın çocuklara anlatılmıştır. Hz. Lut kıssası anlatılırken Hz. Lut’un misafirleri olduğunu öğrenen halkın evin etrafını sarıp *“Evinde üç yabancı olduğunu duyduk. Onları bize ver ki eğlencemize bakalım! Haydi ver onları bize!”* dedikleri belirtilmekte, Hz. Lut’un *“Onlar benim misafirlerim. Bu yaptığınız çok ayıp. Lütfen beni utandırmayın! Evlerinize gidin!”* demesi üzerine bu utanmaz insanların kapıyı zorlamaya başlayıp *“Onları bize ver! Bize karşı gelme!”* diye bağırdıkları ifade edilmektedir. (Seçkinoglu, 2015, s. 123) Hz. Yusuf kıssası anlatılırken de, Hz. Yusuf ve Züleyha’nın yalnızken yaşadıkları anlatılmakta ve *“Vezir’in hanımı Züleyha da ona hayrandı. Bir gün Yusuf’u odasına çağırttı. Yusuf içeri girince de kapıyı kilitledi. Yusuf onunla aynı odada kalmak istemedi. Kapıya koştu. Züleyha da arkasında koşup onu gömleğinden yakaladı. Yusuf kaçmaya çalışırken gömleği yırtıldı. Bu sırada kapıyı açmayı başardı. Karşılarında Vezir duruyordu!”* cümleleri kullanılmıştır. (Seçkinoglu, 2015, s. 153-154) Muhteva olarak 7-12 yaş grubu çocukların anlama düzeylerinin üzerinde ve açıklanması bu yaş grubu çocukları için sakıncalı olan bu konulara, detay verilmeden de olsa değinilmiş olması sorun taşımaktadır. Önceki kısımlarda örnekleri verilen kırpılarak anlatımın da ideal bir aktarım yolu olmadığı düşünülürse, çocuklara her konuyu anlatmanın doğru olup olmadığıyla ilgili bir sorgulama yapılması daha yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Peygamber Efendimiz’in akrabalarına, peygamberlik yolunda kendisine yardımcı olacak birilerinin olup olmadığını sorması üzerine Hz. Ali’nin arka arkaya çıkıp *“Ben varım!”* dediği ve Peygamberimiz’in her seferinde Hz. Ali’ye *“Sen otur!”* diye emrettiği de aktarılmaktadır. (Adalı, 2013, s. 16-17) Yine Peygamberimiz’in Enes’e (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 2 - Kutlu Yolcu ve Enes, 2014, s. 18) ve ondan başka çocuklara (Adalı, 2013, s. 47) sık sık iş buyurduğundan bahsedilmekte ve kendisine verdiği üzümü annesine götürmek yerine dayanamayıp yiyen bir çocuğa Peygamberimiz’in *“vefasız”* anlamına gelen bir isim taktığı da belirtilmektedir. (Adalı, 2013, s. 49) Yine Peygamberimiz’in, Zeyd’in oğlu Üsame’nin oyun oynarken kapıya çarpıp düşmesi ve yüzünü kanatması üzerine hemen Hz. Aişe’ye *“Kalkıp çocuğun yüzündeki kanı sil!”* diye seslendiği anlatılmakta ve Hz. Aişe’nin çocuk sahibi olmadığı için bu işleri pek bilmediği ve

Peygamberimiz'in iş istediği gibi olmayınca yerinden hızlıca kalkıp Üsame'nin yüzünü yıkadığı ifade edilmektedir. Bu tür anlatımlar, çocuk zihninde Peygamber Efendimiz'in şefkatsiz ve emredici ifadeler kullanan birisi olarak görülmesine yol açacak ve çocuk zihnindeki peygamber imajını olumsuz yönde etkileyebilecektir.

“Güneşe Yolculuk” kitabında Peygamberimiz'in peygamberliğinden önce insanların durumu anlatılırken *“İçki içenler, kadın erkek sarmaş dolaş gezinenler ürküttü Zehra'yı. Kahkaha ve sarhoşluk şehrin tüm sokaklarını bulaşıcı bir hastalık gibi gezmiş, her tarafa mikrobunu bırakmıştı sanki. Ama Zehra'yı en çok şaşıratan, birkaç kişinin çantalarından çıkarttıkları yiyecekten yapılmış putlara önce dua ettiklerini, ardından da aynı putu hiç tereddüt etmeden yediklerini görmek olmuştu.”* cümleleri kullanılmıştır. (Sevim, 2013, s. 14) Müslümanlara yapılan eziyetler anlatılırken de gözlerinin ateşle kör edildiğinden, ölene kadar sıcak çölde kırbaçlandıklarından, yemek ve içmekten mahrum bırakıldıklarından söz edilmektedir. (Sevim, 2013, s. 92) Kitapta kendisinden şüphelenilen çocukların, kâhinlerin de çocuğa şeytan bulaştığını söylemesi üzerine kurban edildiklerinden bahsedilmekte (Sevim, 2013, s. 27), ayrıca yağmur duasından sonuç alamayan insanların hayvan yerine insan kurban etmek istemeleri anlatılmaktadır. (Sevim, 2013, s. 57)

Kitapta gerçeküstü anlatım özelliklerine de sıkça yer verilmekte ve yaşlı bir adamın dokunması üzerine Zehra'nın ıslak olan üstünün kuruduğu ve üşümesinin geçtiği anlatılmaktadır. (Sevim, 2013, s. 37) Aynı şekilde Mersina'nın elini, altından bardakların olduğu yere doğru şıkladmasıyla bir bardağın bu şıklama sesiyle ne istendiğini hemen anlamış gibi diğer bardakların yanından ayrılarak ve havada uçarak Zehra'nın eline konduğu ifade edilmektedir. (Sevim, 2013, s. 118) Gerçeküstü ve soyut anlatım, somut işlemler dönemindeki 7-12 yaş çocuğu tarafından sağlıklı bir şekilde kavranamayacak ve gerçeklik algısının dışında, çocuğu gerçekliğin dışında bir kolaycı ve emeksiz bir bakış açısıyla baş başa bırakabilecektir.

Kitapta ayrıca rüzgâra, varlığın tabiatına aykırı bir biçimde kibirli bir karakter yüklenmekte ve rüzgârın bir orkestra şefi ve ordu komutanı gibi etrafına emirler yağdırıp zarar verdiği anlatılmaktadır. (Sevim, 2013, s. 68) Yine gölgesiyle

uzun süre tartışan Zehra'nın onun yüzünü yumruklamak istediği belirtilmektedir. (Sevim, 2013, s. 155)

Kitapta çocukları olumsuz etkileyecek yoğun savaş tasvirleri yapıldığı da görülmektedir. Uhud Savaşının atmosferi anlatılırken şu cümlelere yer verilmiştir: *“Müşriklerin tarafında onlara cesaret vermek için kadınlar da gelmişlerdi. Gözlerine düğüne gelmiş gibi sürmeler çekmişler, boyunlarına mücevherlerini takmışlar, dudaklarına boyalar sürmüşlerdi. Uhud'un çevresini birazdan saracak kanı yıllardır yağmur yağmayan topraklarına inen rahme gibi şükürle algılayacaklardı. Hepsi ceset görmek istiyor, bunun için erkeklerin arasında dolaşarak onları şevklendirecek şeyler söylüyorlardı. Elerndeki tefleri çalarak Müslümanları aşağılayıcı şeyler söylerken, kendi askerlerini de öldürmeye teşvik ediyorlardı.”* (Sevim, 2013, s. 166)

Kitabın bir başka yerinde savaş atmosferi anlatılmaya devam edilmekte ve şu cümleler kullanılmaktadır: *“... Dağdaki birkaç okçuyu şehit ettiler ve Müslümanları kılıçtan geçirmeye başladılar. Kâfir kadınlar saklandıkları yerlerden çıkıp bu kanı seyretmek üzere meydana toplandı. Hint sevinçten meydanda dans etmeye başladı. Yaralılardan ona sıçrayan kan, bir dansçıya yapıştırılan para gibi yüzünü gülümsemeye boğuyor, ölümün kokusu kanını harekete geçiriyordu.”* (Sevim, 2013, s. 171-172)

En son, Uhud Savaşı atmosferinin anlatımı şu cümlelerle tamamlanmaktadır: *“Sonra Hint, gökyüzünü korkutan bir kahkaha atarak Hz. Hamza'nın karnını deşti ve ciğerini eline aldı. Elleri arasından akan kan değil de mücevhermiş gibi heyecanla baktı avucundaki ciğere ve onu ağzına götürüp çiğnemeye başladı. Tüm yüzü kana bulanmıştı, ağzına çiğnediği ciğerin parçaları bulaşmıştı. Tüm ciğeri delirmiş bir yüz ifadesiyle çiğnedi çiğnedi çiğnedi. ... Diğer kâfir kadınlar ise şarkılar söyleyip mübarek şehitlerin arasında dolaşıyor, onların parmaklarını, kulaklarını, burunlarını, dillerini ve başka uzuvlarını da keserek gerdanlık yapmaya ve boyunlarına takmaya çalışıyorlardı. Kadınlar yerden çiçek kopartır gibi ellerindeki bıçaklarla müminlerin uzuvlarını güle oynaya kesiyorlardı. Boyunları dil ve parmaklardan yapılmış kan içindeki gerdanlıkla doluydu.”* (Sevim, 2013, s. 172-173)

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında da şiddet tasviri içeren ifadeler bulunmaktadır. Kitapta; Hz. Bilal’e, kölesi olduğu sahibi tarafından dininden dönmesi için işkence edildiği anlatılmakta ve sahibinin onu aç susuz bıraktığı, boynuna ip takarak yerde sürüklediği, kızgın kumlara yatırıp üstüne büyük bir kaya parçası koyduğu ve Hz. Bilal’in acı içinde inlediği belirtilmektedir. (Damla, 2013, s. 89) Yine aynı kitapta Hz. Selman’ın babası tarafından ayağından eve zincirlendiği (Damla, 2013, s. 176) ve Ebu Mesud isimindeki bir adamın kölesine çok sinirlendiği için kölesinin sırtına kırbacı hızla indirdiği, kırbacın şaklamasının ta uzaklardan duyulduğu ama adamın kırbacı vurduca daha hızlı vurduğu ve öfkesinin bir türlü dinmediği, kölenin de acı içinde ağladığı anlatılmaktadır. (Damla, 2013, s. 208)

Çocuk edebiyatı alanındaki çalışmalarıyla ülkemizde önde gelen isimlerden olan Mustafa Ruhi Şirin, çocuk kitaplarında şiddet içeriği kullanılması hakkında somut algılama evresine kadar çocuğun hayal ile gerçeği, somut ile soyutu birbirinden tam olarak ayıramayacağını, somut algılama ve on bir yaşından sonra başlayan soyut algılama evresinde de çocuğun okuyacağı edebiyatta şiddetin hiçbir şekilde olumlanmasının düşünülemeyeceğini söylemektedir. Gerçek hayattaki somut şiddetin edebiyata soyut yansıtılmasının bile her çocuk tarafından ayırımının yapılamayacağını ve şiddeti benimsemiş bir çocuğa edebiyatın pekiştirici etki yapacağını ifade etmekte ve eklemektedir: “Çocuk kitabı yazarı ve çizeri, editörü, yayıncısı, olumlanan şiddetin çocuk tarafından taklit edilebileceğini düşünmemişse, bu şiddetin çocuğa, topluma ve insanlığın geleceğine yansımından sorumludur.” (Şirin, 2016, s. 204-205)

3.2.5. Öğretmen Görüşleri

Örneklemdaki kitapların çocuğa görelilik bakımından bulguları aktarıldıktan sonra bu kısımda, öğretmenlerle yapılan odak grup görüşmeleri çerçevesinde öğretmen görüşleri aktarılmaktadır.

Öğretmenler, kitaplarda anlatılan Kur’an kıssaları hakkında çocuklara uygun olmayan örneklerin bulunduğunu ve Kur’an kıssalarını çocuklara anlatma konusunda çocuğa görelilik açısından ciddi problemler olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla ilgili öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“- Her kurban bayramı bizim mevzumuzdur arkadaşlarla. Hz. İbrahim’in oğlunu kurban etmesini nasıl anlatacaksın çocuğa? Yani Hz. Nuh’un oğlunun denizde boğulması falan. Yani içinde bir hayli dram var. Kur’an kıssalarının çocuklara anlatılmaması gerektiğini düşünüyorum.

- Seyyid Kutub’un peygamber hayatı hikâyeleri benim çocukluğumun mesela başucu kitabı. Ben bunu hep söylerim, anlatırım. Hani şimdi ben düşünüyorum. Çok küçük yaşlarda onu babam almıştı. Hiç resim yok, bildiğin kalın bir kitaptı. O kitapların benim çocukluğumda nasıl bir etkisi olmuştu ben çocukluğuma inip psikanaliz yapamam ama gerçekten de o sahneler, can alıcı sahneler, Habil ile Kabil arasındaki o olay, kardeşini gömmesi vs. o kıssalardan en çok aklımda kalan sahnelerdir mesela. Beni kötü mü etkilemiştir, iyi mi etkilemiştir şu an ben onu hesap edemiyorum etkisini tam olarak. Belki bunun üstünde de çalışmak lazım zamana yayarak.

- Sorduğunda çocuk cevap vermek lazım veya bu konuları işlememeli. Mesela benim okul öncesi 4 yaşında oğlum aşure haftasında Muharrem ayında bir hafta boyunca Hz. Nuh’u işlediler. Hz. Nuh’u anlat tamam biraz işin eğlence kısmı gemi yapıyorlar, hayvan dolduruyorlar falan filan da gerek var mı, faydası var mı?

- Yardımcı olarak bir arkadaş gelmişti imam hatip son sınıftaydı. Çocuklardan bir tanesi Deccal’i sormuş. Kızcağz da Deccal’i anlatmış kendi aklınca. Yani anlatmış, doğru anlatmış da, ertesi gün öğretmen arkadaşın kız çocukları vardı ilkokul herhalde 1’e gidiyorlardı o zaman. Sabahleyin telefon etti. “Hocam ne yaptınız ne oldu? Çocuklar sabaha kadar uyumadılar.” Sonra anneleri araştırıyor, çocuklar anlatılan hikâyeden o kadar etkilenmişler ki, ben de o arkadaş aradım ne anlattınız diye o arkadaş da böyle böyle oldu dedi, sonradan olay çözüldü. Anlatılacak hikâyeye denizde boğulma hikâyesi veya Hz. İbrahim hikâyesini, anlatacağımız her şeyi çocuklara anlatmak zorunda değiliz.

- Yine yaş grubu girmiyor mu devreye? 4 yaşındaki çocuğa babası oğlunu kesmeye götürmüş diye anlatınca belki çocuk hayatı boyunca o korkuyu yaşayacak. Ama bunu ortaokul grubuna anlattığımızda bunu anlatabiliriz.

- Hz. Nuh’un hikâyesi anlatılırken oğlunun ailesinden olmaması bahsini aldıklarında çocuğa bu kez aile kavramını anlatamazsın. O babanın suya atlayıp

oğlunu bir şekilde kurtarması lazım. Nasıl o onun ailesi değil, o onun babası hocam, diyecekler.

- Hz. Musa kıssası baştan sona zaten mucizevi olayların anlatıldığı sembolik bir şey. Büyük insan bile belli bir yaştan sonra öğrenmeli.

- Ben hâlâ anlayabildiğimi söyleyemem Kur'an kıssalarındaki her şeyi. Çok sembolik.

- Musa ve Hızır kıssası çok bariz bir örnek. Hz. Musa bile Hızır'ın ne yaptığını anlamamış. Biz çocuğa niye anlatmaya çalışıyoruz?

- Hz. Yusuf kıssası mesela. Anlatmak zorunda mıyız?

- Onların hayatlarında geçen bir sırayı, şurada şunu yapmış burada bunu yapmış, bu değil ki. Öğretisini bizim anlatmamız lazım.

- Düşünme ve çıkarsama yapmasını sağlamamız lazım.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Konuyla ilgili olarak kitaplarda yer alan din eğitimi danışmanlarının konuları sadece kaynaklara uygunluk bakımından değerlendirdikleri ve çocuğa görelikle ilgili herhangi bir süzgeçten geçirmediğinin ifade edildiği görüşmede (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi) devamla şu şekilde bir tartışma yer almıştır:

“- Kur'an-ı Kerim kime hitap ediyor? Ergenlik ve üstüne hitap ediyor. Biz niye ergenlik öncesinde çocuklara bütün her şeyi, bütün literatürü anlatmaya çalışıyoruz ben onu anlayamıyorum. Çocuğa bunu boca edince çocuk bunun altından kalkamıyor. Bu noktada bizim yaş sınırımız mesela atıyorum Hz. Yusuf kıssasını anlatmak için ergenlik sonrası bir süreci tercih etmek gerekiyor. Çocuk o zaman bazı şeyleri daha net anlayabilir. Ama ben bunu 5 yaşındaki çocuğa anlattığımda çocuğun aklında gömleğin yırtılması yok, aynı odada kalmak yok. Oyun arkadaşıyla kalıyor yani, komşunun kızıyla oğluyla aynı odada oyun oynuyor zaten biz çocuğun aklında dünyasında olmayan şeyleri anlatıyoruz.

- Muhtemelen Hz. Yusuf'a annesi yasaklamış filan da ondan kalmak istemiyormuş diye düşünecek.

- Onu anlamlandıramayacak çünkü kendisi kalıyor o çocuk, oynuyor, oyun arkadaşı var. Hiç gündemlerinde olmayan şeyleri onların gündemine sokmuş oluyoruz böylece. Bu noktada Allah'ın verdiği sınır ergenlik, bazı şeylerin

anlatılması Kur'an'la ilgili ahlaki boyutunu çocuğa elbette vermemiz gerekiyor işte değerler eğitimi, din eğitimi noktasındaki fark. Ama dinî olan kısmı için Allah sorumlu olarak ergenlik ve sonrasını öngörmüş, öyle demiş, öyle buyurmuş. Biz neden buna dikkat etmiyoruz?” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Görüşmelerde, kitaplarda aktarılan bilgilerin çocuk diline indirgenmeye çalışılmadığı ve seviye üstü ifadelerle sıkça yer verildiği belirtilmiştir. Seviye üstü ifadeleri olan ağır kitapları çocukların okumadıklarından bahisle, çocukların bu kitaplar yerine eğlenecekleri kitapları tercih ettikleri ifade edilmiştir. (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Çocuklara her konunun anlatılmaması gerektiği dile getirilmiş ve çocuklara anlatılacak konuların yaş seviyesine göre mutlaka bir süzgeçten geçirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Konu ile ilgili olarak öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“- Çocuklara her konu anlatılmalı mı? Bazen öyle oluyor ki, mesela gusül abdestini camide anlatırken çocuklara üstü kapalı geçtiğiniz yerler oluyor veya yetişkin kızlar varsa bir bayan hoca çağırıp onlara anlattırıyoruz. Mesela zina. Çocuk sorduğu zaman ne diyeceksiniz? Çocuklara anlatılan konularda da sınırlamaya gidilmesi lazım.

- Güneşe Yolculuk'ta var mesela. Orada cahiliye dönemini anlatırken, cahiliye döneminin kötülüğünden bahsederken hepsinden bahsetmiş, zinadan da. Bu kitap hakkında çocuklarla konuşurken çocuklar bana sordular.

- Geçen sene Milli Eğitim'in yaptığı bir hadis yarışması vardı. Kitap veriliyor, ailelerle birlikte okutulan. Bir okulda okutuldu. Velilerden aşırı bir tepki geldi; hocam anlatamadık bu kitabı çocuklarımıza diye. Konu neydi hatırlamıyorum şu anda. Zina ya da ikinci evlilikle ilgili bir konuydu galiba. Bunu çocuklarımıza nasıl anlatacağız diye tepki gösterdi 5-10 kişi. Dolayısıyla konu anlatımında kısıtlamaya gidilmesi lazım. Çocuğa anlatılacak şeyler var, büyüklere anlatılacak şeyler var.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplarda herhangi bir yaş sınırlaması yapılmadığı ve kitabı hangi yaş aralığındaki çocukların okuyacağına dair bir belirlemenin bulunmadığı tespit edilmiş, öğretmenlerin konuyla ilgili düşünceleri şu şekilde ortaya çıkmıştır:

“- Üslup zaten sürükleyici olması lazım, bu zaten gerekli. Kitabın hangi yaş grubuna göre hazırlandığı en başta tespit edilmeli ve bu kitabın üzerinde giriş

kısmında tanıtımında yer verilmeli kitaplar kim okursa okusun mantığıyla hazırlanmamalı. Yazar hangi yaş grubuna göre yazdığını düşünerek yazsa, sorunlar minimuma iner. Kitabı alacak kişinin kitabı eline aldığı anda hangi yaş grubuna hitap ettiğini anlayabilmesi lazım. Çocuğum var 7 yaşında, çocuğum var 13 yaşında. 7 ile 13 arasında çok fark var. İkisi de çocuk. Okuyucu açısından da öyle, yazarın farkındalığı açısından da öyle. Dini gelişim seviyesini paranteze alsak, kenarda tutsak bile, diğer kitaplarda neye dikkat ediliyorsa minimum düzeyde, mesela dil gelişimi, zihin gelişimi, görsellik üzerinde durulduğunda sorunun %70'i hallolur zaten. Sanki dinî kitaplarda buna gerek yokmuş gibi davranılıyor. Dinî içerikli kitaplar ciddi bir sayıya ulaşmış. Belki ilk başlarda talep görmediği için üzerinde durulmamış. Biraz arz talep meselesi, mesela bir kitabı 5-7 yaş arası bastığınız zaman kendinizi sınırlamış oluyorsunuz. Sayı arttıkça uzmanlaşma ve kategorilere ayırma olacaktır. Ama aslında bunun zamanı gelmiş, geçiyor. Şimdiye kadar bunu görmemiz gerekiyordu.

- Millî Eğitim'deki 100 temel eser gibi Diyanet'te de ya da Millî Eğitim'in Din Öğretimi Genel Müdürlüğünde bu alanla alakalı kısıtlamaya gidilerek veya kategorilere ayrılarak kitapların bir elekten geçmesi gerekiyor.

- Kitabı çocuğun kendisi mi okuyacak, anlatımı kurgusu ona göre olmalı; çocuğa ailesi mi okuyacak? 7 yaşa kadar ve sonrası mı? Sonrası için de kitabın aileyle mi yoksa kendisi mi okuyacağıyla ilgili bir belirleme yapılmalı.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplardaki metaforik anlatım unsurlarıyla alakalı olarak da öğretmenler, düşüncelerini ortaya koymuşlar, televizyon ile ilgili verilen “herkesin bir ineği vardır” örneğinden hareketle küçük yaş grubunun bu tür örnekleri anlamakta zorlanacaklarını ve bu örneklerin yetişkinlere daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir:

“- Lisede mesela ben anlatıyorum evet yani inek var ama herhangi bir olay için. Ya da mesela Hz. Yusuf kıssasından bahsederken orada senin nefsine ağır gelen şey ne ise senin imtihanın o falan diye. Metaforlara bağlayınca lisede zaten bunu anlatmak gerekiyor çocuğa. Çocuğun az biraz felsefeyi, metaforu biliyor olması gerekiyor, ki biliyorlar da. Orada gidiyor yani anlıyor. Ama yine sıkıntı var 'böğürmek' mesela. Ya da mesela doğrudan 'televizyon böyledir' demek şu demek aynı zamanda çocuğa diğer taraftan: 'Senin aslında bir ineğin var, sen tanrıya

tapmıyorsun, senin ailen de tanrıya tapmıyor, siz hepiniz ineğe tapıyorsunuz, çünkü evinizde bir inek var. Kutsal bir ineğiniz var sizin.’ Çocuğa alt taraftan bunu da veriyorsunuz. Mesela ben lisede anlatırken bile onun altın çizerim. Bakın her birimiz için bu hatalar, yanlışlar var ama şöyle şöyle, hani devamı vardır onun. ‘Senin ineğin vardır’ dediğinde sen çocuğu da ailesini de silip atıyorsun. Orada direkt kesip bitiriyorsun ama mesela ben bunu lisede anlatırken devamını da getiriyorum. Olabilir yani bu eğer dikkat edilmezse televizyon bizim için bir inek olabilir.

- Seni televizyonun var sen bir işe yaramazsın ama...

- Mesela sigara... Çocuklara sigarayı anlatırken, pek çoğunun abisi, babası içiyor. Şimdi ben bu çocuğa sigara haram, senin baban büyük günahkâr, kâfir falan mı diyeceğim, ne diyeceğim? Sigara ile ilgili fetvalar var, içilmemesi gerekiyor. Ha içiliyor olabilir çünkü hepimizin günahları var ama falan diye... Hani o anlatımla sağlanabilecek bir şey. Bunu da öyle ben uzun anlatımla halledebiliyorum. Ya senin ineğin vardır deyince o çocuğun ineği olmuş oluyor. Televizyon onun ineği değilse bile sen onu inek hâline dönüştürüyorsun.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplarda yer alan olağanüstü anlatım unsurları konusunda ise görüşler aşağıdaki gibi yer almıştır:

“- 2000’li yılların başından günümüze kadar sinemada görülen en önemli şeylerden bir tanesi mistifikasyon. Yani bildiğimiz gerçeküstücülüğü de aşan ve Uzakdoğu mistisizmine fazlasıyla göndermeleri olan bir mistifikasyon sinemada kullanılıyor, çocuk filmlerinde de çok fazla kullanılıyor ve bunu izleyen çocuklar bir de eğer aileleri mütedeyyin bir aileyse işte geçmişte Samanyolu, şimdi Samanyolu kalmadı ama Kanal 7 vs. kanallardan bir de dini mistifikasyon içerikli filmleri seyrediyor ve ondan sonra uçuyorlar. Yani ben ortaokulda çalıştığım, ilköğretimde çalıştığım yıllarda bu sorulara cevap vermekten ve hatta bazen cevap verememekten son derece muzdariptim. Ciddi anlamda zihinler karışıyor ve gerçekle hayalin, yani gerçekle imajın arasında sürekli gidip gelen bir zihin ve din algısı, gerçeküstücülüğü çok fazla aşan mistik bir din algısı, ki sağlam bir zemine oturmayan mistik bir din algısı ortaya çıkıyor ve soruların ardı arkası kesilmiyor ve o sorulara cevap verebilmek, o çocukların zihnini kurtarabilmek çok zor.

- Peygamberin mucizeleri vardır, onların gerçek olanları çocuklara iletilmeli, doğru olarak anlayacakları şekilde diğer normal insanlar için, bizim gibi insanlar için bizim böyle bir yeteneğimiz, kabiliyetimiz yok. Çocuklara bir şey anlatmak için bunları insanlara giydirmek doğru değil. Benim hep çocuklara söylediğim şey, şöyle miymiş böyle miymiş diye başlıyorlar, İslamiyet bir akıl dinidir, düşünün bakalım gerçekten öyle bir şey olabilir mi? Hani bir nefes vermiş, alevler çıkmış ağzından, 40 düşmanı öldürmüş filan, böyle bir şey olabilir mi diyorum, çocuklar bakıyor. Olmaz tabii diyerek başlıyoruz üzerinde açıklayarak yani. Ama ne anlatmak istemiş olabilir? Çocuk düşünüyor, olmuş olabileceğini düşünüyor. Bir destandır, o sözüyle ne kadar etkili olduğunu anlatır, böyle bir şey olmaz demesem oradan, inanyorlar. Onun için ben böyle şeylerin çocuklara yönelik kitaplarda kesinlikle kullanılmaması gerektiğini düşünüyorum. Amacının dışına kesinlikle çıkıyor. Çocuklar ona inanyorlar çünkü. Böyle bir şeyler olabileceğini, birilerinin onlara o şekilde yardım edebileceğini, kendilerinin bir şey yapmaması gerektiğine inanmaya başlıyorlar.” (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Diğer görüşmede ise konu şu şekilde tartışılmıştır:

“- Bu dinî içerikli kitapların hepsinde var ama. Bu olağanüstülüklerle sarılmak, mucizelere sarılmak. Peygamber Efendimiz’in hayatını anlatan kitaplarda da öyle, diğerlerinde de öyle. Hep bir mucize anlatımı var. Bu da neden? Bu bizim olağanüstülükleri kurgulayamıyoruz, hayatın olağanının dışında çocuğun ilgisini çekebilecek bir şey kurgulayamıyoruz, Karınca Rasin’i konuşturamıyoruz mesela, hazır o elimizdeki o mucizeleri alıp çocuğun dünyasına uyuyor mu uymuyor mu, ha bu çocuğun ilgisini çeker. Çünkü sıradan bir şey değil. Hani olağanüstü bir şey. Bunları sunuyoruz. Hep mucizevi anlatımlar peygamberimiz üzerinden de var zaten.

- Kendim de bunları yazarken çok zorlanıyorum. Dini bir şeyi bir hikâyenin içerisinde anlatırken gerçekten çok zorlanıyorum. Çünkü fantastik olan hikâyeler bizim şimdiki nesle hitap etmek istediğimiz hikâyeler ilahi kaynaklı değil oradaki fantazyaya. İnsan kaynaklı ya da kendiliğinden, birdenbire ortaya çıkan sihir ya da büyü kaynaklı. Ama bizim anlattığımız soyut şeyler, mucizeler ilahi kaynaklı. Yani insanı aciz bırakmasının sebebi de biz ona bağlıyoruz. Allahü Teala’nın orada onu göndermesinin, onu murad etmesinin de bir şeyi var, farklı bir şeyden dolayı. İnsanların inançlarını pekiştirmek için, peygamberlerin peygamberliklerini

vurgulamak için, onun için gönderiyor mucizeleri. Menkıbeler, evliyaullahın menkıbelerinde anlatılan şeyler de bunun için. Ama batı kaynaklı olan, burada yazarın yapmaya çalıştığı şey de zaten oradaki fantastiklik hem batının fantastikliğini, hayal gücünü, soyutlamasını kullanmış, hem mucizeleri katmış içine. İlahi kaynaklı bir şeyle ikisi yan yana gelince bu defa çatışma olmuş bence. Birazcık ben buna bağlıyorum. Ben de çünkü çok sıkıntı yaşıyorum. Zor bir şey gerçekten.

- Fantastik bir film izlerken bile hem çok hoşumuza gidiyor, hem de günah işliyoruz gibi hissediyoruz ya... Bunun sınırı ne olmalı? Keloğlan bile, sihir, büyü...

- Türk masallarında büyü, her şey var.

- Yok ateş gücü, su gücü, birbirleriyle oyun oynarlarken bile hep böyle bir güç söz konusu. Kitaplarda da bunun sınırı ne olmalı eğer hayal gücüyle bir şey yapacaksak?

- Geleneksel masal kültürümüzdeki hikâye anlatıcılığına baktığımızda her şeyi çok rahat bir şekilde kullanıyorlar ama farklılık nerede? Yaşantı şeklinde o zaman. Bugün insanlar aynı değil o zaman.

- Çocuk o zaman bence masalın masal olduğunu biliyordu. Şimdi fantazy, masal, görsellik, film, şu bu, çocuğun görsel hafızası çok dolu. Neyin masal neyin gerçek olduğunu karıştırabiliyor. Ama öbür türlü uçan periler, cinler, bilmemneler varsa o masaldır, çocuk bunu rahatlıkla kategorize edebiliyordu bence.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplardaki yanlış anlaşılabilir ve çocukları olumsuz etkileme ihtimali olan örnekler hakkında öğretmenler, kitaplar hazırlanırken her şeyin etraflıca düşünülüp o şekilde çocuklara sunulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayet ve hadis çevirileri konusunda da din dili açısından son derece dikkatli olunması ve anlaşılabilir olduğu kadar ifadelerin çocuğun muhayyilesinde herhangi bir olumsuz algılamaya yol açmayacak şekilde sunulması gerektiğini belirtmişlerdir. Konu ile ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“- Kitaplarda din dili açısından da bir sıkıntı var. Belki kesmek fiili hadisin orijinalinde öyle kullanılmıştır, Arapçada bu çok zengin bir anlam içeriyor olabilir ama Türkçede çocuk doğrudan kesmek fiiliyle karşılaştığı zaman zihninde kesmek eylemi canlanır. Çünkü okuyacak çocuklar 7-8 yaş, 9-10 yaş grubu çocuklar. Bu manada bu ifade oldukça sakıncalı. Çevirilerde çocukların yaş grupları dikkate

alınarak, Türkçenin incelikleri dikkate alınarak bir çeviri yapılması din dilinin Türkçe okuyan insanlara da uygun hâle getirilmesi son derece önemli. Hadis ya da ayet çevirilerinde yaş grupları dikkate alınmadığı ve ortalama bir çeviri yapıldığı için çeviri yapanların belki Arapçaları iyi ama Türkçeleri o kadar iyi olmadığı için Türk edebiyatına da o kadar hâkim olmadıkları için genelde bu tip sorunlar ortaya çıkıyor. Çevirilerde çok fazla çıkıyor ortaya. Oysa çok incelikli düşünerek bir çeviri yapmak ve anlam bütünlüğünü koruyarak anlam zenginliğini koruyarak bir çeviri yapmak yani moda moddan ziyade çok daha etkili olur, çocuklar için de çok daha faydalı olur.

- “Rahmandan bir şube.” Siz bu cümleden ne anlıyorsunuz? Benim bile zihnimde doğru düzgün bir şey canlanmıyor. “Tevekkülden önce” diyor, çocuk tevekkülü bilmez ki... “Sılai rahim” veya. 5 yaş değil 15 yaş bile bilemez.

- “Allah onun üzerinden elini çeker” diyecekler ama onu bile çok anlamayan çocuklar var.

- Soyut kavramları kazanmamış çocuklar için baya zor.

- Keser deyince ben bile ilk okuduğumda aklıma gelen şey, kesmek yani.

- “Allah yakar, Allah taş yapar” gibi ifadeleri teşvik edici bir şey olmuş.

- Etkinliğin başında Allah’ın sürekli kesen, yakan biri olmadığı, rahmet sahibi olduğu verildiği zaman düşünür niye kesti ki Allah böyle değildi, diye düşünmesi lazım değil mi?

- Başında bakalım verdi mi?

- İşte onu vermek gerekiyor. Başta onu vermek gerekiyor. Hani diyorlar ya çocuklara, “Sol elle yemek yeme Peygamberimiz dedi ki elin kurur”. Hayır demez, öyle bir şey demez. Âlemlere rahmet olarak indirildi, demez. Öyle değildir, başka bir sebebi vardır, diye. Çocuğun baştan bir muhakeme getirmesi gerekiyor. Keser mi ki diye burada düşünmesi lazım.

- Şimdi yine burada çeviri sorunu karşımıza çıkıyor çünkü belki bu hadis bu çocuğa hitap eder ama bu çeviriyle değil, bu ifadelerle değil, bu kavramlarla değil. Bu kavramları daha Türkçeleştirerek ve çocuğun anlayacağı şekilde vererek bir çeviri yapmak gerekiyor. Yani “keser” ifadesi de, “şube” ifadesi de orada, “tevekkül” ifadesi de ciddi manada sorunlar içeriyor.

Dinî ritüellerin hafife alınmasının son derece yanlış olduğu da belirtilen görüşmede *“Dini ritüelleri her ne amaçla olursa olsun, yani burada ders vermek, çocuğa bir şey öğretmek amacıyla da olursa olsun kesinlikle alaycı bir üslupla dile getirilmemeli, yazılmamalı. Tespih çekmek dinin bir ritüelidir. Farzdır, vaciptir, sünnettir, o ayrı bir tartışma konusu ama bir dini ritüeldir, görüntü olarak baktığımızda. Dini ritüellerin hiçbir şekilde hafif bir alay içerse bile, hafif bir ironi içerse bile bu şekilde kullanımı doğru değil.”* görüşlerine yer verilmiştir. Çocukların dine karşı hürmet duygusu geliştirebilmeleri için dinî içerik taşıyan kitaplarda özellikle yazar tarafından hürmetli bir dil kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplardaki örneklerden biri olan “Gaffar” isminin “Gaddar” lakabına dönüşmesi konusu da öğretmenlerce tartışılmış ve şu ifadelere yer verilmiştir:

“- Türk filmlerini de bu yönden eleştiririz ya. Şunu kötüleştirdi bunu kötüleştirdi diye. Mesela imam profili üzerinden de çok film çevrildi Türk sinemasında.

- Yani olumsuz, karikatürize edilmiş, alabildiğine abartılmış bir dindar tip 70’li yıllar boyunca Türk sinemasında fazlasıyla işlenmiştir. Bu arada kullanılan isimler de özellikle bu manada dikkat çeker. İşte Gaffar da Türk sinemasında zalim tiplerin isimleridir aslında. Dikkat ederseniz Yeşilçam’daki katillerin, böyle zalim tiplerin, eziyet eden psikopat tiplerin isimleridir Gaffar. Burada Gaffar ismi harcanmış, güme gitmiş. Yani onu söyleyelim. Devamında da kurtaracak herhangi bir şey yok. ‘Gaddar’la birleştirilmiş, aynı Türk sinemasında verilen imaj burada da karşımıza çıkıyor ve işi yapan da bir hadis profesörü ve yıllardır çocuklar için de yazan bir adam. Fecaat yani başka hiçbir kelime bulamıyorum.

- Olaya genel bakıldığı zaman bence bir sıkıntı yok yani kötü olan yine kötü, iyi olan ödüllendirilmiş ve sorun isim seçiminde.

- İsmi seçilmesinden bir tık daha ileri gidilerek onun bir lakaba dönüştürülmesi var. Dikkati oraya iyice çekiyor.

- O kötü olanı nasıl değerlendireceklerdi, kötüyü nasıl ifade edeceklerdi?

- Gaffar ismi yerine başka bir şey olabilirdi. Koyulan isme karşılık gelen şeyi çocuğun zihninde bulandırmayacak bir isim seçilebilirdi.

- Peki her okuyan çocuk onun Allah'ın bir ismi olduğunu ve Gaddar'a dönüştürüldüğünü bilir mi yoksa olayı genel düşünür, kötülük yapmak iyi değildir, iyilik yapmak İslamiyet'e uygundur diye düşünebilir mi?

- Benim zihnimde şöyle oluşuyor mesela şu an kimse günümüzde çocuğuna Şaban ismini koymuyor, koymak istemiyor ya da çok nadir koyuluyordur. Dedesinin adıdır, koymak zorunda kalmıştır, koyuyordur.

- Benim öğrencim vardı, babası çok isteyerek Şaban ismini koymuş. 8. sınıfta çocuk ne yaptı etti, babasına directti ve gittiler ismini Hüseyin olarak değiştirdiler.

- Genel itibariyle böyledir. Kendi özgür iradesiyle anne baba çok da koymaz diye düşünüyorum. Kendim için de öyle düşünüyorum yani. Çünkü öyle kötü bir imajı var ki toplumumuzda, dalga geçiliyor.

- Çocuğun Gaffar isminin Allah'ın ismi olduğunu ve buna dönüştürüldüğünü çok algılayabileceğini düşünmüyorum ben, olaya odaklanacaktır.

- Bir sene sonra atıyorum çocuk Allah'ın isimleriyle karşılaştı diyelim ve Gaffar isminin aslını okudu. Bir sene önceki o kötü imaj sonrasında bir bocalamaya düşecektir.

- Şey olmaz mı hocam, çocuklar bunu da yapar. Bak Allah'ın adını taşıyormuş da bu kadar kötülük yapmış, ne kadar kötü biriymiş demez mi acaba? Ben bazen öğrencilerime 'Adını hak etmiyorsun yavrum.' Adı İsmail mesela adını hak etmiyorsun. Muhammed Mustafa koymuşlar çocuğun adını. 'Niye böyle yapıyorsun?' diyorum, 'Senin adın böyle mi?' Bak adı Gaffar olduğu hâlde bunu yapmış, niye böyle yaptı ki, bilmiyor muydu ki diye sorgulayabilir.

- Aslında çocukluğumuzda yaşarken çok önemsiz gibi hissettiğimiz şeylerin beni etkilediğini büyüdüğümde görüyorum. O yüzden bence hafife almamak gerek.

- O imajlar sonradan karşımıza çıkıyor bir şekilde.

- Hepimiz yaratılıştan Müslüman olduğumuz ve böyle bir toplumda yaşadığımız için bizim vicdanımız direkt oradaki rahatsızlığı dile getirmese bile taşıyıp ileriki dönemlerde, öğrenmeler illa o anda etkilemez. İleride de başka karşılaştığı bilgilerle birleşip başka ortamlarda ortaya başka şekilde çıkarsa o anlamda da 'ha ya bak bu sıkıntılı' diyebilir ama bu çok fazla tekrarlanırsa belki hani sinemada filan hepsi dinî kavramları hafife alma artık bu şekilde algısal

anlamda genel bir değerlendirme olabilir. Bizim sinemamızda dizilerimizde bu bol miktarda mevcut.”

Kitaplarda yer alan ve dinî metinlerden yola çıkılarak anlatılan şiddet içerikli bölümler hakkında da öğretmenler, bu gibi örneklerin çocukların gelişimini olumsuz etkilediği konusunda hemfikir olmuşlar ve bu tür örneklere kesinlikle kitaplarda yer verilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konuda öğretmenlerin görüşleri de şu şekildedir:

“- Zaten dinimizi eleştirenler hep böyle bir yobazlıkla, sertlikle, ölümlerle, kesmekle filan anlatılırken çocuk grubuna böyle bir hadisi bence ilerleyen yaşlarda vermek daha faydalı olabilir. Belki daha yumuşatılarak ama ikiye bölündü, kesildi diye filan değil.

- Yani bu kısımları anlatmak çocuklar için oldukça zor, sıkıntılı. Çünkü zihninde canlandırarak onu ve canlandığı anda bir örselenme mutlaka meydana gelecek. Yani evet burada bir kötülük anlatılıyor. Bu kötülüğü de bir şekilde bizim çocuklarımıza anlatmamız gerekiyor ama işte onun zamanı çok önemli, orada kullanılacak kelimeler, kavramlar çok önemli, çocuğun zihninde uyanacak imajlar, imgeler çok önemli, bunlara dikkat edilmesi gerekiyor. Yani bu çok hoyratça yapılmış bir çeviri, hoyratça bir anlatım. Yani çocuğa görelilik yok burada açıkçası ve din böyle anlatıldığında bir müddet sonra çocuğun zihninde, bilinçaltında dine karşı da bir soğukluk, bir ürkeklik meydana gelme ihtimali var, fazlasıyla var.

- Bir de şimdi örnek kötülük iyilik gibi durumlar karşısında muadil birçok hadis de var, kötülük anlatılacaksa muadili diğer hadisler anlatılabilir, onlardan bir seçki olabilir, illa o temada, şuradaki hadisede olduğu gibi bir şey anlatılmak zorunda olmayabilir. Bunun muadilleri çok.

- Bir de Rasulullah bu hikâyeyi anlatıyor. Onun anlattığı kitle ile bu kitabın hedef kitlesi arasında da ciddi bir fark var. Rasulullah'ın anlattığı kitle olgun, yetişkin insanlar. Çocuklara anlatmıyor. Çocukların bulunduğu bir ortamda anlatmıyor bu hadisi, bu hikâyeyi Rasulullah (s.a.v.). Buna da dikkat etmek gerekiyor. Yani her hadis ya da her ayet her meselede delil olarak kullanılamaz, her meselenin konusu hâline getirilemez. Her hadis ya da her ayet fıkıhın konusu olmadığı gibi -bu çok teknik bir şey ama- fıkıh konusu olmadığı gibi her hadis çocuklara hitap etmeyebilir. Bunu da çok dikkatli seçmek lazım. Yani kötülük

mutlaka anlatılacak. Kötü olanın ne olduğu da anlatılacak ama çok daha farklı bir seçki yapmakta fayda var.

- Konu ve amaç belirlemesi önemli sanıyorum. Şimdi buradaki amaç İslamiyetin ne zor şartlar altında yayıldığını anlatmaya çalışıyorlar. Bu konudan yola çıkarak amacı iyi belirlemek gerekiyor. Biz şöyle biliyoruz, yaşanmış bir olay, benim branşım da olduğu için tarih. Çocukları korkutmadan düşmana karşı nasıl hazırlarsınız? Düşman gelir sizi keser denmiyor. Ellerine tahta kılıçlar veriliyor. Oklar, yaylar yapılıyor. Hadi ava çıkıyoruz, birbirimizle oynuyoruz, güreşin bakalım diye ona hazırlanıyor. Gerçek düşman geldiği zaman onlarla mücadeleyi zaten öğrenmiş oluyorlar. Aman düşman gelir sizi keser, geldiğinde ne yapacaksınız, hadi elinize kılıç alın, dendiği zaman çocuklar hem korkar, hem de birbirlerini keserler, birbirlerine zarar verirler. Şimdi doğrudan hadis verilmesin bence Kur'an'da denir ki diye, böyle anlatılır ki diye doğru dürüst konu anlatılsın. Peygamber Efendimiz'in açıklamasına göre densin, o hadis güzelce açıklansın. Kesti, Allah kesti, ortadan bölündü filan denileceğine tatlı bir üslupla anlatılması gerekiyor. Kesti, yandı, bitti diye okudukları zaman çocuklar orada çok korkarlar. Ama bunu daha hani olmuş diye anlatıldığı zaman keskin hadislerle yahut ayetlerle çocuklar tabii ki korkacak.

- Birinci sınıfta ya da ilkokul kademesindeki çocuklara üslü sayıları öğretmiyoruz. Örnek veriyorum. Önce bir rakam falan bilişsel işlemlerin sırasına göre, yani bu İslam tarihinde yaşanan hangi olay işte veya ne aktarılacaksa siyerden tutalım da hadislere kadar bunun sıralaması olması gerekiyor yani basamaklandırılması gerekiyor. Her metin ne kadar gerçek de olsa yaşanmış da olsa her kitleye saçılmamalı. Tamam bu yazılmış olabilir ama bunun bir sıralaması olması gerekiyor, kademesi olması gerekiyor. Bunun için de bir ortak akıl gerekiyor yani her önüne gelen tamam bir şeyler üretiyor, güzel üretimler de var belki ama bunun bir sınırlarının belirlenmesi gerekiyor diye düşünüyorum. Nasıl ilkokulda işte dediğim gibi soyut işlemlerden başlamıyorsak burada da o sıralamaya dikkat edilmesi gerekiyor. Metin 7 yaşındaki birinin eline de geçebilir.

- Biz diyoruz ki velilere de çocuklara kızgınlığınızı, öfkenizi belli etmeyin kötü bir durum olunca, onlara duygularınızı yansıtın, bizim amacımız çocuğun zarar görmemesidir. Neden? Biz üzülüyoruz, ona bir şey olursa eğer. Duygularınızı belli edin. Burada da keşke o kötü sahneler yerine Müslüman cephesindeki Hamza'nın

ölümünden duyulan üzüntü gösterilseydi. Onlar ne hissetti? Onların cümleleriyle, onların duygularıyla olsaydı bence daha da etkileyici olabilirdi. Bunun kötü yönde bir etkisi olmuş.

- Veya illa verilecekse hani ciğerini çıkardı, onu ağzında çiğnedi, uzata uzata veya o dans sahnesi, bunların uzatılmaması bu kadar edebî bir şekilde yazılmaması gerekiyor diye düşünüyorum. Evet öldürüldü, geldi, çok sevindi, işte aldı falan bu şekilde olsaydı bu kadar çok dikkat çekmezdi.

- Bu kadar ayrıntıya gerek yok küçük yaş grubu için.

- Bu tasvirlerin bu şekilde şiddet içeren tasvirlerin bu şekilde kitapta anlatılmasıyla mesela çocuklara hep diyoruz ya zaten onlar sinemada da izliyorlar, en çok böyle savunuyorlar mesela bunu anlatanlar, zaten onlar filmlerde, oyunlarda neler görüyorlar canım! Hani ikisinin arasında çocuğun hayal edip o tasviri zihninde canlandırmasıyla görsel anlamda görmesi arasında...

- Çok yanlış. Hırsızlık da yapsın o zaman. Hırsızlık yapıyor, adam da öldürsün gibi bir şey bu hani.

- Şiddet unsurlarının tasvirlerinin kullanılmasını diyorum. Çok acayip dehşetli tasvirler var.

- Yaş grubumuz da önemli aslında. Biz çocuk diyoruz da kaç yaş grubundan bahsediyoruz. O da çok önemli. Bu herhalde anladığım kadarıyla daha küçük yaş grubu değil mi? Ben kitapları incelerken daha küçük yaş grubu olacağını düşünmüştüm. Ama bazıları daha büyük yaşa da hitap ediyor. Belki bu ayırım da, yaş grubu da çok önemli. Eğer küçük yaş grubundan bahsediyorsak ilkokul ya okul öncesinden biraz önceki tasvirler gerçekten çok kötü.” (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Diğer görüşmede de konu şu şekilde tartışılmıştır:

“- Kur’an-ı Kerim’de ve Peygamberimizin hadislerinde bile hadis derken direkt Peygamberimizin ağzından gelen sahabelerin anlattığı sahabelerden gelen rivayetleri demiyorum, bu şekilde bir işkence sahnesine yer yok. Kur’an-ı Kerim’in üslubunda da böyle bir şey yok. Bir Müslümanı acındırmak için, daha önce hatta ben bununla ilgili tepkimi göstermişim, görsel olarak paylaşımlar, işkenceler, şunlar bunlar... Hiçbir şekilde Müslümanlara yapılan, insanlara yapılan öldürüldüler, şehit edildiler, ona vadedilenler anlatılır ama işkence sahnesi bu kadar dışarıdan

anlatılmaz yani. Bu kitapta biz niye böyle bir ihtiyaç hissediyoruz? Acındırılmaya mı ihtiyacımız var?

- *Onun gaddarlığını mı anlatmaya çalışıyor?*
- *Olayı yükselterek duyguyu da yükselttiğini düşünüyor.*
- *Ama bize hep böyle anlatıldı hocam.*
- *Bizdeki etkileri neydi acaba?*
- *Ciğerin ağzındaki parçalara, kalıntılara varıncaya kadar ama...*
- *Orada da edebiyatın iştihasına kapılmış.*
- *Kötülüğü estetize etmemek lazım. Hani hep böyle konuşuyoruz ya, onu böyle güzel, tasvirde uçmamak lazım.*

- Müslümanın bu şekilde tasvir edilmesinin her şekilde karşısındayım. Paylaşılan fotoğraflarda da öyle. Bu savaş fotoğrafları, işkence fotoğrafları... Peygamber Efendimiz umre yaptığı zaman Hudeybiye Anlaşmasından sonra ashabına neyi emrediyor, ıztıba ve remeli emrediyor güçlü kuvvetli görünsünler diye. O dedikoduyu bertaraf etmek için. Hani diyorlar ya sıtmaya yakalanmış insanlar gelecek. Sırf onu üzerlerinden atmak için ıztıba ve remeli tavsiye ediyor bir güçlü görünme şeyi var. Omzunu açıp güçlü kuvvetli görünme. Ama bizde de sürekli, kitaplarda da hep eziyet, işkence, bir duygu yoğunluğu, kendimizi acındırma var.

- Bu bölümler çok sıkıntılı. Kesinlikle çıkarılması lazım.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Bütün bu bulgular ve yorumlar ışığında örneklemdeki çocuk kitaplarının çocuğa göreliği konusunda şu öneriler sıralanabilecektir:

- Dinî içerikli çocuk kitaplarında mutlaka bir yaş sınırlaması yapılması ve kitapların üzerine hangi yaş grubuna hitap ettiğine dair bir ibare konulması gerekmektedir.
- Kitapların kimilerinde desteği alınan alan uzmanları, kitapların içeriklerini sadece kaynaklara uygunluk açısından değil, pedagojik açıdan da değerlendirmeli ve kitapların konularına uygun bir şekilde bir yaş aralığı ve sunum biçimi belirlenmelidir.

- Kitaplarda her konunun çocuğa anlatılamayacağı hesaba katılarak, kaynakta geçiyor diye o bilgiyi bütüncül ya da parçalı bir şekilde sunmak yerine çocuğun seviyesine uygun ve o öğretiyi de içinde barındıran kurgusal metinlere yer verilmelidir.

- Kitaplardaki kurgusal metinler oluşturulurken gerçeküstü unsurların çocuğu gerçeklik algısının dışına çıkarabileceği örnekler kullanılmamalı; çocuğa düşsel zenginlik kazandıracak, gerçeküstülüğü çocuk tarafından ayrıştırılan ve öğretisinin hayatta bir karşılığı olan örnekler tercih edilmelidir.

- Kitaplardaki örnekler seçilirken çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyecek, çocuğu korkutacak ya da din hakkında olumsuz bir algılamaya yol açacak ve çocuğun dolaylı olarak dinden uzaklaşmasına yol açabilecek detaylara kesinlikle kitaplarda yer verilmemelidir.

- Kitaplardaki din dilinin çocuğun anlayabileceği bir şekilde kurgulanması ve dinî içerikli çocuk kitaplarının, dinî bilgiye hâkimiyet kadar edebiyat ve pedagoji bilgisi de gerektirdiği yayıncılar ve yazarlar tarafından gözden uzak tutulmamalıdır.

- “100 Temel Eser” örneğinde olduğu gibi Diyanet ve Millî Eğitim işbirliğiyle okullara ve ailelere her anlamda referans olabilecek, edebî ve estetik açıdan yetkin, pedagojik olarak sorunlar barındırmayan, yaş gruplarına göre kategorize edilmiş dinî içerikli tavsiye çocuk kitapları listesi oluşturulmalıdır.

3.3. EĞİTSELLİK

Edebiyat ve eğitselliğin bir arada bulunup bulunmayacağı gibi tartışmaların gölgesinde dinî içerikli çocuk kitaplarının, kaynağını dinden ve dinin öğretilerinden almaları sebebiyle ister istemez içlerinde eğitsel unsurlar barındırma potansiyeli bulunmaktadır. Kitaplarda edebî bir içeriğe yer verilip verilmediği bir tarafa, dinî bilginin sunumu sırasında bilgiyi çocuğa benimsetme kaygısından dolayı eğitsel bir dil kullanımı mümkün olabilmektedir. Ders verme, sonuç çıkarma, yönlendirmede bulunma, kitabî cümleler barındırma gibi sorunlar etrafında ortaya çıkan dinî içerikli çocuk kitaplarındaki eğitsel boyutlar bu bölümde ele alınmaya çalışılmıştır.

3.3.1. Kitaplarda Eğitsel Boyut

“Anne Allah Nerede?” kitabında kitabın kahramanı olan Burak; dede, baba, anne ve küçük kız kardeşten oluşan “ideal” bir ailede, okul ve ev arasında gündelik hayatını sürdürmektedir. Bu gündelik hayat içerisinde akşamları ailesiyle birlikte dinî sohbetler yapan Burak, okulda öğrendikleri ve büyüklerinden aldığı bilgiler çerçevesinde anlatılanları dikkatlice dinlemekte ve sürekli sorular sormaktadır. İşte bu soruların bir ifadesi olarak kitapta Burak için, “*Din, Allah ve ahiret ile ilgili sorularıyla gelirdi her gün okuldan.*” (Karanfil, 2013, s. 11) denilmektedir. Kimi zaman, dede, kimi zaman da baba ve anne, çocuğun birbiri ardına gelen ve bahis açmak için olduğu çok belli, üstelik diyaloglar arasındaki geçişler bakımından pek bir bağlamı bulunmayan bu sorularını kitap boyunca cevaplamaktadır.

Kitapta “Allah bizi niye yarattı?” başlığı altında, babanın oğlu Burak’a resim defterinin ve çeşitli boyalarının olup olmadığını sorması üzerine çocuk “evet” cevabı vermekte, resim yapıp yapmadığı ile ilgili soruya da yaptığını ve üstelik öğretmeninden “pekiyi” aldığını ifade etmektedir. Babanın neden resim yaptığını sorması üzerine de “öğretmen ödev veriyor diye” demekte, neden ödev yaptığının sorulması üzerine de “öğretmen beş versin ve sınıfımı geçeyim diye” cevabını vermektedir. Bu cevap, baba tarafından harika bir cevap olarak nitelendirilmektedir. Bunun üzerine Allah’ın insanları neden yarattığı ile ilgili kısa bir açıklama yapılarak sorunun cevaplandığı düşünülmektedir. (Karanfil, 2013, s. 64) Allah’ın insanı yaratma nedeniyle ilgili çocuk düzleminde basitleştirildiği düşünülen bu eğitsel

aktarımın, okul ve not odaklı öğrenciden, sevap ve cennet odaklı, nicel bir Müslümanlık algısına evrildiği de ortadadır.

Kitabın akışı içerisinde, bir ders ortamında sarf edilebilecek “*Gelelim Allah’ı bize tanıtan sıfatlara, yani özelliklere evladım.*” (Karanfil, 2013, s. 123), “*Gelelim Efendimiz’in gözünden Yüce Yaratıcı’yı görmeye.*” (Karanfil, 2013, s. 157) gibi cümlelerle doğal bir anlatım yerine doğrudan bir bilgi aktarımı yapıldığı ve öğretmen merkezli eğitim yaklaşımlarında olduğu gibi anlatıcının hâkim olduğu, eğitsel bir üslup kullanılmaktadır.

Kitabın sonunda annesinin Burak’a uyku vaktinin geldiğini hatırlatması üzerine Burak “*Bu ödevimden de bir önceki ödevim gibi 5 alacağıma inanıyorum anneciğim, hepinize çok teşekkür ediyorum; ilk önce Müslüman Kimdir’i şimdi de Allah Nerede adındaki ödevimi tamamladım. Bakalım bir sonraki derste (kitapta) hangi soru olacak?*” (Karanfil, 2013, s. 160) cümlelerini kullanmaktadır. Burada da yine, kitabın tamamen ödev ve nota endeksli bir kurguyla hazırlandığı açık bir biçimde görülmektedir.

“Can Can - Dinî Hikâyelerle Ahlak Eğitimi” kitabında, eğitimini tamamlayıp kitaplarıyla birlikte köyüne dönen bir gencin, yolda kervana eşkıyaların saldırması üzerine kitaplarını eşkıyalara kaptırması anlatılmaktadır. Gencin ısrarla kitaplarını istemesi üzerine eşkıyaların reisi kitapları olmadan o bilgileri öğrenmiş sayılmadığını, bilgileri kafasında tutmak yerine kitaplarda bıraktığını gence hatırlamakta, genç de eğitim aldığı şehre geri dönüp öğrendiklerini ve kitapların kenarına yazdıklarını tamamen ezberleyip artık kitapları yanında olmasa da onlarda yazan her şeyi bilmektedir. (Fidan, 2015, s. 385-398) Hikâyede, bilgileri öğrenmenin yolunun onları ezberlemekten geçtiği konusunda güçlü bir mesaj verilmekte ve ezbercilik özendirilmektedir.

“Ev Okulu Ahlak” serisinde eğitsel bazı iletiler dikkat çekmektedir. Yenilmesi ve içilmesi haram olan şeyler listelenirken sayfada büyük puntolarla “YEME! İÇME! YASAK!” yazıları görülmektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 1, 2015, s. 42) Serinin bir diğer kitabında “Adil Ol!” başlığıyla, “*Hakemlik yaparken de, hâkimlik yaptığında da hakkaniyetten sapma, haksızlık yapma! Herkesin hakkını, nasibini, payını, hissesini tam tamına ver! ...*” şeklinde başlayan ve her cümlesi ileti içeren bir metne yer verilmiştir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu

Ahlak 3, 2015, s. 11) Aynı kitapta, “Kanaatkârlığa Doğru Adım Adım...” başlığıyla da “*Harcamalarını kısarak zorunlu ihtiyaçlarını karşılamakla yetin. Allah’ın her canlının rızkını karşılayacağına güven ve gelecek kaygısı taşıma. ...*” şeklinde yine her cümlesi ileti içeren bir metin yayımlanmıştır. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 41)

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabındaki hadis hikâyeleri kurgusu, Berat ve Enes isimli iki çocuğun camideki hutbeyi dinledikten sonra aralarında konuşmaları ve Enes’in “*Peygamberimiz’in hayatını okudum, ama hadislerini çok fazla bilmiyorum. Sanırım bu konuda kitaplar okumalıyım. Evet evet... Annem ve babamdan da yardım isteyeceğim.*” demesi ve arkadaşı Berat’ın da “*Ben de hadisleri fazla bilmiyorum. Benim de öğrenmem lazım.*” diye ona katılması ile başlamakta ve kitap boyunca bu şekilde bir kurgu ile ilerlemektedir. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 6)

Kitaptaki metinlerde eğitsel diyalog örnekleri de görülmektedir:

“*Dinle ki okumanın kıymetini anla.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 120),

“*Zaten Peygamberimiz (s.a.v.) de bunu çok güzel bir şekilde bize ders vermiş ...*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 145),

“*Salih Bey:*

- *Enes, Peygamberimiz’e (s.a.v.) itaat nasıl olur biliyor musun?*

Torunu Enes hiç düşünmeden bir nefeste:

- *O’nun hayatını bilmek ve sünnetlerini uygulamakla olur, diye cevap verdi.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 70),

“- *Enes, sofraya oturmadan ne yapmamız lazım?*

- *Tabii ki önce ellerimizi yıkamamız lazım.*

- *Evet yavrum. Sen söyle bakalım, ellerimiz temiz bile olsa neden yıkamalıyız?*

Enes bunu küçükken öğrenmişti. Hemen cevabını verdi:

- *Çünkü Peygamberimiz ‘Km evinin bereketinin artmasını isterse, sofraya kurulurken de, kaldırılırken de ellerini yıkasın’ buyurmuş”* (Karaçam & Şahin, 2014, s. 250),

“*Enes:*

- *Anneciğim beni yarın erken kaldırır mısın, dedi.*

Annesi:

- *Elbette kaldırım yavrum. Fakat bir daha esnediğinde elinle ağzını kapatırsan daha güzel olur. Peygamberimiz (s.a.v.) 'Biriniz esnediği zaman eliyle ağzını kapatsın' buyurmuştur. Peygamberimiz'in söylediği her söz ve yaptığı her bir davranış aynı zamanda bize verilmiş güzel bir ahlak dersidir. Onun yaptığı gibi yapar ve onun dediklerini uygularsak bizi Allah da çok sever, kulları da... Tabii Peygamber Efendimiz de...*" (Karaçam & Şahin, 2014, s. 277).

"Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis" kitabındaki bir hikâyenin sonunda "Bu kendini beğenmiş kızın kaybettiği şey sadece altınlar mıdır dersiniz?" diye sorulmuş, ardından da yazar tarafından "Hayır. Şayet o, bu kötü huyundan vazgeçmezse, altınları kaybettiği gibi cenneti de kaybeder." denilerek soru cevaplanmış (Kandemir, 2015, s. 37) ve cevabın çocuğun zihninde oluşmasına izin verilmemiştir.

Aynı kitapta anlatılan bir diğer hikâyede, adamın kendi kendine hayıflandığı ve "Hey akılsız adam! Bir gün senin toprağından da kerpiç kesecekler. Eline bir külçe altın geçince şaşkına döndün. Namazı, niyazı unuttun. Hâlbuki hayat senden her gün bir şeyler götürüyor. Ölüme adım adım yaklaşıyorsun. Bırak şu hayâlciliği! Allah'ın sana verdiği bu fırsatı iyi değerlendir! Paranı yerli yerince harca! Har vurup harman savurma!" sözlerini kullandığı görülmektedir. (Kandemir, 2015, s. 81)

Yine başka bir hikâye anlatımından sonra kıskançlıkla ilgili şu ifadeler kullanılmıştır: "Kıskançlık, gerçekten bir hastalıktır. Ona yakalanan kimsenin mutlu olmasına imkân yoktur." (Kandemir, 2015, s. 86)

Bir başka hikâyede de baba ile oğlunun eğitsel içerikli diyaloguna yer verilmekte ve babanın "Bazı insanlar senin kedicik gibidir, oğlum. Yaptıkları kötülüğün, kendilerine zarar vereceğini düşünemezler. Kötülüklerine engel olmaya çalışanlara da tıpkı kedicik gibi kızarlar." dediği ve oğlunun "Onların kötülüğüne engel olmamalı. Yaptıkları işin kötü olduğunu kendileri anlamalı." demesi üzerine babanın "Onları yaptıkları kötülükle baş başa bırakmak, bize yakışmaz evladım. Bizim görevimiz insanları kötülükten vazgeçirmeye çalışmaktır. Böylece hem onlara hem de topluma iyilik etmiş oluruz." dediği görülmektedir. (Kandemir, 2015, s. 88)

"Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor - Oruç Tutmak" kitabında da yukarıdakilere benzer şekilde baba ve oğlunun eğitsel diyalogları göze çarpmakta ve babanın "Oruçluyken güzel söz söylemek, iyi işler yapmak, insanlara ve bütün canlılara iyi davranmak gerekir. Ama bu kendiliğinden olmaz. Bunun için çaba

göstermeliyiz. Yani oruçlu olduğumuzu aklımızdan çıkarmayıp güzel davranışlarda bulunmalıyız.” cümlelerine yer verilmektedir. (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 3 - Oruç Tutmak, 2014, s. 8)

Bir ilmihal kitabı görüntüsündeki “Derviş Dede’nin Dilinden İbadet İlkeleri” kitabında ise dinî bilgiler kitabî bir biçimde sıralanmakta, Derviş Dede ve köy çocukları arasında açık havada bir ders havasında bilgiler sürekli tekrarlanmaktadır. Bir yarışmaya hazırlanan çocuklar, Derviş Dede’den yarışma için gereken bilgileri almaya çalışmakta ve kitapta sık sık yarışmaya değinilmekte ve bilgilerin yarışma için öğrenildiği vurgusu tekrarlanmaktadır. (Öztürk, 2012, s. 29-48-82-136)

Çocuklar ve büyükler arasındaki eğitsel diyalogların görüldüğü kitaplardan birisi de çocuklar için Hac rehberi kıvamındaki “Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabıdır. Kitaptaki diyalogların birinde Hac rehberi abi, Yedi Mescidler ile ilgili bilgi verirken Efe’ye “*Gel bakalım, şimdi ben anlatacağım. Sen de güzelce öğren anlaştık mı?*” diye sormakta ve Efe de “*Anlaştık.*” şeklinde cevap vermektedir. (Karacan, 2015, s. 90)

“Peygamberimizin Küçük Sahabeleri” kitabında da “*Peygamberimiz ne güzel söylemiş! Çocukları için her türlü fedakârlığı göze alan anne babalara ne mutlu, değil mi?*” (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 5 - Mutlu Kızlar, 2014, s. 31) şeklinde bir cümleye yer verilmekte, serinin bir diğer kitabında da Zeyd’in “*Artık kuşum için üzülmeceğim. Allah, ona bu kadar ömür vermiş. Yemeklerimi yiyeceğim, anne babamı üzmeceğim.*” dediği aktararak eğitsel bir ileti verilmektedir. (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 6 - Zeyd’in Kuşu: Ebu Umeyr, 2014, s. 30)

“Peygamberin Küçük Arkadaşları” kitabında ise Hz. Muhammed’in çocuklara karşı şefkatli davrandığı ifade edilmekte ve “*İşte bizim Peygamberimiz, çocuklara karşı böylesine iyi davranışlı idi. Namaz kılan anne ve babasının yanına gelen küçük çocuklara kızanlara ve gürültü yapıyorlar diye camideki çocukları azarlayanlara duyurulur! Peygamberimiz sizin gibi yapmıyordu!*” cümleleriyle bir çocuk kitabında toplumsal mesajlar verilmektedir. (Adalı, 2013, s. 111)

3.3.2. Bilgilerin Doğrudan Kullanımı

“Anne Allah Nerede?” kitabında Allah’la ilgili ayetler (Karanfil, 2013, s. 24-25) ve hadisler (Karanfil, 2013, s. 158) alt alta aktarılmakta; ezan (Karanfil, 2013, s. 40), Esmâü’l-Hüsna (Karanfil, 2013, s. 104-112), Allah’ın sıfatları (Karanfil, 2013, s. 124) gibi metinler, anlamıyla beraber ve tümüyle çocuklara sunulmaktadır. Kitapta Kur’an-ı Kerim hakkında “*Kur’an, 610 yılında, Peygamberimiz 40 yaşındayken, Mekke’deki Hira Mağarası’nda vahiy meleği olan Cebrail aracılığıyla ve vahiy yoluyla indirilmiştir. Arapça olarak 23 yıl boyunca indirilerek oluşmuştur ve içinde 6666 ayetle birlikte 114 tane de sure vardır.*” bilgileri yer almıştır. (Karanfil, 2013, s. 50)

“Arkadaşım Cami” kitabında da Ahi Evran’ın kim olduğu anlatılırken “*Esnaf teşkilatının kurucusudur. Ahi Evran’ın asıl ismi Mahmut bin Ahmet’tir. Herkesin korkup kaçtığı evran denen büyük bir yılanın onu görünce sakinleşmesi ve itaat etmesi sebebiyle ‘Evran’ diye anılmıştır. 1171 yılında İran’da, Batı Azerbaycan taraflarındaki Hoy kasabasında dünyaya gelmiş. Fahrüddin Razi’den çeşitli ilim dersleri almış. Esnafa bilhassa İslam’ın alış-veriş bilgileri hakkında vaazlar vermiş. ...*” şeklinde cümleler kullanılmıştır. (Evren, 2013, s. 78)

Kitapta ayrıca Şeker Hoca’nın namaz ile ilgili öğrettiği ayet ve hadisler (Evren, 2013, s. 96) ve Cuma namazıyla alakalı Cuma ve Nahl suresindeki ayetler (Evren, 2013, s. 106) alt alta verilmiş; elifba (Evren, 2013, s. 90-91), abdestin alınışı (Evren, 2013, s. 97), namazların rekât sayıları ve kaçının sünnet kaçının farz olduğu bilgisi (Evren, 2013, s. 110-111) ve Kunut dualarının anlamları (Evren, 2013, s. 113) tümüyle kitaba alınmıştır.

“Derviş Dede’nin Dilinden İbadet İlkeleri” kitabının başından sonuna dek bilgiler Derviş Dede’nin çocuklarla olan diyalogu sırasında tamamen kitabi bir biçimde sunulmaktadır. Örnek olarak; namazın rükünleri, vacipleri ve sünnetlerinin alt alta verildiği, namaz duaları ve surelerinin Arapça okunuşları ve anlamları ile sıralandığı, ayrıca namazların kılınışlarının tek tek anlatıldığı bölümler gösterilebilir. (Öztürk, 2012, s. 50-91)

“Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabında ise Efe’nin “*Mekke Dünyanın neresinde baba?*” diye sorması üzerine baba “*Arap yarımadasının batısında bulunan eski Hicaz bölgesinde ve Kızıldeniz’in doğusunda yer alır.*” diye cevap verdiği

görülmekte, annenin de “İslam dininin de önemli yeri olan kutsal bir şehir.” diyerek bilgileri tamamladığı görülmektedir. (Karacan, 2015, s. 36)

3.3.3. Olumlu / Olumsuz Yönlendirme

“Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah’ı Görebilir miyim?” kitabında, babaanne ve torunun yakınlaşması konu edilmekte, bu türdeki diğer kitaplara göre babaanne-torun iletişimi daha sağlıklı bir biçimde ve olumlu bir yönlendirme içerecek şekilde anlatılmaktadır. (Paksu, 2014, s. 42)

Kitapta “*Dolaptan soğuk bir şişe soda çıkardım. Bence dolaptan çıkarıp soda içmek çok güzel. Filmlerde hep öyle yapıyorlar. Çok havalı bir hareketle açacağı elime alıp sodayı açtım.*” (Paksu, 2014, s. 13) cümleleriyle ise filmlerdeki havalı içecek açma örneklerine öykünülmekte ve olumsuz örneklik teşkil eden bir yönlendirmede bulunmaktadır.

“Arkadaşım Cami” kitabında diğer derslerden olumlu ifadelerle bahsedildikten sonra müzik dersi “düşman başına” şeklinde olumsuzlanmakta ve “*Müzik dersinde en sevdiğim ses zil sesidir.*” denilmektedir. Müzik dersinden alınan kötü notlarla ilgili de “*Lakin okulda müzik dersinden iyi not alamıyorum. Tabii bu benden mi kaynaklanıyor, yoksa öğretmenimizden mi bilmiyorum.*” cümleleri kullanılmaktadır. (Evren, 2013, s. 58)

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında sınıf öğretmeni, sınıf başkanı seçiminde öğrencilerden “*İnsanların en hayırlısı ahlakça en güzel olanınızdır.*” hadisi doğrultusunda seçim yapmalarını istemekte ve çocuklar da bunu düşünerek içlerinden birini sınıf başkanı olarak seçmektedirler. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 326) Birisinin ahlakî olarak üstün olup olmadığının dünyalık ölçütlerle değerlendirilerek belirlenmesi ve çocukların “ahlaklı”, “az ahlaklı” gibi nicel unsurlarla nitel biçimde kategorize edilmeleri eğitsel açıdan oldukça sakıncalıdır.

“Karınca Rasin - İslam’ın Şartları” kitabında ezan okunurken dışarıya çıkmanın koloni kanunlarına göre yasak oluşu anlatılmakta ve dışarıyı merak eden Karınca Rasin, “nöbetçileri atlatmanın mutlaka bir yolu olduğunu” düşünmektedir. (Durmuş H. I., 2014, s. 7) Bu şekilde ahlakî ikilem doğuracak anlatım biçimleri de yine eğitsel anlamda olumsuz bir yönlendirme potansiyeli taşımaktadır.

“Güneşe Yolculuk” kitabında da yine bir karıncadan bahsedilmekte ve Zehra’nın odasına giren karınca, başkalarının günlüklerini okumanın yanlış olduğunu bildiği hâlde kendisine engel olamayarak Zehra’nın günlüğüne göz gezdirmektedir. (Sevim, 2013, s. 89) Ahlakî açıdan yanlış olduğu bilinen ve ifade edilen bir konuda, ahlakî olanın dışında bir edimde bulunmanın, çocuk zihninde yasakların bir türlü aşılabileceği ve bunun bir mahzurunun olmayabileceği şeklinde olumsuz bir algılamaya yol açması muhtemeldir.

3.3.4. Sonuç ve Ders Çıkarmaya Yönelik Anlatım

Kitaplarda, sonuç ve ders çıkarmaya yönelik bulgular aşağıdaki gibidir:

“Can Can - Dinî Hikâyelerle Ahlak Eğitimi” kitabında anlatılan bir hikâyenin sonunda *“Bu hatırayı dinleyen öğrenciler uzun uzun düşündüler. Hocalarının kendilerine ‘başkalarının başına kötü bir olay geldiği zaman insan, kendisini düşünmemeli, onların üzüntüsüne ortak olmalı.’ demek istediğini anladılar. O günkü derslerini böylece aldılar.”* cümlesi yer almaktadır. (Fidan, 2015, s. 303-304)

“Ev Okulu Ahlak 2” isimli kitaptaki bir hikâyenin sonunda *“Benzer bir kâbusu kaç kişi görür bilmem, ama bana yetti de arttı bile. Artık hayatımda hiçbir şeyi israf etmemek için elimden geleni yapıyorum.”* (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 2, 2015, s. 39) cümleleri kullanılmış ve görülen kâbustan alınan ders, hikâye kahramanının ağzından ifade edilmiştir.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında yer alan bir hikâyenin sonunda *“Kral bu dersten sonra gönül rahatlığıyla tavsiyesini yaptı.”* cümlesinden sonra devamla Kral’ın tavsiyesi şu şekilde aktarılmıştır: *“İşte, yaptığın her işte, sana verilen her vazifede, böyle dikkatli olur, kendini işine verirsen, Allah’ın her an seni kontrol ettiğini aklından çıkarmazsan hiçbir zaman doğru yoldan ayrılmazsın.”* (Yağmur, 2011, s. 280)

Aynı kitapta Hz. Musa ve Hızır hikâyesi anlatıldıktan sonra uzun bir değerlendirme metnine yer verilmiştir. Hz. Musa’nın, Hızır’dan neler öğrendiğine ilişkin ifadeler içeren metinden birkaç cümle şu şekildedir: *“Sabır ve kızmamayı, insanların hikmetini bilmedikleri işlerde onları kötülememeyi, ilk önce bu yaptığı işin asıl sebebini araştırmayı öğrendi. Her işin bir sebebi olabilirdi. İnsanların niyeti*

doğru olursa, yaptığı iş kötü gibi görünse bile doğru olabileceğini öğrendi. ...” (Yağmur, 2011, s. 322)

Yine kitaptaki bir başka hikâyenin sonunda *“İşte tüm bunlar Allah’ın (c.c.) nimetini inkâr ve verdiklerine şükretmemenin cezasıydı.”* (Yağmur, 2011, s. 344) cümlesi kullanılarak hikâyeden çıkan sonuç ifade edilmiştir.

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında Hz. Peygamber’in annesine götürmesi için kendisine verdiği üzümleri dayanamayıp yiyen Numan’ın Hz. Peygamber’in uyarısı üzerine içine düştüğü pişmanlık anlatılırken *“Belki de üzüme hiç dokunmadan götürüp annesine verseydi hem Peygamberimizin gözüne girecek, hem de duasını alacaktı. Numan bu davranışından dolayı çok pişman oldu. Bir daha kendisine verilen emaneti hiç dokunmadan götürüp sahibine vereceğine kendi kendine söz verdi.”* cümleleri sıralanmakta, ders verici ve sonuç çıkarıcı bir anlatım dili kullanılmaktadır. (Damla, 2013, s. 411)

“Hikâyelerle Çocuklara 40 Hadis” kitabında anlatılan hikâyelerden sonra *“Peygamber efendimizin ... hadisi şerifi ne kadar doğruymuş değil mi?”* (Kandemir, 2015, s. 14), *“... Peygamber efendimizin şu hadisi şerifine ne kadar aykırı değil mi?”* (Kandemir, 2015, s. 49), *“Peygamber efendimizin şu hadisi ne kadar düşündürücü değil mi?”* (Kandemir, 2015, s. 50) gibi cümlelerle sonuç ve ders çıkarmak adına bir yönlendirmede bulunmaktadır.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında bazı hikâyelerin sonunda yer alan cümleler de yine sonuçlandırma kaygısı ve didaktik unsurlar içermektedir:

“- ... Yani Allah’ı sevmemiz O’na uymakla, O’nun hadislerini yaşamakla mümkün... O yüzden bol bol hadis öğrenmeli ve onları uygulamalıyız. ...” (Karaçam & şahin, 2014, s. 7)

“... Fakat bundan sonra karlı havada dışarı çıkmadan zinciri mutlaka kontrol edecekti.” (Karaçam & şahin, 2014, s. 47)

“Enes Allah’ın her yerde olduğunu ve her an kendisini gördüğünü bir kere daha hatırladı. Sevgiyle babasına gülümsedi.” (Karaçam & şahin, 2014, s. 49)

“Bu konuşmadan Enes de faydalanmıştı. Ne de olsa bir hadis öğrenmişti. ...” (Karaçam & şahin, 2014, s. 67)

“Enes bunları öğrendikten sonra, şaka da olsa arkadaşını kandırmaktan vazgeçti.” (Karaçam & şahin, 2014, s. 90)

“Onlar da dikkat ederek güzelce oynadılar ve eğlenceli, bol kahkahalı vakit geçirdiler.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 91)

“- ... Biz de başkalarına kötülük yapmayalım, iyi davranalım. Hata bile yapsalar bunu konuşarak çözmeye çalışalım.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 105)

“Ahmet Bey en kısa zamanda amcasını ziyaret etmeye karar verdi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 147)

“Enes annesine teşekkür etti ve bir daha başka birini ardından onun hoşlanmayacağı şekilde konuşmayacağına söz verdi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 301)

“... Hadisi bir kâğıda yazıp görebileceği yere astı. Artık namazını geciktirmeyecekti.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 307)

3.3.5. Öğretmen Görüşleri

Değerler eğitimi ve din eğitimi ayrımı bağlamında değerler eğitiminde dinî içeriğin bulunmaması ve eğitsel bir anlayışın hâkim olması, dinî içerikli kitaplarda ise yoğun bilgi kullanımı sebebiyle dinî içerikli çocuk kitaplarında eğitsellik anlamında ideal bir bileşimin yakalanmamasını beraberinde getirdiği öğretmenlerce değerlendirilmiştir. Kitaplardaki salt bilgi aktarımı konusunda öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“-Çocukların dolduracağı hiçbir boşluk bırakmıyoruz. Hem bilgi aktarımı hem hayal dünyası olarak Allah'ın isimleri sıralanmış, görsel yok. Anlatım yok. Hikâyeye yok. Mesela çocuk 99 ismi duyuyor, okuyor.

- Okumaz ki...

- Okumuyor bile. Bir liste var orada. Burada hiç okunması cazip gelen bir şey gibi gelmedi bana. Çocuk olarak kendimi düşünüyorum, buraları geçirdim herhâlde yani. Görselliği yok. Bunu anlatacaksan hikâyeyle anlat, işte mesela bir olay anlat, hesaplara ilgili bir hikâyeye anlat, ben de o hikâyeyi okuduğumda diyeyim ki Allah'ın hesap görmesi, Allah'ın hesaplara ilgili ismi böyleymiş.

- Bu gerçekten de bir öğretmen veya anne babanın rehberliğinde anlatılacak, verilecek şeyler veya da bunun için başlı başına bir kitap yazacaksınız. Hani başka türlü hepsini birden verilmesi de sıkıntı.

- *Ağırdır, Esmâü'l-Hüsna çok ağır bir şey.*” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Çocukların bilgilerle erken yaşta tanıştırılması ve bilginin niteliğini öğrenmeden salt bir öğrenme içine girmesinin çocuğun dinî gelişimini olumsuz etkilediği öğretmenler tarafından ifade edilmiş ve bu bilgilerin dengeli bir şekilde, çocuğun gelişim anlamında kendisini hazır hissettiği bir zaman diliminde ve kesinlikle bıktırmadan verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu konudaki görüşler şu şekildedir:

“- *Anaokullarında velilere hoş görünme faaliyeti var. Kur'an kursunda bıkmış, vurdumduymaz, dine, hadislere, bir çocuk gördüğüm zaman ilk sorduğum şey: 'Kur'an'ı kaç yaşında öğrendin?' 4 yaşında, 5 yaşında diye cevap veriyorlar istisna yok.*

- *Onlar bana geliyorlar hocam. Ben onlara derse giriyorum. Oturuşu bile farklı. Gayet rahat. Ben zaten dinî anlamda her şeyi çözmüşüm. 'Ben 6 yaşında Kur'an'ı öğrendim ki...' diyor. Okutuyorum, elifbayı bilmiyor. Hiçbir şeyi bilmiyor. Ama kabullendiremiyorum.*

- *Hatim etmiş çocuk. Dün cemaatten birisi anlatıyor, cami cemaatinden birisi. Torunum Esmâü'l-Hüsna'yı ezberledi hocam iyi mi, diyor. Ne diyeceksin?*

- *Bana çocuğun biri bir kreşte öyle demişti. Bir kreşte çalışmışım mezun olduğum yıl. Girdim içeriye. Din Kültürü öğretmeni olarak beni tanıtmayın demiştim oradaki kreş yöneticilerine ama yine de beni dinlemediler çocuğa öyle söylemişler Girdi içeriye. Çocuk bana baktı direkt 'Haa' dedi, 'elif değnek gibi, be börek gibi, bunu öğreteceksin değil mi?' Böyle dedi. İstemiyorum, dedi. Çocuk kapıyı çarptı çıktı gitti. Böyle yani. Ben o çocuğu hiç unutmam ve çocuk benim dersime 2 ay boyunca hiç girmedi ve ben karışmayın dedim yani çocuğa. Çocuk benim dersime hiç girmedi ama ondan sonraki öğrenciler beni hep masal öğretmeni olarak tanıdılar.*

- *Ailelerde de hürs oluyor. İki veli gelmiş: 'Hocam biz çocuklarımızı alsak mı n'apsak, çocuklar öğrenemiyorlar nasılsa.' Bizim hiçbir zaman öyle bir hedefimiz, amacımız yok. Öğretiyoruz ayrı şey ama bir ayda Kur'an'a geçsin, bir ayda alfabeyi bitirsin, veliler arasında da böyle bir rekabet var. Ama Kur'an öğrenme konusunda ben hani 4-6 yaşında çok güzel aldıklarını, öğrendiklerini görüyorum. Ve aslında bir şekilde onu halledip kenara koymuş oluyor benim*

kanaatim. Öğrenemeyen çocuğu zaten zorlamış olmuyoruz. Sonraki süreçte çocuk her yaz Kur'an kursuna geliyor, bir şey öğrenmeden kurs bitiyor. Ama şimdi bizim 5 yaşında Kur'an öğrenen çocuklarımız artık bundan sonraki süreçte, yazın bittikleri zaman bir şekilde Kur'an-ı Kerim'in üzerine gidiyorlar. Esmâü'l-Hüsna öğrenmesinler.

- Biraz öğretme ve öğretme şekliyle ilgili sanırım. Rekabete dönüştüğünde, anne baba hırsına dönüştüğünde falan.

- Ben kendim oğlumu her sene az az gönderiyordum kursa. Caminin genelde niteliği o. 8 yaşında öğrenmişti. Şu anda gayet iyi en azından. Ben 10 yaşında öğrendikten sonra hafız oldum. En azından çocukta bıkkınlık yok. Camiye giderken bile hadi camiye diye zorla götürmüyorum. Baba ben de gideceğim diye arkamdan ağladığı için götürüyorum. Çocuklara da, 6 yaşındaki çocuklara bütün hadisleri ezberletmek zorunda mıyız? Tamam hassasiyetimiz var, güzel. Çocuklarımız dindar olsun, rabbim inşallah hepsini dualı ibadetli eylesin. Duamız bu ama 6 yaşındaki çocuğa her gün, 7 yaşındaki çocuğa, 8 yaşındaki çocuğa her gün 365 gün toplamda hadis öğretmek zorunda mıyız? Yabancı çizgi filmleri görüyorum da zaman zaman denk geliyor, çocuk çizgi film karakterlerinden bir tanesine Hıristiyan ismi vererek bile adam Hıristiyanlığın propagandasını yapabiliyor. Biz sanki dini öğreteceğiz diye fazla yüklemeye yaparak çocukları bıktırıyoruz diye düşünüyorum. Hep elimize bir kitap alıp işte peygamberimiz böyle yapardı. Bugün çocuk bıkkabilir artık peygamber peygamber diye.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Çocuğa verilen bilgilerin doğrudan aktarılması yerine çocuğu eğlendirmesi de gerektiği ama her bilginin de eğlendirilerek verilemeyeceği düşüncesi ön plana çıkmış, temel bilgilerin ezberlenmesinin gerekliliği yanında ezbere yönelik bir aktarım ise öğretmenlerce doğru bulunmamıştır:

“- Öğretmek amacı güdülüyorsa çocuk bir paragrafta hepsini okuyup ezberleyemeyecektir ama belki hatırlatmak babında faydalı olabilir. Bu çok küçük bir yaş grubuna hitap etmiyor muhtemelen, yazılarına bakarsak.

- Bir de şey var, başka alandaki bilgileri sürekli eğlenceli olarak anlatmak zorunda değiliz ama dini, öğrenilecek temel bilgileri neden sürekli eğlenceli vermek zorundayız? Namazı biz sürekli eğlenceli anlatmak zorunda mıyız? Bütün bilgiler

eğlenceli olmak zorunda mı? Çocukta böyle bir beklenti var değil mi, hep eğlenceli olmalı. Her şey beni eğlendirmeli düşüncesi biraz problemlidir.

- Çocukları yetiştirme tarzımızdan kaynaklanıyor.

- Başka türde öğrenemiyorlar ki. Anlatıyorsun, oturuyorsun, yazdırıyorsun, olmuyor ama bir drama yaptığın zaman çocuklar tamam hemen öğreniyorlar onu.

- O zaman eğlendirmeli yani?

- Çocuğa hitap etmeli. İlla eğlenecek diye bir şey yok. Moda mod aktarım olmuyor. Hani öğrenme şekilleri var, siz de bilirsiniz, görerek, duyarak, yazarak, işte okuyarak filan var ya hepsini deniyorsunuz.

- Bazı şeyler de ezberlenmeli ama mesela hocam.

- Ezberlenmeden olmaz. Sureleri ezberlemeden namaz kılamazsın. Çocuk nasıl öğrenebiliyorsa eğlence değil, uygulama diyelim, drama diyelim, daha kolay öğreniyor o şekilde, çocuğa hitap ediyor.” (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplardaki didaktik yaklaşımlar da öğretmenlerce tartışılmış, yazarın kendisini okuyucu yerine koyduğu, çocuğa hiçbir boşluk bırakmadan bütün iletilerin yazar tarafından verildiği aktarım biçimleri genel anlamda olumsuz olarak değerlendirilmiştir:

“- Kitaplarda yazar, okur rolüne bürünüyor genellikle.

- Çocuk kitabı olduğu için soru ile bitmemeli. Çocuk bir çıkarımda bulunamaz.

- Kıssadan hisseyi bağlamak, gelenekte hani öyledir ya.

- Orayı silin ama alttaki hadis kalsın öyle olur ama çocuk olunca belki ne düşüneceğini bilemez. Hani kaç yaş çocuğuna hitap ediyoruz bilmiyoruz diyoruz ya.

- Çocuk edebiyatı için en büyük sorunlardan bir tanesi didaktiklik sorunu. Yani ne kadar öğretici olmalı? Öğreticiliğin sınırları nerede başlamalı nerede bitmeli, bu ciddi bir mesele çocuk edebiyatı için. Hele bir de dinî çocuk edebiyatıysa bir şeyi anlatmak amacıyla yapılan bir çocuk edebiyatıysa didaktizm ister istemez belki örneklerde işin içine giriyor.

- Yazar ve okuyucu rolleri birbirine karışmış ama yazar da belki şunu düşünmüş olabilir, çocuklarla, okuyucularla beraber olduğunu fark ettiren bir imaj.

Sizin yanınızda ben de... Hikâyeyi anlattım ama hani ben de sizle aynı düşünüyorum. Size açıklık bırakmayayım.

- Bu bir çocuk kitabı. Çocuklar zaten istemiyor öyle bir şeyi.” (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Bütün bu değerlendirmeler çerçevesinde kitapların eğitselliğiyle ilgili görüş ve öneriler aşağıdaki şekilde sıralanabilecektir:

- Dinî içerikli çocuk kitaplarında eğitsel iletiler, doğrudan yollarla ve didaktik bir üslupla değil, sezdirme yöntemiyle ve hayatın içinden nitelikli örneklerle çocuğa sunulmalıdır.

- Dinî bilginin çocuğu her zaman eğlendirmesi beklenemeyeceği gerçeğinden hareketle, çocuğa anlatılan hikâyelerin kurgusunu çocuğun gündelik hayatında rastladığı sıradan olaylar yerine, çocuğun ilgisini çekecek ve din olgusunun hayatın içine yerleşik örnekleriyle oluşturulması büyük önem arz etmektedir.

- Kitaplarda, çocuğu sıkacak ve bir şekilde dinden uzaklaştıracak bir bilgi yoğunluğuna yer vermek yerine, herhangi bir bilgiye birebir karşılık gelmeyen, öğretisini dinden alan ve çocuğun dinî anlamda ufkunu ve dine yönelik bakışını genişleten ve geliştiren örnekler ortaya konulmalıdır.

- Dinî içerikli çocuk kitaplarının muhatabı olan çocukların olumlu ve olumsuz yönlendirmeye son derece açık oldukları bilinciyle, günümüz çocuğunu yakalamak adına bile olsa olumsuz örneklerden kesinlikle yola çıkılmamalı ve ortaya konan ürünlerde olumlu ve değer aktarımına dair bir içeriğe yönelmesi gerekmektedir.

- Dinî içerikli çocuk kitaplarında yazarın, kendini okur yerine koyarak çocuğun zihninde oluşması muhtemel ve kitap düzleminden çocuğun hayal dünyasına yol alan ucu açık yolları kesinlikle kapatmaması ve çocuğun da düşünmesine fırsat vermesi çocuğun dinî gelişimi açısından son derece önemlidir.

3.4. DİL VE ÜSLUP

Çocuklar için hazırlanmış kitaplarda kullanılan dil ve üslup oldukça önemlidir. Kitaplardaki üslubun, çocuğun anlayabileceği düzeyde olması gerektiği gibi çocuğun dil gelişimine de katkı sağlaması ve onun dili kullanma konusunda estetik bir seviye ve deneyim kazanmasına da imkân sağlamalıdır. Bu bölümde, dinî içerikli çocuk kitaplarında dil ve üslup kullanımını konusunda elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

3.4.1. Çocuklar İçin Uygun Olmayan Üslup Kullanımı

“Anne Allah Nerede?” kitabında “*Yıl içinde derslerine çalışıp çalışmamakta özgür olan bir öğrenci, çalışırsa başarılı, çalışmazsa başarısız olacak ve bu öğrenci, sınıf tekrarı yaptığında ‘ne yapayım kaderim böyleymiş’ gibi kendini haklı çıkaracak şeyler söyleme hakkını kaybetmiş olacaktır. Çünkü kişi, özgür seçimi sonucunda işlediği suçtan sorumludur ve bahanesinin arkasına sığınıp bu sorumluluktan kurtulamaz.*” cümleleri yer almıştır. (Karanfil, 2013, s. 76) Kitapta geçen “... işlediği suçtan sorumludur ve bahanesinin arkasına sığınıp bu sorumluluktan kurtulamaz.” ifadesinde keskin ve sert bir üslup dikkat çekmektedir. Çocuk kitaplarında bu türden sert ifadeler yerine daha yumuşak ve sevecen bir üslup tercih edilmesi yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Aynı şekilde “Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis” kitabında geçen “*Aylin kendine çok kızdı. Yaptığına pişman oldu. Bu kendini beğenmiş kızın kaybettiği şey sadece altınlar mıdır dersiniz? Hayır. Şayet o, bu kötü huyundan vazgeçmezse altınları kaybettiği gibi cenneti de kaybeder.*” (Kandemir, 2015, s. 37) cümleleri de yine sevecenlikten uzak, kesin ve sert yargılar içermektedir.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında ise “*Abdullah, Hz. Enes’in annesi Ümmü Süleym’in ikinci eşi olan Ebu Talha’nın vefat eden ilk çocuğundan sonra doğan ikinci çocuğu idi. Yani Hz. Enes’in anne bir kardeşi.*” şeklinde bir ifade kullanılmıştır. (Yağmur, 2011, s. 19) Bu türden karışık ifadeleri çocukların anlaması mümkün değildir. İfadeler, çocuklar için sadeleştirilerek onların anlayabilecekleri bir düzeye getirilmelidir.

“Güneşe Yolculuk” kitabında geçen şu kalabalık tasviri de gereğinden fazla uzun ve yine çocuklara yönelik kitaplarda kullanılması gereken sadelik ve sözü

yormadan ifade edebilme yaklaşımından uzaktır: “Kızgın bir kalabalık Zehra’ya doğru yürüyordu. Zehra, ‘Birbirlerine ne kadar çok benziyorlar.’ diye düşündü. Uzun boylular, kısa boylular, şişmanlar, zayıflar, yaşlılar, gençler, kadınlar, erkekler diye ayıramazdı sanki bu kalabalık. Zayıfın şişmandan, gencin yaşlıdan farkı kalmamış, kızgınlık hepsini kardeş yapmıştı. Kısa bir süreliğine yapılan bir anlaşmaydı bu. Topluluk dağılınca herkes kendi bedenine ve yüzüne kavuşacaktı. Dışarıdan bakan biri de bu insanları asla birbirine benzetemeyecekti. Ama şu anda üzerlerinden kendi kimlikleri ve rolleri sıyrılmıştı.” (Sevim, 2013, s. 56)

“Peygamberimizin Sahabeleri - Küçük Köle Zeyd bin Harise” kitabında geçen “Her bir adım, Zeyd’in geleceğinin şekilleneceği o mutlu yuvaya biraz daha yaklaşıyordu.” cümlesi (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 3 - Küçük Köle Zeyd bin Harise, 2014, s. 10), “geleceğinin şekilleneceği” ifadesiyle kitaptaki diğer cümlelere göre ayrıksı duran ve kitabın hitap ettiği yaş kitlesinin anlamada zorlanacağı bir üsluba sahiptir.

3.4.2. Olumlu ya da Olumsuz Üslup Kullanımı

“Ev Okulu Ahlak” sersinin üçüncü kitabında yer alan “Sabrın Sonu Ziyafet” isimli metin, içerdiği düşsellik ve kullandığı üslup itibarıyla kitaplar içinde öne çıkan az sayıdaki olumlu örnekten biridir. Bu metinden birkaç cümle şu şekildedir:

“Dalgalandık babamla. Denize yoldaş olduk. Oltaları salladık, beklemeye koyulduk. Kimse yok mu? Neredesiniz balıklar? Karnımız acıktı çok. Canımız sıkıldı çok.

Bekledik gün yoruldu. Kararmaya yüz tuttu. Babam daha yoruldu. ‘Gitsek’ diye tutturdu. Bekliyorum, gelecek, var. Oltama tutunacak balıklar. Haberi yok babamın; beklemekte hayır var.” (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 34)

“Güneşe Yolculuk” kitabında ise kitabın kahramanı Zehra ile bir tespihin karşılaşması ve birlikte Hendek Savaşının atmosferine tanıklık etmeleri, sürükleyici ve kurgusal anlamda başarılı bir örnek olarak dikkat çekmektedir. (Sevim, 2013, s. 177-187) Dinî içerikli kitaplarda pek de kolay olmadığı gözlenen dönemsal anlatımın, klasik aktarımın dışına çıkılarak ve kahramanı da işin içine katarak sürükleyici bir anlatım biçimiyle ve edebiyatın imkânları da kullanılarak sunulması,

özellikle kitabın bu bölümünde başarılı bir üslup ve anlatım biçimi olarak değerlendirilmelidir.

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabı, yoğun bir içerik barındırmasının olumsuzluğu dışında, kronolojik anlatıma saplanmadan Hz. Peygamber’in ahlâkına ve yaşantısına odaklanması ve kitapta kullanılan üslup ve kelimelerin büyük oranda çocukların anlayabileceği sadelikte olması yönüyle olumlu bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

“Karınca Rasin - İslam’ın Şartları” kitabı da, dinî içerikli çocuk kitaplarında fazlasıyla hissedilen kurgusal zenginlik ve “hikâye” eksikliği hesaba katıldığında, hacca giden karınca metaforunu yeniden yorumlaması ve denenmemiş bir tür olarak dinî içerikli çocuk çizgi romanı olması bakımından bütünüyle bakıldığında başarılı bir örnektir.

Dinî içerikli çocuk kitaplarında çekirdek bir aile veya buna eklenmiş olan dede veya nine figürleri arasında gündelik hayatta geçen “sıradan” olaylar, yapmacık diyaloglar ve sıklıkla didaktik bilgi aktarımı görülmekte, hikâyeler fazlasıyla şirin ve uslu çocuk karakterler üzerinden kurgulanmaktadır. Bunun dışına çıkan ve günümüz çocuğuna yaklaşma kaygısı güden kitaplarda ise seküler ve dinî içeriği hafife alma temayülü olan bir dil dikkat çekmekte ve kararında bir muziplik ve çocuk gerçekliği üzerinden çocuğu gerçekten yakalayacak içkin bir dinî içerik maalesef ortaya konulamamaktadır.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında yukarıda bahsi geçen anlatım tarzıyla ilgili örnekler sıkça görülmektedir. Bunlardan birkaç örnek aşağıda yer almıştır:

“Ahmet Bey, Enes’in saçlarını okşadı ve ona:

- Yavrum, aslında yaşadığın her güzel olayı bir hadis-i şerife bağlayabilirsin. Böylece Efendimiz’in hadislerini birebir yaşamış olursun. Bu şekilde sıradan hareketlerin bile ibadet olur, dedi.

Enes, babasının son söylediklerini daha iyi anlamak için sordu:

- Babacığım, nasıl sıradan hareketlerimiz de ibadet olur?

Ahmet Bey, bu soruyu bekler gibiydi:

- Mesela suyu Peygamberimiz gibi üç yudumda, oturarak içer ve O'nu hatıra getirirsek aynı zamanda bir sünnet işlemiş oluruz. Dolayısıyla sevap kazanmış oluruz. Sıradan bir su içmek bile ibadet olmuş olur.

Emine Hanım da Ahmet Bey'in sözlerine şunları ekledi:

- Kur'an-ı Kerim'de, Peygamberimiz'in dilinden, 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin' buyuruluyor. Yani Allah'ı sevmemiz O'na uymakla, onun hadislerini yaşamakla mümkün... O yüzden bol bol hadis öğrenmeli ve onları uygulamalıyız. Çünkü biz Allah'ımızı çok seviyoruz, O'nun bize örnek olarak gönderdiği Efendimiz'i de çok seviyoruz.

Enes gülümseyerek:

- *Anneciğim, babacığım ben sizi de çok seviyorum, diyerek teşekkür etti.*"
(Karaçam & Şahin, 2014, s. 6-7)

"Bugün karne günüydü. Enes'in dersleri çok iyiydi.

Ahmet Bey ve Emine Hanım, Enes'in derslerine önem verip başarılı olmasından ve güzel karne getirmesinden dolayı ona teşekkür ettiler. Ve bir istekte bulundular:

Ahmet Bey:

- *Peygamber Efendimiz (s.a.v.) diyor ki:*

'İlmin afeti onu ihmal edip unutmaktır.' Sen de öğrendiklerini bu tatilde gözden geçirmelisin.

Çalışmayı seven Enes anne ve babasına her gün düzenli olarak tekrar yapacağına söz verdi." (Karaçam & Şahin, 2014, s. 44)

Aile içindeki benzer diyalog örnekleri "Ela ile Efe Umreye Gidiyor" kitabında da görülmektedir:

"Efe'nin uykusu yok gibiydi.

- *Anne, bana Kâbe'yi anlatır mısın? Nasıl bir yer? Gitmeden önce her şeyi bilmek istiyorum.*

- *Çocuklar bunları yarın ya da müsait bir vakitte konuşsak nasıl olur? Çok geç oldu uyumanız lazım.*

- *Olsun anne olsun, lütfen anlat. Yoksa hiç uyuyamayacağım.*

- *Peki peki... Kâbe... Allah'ın evi... Müslümanların kiblesi, İslam'ın birlik simgesi. Yeryüzünde yapılan ilk mescit ve ilk bina. Üzerinde altın işlemeli hat*

yazılarının olduğu siyah bir örtü vardır ve her yıl hac mevsiminde bu örtü değiştirilir. Kâbe, Allah'ın evidir çocuklar ve Rabbim bize lütfetti, inşallah oraya gideceğiz.” (Karacan, 2015, s. 12)

“- Bak işte ne güzel bir şehir, diyerek gülümsedi. Anneleri de heyecanlanmıştı.

- Medine-i Münevvere... Nebiler Nebisi'nin hicret ettiği şehir... Onun mübarek ayağını bastığı, mescidini inşa ettiği kutsal topraklar... Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile nurlanan, her köşesinde, kenarında, dağında, tepesinde ondan (s.a.s.) bir iz taşıyan bir şehir... dedi.” (Karacan, 2015, s. 48)

“Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor” serisinde de buna benzer örneklere rastlanmaktadır:

“Elif:

- Anneciğim sen bizim için o kadar uğraşıyorsun, yoruluyorsun. Biz sana birazcık yardım etmişiz, çok mu?

Emre de söze katıldı:

- Evet anne, çok mu?

Elif ‘Çok mu, çok mu?’ diyerek kardeşini taklit edip gülmeye başladı. Ablasının kendisine gülmesine biraz canı sıkıldı Emre'nin. Sonra kendi kendine şöyle düşündü: ‘Gerçekten de komik bir söz söyledim. Başka söz mü yoktu da ablamın söylediği sözün sonunu tekrar ettim.’

Böyle düşününce o da gülmeye başladı. Anne ve babalarının da katıldığı neşeli bir sohbet bunu takip etti. Bu sırada okunan ezan sanki tüm odayı doldurdu. Evlerinin hemen yakınındaki camiden geliyordu ses.” (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 2 - Namaz Kılmak, 2014, s. 3-4)

“- Aaa, zekat her yıl veriliyordu değil mi? Bak onu unutmuşum. ‘Sağlığın zekatı’ dediğini unutmadım. Onu açıkla bakalım önce!

- Tamam tamam açıklıyorum. Söyle bakalım: Sahip olduğumuz malı, serveti bize veren kim?

- Allah tabii ki.

- Peki biz niçin bu mal ve paradan zekat veriyoruz?

- Allah yoksullara zekat vermemizi istediği için... Aslında zekat verdiğimizde fakirlerin hakkını vermiş oluyoruz.

- *Doğru söyledin. Yani biz Allah'a teşekkür olarak, onun istediği bir şeyi yapıyoruz, zekat veriyoruz. Bu da doğru mu?*

- *Doğru da, hadi şu 'sağlığın zekatı' konusuna gel sen ablacığım, unuttuğumu sanma.*" (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 4 - Zekat Vermek, 2014, s. 8-11)

Kitaplarda gereğinden fazla şirin ve çocuksu bir dil kullanılması da dikkat çeken bir başka husustur. Bu türden bir içerik ortaya konularak çocuk edebiyatının imkânlarının dar bir biçimde kullanılması, çocuksu ve yapmacık bir dille kitabın sınırlandırılmasına da neden olmaktadır.

"Derviş Dede'nin İbadet İlkeleri" kitabında geçen "*İçimde bir sevinç belirdi. Yanaklarımdaki tebessümler çiçek çiçek olmuştu.*" (Öztürk, 2012, s. 6) cümlesi bu kabilden bir örnektir.

"Peygamberimizin Küçük Sahabeleri" serisindeki örnekler de aynı özellikleri taşımaktadır:

"Hele Peygamberimiz, yumuşacık elleriyle başını okşayınca Enesçik bir kedi gibi uysallaşıyor, Peygamberimize karşı içinde sevgi çiçekleri açıyordu." (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 2 - Kutlu Yolcu ve Enes, 2014, s. 17)

"Enes ne zaman Peygamberimizin arkasında namaza dursa, minik kalbine sanki bahar gelir, içinde rengârenk çiçekler açarmış." (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 2 - Kutlu Yolcu ve Enes, 2014, s. 29)

"Gökyüzünde güneş pırıl pırıl gülümsüyor, dallardaki kuşlar ayrı bir civıldıyormuş bugün." (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 4 - Yetim Kız, 2014, s. 2)

"Sıcak mı sıcak bir yaz gününde Güneş, gökte kırmızı bir portakal gibi parlıyormuş. ... Ballı mı ballı, tatlı mı tatlı bu hurmalar, görenlerin iştahını kabartıyormuş." (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 8 - Nefis Hurmalar ve Rafi, 2014, s. 2)

3.4.3. Özensiz ya da Belirsiz İfade Kullanımı

Kitaplarda özensiz ve iğreti cümle örneklerine de sıkça rastlanmaktadır. Üzerinde çok düşünülmemiş ya da bir çocuk kitabı düzleminde yer alması pek de

uygun olmayan bu örnekler, kitapların niteliğini ve kitapların muhatabı olan çocukların dil gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

“Anne Allah Nerede?” kitabında geçen bu türden örnekler şu şekildedir:

“Allah’ın kelamıyla haşır neşir olan aile, akşamları bir araya gelerek günün hikaye ve olaylarını dinlerlerdi birbirlerinden. Yemekten hemen sonra çay vaktinde, masaya yatırılarak cevap verilir di sorulara.” (Karanfil, 2013, s. 11)

“Anlat da biz de bilgilenelim. Google amca ne sordu, ne söyledi sana da, gelir gelmez oturdun bilgisayarın başına?” (Karanfil, 2013, s. 15)

“Son peygamber Hazreti Muhammed’e indirilen, okunmasıyla ibadet edilen ve Allah’a ait kelimelerin (söz) bulunduğu kutsal kitaba Kur’an denir oğlum.” (Karanfil, 2013, s. 49)

“Dede, inkâr ne ki, nasıl yapıyorsun inkârı?” (Karanfil, 2013, s. 143)

“Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah’ı Görebilir miyim?” kitabında geçen “Hiç olur mu evladım, boncuk ne bilsin ipe dizilmeyi. Sayı saymayı nereden bilsin 99 boncuk olunca yenisini almasın tespihe?” (Paksu, 2014, s. 28-30), “Gökkuşağının altından güzel hayvanlar koşturuyorlarmış, ağaçların üstünde şarkı söyleyen kuşlar uçuşuyorlarmış.” (Paksu, 2014, s. 67) gibi cümleler de bu konuya örnektir.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında da, hikâyelerden biri “Bir gün yanına fakir bir göçebe Arap gelir.” cümlesiyle başlamakta (Yağmur, 2011, s. 35) ve göçebe Arap’ın kimin yanına geldiği ifade edilmemektedir. Aynı şekilde “Altmış üç yıllık hayatının en büyük zaferine doğru yol almaktadır.” (Yağmur, 2011, s. 42) cümlesiyle başlayan hikâyenin başında da özne belirsizliği bulunmaktadır. Yine bir başka hikâyeye “Bir yolculuk sırasında öğle molası vermişlerdir.” (Yağmur, 2011, s. 158) cümlesiyle başlamakta ve özneye dair bir ifade içermemektedir. Ayrıca kitapta “Süt Kuzularına Aylık Bağlanması” (Yağmur, 2011, s. 52) ve “Şakacı Hazreti Muhammed” (Yağmur, 2011, s. 152) gibi farklı şekilde ifade edilmesi daha uygun olan başlıklar tercih edilmiştir.

“Hikâyelere 365 Gün Hadis” kitabında konuyla ilgili bir dizi örnek yer almaktadır:

“Sergi günü çok kalabalıktı.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 20)

“Enes’in yakınından kardan zor yürüyen bir kedi geçti.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 23)

“Pişen kestaneler çıtır çıtır görünüyordu.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 24)

“- Siz konuşadurun, ben de Necdet Bey’e bir tabak sıcak çorba hazırlayım, dedi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 30)

“Bugün karne günüydü.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 44)

“Dede Salih Bey:” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 64)

“- Çocuklar size bir hadis öğretiyim.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 68)

“- Bir şey dışında güzel geçti babacım.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 130)

“- Anne, babamı arayım mı, diye sordu.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 133)

“Bugün Berat Kandili’ydi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 233)

“Aradan biraz zaman geçti ve Murat adındaki öğrenci ilk parmak kaldıran oldu.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 255)

“Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabında Efe’nin umreye giderken uçaktaki heyecanı anlatılırken “Camdan bakmak istiyordu ama onlar cam kenarında oturmuyorlardı ve uçakta canı istediği gibi gezemezdi.” (Karacan, 2015, s. 33) şeklinde kullanılan cümlede “onlar”ın kim olduğu hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgi verilmemiştir. Yine “Kâbe’ye doğru olacak şekilde omuz hizasında havaya kaldırarak ‘Bismillahi Allahü Ekber’ diyerek hep birlikte tavafa başladılar.” (Karacan, 2015, s. 126) cümlesinde neyin havaya kaldırıldığı hakkında bir bilgi verilmemiştir.

“... Efe’nin gözleri yavaş yavaş kapanırken, Ela uçağın içinde olup bitenlere bakıyordu. Karınları acıkmaya başlamıştı ki, hostes ablalardan biri yanına yaklaştı. Yemek zamanı gelmişti. Ne istediğimizi sordu. ...” (Karacan, 2015, s. 37) cümlelerinde ise, dış ses anlatımının yerini olayın içinden bir anlatım, yani birinci şahıs anlatımı almaktadır.

“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” kitabında hikâyelerden biri, “Hz. İsa’yı peygamberlikle görevlendirdi.” cümlesiyle başlamaktadır. (Seçkinoğlu, 2015, s. 326) Peygamberlikle görevlendirenin Allah olduğunu çocuğun anlamasını beklemek ve ifadeyi bu şekilde kurmak yanlıştır.

“Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 9 - Küçük Kızın Sevinci” kitabında üzgün olan küçük bir kızı, Hz. Peygamber’in evine götürdüğü ve yolda küçük kıza bakan çocukların, ona imrendiği ifade edilmektedir:

“Çocuklar, Peygamberimizin elinden tutan küçük kıza özenerek bakmışlar.

Derken küçük kızın kaldığı eve gelmişler. ...” (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 9 - Küçük Kızın Sevinci, 2014, s. 17-18)

Özne belirsizliği olan bu ifadelerden, küçük kız ve Hz. Peygamber’in eve, çocuklarla birlikte geldiği anlaşılmaktadır. Oysa hikâyeye bu şekilde değildir.

“Peygamberin Küçük Arkadaşları” kitabında *“Enes, yemek yerken, Sevgili Peygamberimiz’in kabağı çok sevdiğini farketti. Ve yemekteki kabakları Peygamberimiz, kolaycana alabilirsin diye, onun önüne doğru itekledi.”* (Adalı, 2013, s. 44) cümlesinde konuşma dilinde kullanılabilir bir ifade olan “kolaycana”nın yazı diline de aksettirildiği görülmektedir.

Kitapta geçen şu ifadelerde de çeviriden kaynaklı olduğu düşünülen ifade problemleri dikkat çekmektedir:

“‘Bunun nesi var?’ diye sordu.

‘Onun kuşu öldü. O yüzden üzgün’ dediler.” (Adalı, 2013, s. 67)

“Allah’ım ben bunu seviyorum!

Onu sen de sev!

Onu sevenleri de sev!” (Adalı, 2013, s. 80)

3.4.4. Uyumsuz Üslup Kullanımı

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında “Peygamberimizin Hayvan Sevgisi” başlığı altında iki farklı hikâyenin peş peşe aktarıldığı bölümde, -di’li geçmiş zaman anlatımıyla anlatılan ilk hikâyeden hemen sonra gelen hikâyeye, geniş zaman ile anlatılmıştır. (Yağmur, 2011, s. 42) Sırası ile “Şükrederseniz Çoğaltırım!” (Yağmur, 2011, s. 129) ve “Hayvana Yapılan İyiliğe Verilen Mükâfat” (Yağmur, 2011, s. 215) isimli hikâyelerde yine -di’li geçmiş zaman anlatımından geniş zaman anlatımına geçilmektedir. “Çiftçi Adam” (Yağmur, 2011, s. 179) ve “Eğer Allah Bizim Yüzümüze Bakmasaydı...” (Yağmur, 2011, s. 187) başlıklı hikâyelerde de -miş’li geçmiş zaman anlatımından -di’li geçmiş zaman anlatımına geçildiği görülmektedir.

Bir diğerk hikâyenin sonunda, başka hiçbir hikâyede bulunmayan bir biçimde yazar, çocuklara “Allah-u Teala sizleri anne şefkatinden mahrum etmesin ve anne bedduasından uzak kılsın.” (Yağmur, 2011, s. 82) diyerek dua etmekte, bir başka hikâyede geçen konuşmada da, konuşmanın bir bölümünün, diyalog akışına uygun olmadığı görülmektedir:

“- Peki bu diktiğın hurma fidanları ne zamana kadar büyür ve meyve vermeye başlar?

- Kim bilir belki on, belki yirmi sene sonra yetişir ve meyve vermeye başlar.

- Peki onların meyvelerini?

- Bu yaşlı halimle belki göremem. ...” (Yağmur, 2011, s. 102)

Kitabın bir başka yerinde “Halbuki nimet şükür isterdi. Şükürsüzlük nimetin elden gitmesine sebebi. Nitekim bu şükürsüzlüğün akıbeti de öyle olacaktı. Olmaya başladı bile.” (Yağmur, 2011, s. 126) cümleleri kullanılmış ve “Olmaya başladı bile.” denilerek, cümle akışının dışında bir ifadeye yer verilmiştir. Bir başka hikâyede de diğerk tüm hikâyelerdeki üslubun dışına çıkılmış ve “Kurada kim çıktı ya? Tahmin edebildiniz mi?” (Yağmur, 2011, s. 191) denilerek okuyucuyla sohbet üslubu kullanılmıştır.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabındaki bir hikâyenin sonunda akışa uygun olmayan bir diyaloga yer verilmiştir:

“Emine Hanım söz girerek:

- Enes, dikkat ettin mi? Dinini iyi bilen bir Müslüman için cennete girmenin ne kadar çok yolu var, dedi.

- Evet anne...” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 25)

“Derviş Dede'nin Dilinden İbadet İlkeleri” kitabında -di'li geçmiş zaman anlatımının içine karışan şu cümleler, metnin akışını bozmaktadır:

“Güneş, tam tepemizde ‘Sizlere ne mutlu! Derviş Dede gibi bir ulu kişiden İslâm esaslarını öğreniyorsunuz’ dercesine ağaçların yaprakları arasından göz kırparken, arkadaşlar abdest almanın telaşına kapılmışlardır.” (Öztürk, 2012, s. 89)

“Ezân sesini duyan obamızdaki kadın-kız çadırlarından çıkmış, biz çocukların Derviş Dede ile birlikte kılacağı namazı heyecanla seyretmeğe koyulmuşlardır.” (Öztürk, 2012, s. 89-90)

“Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabında “*Herkes Kâbe’nin bulunduğu yere girmek için sabırsızlanıyordu.*” cümlesinden sonra “*Kâbe’ye Mescid-i Haram denilmesinin sebebi, buranın emniyetli ve güvenilir olduğunu anlatmak için.*” şeklinde kimin söylediği belirsiz ve önceki cümleyle bağlantısız bir cümle kullanılmıştır. (Karacan, 2015, s. 124)

“Peygamberimizin Küçük Sahabeleri - Nefis Hurmalar ve Rafi” kitabında “*Ballı mı ballı, tatlı mı tatlı bu güzel hurmalar, görenlerin iştahını kabartıyormuş.*” cümlesinden sonra “*Küçük Rafi, o gün evden çıkmış, sokakta oyun oynayan arkadaşlarına rastlamıştı.*” cümlesiyle farklı bir zaman kipine geçilmiştir. (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 8 - Nefis Hurmalar ve Rafi, 2014, s. 2-5) Aynı kitapta bir başka yerde “*Rafi, elinde hurmalarla ağacın altında keyif çatarken, o sırada ağaçların arasından bir ses duymuş. Başını çevirip bakmış ki o da ne! Çatık kaşlı biri, kendisine doğru gelmiyor mu?*” denildikten sonra “*Bu, mutlaka bahçenin sahibi olmalıydı.*” şeklinde cümle akışının dışında bir ifadeye yer verilmiştir. (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 8 - Nefis Hurmalar ve Rafi, 2014, s. 12) Kitapta geçen “*Adam konuştuğu Rafi’nin yüzü renkten reнге giriyordu. Sıkıntı ve pişmanlıktan boncuk boncuk terlemişti. ‘Ah ben ne yaptım!’ diyormuş içten içe. ‘Keşke bahçeye izinsiz girmeseydim. Meğer ne kötü bir iş yapmışım da haberim yok.’*” (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 8 - Nefis Hurmalar ve Rafi, 2014, s. 22) cümlelerinde de yine farklı zaman kipleri kullanılmıştır.

3.4.5. Yanlış İfade veya Üslup Kullanımı

“Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah’ı Görebilir miyim?” isimli kitapta “*mavi gıcık gömlek*” (Paksu, 2014, s. 12), “*bazı terbiyeden yoksun çocuklar*” (Paksu, 2014, s. 18) “*Offf Aliiii! Bazen acayip gıcık oluyorum sana!*” (Paksu, 2014, s. 19), “*Gıcık Ali! Ukala Ali!*” (Paksu, 2014, s. 20), “*şapşal kedi*” (Paksu, 2014, s. 86) gibi ifadelerle yer verilmiştir. Kimi yerlerde bu ifadelerin büyük ve dikkat çekici puntolarla yazıldığı da görülmektedir. (Paksu, 2014, s. 20) Olumsuz örnekliliği olan bu ifadelerin çocuk kitaplarında yer bulmasının sakıncası kadar, argo ve düzeysiz olarak nitelendirilebilecek ifadelerin kitap düzlemine girmesiyle çocuğun ahlaki

gelişim, dil gelişimi gibi açılardan ve çocuk kitaplarında kullanılması gereken nezih ve hassas “edebî” dilin de bu yaklaşımlardan olumsuz etkilendiği unutulmamalıdır.

“Kur’an’ı Merak Ediyorum” kitabında da yazar Kur’an öğrenme anılarını anlatırken “hocaanne” dediği bir kadından Kur’an öğrendiği sırada kadına fark ettirmeden altındaki Latince okunuşlarından okuyarak hızlı bir şekilde Kur’an’a geçtiğini ifade etmekte ve “*Hocaanne ‘Aferin çocuğum aferin çocuğum! Kur’an’a ne çabuk geçtin!’ diye sırtımı sıvazlayıp, başımı okşadığı gün ise, yaptığım haltın zararını çekeceğim günün gelip çattığını anlamıştım.*” cümlesini kullanmaktadır. (Öze, 2011, s. 14-15) Çocuklar için hazırlanan kitaplarda kullanılan ifadeler normalin üzerinde bir dikkat gösterilmeli ve argo tabirlere çocuk kitaplarında yer verilmemelidir.

Yine “Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah’ı Görebilir miyim?” kitabında zamane çocuğunu yakalayabilmek adına seküler bir anlatım dili kullanıldığı görülmekte ve “Süper Çocuk imajı”ndan (Paksu, 2014, s. 18), havalı hareketlerle soda şişesi açmaktan (Paksu, 2014, s. 13), havalı saçları da Allah’ın yarattığından (Paksu, 2014, s. 36), “Playstation Playstation...” diyerek tespah çekilmesinden (Paksu, 2014, s. 35) vs. bahsedilmektedir. Dinî içerikli kitapların ağır havasını yırtmak adına bir deneme olduğu anlaşılan bu üslubun, günümüz çocuklarını yakalasa bile dinî içeriğin hafife alınması ve dinî muhtevanın hürmetsiz bir biçimde algılanmasına zemin hazırlayabileceği gerçeği gözden uzak tutulmamalıdır.

Aynı kitapta, yine günümüz çocuğunun fazlaca maruz kaldığı sihir ve doğüstü unsurlara yer verildiği görülmektedir:

“Babaanne senin çiçeklerin kadar güzel çiçek görmedim. Sen özel bir sihir falan mı yapıyorsun daha güzel açsınlar diye?” (Paksu, 2014, s. 43)

“Uyanınca bir de ne görsünler. Bambaşka bir yerdelermiş. Kocaman sihirli bir ülkeye düşmüşler.” (Paksu, 2014, s. 64)

Her ne kadar türü farklı olsa da İslâm’da yasaklanmış bir şey olan “sihir”in terminolojik olarak bir dinî çocuk kitabında kullanılması yanlıştır. Ayrıca gerçeküstü unsurların kontrolsüz bir şekilde kullanımı, çocukların gerçeklik algısını olumsuz şekilde etkileyebilmektedir.

“Ev Okulu Ahlak 2” isimli kitapta yer alan “Öfke Şehri” isimli metinde sonradan bir kâbus olduğu anlaşılan bir kurgu içerisinde “Öfkeli Pastane”, “Park Öfke”, “Öfke kavşağı” gibi mekânlar ve “Öfke” marka gözlükler gibi unsurların kullanıldığı, tümüyle öfkeye endeksli ve olumsuz olanı yoğun bir tasvir içeriği bulunmaktadır. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 2, 2015, s. 29) Yine aynı kitapta, yukarıdaki örneğe benzer şekilde ve sonradan bir kâbus olduğu anlaşılacak klişe bir kurgu içerisinde, ışıktan, sudan ve yiyecekten yoksun bir çocuğun yaşadıkları, yoğun ve olumsuz bir betimleme ile uzun uzadıya anlatılmakta ve çocuğun, yaşadıklarının bir rüya olduğunu anlamasıyla elindekilerin kıymetini bilme ve onları israf etmemeye dair bir ders aldığı ifade edilmektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 2, 2015, s. 36-39) Bu örneklerden hareketle, anlatılmak istenenin ve verilmek istenen iletinin ifade biçimi olumsuz anlatım unsurları asla olmamalıdır. Kötülüğün ve kötünün yoğun tasvirinin çocukların zihnini bulandırabileceği ve çocuk saflığına zarar verebileceği unutulmamalıdır.

“Kur’an’ı Merak Ediyorum” kitabında “*Allah’a iman etmekten sapan bir kavmin, aralarında Musa Peygamber gibi bir peygamber varken, tutup bir ineğe tapmaya başlamaları üzerine, onları bu sapkın vaziyetten kurtarmak için verilen bir derstir.*” (Öze, 2011, s. 129) cümlesi kullanılmıştır. Cümle bu hâliyle okunduğunda kavmin, inek yerine Musa Peygamber’e tapmaları gerektiği gibi yanlış bir anlam ortaya çıkmaktadır. Yine kitapta, “hafızlık mesleği” tabiri birkaç sefer kullanılmakta ve Kur’an ezberlemek bir iş olarak nitelendirilmektedir. (Öze, 2011, s. 140) Sözlükte “*Geçim temin etmek maksadıyla yapılan iş.*” (Doğan, 2011, s. 1189) olarak tanımlanan “meslek” kelimesi, hafızlık gibi herhangi bir maddî beklenti ve geçim temini için kullanılmaması gereken manevî ve hasbî bir edimin, maddî bir düzleme çekilmesi ile yanlış bir biçimde değerlendirilmesine zemin hazırlamaktadır.

“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” kitabında “*Habil babasının dileğini sevinçle karşıladı. Fakat bu Kabil’in hoşuna gitmemişti. ‘Binbir güçlülle elde ettiğim malın bir kısmını neden dağ başına bırakayım ki?..’ diye aklından geçirdi ama bunu babasına söylemedi.*” (Seçkinöglü, 2015, s. 31-32) cümleleri geçmekte ve Kabil’in hoşuna gitmeyen şeyin Habil’in babasının dileğini sevinçle karşılaması olduğu şeklinde anlaşılmaktadır. Oysaki Kabil’in hoşuna gitmeyen şeyin malının bir kısmını Allah için bırakmak olduğu sonraki cümleden anlaşılmaktadır.

Bunların dışında kitaplarda, bazı kelimelerin yazımıyla ilgili, yazım hatası olarak değerlendirilemeyecek tekrarlı yanlış kullanımlara da rastlanmaktadır:

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis kitabında” “sessizlik” anlamındaki “sükût” kelimesi, “düşmek” anlamına gelen “sukut” kelimesiyle karıştırılarak “sessizlik” anlamına karşılık “sukut” şeklinde kullanılmıştır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 114)

“Güneşe Yolculuk” kitabında “muzırlık” kelimesi “muzurluk” şeklinde kullanılmıştır. (Sevim, 2013, s. 67)

“Peygamberimizin arkadaşları” anlamına gelen ve tekili “sahabi”, çoğulu da “ashab” ya da “sahabe” olan kelimelerin kitapların pek çoğunda yanlış kullanıldığı görülmektedir.

Özellikle “Peygamberimizin Minik Sahabeleri” kitabının isminde bu yanlış kullanım vardır. Bunun yerine kitabın isminin “Peygamberimizin Minik Sahabileri”, “Peygamberimizin Minik Sahabesi”, “Peygamberimizin Minik Ashabi” veya en doğru şekilde “Peygamberimizin Minik Arkadaşları” şeklinde belirlenmesi uygun olabileceken farklı ve yanlış bir seçim yapılmıştır.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında ise tekil ifade olarak “sahabi” kelimesi kullanılmaktayken, aynı sayfada çoğul olarak “sahabelere” ve “sahabe” şeklinde iki farklı kullanım görülmektedir. (Yağmur, 2011, s. 353)

“Güneşe Yolculuk” kitabında da “Peygamber Efendimiz ve sahabeleri” ifadesi kullanılmıştır. (Sevim, 2013, s. 193)

3.4.6. Kurgu Zayıflığı ve Hataları

Kitaplarda; konu kısırlığı, düz ifadelerle hikâye anlatımı ve kısmi mantık hataları en çok rastlanan kurgu hataları olarak ortaya çıkmaktadır.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında konular çok sınırlı bir çevrede ve belirli kişiler etrafında dönmektedir. Okul ve ev hayatı içinde, dede ve nine figürleriyle zenginleştirilmeye çalışılan çevrede her gün sıradan olaylar yaşanmakta ve sıkıcı bir olay döngüsü ve zayıf bir kurgu dikkat çekmektedir. Kimi zaman da bir gazete, bir takvim yaprağı ya da bir levhada görülen hadis metni üzerinden hadis bilgileri aktarılmaktadır.

“Anne Allah Nerede?”, “Ela ile Efe Umreye Gidiyor” ve “Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor” kitaplarında da, çocukların anne-baba-dede-nine gibi

karakterlere sordukları sorulara büyüklerin verdiği cevaplar üzerinden kurgulanmış, bilgi temelli ve olay zenginliği olmayan aktarımlar görülmektedir. “Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabında da çocukların sorduğu sorulara cevap veren büyüklerin sohbetleri sonrası her seferinde Efe’nin uykusu gelmekte ve konu uyku mizansenisi ile tamamlanmaktadır. Kitapta bu şekilde uyku ile tamamlanan 4 sahne vardır. (Karacan, 2015, s. 37-45-96-156) Yine Efe’nin aşırı sevinçli ve histerik hâli, kitap boyunca yapmacık bir biçimde okuyucunun dikkatini çekmektedir.

“Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis” kitabında da kurgusal açıdan hatalı unsurlar görülmektedir. Kendi okulunda okuyan fakir bir arkadaşına yardım etmek isteyen bir öğrencinin, buna uygun bir yol bulamaması ve akşam babasına öğretmenlerinin fakirlere nasıl yardım edileceğiyle ilgili bir ödev verdiğini söylemesinin anlatıldığı hikâyede, öğretmenin kendilerine ödev verdiği bilgisi doğrudan verilerek apar topar oluşturulmuş iğreti bir kurgu hissi oluşturulmaktadır. (Kandemir, 2015, s. 45) Yine aynı kitapta, diğerleri masada yerken kendisinin yer sofrasında yemek yediği belirtilen bir dedenin tabağı düşürüp kırdığı ifade edilmektedir. (Kandemir, 2015, s. 58) Oysa yer sofrasında tabağın düşüp kırılması, masada yemek yiyen birine oranla oldukça zayıf bir ihtimal olarak dikkat çekmektedir.

3.4.7. Anlatım Tekrarları

Örnekleme oluşturan kitaplarda kısa bir aralık içerisinde ifade ve cümle tekrarları ve kimi yerlerde de içerik tekrarları gözlenmektedir. Bu türden tekrarlar kitapların niteliğini olumsuz etkilemekte ve kitabı sıkıcı bir havaya büründürebilmektedir.

“Arkadaşım Cami” kitabında aynı sayfada “*Kendimizi meşhur biriymiş gibi hissettik.*” ve “*Kendimi okunmamış bir kitap gibi hissettim.*” cümleleri kullanılmıştır. (Evren, 2013, s. 49)

Aynı kitapta Kunut dualarının anlamı iki ayrı yerde ve aynen tekrarlanmıştır. (Evren, 2013, s. 113-153)

Kitapta “sünneti müekked” ve “sünneti gayri müekked” açıklanırken “sünneti müekked” için “*Peygamberimizin sürekli yaptığı işler.*” denilmiş ve açıklama olarak da “*Hz. Peygamber (sas)’in devamlı olarak yapıp çok az terk ettiği,*

farz ve vacip olmayan davranışlardır. Yapanlar için sevabı çoktur.” açıklaması yapılmıştır. (Evren, 2013, s. 163-164) “Sünneti gayri müekked” için de “*Peygamberimizin bazen yapıp bazen yapmadığı işler.*” denilmiş ve açıklama olarak da “*Hz. Peygamber (sas)’in bazen yapıp bazen de terk ettiği amellerdir.*” ifadesi kullanılmıştır. (Evren, 2013, s. 164)

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında Hz. Yunus’un hikâyesi anlatılırken “*Bu kadar çabadan sonra halkı doğruları kabul edip Allah’a inanmayınca yaşadıkları yer olan Ninova’yı terk etti.*” cümlesi kullanıldıktan sonra “*Onlar Yunus (a.s.) ile alay etmeyi sürdürdüler. Bunun üzerine Hz. Yunus (a.s.), halkını terk etti.*” denilmiştir. (Yağmur, 2011, s. 189)

Yine Habil ile Kabil’in hikâyesinde Kabil’in “*Seni öldürmedikçe huzurlu olamam.*” ve “*Seni öldürmeden rahat edemem.*” cümleleri alt alta ve çok kısa bir aralık içinde kullanılmıştır. (Yağmur, 2011, s. 291)

Kitabın bir başka yerinde “*Oradan yürüyerek uzaklaştılar. Yürüyerek yollarına devam ederlerken, yolun kenarında oynayan küçücük bir çocuğa rastladılar.*” cümleleri geçmekte ve “yürüyerek” kelimesi tekrarlanmaktadır. (Yağmur, 2011, s. 316) Bir başka bölümde de “emretmek” fiilinin tekrarlandığı “*O anda Allah (c.c.), Hz. Musa’ya emrederek asasını suya vurmasını emretti.*” cümlesi kullanılmaktadır. (Yağmur, 2011, s. 385)

Kitapta Hz. Muhammed’in hayvan sevgisine değinilirken ordusuyla ilerledikleri sırada karşılına çıkan yeni doğum yapmış bir köpek ve yavrularına ordu geçene kadar göz kulak olması için birini görevlendirmesi ve yine bir devenin sahiplerinden kaçarak kendisine sığınması üzerine deveyi satın alıp serbest bırakmasının anlatıldığı hikâyeler kitabın iki farklı yerinde benzer ifadelerle aynen tekrarlanmaktadır. (Yağmur, 2011, s. 39-361)

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında;

“*Enes dedesinin elinden tutup*

- *Gel dede, sana odamı göstereyim, dedi.*” cümlesinden sonra “*Heyecanla dedesinin elinden tutup, yatağını, kitaplarını, bilgisayarını, odasındaki eşyalarını gösterdi.*” denilmektedir. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 57) İki cümlede de “elinden tutup” ifadesi tekrarlanmaktadır.

Bir başka hikâyede “*Ahmet Bey arabayı park etti ve gezmeye başladılar.*” cümlesi kullanıldıktan birkaç cümle sonra “*Bir müddet durdukları yerden etrafı izledikten sonra gezmeye başladılar.*” cümlesine yer verilmekte (Karaçam & Şahin, 2014, s. 75) ve “gezmeye başladılar” ifadesi tekrarlanmaktadır.

Kitapta geçen “*Ahmet Bey umreye gitmek için işlemleri yaptırmak için sabah erkenden evden çıkmıştı.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 228) cümlesinde “için” bağlacı tekrarlanmakta, “*Ahmet Bey, çocukları yanına çağırdı ve bir bilmecesinin olduğunu söyledi. Cebinde de bir bisküvi kutusunun olduğunu söyledi.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 323) cümlelerinde de “olduğunu söyledi” ifadeleri tekrarlanmaktadır.

“Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabında anlatıcının dilinden “*Ela ve Efe hacca gitmeyi çok istiyordu ama bu hac ziyareti olamayacaktı. Çünkü hac zamanı değildi.*” denilmekte ve ardından babanın “*Evet, oğlum güzel olurdu ama hac zamanı değil ancak umre yapabileceğiz.*” dediği görülmektedir. (Karacan, 2015, s. 6) Cümlelerde “hac zamanı olmadığı” bilgisi tekrarlanmaktadır.

Yine kitapta geçen “*Bir hafta o kadar zor geçmişti ki, günler sanki normalden uzun geçiyor gibiydi.*” (Karacan, 2015, s. 14) cümlesinde aynı anlama gelen benzer sözcükler kullanılmıştır.

Kitapta Efe’nin dedesiyle konuştuğu sırada, dedesinin anlattıkları üzerine Efe’nin dilinden aktarılan ve birbiri ardı sıra gelen “*Humm... Sonra ne olmuş peki?*” ve “*Aaaa, çok heyecanlı! Sonra ne olmuş?*” cümleleri de aynı ifadelerin tekrarlandığı kısımlardır.

Bir başka kısımda, “*Bu arada seminerdeki misafirlere çikolata dağıtılınca Efe ve Ela çok sevindiler.*” cümlesini takiben “*- Çikolata dağıtmaları da çok güzel oldu, deyip gülümsediler.*” cümlesi kullanılmaktadır. (Karacan, 2015, s. 23)

“*Günlerdir neredeyse hiç uyumamıştı ve artık uyku zamanı gelmişti.*” cümlesinden birkaç cümle sonra aynı konunun bir tekrarı olarak “*Günlerdir heyecan ve uykusuzluk yüzünden yorgun düşmüşlerdi.*” denilmektedir. (Karacan, 2015, s. 45-46)

Hendek savaşı ile ilgili kısımlarda “*Yahudilerle işbirliği yapan müşrikler, İslam’ı yeryüzünden tamamen silmek için Uhud’dan iki sene sonra bu sefer on bin kişilik dev bir orduyla nihaî bir savaş için Medine üzerine yürümüştü.*” ve “*Bu dâhiyane fikir kabul edilerek düşman saldırısına açık bu bölgede 6 günde*

kilometrelerce hendek kazılmıştı.” cümleleri ile on bin kişilik ordunun Müslümanlara saldırdığı ve Müslümanların da hendek kazdıkları bilgisi verilmiştir. (Karacan, 2015, s. 92-93) Hemen arkasından da *“Milâdî 627 yılında Mekke müşrikleri on bin kişilik bir ordu ile Medine üzerine yürüdüler. Müslümanlar kendini savunmak için Medine'nin çevresine hendek kazdılar.”* (Karacan, 2015, s. 94) denilerek aynı bilgiler tekrarlanmıştır.

Efe'nin otobüste horlayarak uyuması ve etraftakilerin ona gülmesi de yine kitabın iki farklı yerinde anlatılmıştır. (Karacan, 2015, s. 46-96)

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında *“O anda Hz. Muhammed'in, gerçekten Allah'ın peygamberi olduğunu anladı.”* cümlesi kullanıldıktan sonra birkaç satır aşağıda *“Şaşkın çoban onun gerçek peygamber olduğunu anlamıştı.”* cümlesi kullanılarak ifade tekrarlanmaktadır. (Damla, 2013, s. 169)

“Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler” kitabında Kabil'in dilinden aktarılan *“Binbir güçlkle elde ettiğim malın bir kısmını neden dağ başına bırakayım ki?..”* ve *“Ne diye bin bir zahmetle yetiştirdiğim ürünleri götürüp dağ başına bırakıyorum ki! Bu çok saçma!”* cümleleri de (Seçkinoğlu, 2015, s. 32) yine tekrarlanan içeriklerdendir.

“Peygamberimizin Küçük Sahabeleri - Mutlu Kızlar” kitabında *“Kızına yaptığı haksızlık yüzünden, Peygamberden azar işiten adam, yaptığından çok utanmış.”* denilmiş, arkasından da *“Kızın yaptığı haksızlığı anlayan adam, yaptığından çok utanmış ve Peygamberimizden özür dilemiş.”* cümleleriyle aynı bilgiler tekrarlanmıştır. (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 5 - Mutlu Kızlar, 2014, s. 14)

3.4.8. Anlatım Bozuklukları

“Ev Okulu Ahlak-3” kitabında *“Belki yarın barışırdı babaannesiyile.”* (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 27) cümlesi kullanılmıştır. Cümledeki “yarın” kelimesi “ertesi gün” şeklinde olmalıdır.

“Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah'ı Görebilir miyim?” kitabında *“Kurbağa mı daha güzel ben mi?”* şeklinde bir başlık yer almaktadır. (Paksu, 2014, s. 53) Başlığın *“Kurbağa mı daha güzel ben mi daha güzelim?”* şeklinde anlatım bakımından düzeltilmesi gerekmektedir.

“Arkadaşım Cami” kitabında “*Bir gün babama:*

- *Baba bu apartmanda hiç mi çocuk yok, ben kiminle oynayacağım?*”

(Evren, 2013, s. 14) şeklinde aktarılan cümlenin sonunda “dedim” ifadesi eksik bırakılmıştır. Yine kitapta “şiirin yazarı” şeklinde bir tabir kullanılmıştır. (Evren, 2013, s. 48) Şiirin yazarı değil, şairi denilmesi gerekir.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabındaki anlatım bozuklukları ise şu şekilde sıralanmaktadır:

“*Para yoksa Sevgili Peygamberimiz adına borç alır, öylece fakirin ihtiyacını gördü.*” (Yağmur, 2011, s. 57)

Cümlenin yüklemi “görürdü” olmalıdır.

“*Ömrünün son anlarında hastalanıp ve yatağa düştü.*” (Yağmur, 2011, s. 62)

Cümlede “ve” bağlacı kaldırılmalıdır.

“*İhtiyar Allah’a hamdeder ve:*

- *Diktiğim ağaçlar hemen meyve verdi.*

Bu söz üzerine Harun Reşid bir kese daha altın verir ve ihtiyar yine Allah’a hamdeder ve:

- *Herkesin diktiği meyve ağaçları yılda bir defa mahsul verir, benim diktiğim fidan hem meyve verdi hem de senede iki defa ürün vermeye başladı.*”

(Yağmur, 2011, s. 104)

Diyalog akışında konuşmalardan sonra “der” ifadesi kullanılmadığı için cümleler eksik kalmaktadır.

“*Ben bulunduğum kasaba hali vakti yerinde olan bir insanım.*” (Yağmur, 2011, s. 109)

Cümlede “kasaba” ifadesi “kasabada” şeklinde kullanılmadır.

“*... arkadaşların babası içerden hışımınla çıktı atıma bir taş atım oracıkta öldü ...*” (Yağmur, 2011, s. 110)

Cümlede “taş” kelimesinden sonra cümleye “attı” kelimesi eklenmelidir.

“- *Bu zat benim yerime kalır, o zat Amr ibni As’dan başkası değildi.*”
(Yağmur, 2011, s. 111)

Cümlelerin ikinci kısmı diyalogdan ayrılmalıdır.

“*Genç vakarla başını kaldırır ...*” (Yağmur, 2011, s. 112)

Cümle “vakarla” ya da “vakur bir şekilde” biçiminde düzenlenmelidir.

“*Sıra gençlere gelir, derler ki:*

- *Biz bu davadan vazgeçiyoruz, bu sözün üzerine Hz Ömer:*

- *Ne oldu biraz evvel babamızın kanı yerde kalmasın diyordunuz ne oldu da vazgeçiyorsunuz?*” (Yağmur, 2011, s. 113)

Cümledeki karmaşa, diyalogdan sonra gelen ifadenin ayrılması ve “vazgeçiyorsunuz” kelimesinden sonra “der” şeklinde bir kelime eklenmesi suretiyle giderilebilecektir.

“*Hamalın biri, içinde ekmek piştiği sokağa kadar yayılan kokusundan belli olan, bir evin kapısından geçerken seslendi.*” (Yağmur, 2011, s. 124)

Cümlede “piştiği” kelimesinden sonra virgül kullanılmalı, “olan” kelimesinden sonraki virgül de kaldırılmalıdır.

“*Hz. Muhammed (s.a.v) sessizce arkasından sokulur elleriyle Zahir’in gözlerini yumarak bedenini kendisine çeker.*” (Yağmur, 2011, s. 153)

Cümlede “sokulur” kelimesinden sonra virgül kullanılmalı, “yumarak” kelimesi de “kapatarak” kelimesiyle değiştirilmelidir.

“*Zahir, bir yandan yaşadığı sürpriz iltifatın şokuyla, diğer yandan ise ömrü boyunca bütün bilincini doldurmuş olan o kompleksin etkisiyle, peygamberlerin şakasına karşılık:*

Yemin olsun ki ey Allah’ın Elçisi, beş para etmez bir köleyi satmaya çalışıyorsun.” (Yağmur, 2011, s. 154)

Bu cümledeki anlatım bozukluğu, konuşma kısmının konuşma çizgisiyle ayrılması ve konuşmanın sonuna “der” şeklinde bir ifade getirilmesiyle giderilebilecektir.

“*Hz. Muhammed (s.a.v.)’in yüzünde bir tebessüm sayılır.*” (Yağmur, 2011, s. 157)

Cümlede “sayılır” kelimesi “belirir” olarak değiştirilmelidir.

“*Resulü Ekrem (s.a.v.) son günlerini yaşarken hem Medine mezarlığına hem de Uhud savaşında şehit düşenlerle gidip veda etmişti.*” (Yağmur, 2011, s. 174)

Cümle “şehit düşenlere” şeklinde düzenlenmelidir.

“*Resulü Ekrem (s.a.v.) bedeni varlığı ile bir kere daha onların karşısına çıkmış, bir daha o büyüklere selamlarını sunmuştu şehitlere.*” (Yağmur, 2011, s. 174)

Cümledeki “o büyüklere” ya da “şehitlere” sözcüklerinden biri cümleden çıkarılmalıdır.

“*Bir misafir karşılar gibi onlar güzel karşılayayım, istikbal edeyim.*” (Yağmur, 2011, s. 176)

Cümlede “onlar” kelimesi “onları” şeklinde yazılmalıdır.

“*... Ancak yine bir sadakada bulunacağım ...*” (Yağmur, 2011, s. 181)

Cümle “sadaka vereceğim” ya da “tasaddukta bulunacağım” şeklinde düzenlenmelidir.

“*Bu tanınmayan insan Ebu Amr... O büyük zat parayı kabul etti ve ona güzel temennilerde bulundu.*” (Yağmur, 2011, s. 184)

Cümle “Ebu Amr idi.” şeklinde düzenlenmelidir.

“*Yunus Peygamber (a.s.), halkını Allah’a inanmaları için uzun süre çaba gösterdi.*” (Yağmur, 2011, s. 189)

Cümlede “halkını” kelimesi “halkının” şeklinde düzenlenmelidir.

“*Gemide bulunanlar tek çare olarak geminin yükünü hafifletmek olduğunu söyleyerek kura ile gemiden birini atmayı uygun olacağını düşündüler.*” (Yağmur, 2011, s. 189-191)

Cümlede “tek çare olarak” kısmı “tek çarenin” ve “atmayı” kelimesi de “atmanın” şeklinde düzenlenmelidir.

“*Seni polise teslim edeceğim. Onları da krala götürsünler.*” (Yağmur, 2011, s. 201)

Cümledeki “Onları” kelimesi “Onlar” olarak düzenlenmelidir.

“*Görevli gence bakarak:*

- *Benimle beraber gideceksin.*” (Yağmur, 2011, s. 202)

Cümlede “Görevli” kelimesinden sonra virgül kullanılmalıdır.

“*Kral, adamları ve genç atlara binerek yola çıktılar. Mağaraya yaklaştıklarında genç Kral’a ve adamlarına şöyle dedi:*” (Yağmur, 2011, s. 204)

Cümlelerde geçen “genç” kelimelerinden sonra virgül kullanılmalıdır.

“*Adam her ne kadar inanmadıysa ‘Allah’tan umut kesilmez’ diyerek kabul eder.*” (Yağmur, 2011, s. 206)

Cümlede “inanmadıysa” kelimesinden sonra “da” bağlacı kullanılmalıdır.

“*Melek kelin başına değdi, adamın keli gitti.*” (Yağmur, 2011, s. 227)

Cümlede “keli” yerine “kelliği” denilmelidir.

“*Başkalarına açıkça söyleyemediği inkarcılığı, artık bütün çirkinliğiyle, içinde dolup taşmıştı.*” (Yağmur, 2011, s. 262)

Cümle “içine dolup, içinden taşmıştı” şeklinde düzenlenmelidir.

“*‘Evet’ dedi kaptan, ‘Gerçekten de bu bilmiyormuş. Bu kitabı hangi denizci yazdı?’*” (Yağmur, 2011, s. 276)

Hikâye akışına göre cümle “Gerçekten de biliyormuş.” şeklinde düzenlenmelidir.

“Delikanlı bir balık avlanmıştı.” (Yağmur, 2011, s. 312)

Cümlede “delikanlı” kelimesinden sonra bir virgül kullanılmalı ve “avlanmıştı” kelimesi de “avlamıştı” olarak düzenlenmelidir.

“Tekrar iki denizin birleştiği yere döndüler. Kayaya baktığı zaman temiz kalpli derin ilim sahibi ve Allah’ın kendisiyle karşılaştıracığını vaadettiği kişinin orada oturduğunu gördü.” (Yağmur, 2011, s. 313)

İkinci cümlede ya özne olarak “Hz. Musa” ifadesi kullanılmalı ya da “baktığı” kelimesi “baktıkları”, “kendisiyle” kelimesi “kendileriyle” ve “gördü” kelimesi de “gördüler” olarak düzenlenmelidir.

“Selahaddin Eyyûbi, Kudüs haçlı işgali altında iken, senelerce yüzü gülmedi ve hep ağlayıp durdu.” (Yağmur, 2011, s. 356)

Cümledeki “yüzü gülmedi” kısmı “hiç gülmedi” olarak güncellenmelidir.

“- Seni peygamber olarak gönderdiğini söylediğin Allah da kim? diye sordu Musa:

- Allah alemlerin Rabbi’dir. Senin ve senden önceki atalarının Rabbi’dir, dedi.” (Yağmur, 2011, s. 373)

Cümle “diye sordu Firavun. Musa.” şeklinde düzeltilmelidir.

“Bir kaç gün geçmeden bahçeler, otlaklar ve tarlalar, sürü, sürü çekirge salgınına uğradı.” (Yağmur, 2011, s. 378)

Cümlede “birkaç” kelimesi birleşik yazılmalı, ilk “sürü” kelimesinden sonraki virgül kaldırılmalıdır.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabındaki anlatım bozuklukları da şu şekilde sıralanmıştır:

“*Babası Enes’e kestaneleri soyarak yemesine yardımcı oldu.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 24)

Cümlede “babası” kelimesinden sonra virgül kullanılmalı, “Enes’e” kelimesi de “Enes’in” şeklinde düzenlenmelidir.

“*İman etmeyenler nasıl cennete giremezlerse, birbirinizi sevmiyorsanız iman etmiş sayılmazsınız, dedi ve çocukların çalışmasını için onların yanından ayrıldı.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 28)

Cümlede “çalışmasını” kelimesi “çalışması” olarak değiştirilmelidir.

“*Necdet Amca tek başına yaşıyordu. Yanında uzaktan bir akrabası vardı. Enes ve ailesini görünce çok sevindi.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 30)

Cümlede özne karmaşasını gidermek için “Enes ve ailesini” kısmından önce “Necdet Amca,” ifadesi eklenmelidir.

“*Ahmet Bey, kızar gibi oldu ama gözü dükkânında asılı olan şu hadis-i şerif ilişti.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 32)

Cümlede “gözüne” veya “hadis-i şerife” şeklindeki düzenlemelerden biri yapılmalıdır.

“*Birazdan Enes okuldan geldi.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 40)

Cümlede “birazdan” kelimesi “biraz sonra” olarak düzeltilmelidir.

“*Emine Hanım, yarın için hazırlık yapıyordu.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 46)

Cümlede “yarın” kelimesi “ertesi gün” olarak düzeltilmelidir.

“*Emine Hanım:*

- ‘*Allah’tan yardım iste. Bıkkınlık getirme, senin başına bir şey gelirse söyle böyle yapsaydım şöyle böyle olurdu deme. Fakat Allah takdir etti ve istediğini yaptı de.*’ buyurmuş.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 47)

Cümledeki karmaşayı gidermek için konuşmanın en başına “Peygamberimiz” ifadesi eklenmelidir.

“*Onları arada bir de olsa gelip, gönüllerini hoş etmeliyiz.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 55)

Cümlede “onları” kelimesi “onların” olarak düzeltilmelidir.

“*Torunu Enes’in hiç düşünmeden bir nefeste:*

- *O’nun hayatını bilmek ve sünnetlerini uygulamakla olur, diye cevap verdi.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 70)

Cümlede “Enes’in” ifadesi “Enes” olarak değiştirilmelidir.

“*Gördüğü bir olaydan ‘Bak kızım, bundan ibret almalısın, senin de başına gelirse şöyle yapmalısın’ diye öğüt vermiş.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 71)

Cümleye, “olaydan” kelimesinin ardından “sonra” ya da “dolayı” gibi bir ekleme yapılmalıdır.

“*Öğretmenimiz Çanakkale Savaşını ve oradan yaşananları anlattı.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 75)

Cümlede “oradan” kelimesi “orada” olarak güncellenmelidir.

“*Herkes ayağa kalkarak öğretmenlerini karşıladılar.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 76)

Cümledeki sonundaki yüklem “karşıladı” olarak değiştirilmelidir.

“*Bugün okuldan gelir gelmez babaannesini durumunu merak eden Enes hemen onun odasına gitti.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 79)

Cümledeki “bugün” kelimesi “o gün” ve “babaannesini” kelimesi de “babaannesinin” şeklinde düzenlenmelidir.

“*Enes, dedesiyle camiden çıkmış, babasının iş yerine gidiyorlardı.*” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 86)

Cümlenin yüklemi “gidiyordu” olarak değiştirilmeli veya özne “Enes ve dedesi” şeklinde güncellenmelidir.

“Enes, dedesine:

- İnsanların en iyisi nasıl olmalı dedeciğim, diye sordu.

- Nereden de aklına gelir böyle sorular, dedi gülümseyerek.

- Babama gidene kadar bir şeyler öğrenirim, fena mı?

- Peki yavrum sen sorarsın da ben söylemem mi, dedi Salih Bey” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 86)

Cümlede diyalog karmaşasını önlemek için “dedi gülümseyerek” kısmı “dedi dedesi gülümseyerek” şeklinde ve “fena mı?” kısmı “fena mı, dedi Enes” şeklinde güncellenmelidir.

“Babasından özür diledi ve bir daha küçük de olsa yalan söylemeyeceğine söz verdi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 96)

Cümledeki özne belirsizliği, cümlenin başına “Enes” ifadesi getirilerek ortadan kaldırılmalıdır.

“Sizden birinize ben, kendi nefsimden, annesinden, babasından, çocuklarından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadığım müddetçe tam iman etmiş sayılmaz.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 107)

Aynı zamanda bir hadis metni olan bu cümledeki anlatım bozukluğu, “müddetçe” kelimesinden sonra “o kimse” ifadesi getirilerek giderilebilir.

“Enes, Berat’la beraber kütüphaneye gidiyorlardı.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 111)

Cümlenin yüklemi “gidiyordu” olarak değiştirilmeli veya özne “Enes ile Berat” şeklinde düzenlenmelidir.

“Öğretmen yarın matematik dersinden sınav yapacağını söylemişti.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 123)

Cümledeki “yarın” ifadesi “ertesi gün” olarak değiştirilmelidir.

“Enes’in tüm saflığıyla:

- O zaman artık doktor olabilirim, dedi ve oradakileri güldürdü.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 126)

Cümledeki “Enes’in” ifadesi “Enes” olarak düzeltilmelidir.

“- Bu sergide de bir grup sesini duyurmak isteyen insanlar savaşa karşı olduklarını, artık savaş istemediklerini, bu resimleri bizlere ibret olması için açmışlar.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 129)

Cümlede “insanlar” ifadesi “insan” olarak düzenlenmeli, “istemediklerini” kelimesinden sonra “ifade etmek üzere” gibi bir ifade yer almalıdır.

“Nimete hamd etmek, gitmemesini sağlayan bir garantidir.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 134)

Bu hadis metnindeki anlatım bozukluğu, “hamd etmek” ifadesinden sonra “onun” kelimesi getirilerek ortadan kaldırılabilir. Ancak bu şekilde de anlaşılması zor olduğu için “gitmemesini” kelimesi yerine “kaybolmamasını”, “eksilmemesini” gibi bir ifade daha açıklayıcı olacaktır.

“Siz de iyi ve güzel davranışlarınıza bu güzel davranışı da ekleyerek birer şahsiyetli insanlar olmalısınız, dedi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 142)

Cümledeki “insanlar” kelimesi “insan” olarak düzeltilmelidir.

“Handan Hanım öğrencilerine sınıftan çıkararak anne ve babalarını bahçede beklemelerini istedi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 144)

Cümledeki anlatım bozukluğu “öğrencilerine” kelimesinin “öğrencilerini” şeklinde düzeltilmesi ve “çıkararak” kelimesinden sonra “onlardan” kelimesi eklenerek giderilmelidir.

“- Oğlum, öğretmeniniz notlarınızı ve sınıftaki davranışlarınızdan bahsetti.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 144)

Cümlede “notlarınızı” kelimesi “notlarınızdan” şeklinde düzeltilmelidir.

“Osman Bey:

- Çoktan görüşemiyorduk. Nasılsın bakalım Enes, dedi.

- İyiyim Osman Amca.

- Rıza da senin karşına beyaz eşya dükkânı açacakmış, doğru mu, diye sordu.

- Açsın, herkesin rızkı ne ise onu alır.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 145)

Diyalog akışında karmaşa olan bu konuşmalardaki anlatım bozuklukları, Osman Amca'nın babayla konuşmaya başladığı bilgisi verilerek ve “herkesin” kelimesi “herkes” şeklinde düzeltilerek giderilmelidir.

“Enes bugün babasıyla dükkâna gitti.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 184)

Cümledeki “bugün” kelimesi “o gün” şeklinde düzeltilmelidir.

“Enes, annesinden öğrendiği şu hadisi şerif aklına geldi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 191)

Buradaki anlatım bozukluğu “Enes” kelimesinin “Enes'in” şeklinde düzeltilmesiyle ortadan kaldırılmalıdır.

“Geceye Kur'an okunarak başlandı. Ardından bu gece için Hasan Hoca'dan destek alarak yazdığı yazısını büyüklerine okudu.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 203)

İkinci cümledeki özne belirsizliği, “ardından” kelimesinden sonra “Enes” ifadesi getirilerek giderilmelidir.

“Sonra Enes'e seslenerek yanına çağırdı.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 217)

Cümlede “seslenerek” kelimesinden sonra “onu” ifadesi kullanılmalıdır.

“Peygamberimiz bu gecede Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya getirilişi ayetle bildirilmiş ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) hadis-i şeriflerinden öğrenmiş

olduğumuza göre; cenneti, cehennemi, melekler alemi bizzat görmüş.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 226)

Cümledeki anlatım bozukluğu “Peygamberimiz” kelimesinin “Peygamberimizin” şeklinde düzeltilmesiyle ve “göre” kelimesinden sonra cümleye “Peygamberimiz” ifadesi eklenerek giderilmelidir.

“Her önemli iş besmele ile başlanmadıktan sonra sonu güzel olmaz.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 232)

Hadis metnindeki anlatım bozukluğu “iş” kelimesinin “işin” şeklinde düzenlenmesiyle ortadan kaldırılabilir.

“Enes, birçok kötülüklerden koruyan Ayet-el Kürsi duasını bir türlü ezberleyemiyordu.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 256)

Cümlede “kötülüklerden” kelimesi “kötülükten” şeklinde düzeltilmelidir.

“Zaten annesinin azarından korkan Ömer, öğretmeninin de ona doğru yönelmesiyle kalp atışları iyice arttı.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 268)

Cümlede “Ömer” kelimesi “Ömer’in” olarak değiştirilmelidir.

“Önce biraz tereddütte bulunan Enes, daha sonra babasından öğrendiği şu hadis-i şerifi hatırladı:” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 268)

Cümledeki “tereddütte bulunan” ifadesi “tereddüt eden” şeklinde düzenlenmelidir.

“Bir Ramazan akşamı Enes, babasıyla Fatih Camii’nde teravih namazını kılmışlardı.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 268)

Cümlenin yüklemi “kılmıştı” olarak değiştirilmeli veya özne “Enes ile babası” şeklinde güncellenmelidir.

“Hadiste şöyle yazıyordu:” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 307)

Cümle “Hadis şöyle diyordu” ya da “Sayfada şöyle yazıyordu” şeklinde ifade edilmelidir.

“Çarşıda Enes babasının elinden tutmuş geziyorlardı.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 308)

Cümlenin yüklemi “geziyordu” olarak değiştirilmeli veya cümle “Enes ve babası el ele tutuşmuş” şeklinde güncellenmelidir.

“Bugün orucun son günü. Yani Arefe Günü’ydü. ... Ama yarın bayram olduğu için de sevinçliydi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 311)

“Bugün” kelimesi “o gün” şeklinde ve “yarın” kelimesi de “ertesi gün” şeklinde değiştirilmelidir.

“Bugün Ramazan Bayramı’ydı.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 312)

“Bugün” kelimesi “o gün” şeklinde düzenlenmelidir.

“Berat ve Betül, babalarının iyileştiği için eve döndüler.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 325)

Cümlede “babalarının” kelimesi “babaları” şeklinde değiştirilmelidir.

“Hep birlikte onları yanına gideceklerdi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 367)

Cümlede “onları” kelimesi “onların” şeklinde düzenlenmelidir.

“Okulların da bayram tatilinde olması dede-torun için iyi bir fırsattı. Sık sık saçlarını okşuyor, yanaklarını öpüyordu.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 375)

Cümledeki özne belirsizliği, “sık sık” ifadesinden önce “dedesi” kelimesi eklenerek giderilebilir.

“Emine Hanım yarın, ona tanıdığı arkadaşlarını eve çağırmasını istedi.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 382)

Cümlede “yarın” kelimesi “ertesi gün” ifadesiyle değiştirilmelidir.

“Derviş Dede’nin Dilinden İbadet İlkeleri” kitabındaki anlatım bozuklukları ise şu şekildedir:

“Önce namazımızı kılalım, gerisi Allah’tan hayırlısı.” (Öztürk, 2012, s. 15)

Cümledeki anlatım bozukluğu “gerisi” ifadesi cümleden çıkarılarak ya da cümle “gerisi Allah’a kalmış” şeklinde yeniden düzenlenerek giderilebilir.

“Kulluk, ibâdet ve temizlik derken, sözü sulara getirdik, suların durumunu anlattıklarım bir kulağınızdan girip, öbür kulağınızdan çıkmıyordur inşallah.” (Öztürk, 2012, s. 29)

Cümledeki “suların durumunu” ifadesi cümleden çıkarılmalı ya da cümle “suların durumunu anlattığım cümleler” şeklinde güncellenmelidir.

“Kelime-i Şehâdet, daha önce söylediğim gibi ‘Eşhedü enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh’ yani, ben şehâdet ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur. Muhammed O’nun kulu ve rasûlüdür.” (Öztürk, 2012, s. 30)

Cümlelerin sonuna “demektir” ya da “anlamına gelmektedir” gibi bir ifade getirilmelidir.

“Dikkatle Derviş Dede’yi seyrediyordu. Mehmet:

- Ben sizi göremiyorum, dedi. İbrahim ve Murat, Mehmet’in önünü açtıktan sonra kendisini göremeyen kalmamıştı.” (Öztürk, 2012, s. 34)

Cümledeki anlatım bozukluğu “kendisini” yerine “Derviş Dede’yi” ifadesi kullanılarak giderilebilir.

“Kısacası abdest almanın maddî ve manevî sayılamıyacak kadar faydaları vardır.” (Öztürk, 2012, s. 41)

Cümlede “manevî” kelimesinden sonra virgül kullanılmalı, “kadar” kelimesinden sonra “çok” kelimesi eklenmeli ve “faydaları” kelimesi “faydası” şeklinde değiştirilmelidir.

“Sabaha karşı doğru ufukunda oluşan fecr-i sadıktan, (tan yerinin ağarması) güneş doğuncaya kadar olan zamandır.” (Öztürk, 2012, s. 48)

Cümlenin başı “sabaha karşı ufukta” ya da “sabaha doğru ufukta” şeklinde olmalıdır.

“Cemaatle kılındığı zamanlarda, sabah, akşam ve yatsı namazlarının, birinci ve ikinci rekatlarında, ayrıca cuma ve bayram namazlarının bütün rekatlarında, imamının Fâtiha, sûre ve âyetleri açıktan okunması” (Öztürk, 2012, s. 54)

Cümledeki anlatım bozukluğu, “imamının” kelimesinin “imamın” ve “okunması” kelimesi de “okuması” şeklinde düzeltilmesi ile giderilebilir.

“Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabındaki anlatım bozuklukları şunlardır:

“Ela ile Efe'nin kalpleri güm güm atıyordu.” (Karacan, 2015, s. 14)

Cümledeki “kalpleri” kelimesi “kalbi” şeklinde düzeltilmelidir.

“Efe'nin bu sözleri hepsini çok güldürdü. Efe'nin soracakları bitmemişti ama Ela da bir şeyi çok merak ediyordu:

- Bir de Safa ve Merve tepeleri arasında neden yürüyoruz ve neden yedi kere?

- İlk insan ve ilk peygamber kimdir? İkisi birden atıldılar:

- Hazreti Adem (a.s.)!” (Karacan, 2015, s. 19)

Bu cümlelerdeki ifadeleri kimin söylediğiyle ilgili karmaşa giderilmeli ve kitapta çokça örneği görülebilecek, diyalogdan sonra gelen metinler diyaloglardan ayrılmalıdır.

“Çünkü babası Efe'nin ısrarlarına dayanamamış ve erkenden havaalanına gitmişlerdi.” (Karacan, 2015, s. 31)

Cümledeki anlatım bozukluğu, yüklem “gitmişti” şeklinde düzeltilmesi ya da “ve” bağlacından sonra “hepsi”, “ailecek” gibi bir kelimenin cümleye eklenmesiyle giderilebilir.

“23.50’de uçağın büyük bir gürültüyle kalkması, Efe’yi biraz korkutsa da sonra bu korkusunu unuttu.” (Karacan, 2015, s. 32)

Cümlede “da” bağlacından sonra “Efe” öznesi eklenerek özne-yüklem uyumsuzluğu ortadan kaldırılabilir.

“Anneleri gülümsedi:

- Sanırım bu gece kimse uyumayacak.

Benim de hiç uykum yok. Ela,

- Aslında aklıma takılan bir şeyler var. Mesela ne zaman ihram giyilecek?

Tam babası konuşacaktı ki Efe söze karıştı:

- İyi ama ihram nedir?” (Karacan, 2015, s. 34)

Diyaloglarda sözleri kimin söylediği, konuşma çizgileri uygun şekilde konularak ve konuşmalardan sonraki ifadeler konuşmalardan ayrılarak anlatım bozuklukları ortadan kaldırılabilir.

“Kur’an’ı Merak Ediyorum” kitabında geçen “Bırakalım bunları, eğer bilmiyorsak, başka bir lisan kullanan başka bir insanı bile anlayamayız.” (Öze, 2011, s. 42) cümlesindeki anlatım bozukluğu, “bilmiyorsak” ifadesinden önce “konuştuğu dili” ifadesi getirilerek ortadan kaldırılabilir.

“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” kitabında geçen “Bunun üzerine Cenab-ı Hak, ona merhamet edip birlikte yaşasınlar diye bir eş yaratmayı diledi.” (Seçkinöglü, 2015, s. 18) cümlesindeki anlatım bozukluğu “edip” kelimesinden sonra konulacak virgül ile giderilebilecektir. Yine aynı kitapta yer alan “Her hayvan için gemiye ayrı birer oda, bölme ve kafes yaptı, yerleştirdi.” (Seçkinöglü, 2015, s. 54) cümlesindeki anlatım bozukluğu da “yerleştirdi” yükleminden önce “onları oraya” ifadesi kullanılarak ortadan kaldırılabilir.

“Güneşe Yolculuk” kitabında geçen “Ben ona hayatım boyunca analık yapmaya hazırım, eşim de öyle...” (Sevim, 2013, s. 27) cümlesindeki anlatım bozukluğu, “öyle” kelimesi “babalık yapmaya” şeklinde değiştirilerek düzeltilebilecektir.

Yine kitapta geçen “*Gün geçmiyor ki başka bir işiniz yokmuş gibi bana Muhammed’in dedikodusunu yapıyorsunuz, dedi.*” (Sevim, 2013, s. 28) cümlesinde yüklem “yapmıyorsunuz” şeklinde olumsuz olmalıdır.

Kitapta iki defa geçen “geri iade edilecek” ifadesi (Sevim, 2013, s. 194-196) de sorunludur. Bu ifadeler “geri verilecek” ya da “iade edilecek” şeklinde düzenlenmelidir.

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında yer alan anlatım bozuklukları ise şu şekildedir:

“*Kral Cafer’i inceledi. ... Müşriklerin sözcüsü kin dolu ortaya atıldı.*” (Damla, 2013, s. 124)

“*Dua ve sabır dolu oradan ayrıldı.*” (Damla, 2013, s. 138)

“*Düşünceli ve üzgün Mekke’ye doğru yol alıyordu.*” (Damla, 2013, s. 142)

“*Bir kelebek kadar hafif ve mutlu babasının yanına koştu.*” (Damla, 2013, s. 428)

“*Artık dünyadan yüz çevirmiş Rabbine kavuşmak ister gibiydi.*” (Damla, 2013, s. 442)

Bu cümlelerdeki anlatım bozuklukları, “kral”, “kin dolu”, “sabır dolu”, “üzgün”, “mutlu”, “çevirmiş” ifadelerinden sonra virgül konulması ile giderilebilecektir.

“*Kervanın başında Ebu Süfyan ile vardı.*” (Damla, 2013, s. 231) cümlesindeki anlatım bozukluğu ise “ile” kelimesinin cümleden çıkarılması ile sağlanabilecektir.

3.4.9. Yazım Hataları

Kitapların kiminde pek yazım hatasına rastlanmazken bazılarında da sayıca oldukça fazla yazım hatası görülmektedir. Yapılan hatalar çoğunlukla kelimelerin yanlış yazımı, bağlaçların birleşik yazımı, noktalama işaretleriyle ilgili sorunlar vs. şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Yazım hataları, tek tek aktarılacak yerine kitap bazında yapılan yazım hatası sayılarına değinmekle iktifa edilmiştir.

Örneklemdaki kitaplarda ortaya çıkan yazım hatası sayıları şu şekildedir:

No	Kitap Adı	Yazım Hatası Sayısı
1.	Anne Allah Nerede?	3
2.	Süper Gözlerim Olsa Allah'ı Görebilir miyim?	1
3.	Ev Okulu Ahlak (3 Kitap)	3
4.	Can Can - Dinî Hikâyelerle Ahlak Eğitimi	1
5.	Minik Kalplere Dini Hikayeler	68
6.	Arkadaşım Cami	6
7.	Hikâyelerle 365 Gün Hadis	23
8.	Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis	5
9.	365 Günde Sevgili Peygamberim	75
10.	Güneşe Yolculuk	8
11.	Karınca Rasin - İslâm'ın Şartları	-
12.	Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor (5 Kitap)	3
13.	Ela ile Efe Umreye Gidiyor	31
14.	Derviş Dede'nin Dilinden İbadet İlkeleri	52
15.	Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler	3
16.	Kur'an'ı Merak Ediyorum	17
17.	Peygamberimizin Küçük Sahabeleri (10 kitap)	3
18.	Peygamberin Küçük Arkadaşları	10

Tablo-4: Örneklemdaki kitaplarda yapılan yazım yanlışları sayıları.

3.4.10. Öğretmen Görüşleri

Kitaplarda kullanılan üslubun sürükleyici olması ve günümüz çocuğunu kuşatması gerektiği öğretmenlerce ifade edilmiş ve dinî gelişim seviyesi yanında diğer kitaplarda neye dikkat ediliyorsa minimum düzeyde, mesela dil gelişimi, zihin gelişimi, görsellik gibi unsurlar üzerinde durulduğunda önemli mesafeler kat edilebileceği vurgulanmıştır. (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Ayrıca kitaplarda kullanılan üslubun tatlı ve çocuğa dini sevdiren bir yaklaşımda olması gerektiği belirtilmiş, keskin ve sert ifadelerden ve didaktik bir üsluptan uzak durulması gerektiği ifade edilmiştir. (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplarda genel olarak çocukların seviyesine uygun, anlaşılır bir dil kullanılmadığı tespiti de yapılan görüşmelerde din dili açısından dinî içerikli çocuk kitaplarında ciddi bir sıkıntı olduğu üzerinde durulmuştur. Bu konuda bir öğretmenin görüşü şu şekildedir:

“- Kitaplarda din dili açısından da bir sıkıntı var. ... Çevirilerde çocukların yaş grupları dikkate alınarak, Türkçenin incelikleri dikkate alınarak bir çeviri yapılması din dilinin Türkçe okuyan insanlara da uygun hâle getirilmesi son derece önemli. Hadis ya da ayet çevirilerinde yaş grupları dikkate alınmadığı ve ortalama bir çeviri yapıldığı için çeviri yapanların belki Arapçaları iyi ama Türkçeleri o kadar iyi olmadığı için Türk edebiyatına da o kadar hâkim olmadıkları için genelde bu tip sorunlar ortaya çıkıyor. Çevirilerde çok fazla çıkıyor ortaya. Oysa çok incelikli düşünerek bir çeviri yapmak ve anlam bütünlüğünü koruyarak anlam zenginliğini koruyarak bir çeviri yapmak yani moda moddan ziyade çok daha etkili olur, çocuklar için de çok daha faydalı olur.” (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplarda gayrimüslim birine İslam'ı tebliğ edercesine çocuklara din anlatıldığı ifade edilirken (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi), dinî anlatımın moda mod değil, dinî bilginin öğretilmesine odaklanması gerektiği vurgulanmıştır. (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Günlük hayatta bilgi odaklı bir din anlatımı olmadığı belirtilen görüşmelerde, konuyla ilgili durum karikatürize bir örnekle şu şekilde ortaya koyulmuştur:

“- Biz sanki günlük hayatımızda bir olay olduğunda pat falanca ayet falanca numara, mesela atıyorum Rad 29'da böyle buyruluyor, sanki hepimiz günlük hayatımızda böyleyiz!

- Böyle demiyorsak öyle de anlatmamalıyız.

- İlahiyatta İslami eğitim alan gençlere söyleyeceğimiz ayetlerin, hadislerin kaynağını, metnini ama çocuğa bu şekilde anlatmak problemlidir.

- *Mesela ben size bir konuda bir şey söylerken işte Rad 19'da böyle buyruldu diyorum siz de karşısında cevap olarak Sahih-i Buhari'de de şöyle bir hadis vardı diye metin, tam metin, böyle olmuyor yani. Ama bizim kitaplarda tam metinler anlatılıyor.*

- *Günlük hayatımızda böyle bir din anlatımı mevcut değil.*" (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Güncel, çocukların ağızındaki kelimeleri kullanmanın dinî anlatımı hafifletme korkusunun yazarları kimi zaman sınırladığı belirtilmiş, (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi) bu alanda yeni bir şey pek denenmediği gibi günümüz çocuğuna uyarlanmaya çalışılan az sayıdaki örneğin de kimi zaman seviyesiz bir dile evrilerek sokak diline yaklaştığı tespiti yapılmıştır. (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplardaki ağır savaş ve ölüm tasvirlerinin estetik ve edebî bir üslupla aktarılrsa bile muhtevayı masum bir hâle büründürmediği hem branş hem de din öğreticilerince vurgulanmış, kötülüğün estetize edilmesinin oldukça sakıncalı olduğu, yetişkinlere anlatırcasına ve aşırı bir söz sanatı kullanarak ifade etmenin doğru olmadığı, bu olaylar illa anlatılacaksa bile bu kadar uzun tasvirler ve edebiyatın yoğun ve çarpıcı imkânlarıyla anlatılmaması gerektiği üzerinde hemfikir olunmuştur.

Bu değerlendirmeler ışığında kitapların dil ve üslubuna ilişkin sıralanabilecek öneriler şu şekildedir:

- Kitaplarda çocuklara uygun olmayacak üslup ve ifadelere yer verilmemeli, çocukların dil ve dinî gelişimine olumsuz etkileri olabilecek bir dil kullanımından uzak durulmalıdır.
- Kitaplardaki din dilinin kullanımında birebir aktarımdan ziyade anlam bütünlüğünü koruyan zengin bir bakış açısıyla hareket edilmeli ve Türkçenin dil imkânlarından yararlanılmalıdır.
- Dinî içerikli çocuk kitapları, dinî bilgiye hâkimiyet kadar edebî bir bakış açısı ve çocuk edebiyatının imkânlarına aşinalık da gerektirdiğinden kitaplar, çocuk edebiyatı alanındaki uzman yazarlar tarafından kaleme alınmalıdır.

- Kitaplarda günümüz çocuğunu kuşatmak adına dinî içeriği hafifletecek hürmetsiz bir güncel anlatım diline yer verilmemelidir.
- Özensiz ifadeler, kurgusal zayıflıklar ve hatalar, anlatım tekrarları ve bozuklukları ve yazım hataları gibi kitaplarda çokça karşılaşılan sorunların azaltılabilmesi için dinî içerikli çocuk kitapları hazırlanırken yayınevleri tarafından kitapların editoryal aşamalarına büyük özen gösterilmelidir.
- Kitaplarda kullanılan üslup, çocuğa dini sevdirecek bir yaklaşımda olmalı; sert, keskin ve aşırı didaktik bir dil kullanımından kesinlikle uzak durulmalıdır.
- Olumsuz tasvirlerin, edebiyatın estetik görüntüsü altında bile olsa tüm çıplaklığıyla anlatımından kesinlikle kaçınılmalı ve dilin imkânları çocuklarda derin bir dinî farkındalık oluşturmanın aracı olarak kullanılmalıdır.

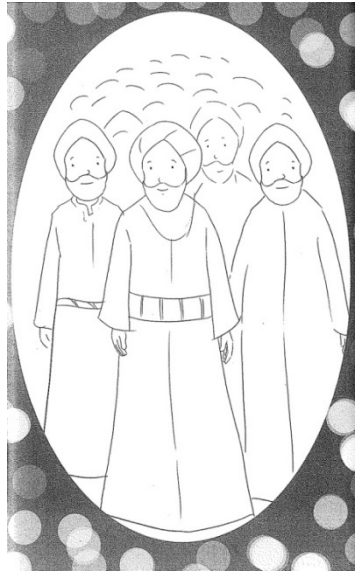
3.5. GÖRSELLİK

Kitaplardaki içerik kadar, içeriğin sunumu ve biçimsel unsurlar da oldukça önemlidir. Çocuklardaki estetik algının sanılanın aksine yüksek olması, kitapların belli bir estetik vasatın üzerinde sunulmasını gerekli kılmaktadır. Kitapların yazıtipi ve puntosundan kitaplarda kullanılan görsellere kadar, çocukların dünyasında kitapların algılanış biçimi farklılık arz etmektedir. Kullanılan estetik dilin, çocuklardaki estetik gelişime katkıda bulunacağı veya çocuğu sınırlayabileceği de düşünüldüğünde kitaplardaki görsel unsurların önemi bir kat daha artacaktır. Bu bölümde, örneklemedeki kitapların görsel ve biçimsel boyutları ele alınmaktadır.

3.5.1. Bütünselliğin Dışına Çıkmış Görsel Kullanımı

Kitaplarda kullanılan dil ve üslubun bütünsel bir yapı arz etmesi bir çocuk kitabı için olmazsa olmaz unsurlardan biridir. Bunun yanında kitabın tümünde kullanılan görsel dilin de aynı şekilde bütünsel bir uyum içinde olması ve herhangi bir aykırılık taşımaması gerekmektedir. Örneklemedeki kitaplarda bu bütünselliğin dışına çıktığı örneklere çokça rastlanmaktadır.

“Anne Allah Nerede?” isimli kitapta kullanılan görselde (Görsel-1) önceki örneklerin aksine, resim bir elips içerisinde gösterilmekte ve arka planda ışık huzmeleri dikkat çekmektedir. Bu ışık huzmelerinin ne için kullanıldığı ise anlaşılammamaktadır. (Karanfil, 2013, s. 62)

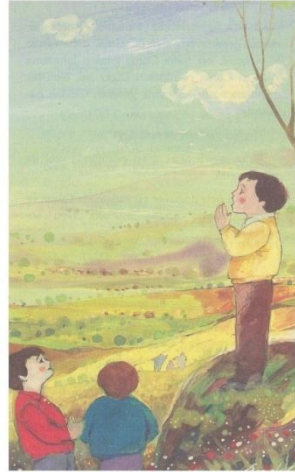
Görsel-1. Önceki görsellerden farklı kullanılmış bir resim.

“Arkadaşım Cami” isimli kitapta yer alan aşağıdaki görsellerde (Görsel-2) de kitabın başından beri devam eden illüstrasyon tarzının ve görsel dilin dışına çıkmış ve farklı bir çizerin elinden çıkması muhtemel görseller kullanılmıştır. (Evren, 2013, s. 93-100-101)

Görsel-2. Önceki sayfalarda kullanılan görsellerden farklı görsel kullanımları.

“Derviş Dede’nin Dilinden İbadet İlkeleri” kitabında ise 81. sayfada görülen ezan okuyan çocuğun (Görsel-3) metinde geçtiği kısım sayfalar sonra, 89. sayfada okuyucunun karşısına çıkmaktadır. (Öztürk, 2012, s. 81-89)

razdan öğle namazını cemaatle kılabiliriz. Nasıl olsa vakit girmek üzere. Bu vesile ile hiç cemaatle namaz kılmayan da bizi seyrederek öğrenmiş olurlar. Ben imam olayım Hasan, İbrahim ve Mehmet cemaat olsunlar, siz de seyredin.

Güneş, tam tepemizde “Sizlere ne mutlu! Derviş Dede gibi bir ulu kişiden İslâm esaslarını öğreniyorsunuz” dercesine ağaçların yaprakları arasından göz kırparken, arkadaşlar abdest almanın telaşına kapılmışlardı.

Birer ikişer yakınımızdaki pınardan abdest aldık. Derviş Dede pınarı başına oturarak, abdest alırken yaptığımız hatırlatıyor, hatırsız abdest alan arkadaşlara da “Aferin, çok güzel” gibi sözlerle iltifat ediyordu.

İbrahim, kış günleri köy imamımızdan abdest ve namazla ilgili konuları öğrendiği için, içimizde bu konuları en iyi o biliyordu. Sesi de güzeldi. Derviş Dede de bunun farkında olduğu için öğle vakti gelince İbrahim’den ezan okumasını istedi. İbrahim yukarıdaki kayaların en yüksek tepesine çıkarak o güzel sesi ile öğle ezanını okudu. Ezan sesini duyan obamızdaki kadın-kız çadırlarından çıkmış, biz

89

Görsel-3. Ezan okuyan çocuk resmi metinden sayfalar önce kitapta geçmektedir.

Kitapta abdest hazırlığı yapan Derviş Dede'nin resmi (Görsel-4) 93. sayfada okuyucu karşısına çıkarken, metinde bu kısım 89. sayfada geçmektedir. (Öztürk, 2012, s. 89-93)

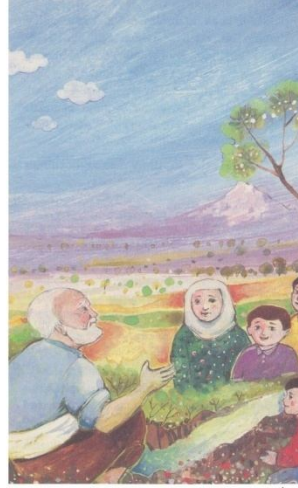
razdan öğle namazını cemaatle kılabiliriz. Nasıl olsa vakit girmek üzere. Bu vesile ile hiç cemaatle namaz kılmayan da bizi seyrederek öğrenmiş olurlar. Ben imam olayım Hasan, İbrahim ve Mehmet cemaat olsunlar, siz de seyredin.

Güneş, tam tepemizde "Sizlere ne mutlu! Derviş Dede gibi bir ulu kişiden İslâm esaslarını öğreniyorsunuz" dercesine ağaçların yaprakları arasından göz kırparken, arkadaşlar abdest almanın telaşına kapılmışlardır.

Birer ikişer yakınımızdaki pınardan abdest aldık. Derviş Dede pınarın başına oturarak, abdest alırken yaptığımız hataları hatırlatıyor, hatasız abdest alan arkadaşlara da "Aferin, çok güzel" gibi sözlerle iltifat ediyordu.

İbrahim, kış günleri köy imamımızdan abdest ve namazla ilgili konuları öğrendiği için, içimizde bu konuları en iyi o biliyordu. Sesi de güzeldi. Derviş Dede de bunun farkında olduğu için öğle vakti gelince İbrahim'den ezan okumasını istedi. İbrahim yukarıdaki kayaların en yüksekinin tepesine çıkarak o güzel sesi ile öğle ezanını okudu. Ezân sesini duyan obamızdaki kadın-kız çadırlarından çıkmış, biz

89

Görsel-4. Abdest alan Derviş Dede'nin resmi, metinden sayfalar sonra görülmektedir.

Aynı kitapta Derviş Dede'nin su istediği ve Türkân isimli bir çocuğun kalkıp koşarak çadıra gittiği ve tasla pınardan su getirdiği 67. sayfada anlatılmaktadır. (Görsel-5) Bu anlatımdan 61 sayfa sonra, 128. sayfada Derviş Dede'ye tasla su getiren çocuğun görülmemekte ancak resimden çocuğun bir kız çocuğu değil, erkek çocuğu olduğu anlaşılmaktadır. (Öztürk, 2012, s. 67-128)

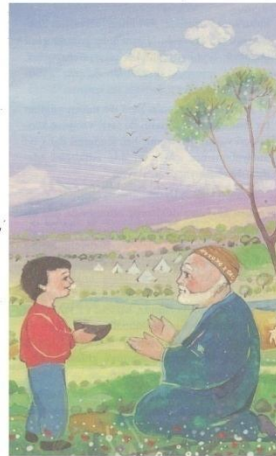
ve cinlerden ve insanların gömüllerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden, insanların İlahi, insanların hükümlerini ve insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım" demektir.

Derviş Dede su istedi. Türkân, kalkıp koşarak çadıra gitti. Çadırdan getirdiği tasla pınardan su getirdi. Su içmek isteyen arkadaşlar gidip pınardan su içtiler. Derviş Dede ıslak ellerini başına ve boynuna sürdü. Haziran sıcak yaylada da olsa kendisini hissettiriyordu. Ağaçların gölgesi olmasa sıcak altında durulacak gibi değildi. Derviş Dede, alını da ıslattıktan sonra konuşmasına devam etti.

- Namazda okunması gereken dua ve sürelerden bazılarını anlamlarıyla birlikte öğrenmiş oldunuz. Bu dua ve süreleri tekrarlama zamanı kısa zamanda unutursunuz. Her gece çadırdaki birkaç tanesini tekrar etmeniz bir daha unutmazsınız.

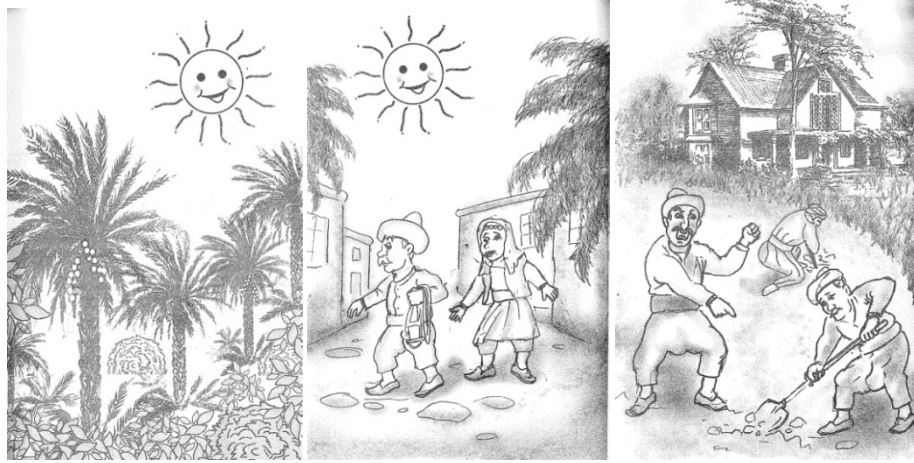
Eveet abdest almayı, namazın farz, vacip ve sünnetlerinden sonra dua ve süreleri de öğrendik. Şimdi geriye bu bildiklerimizi tatbik etmek, yani namaz kılmak kalıyor. Gelelim namazın nasıl kılındığına.

67

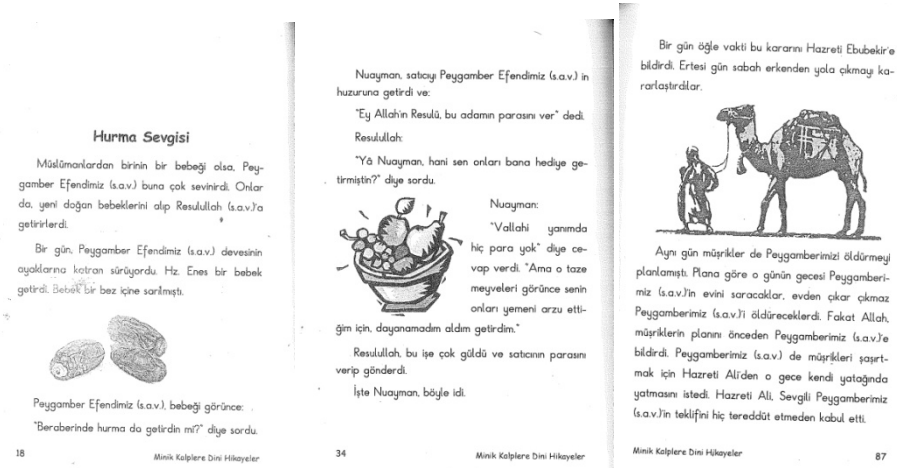
Görsel-5. Derviş Dede'ye su getiren çocuğun resmi metinden sayfalar sonra görülmektedir.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında yer verilen üç farklı görselde (Görsel-6) ağaç ve ev desenleri farklı bir resim biçimiyle resimlenmişken, resimlerin önündeki karakterler ve unsurlar da başka bir çizim tarzı ile çizilmiştir. (Yağmur, 2011, s. 11-50-178) Ayrıca ilk iki görseldeki gülümseyen güneş resminin de diğer iki resim tekniğinin dışında resme yapıştırıldığı görülmektedir.

Görsel-6. Farklı resim teknikleri birleştirilerek oluşturulmuş üç farklı görsel.

Aynı kitapta geçen başka görsellerde de (Görsel-7) ilkinde bir hurma fotoğrafının silik bir biçimde kullanıldığı (Yağmur, 2011, s. 18), ikincisinde clipart tarzı bir hazır resme yer verildiği (Yağmur, 2011, s. 34), üçüncüsünde de çözünürlüğü oldukça kötü ve internetten alınmış olabilecek bir çizim kullanıldığı (Yağmur, 2011, s. 87) görülmektedir.

Görsel-7. Farklı kaynaklardan derlenmiş görsel kullanımı.

3.5.2. Çoğaltılmış Görsel Kullanımı

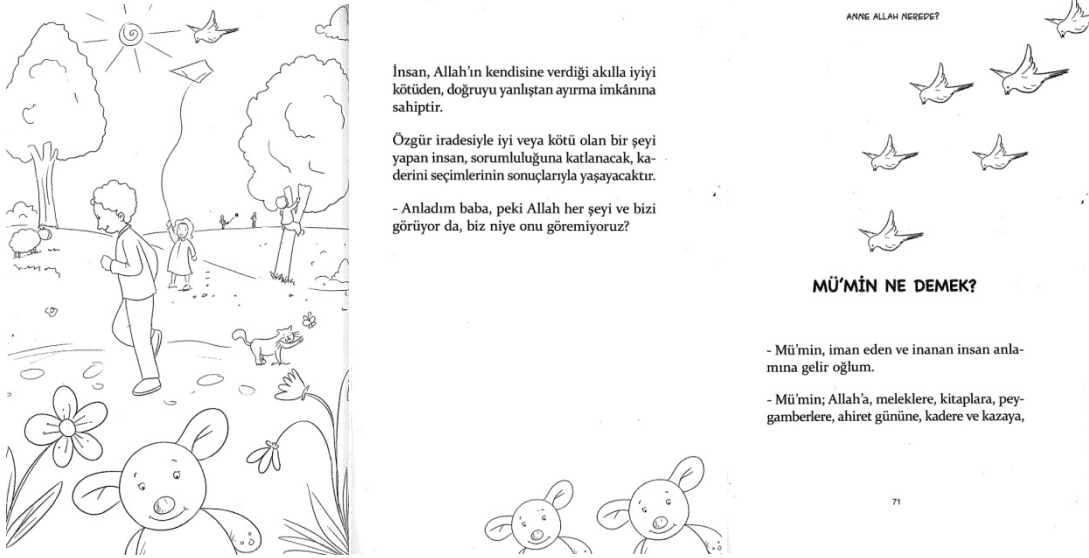
Kitaplarda kimi zaman çizimlerin çoğaltılması ve birçok yerde aynı çizimin kullanılması söz konusu olabilmektedir. Bu tür kolaycı yaklaşımlar, yapılan işin kalitesini olumsuz yönde etkilemekte ve daha az emekle ürün üretilmesi sonucunu doğurmaktadır.

“Anne Allah Nerede?” isimli kitapta hayvan figürleri (Görsel-8) bir tane çizimden kopyalanmış şekilde ve farklı büyüklüklerde kitabın pek çok yerinde görülmektedir. (Karanfil, 2013, s. 29-47)

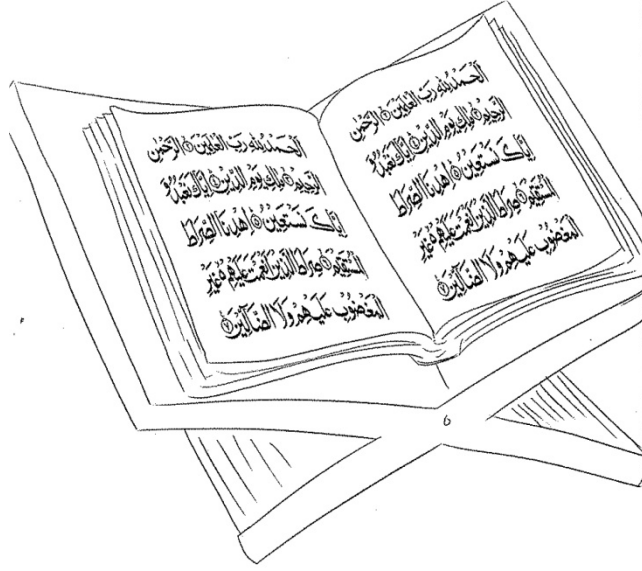
Görsel-8. Farklı büyüklüklerde kopyalanmış hayvan figürleri.

Kitapta büyük bir resmin parçası olan hayvan figürleri (Görsel-9) de yine kitabın başka kısımlarında kopyalanmış şekilde kullanılmaktadır. (Karanfil, 2013, s. 71-77-82)

Görsel-9. Büyük bir resmin parçası olarak kopyalanmış hayvan figürleri.

Yine aynı kitapta aşağıdaki resimde de görüleceği üzere (Görsel-10) bir Kur'an-ı Kerim görüntüsüne yer verilmiş ve Kur'an'ın her iki sayfası da Fatiha suresi yazılı şekilde resmedilmiştir. (Karanfil, 2013, s. 48)

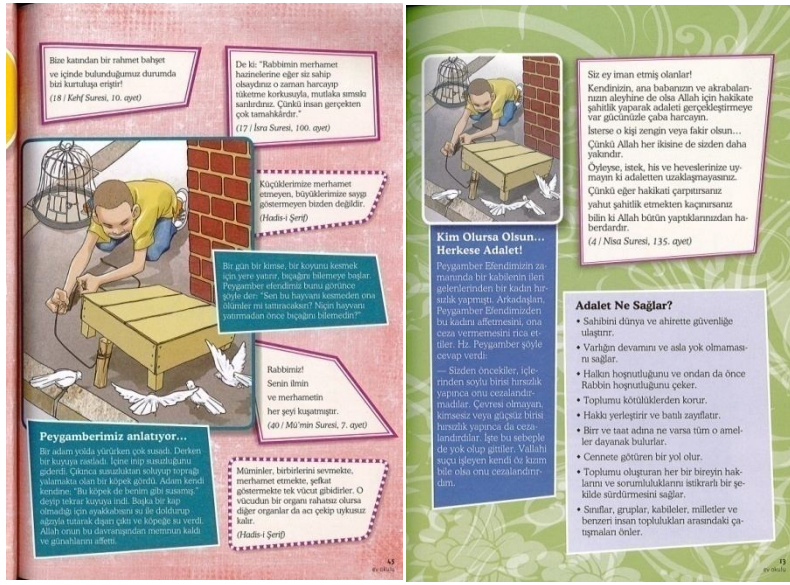
Görsel-10. Kur'an-ı Kerim'de iki sayfada da aynı sure (Fatiha) görüntüsü.

“Ev Okulu Ahlak-1” isimli kitapta geçen bir çizgi romanda (Görsel-11) yaşlı bir amca figürü pek çok kez aynı yüz ifadesi ve duruşla kopyalanmış şekilde görülmektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 1, 2015, s. 76-77)

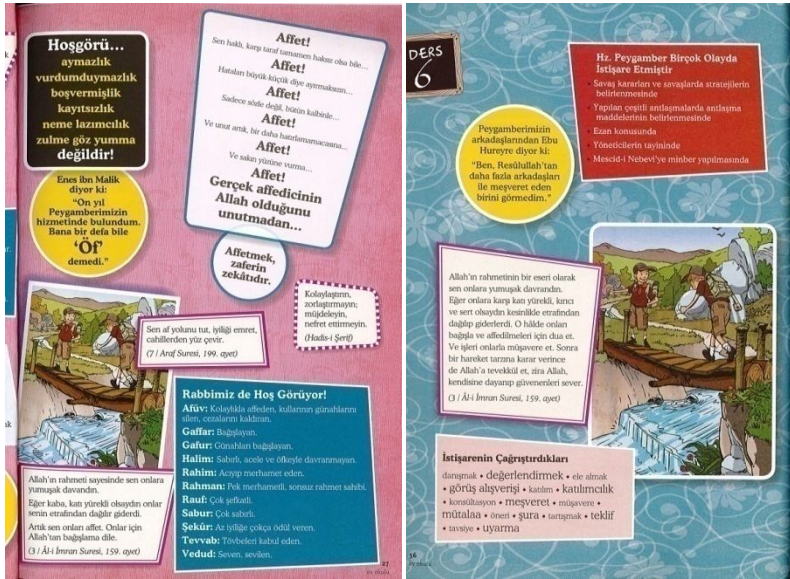
Görsel-11. Çizgi romanda çoğaltılmış yaşlı amca figürü.

“Ev Okulu Ahlak” serisinde (Görsel-12) Aşağıdaki ilk resimde görülen çocuk resmi (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 2, 2015, s. 45), serinin diğer bir kitabında da kullanılmıştır. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 13)

Görsel-12. Seride tekrarlanmış görsel örneği.

Aynı seride geçen (Görsel-13) köprüde karşılaşan çocuklar resmi (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 2, 2015, s. 27), serinin bir başka kitabında tekrarlanmıştır. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 56)

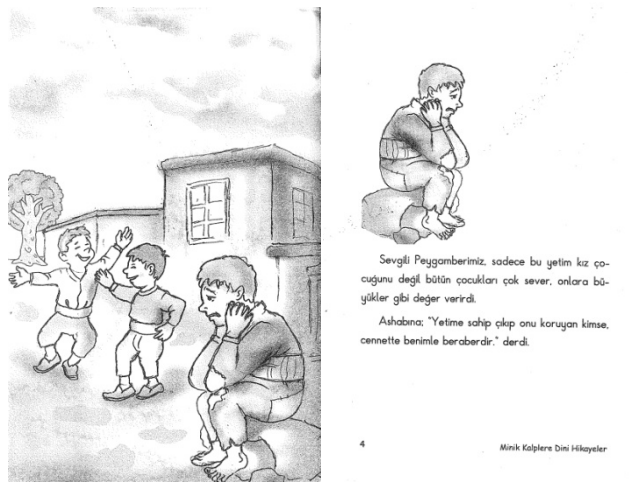
Görsel-13. Seride tekrarlanmış görsel örneği.

Yine aynı seride (Görsel-14) top oynayan çocuklar görseli (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 2, 2015, s. 70), serinin bir başka kitabında da aynen kullanılmıştır. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 57)

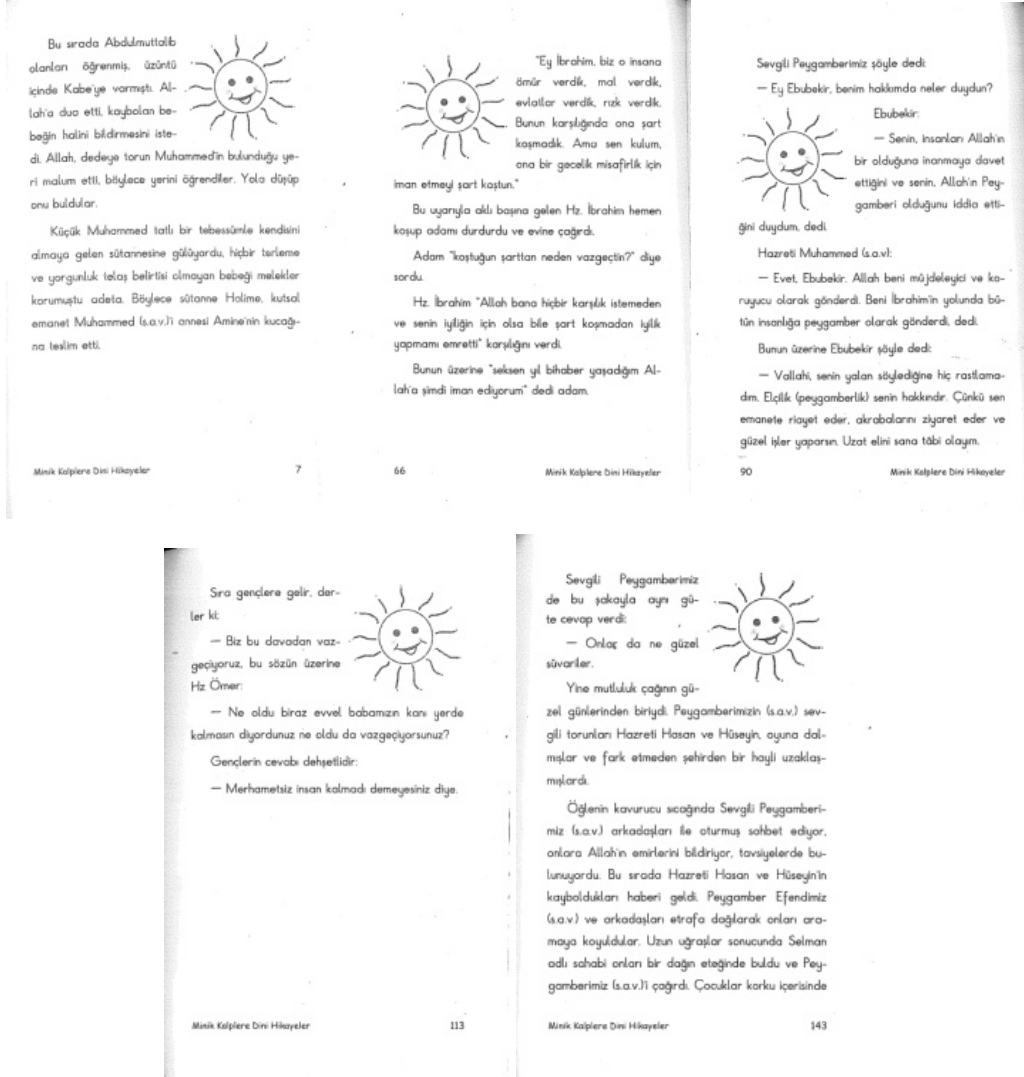
Görsel-14. Seride tekrarlanmış görsel örneği.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında (Görsel-15) aynı hikâye içerisinde büyük bir resim ve onun parçası, sadece çocuğun oturuş yönü değiştirilerek kullanılmıştır. (Yağmur, 2011, s. 2-4)

Görsel-15. Aynı hikâye içinde tekrarlanan görsel örneği.

Yine aynı kitabın farklı sayfalarında (Görsel-16) gülümseyen güneş resmi pek çok kereler resme yapıştırılarak kullanılmıştır. (Yağmur, 2011, s. 7-66-90-113-143)

Görsel-16. Kitabın pek çok yerinde tekrarlanan gülümseyen güneş görseli.

"365 Günde Sevgili Peygamberim" kitabında da vinyet resimler kitabın değişik yerlerinde birden çok kez kullanılmaktadır. (Görsel-17) Kuş, çiçek, bulut gibi küçük ayrıntılar dışında aşağıda yer alan örneklerde, sadaka görselinin üç yerde (Damla, 2013, s. 195-261-431), bayrak görselinin üç yerde (Damla, 2013, s. 228-229-361) ve üzerinde Allah yazılı yaprak görselinin de yine üç yerde (Damla, 2013, s. 310-355-434) tekrarlandığı görülmektedir.

Görsel-17. Kitabın farklı yerlerinde çoğaltılmış görsel kullanımları.

3.5.3. Estetik Açıdan Sorunlu Görsel Kullanımı

“Anne Allah Nerede?” yer alan aşağıdaki görselde (Görsel-18) ağacın üzerine hayvan resimleri herhangi bir perspektif kuralı gözetilmeksizin ayrıksı bir biçimde yapıştırılmış ve görsel açıdan sorunlu bir görüntü ortaya çıkmıştır. (Karanfil, 2013, s. 122)

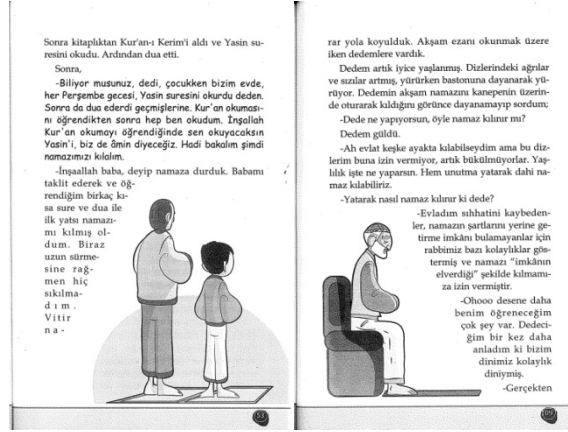
Görsel-18. Perspektif gözetilmeden ağaca yapıştırılmış hayvan resimleri.

“Arkadaşım Cami” kitabında resimler (Görsel-19) kitabın genelinde orantısız; yani büyük kulaklı, büyük elleri, büyük kolları ve estetik açıdan sorunlu biçimde resimlenmiştir. (Evren, 2013, s. 7-29-32-39-49-88)

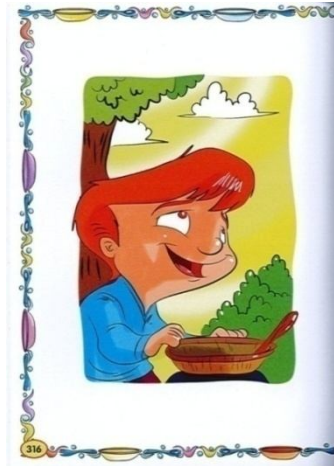
Görsel-19. Estetik açıdan sorunlu kitap resimlemeleri.

Kitapta yer alan aşağıdaki örneklerde de (Görsel-20) resimlerin metinle birlikte sayfaya yerleşiminde görsel açıdan bir problem bulunmakta ve resimlerin bu şekilde yerleşiminin satırları kısalttığı ve kimi yerlerde metnin okunmasını zorlaştırdığı görülmektedir. (Evren, 2013, s. 53-109)

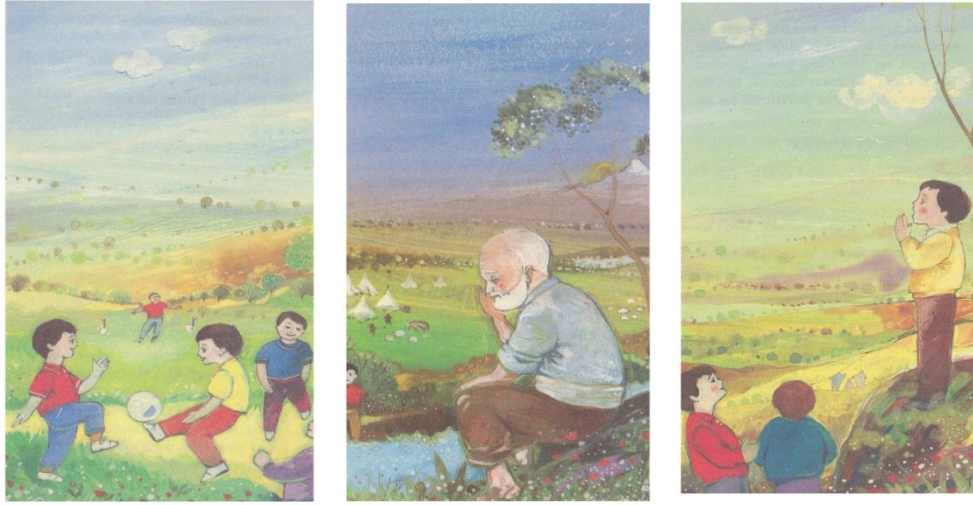
Görsel-20. Resim ve metin yerleşiminin sorunlu olduğu örnekler.

"Can Can - Hikâyelerle Ahlak Eğitimi" kitabında yer alan bir resim (Görsel-21) sayfaya en-boy oranı korunmadan, tek başına büyük bir şekilde yerleştirilmiş ve görsel açıdan sorunlu bir görüntü ortaya çıkmıştır. (Fidan, 2015, s. 316)

Görsel-21. En-boy oranı korunmadan sayfaya yerleştirilen bir resim.

"Derviş Dede'nin Dilinden İbadet İlkeleri" kitabındaki insan çizimlerinde (Görsel-22) anatomik bozukluklar dikkat çekmektedir. (Öztürk, 2012, s. 10-11-81)

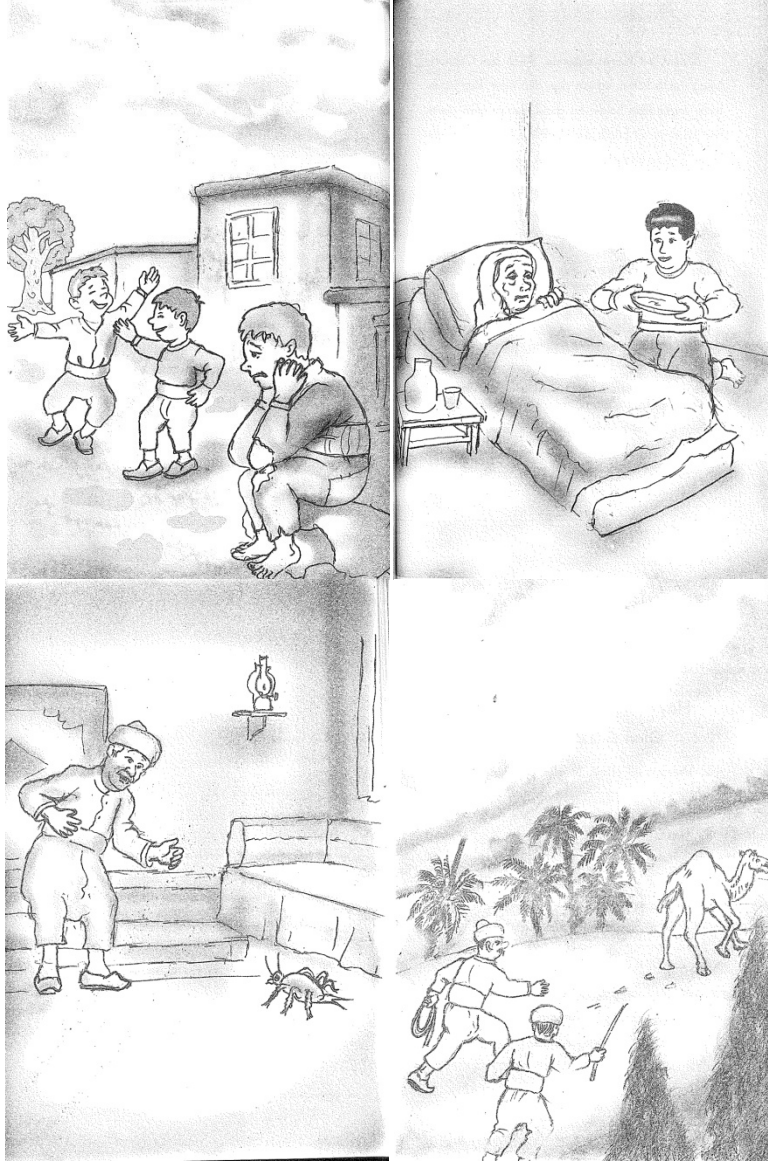
Görsel-22. Anatomik bozuklukların bulunduğu görseller.

“Ev Okulu - Ahlak” serisinde çizgi romanlar (Görsel-23) ya metinleri zor okunacak şekilde (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 1, 2015, s. 60) ya da konuşma balonlarının sırası, gözün takip edeceği sıranın dışında, karıştırılmış bir biçimde yayımlanmıştır. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 1, 2015, s. 76) & (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 43)

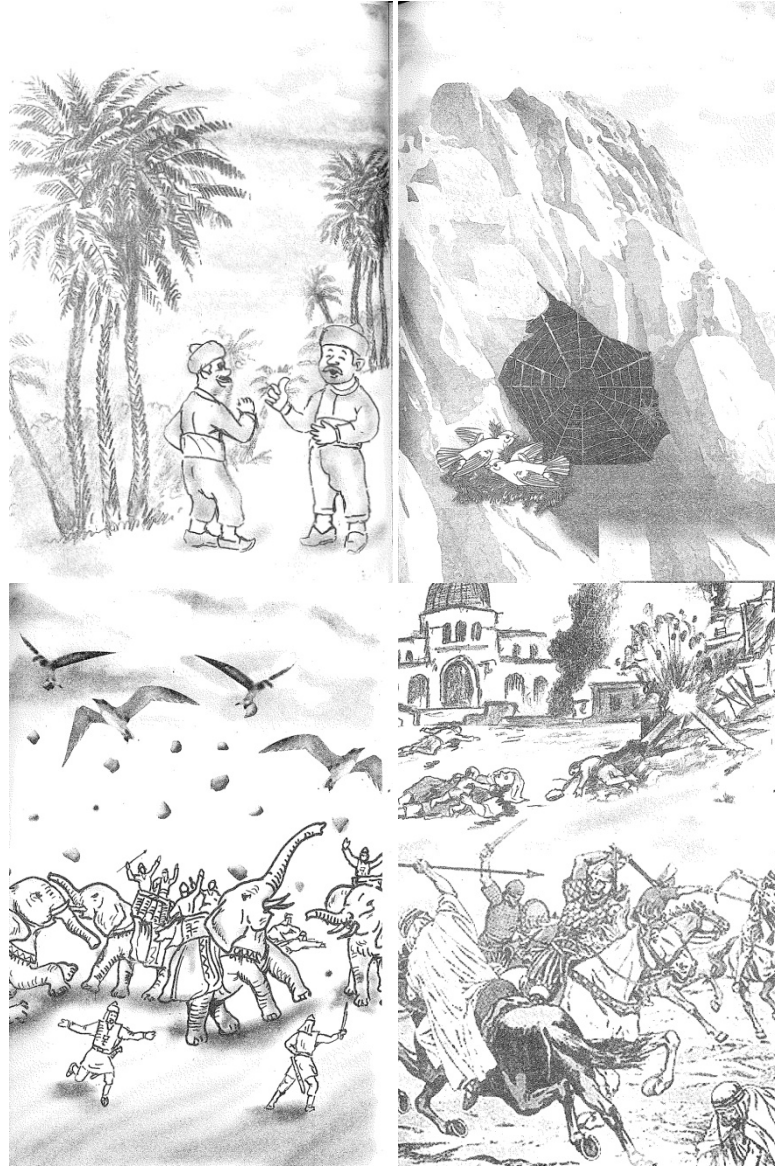
Görsel-23. Zor okunan ya da konuşma balonları okuma sırasından farklı yerleştirilmiş çizgi romanlar.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında da (Görsel-24) yine insan çizimlerinde anatomik ve perspektif açıdan bozukluk bulunan, renksiz ve özensiz çizimler dikkat çekmektedir. (Yağmur, 2011, s. 2-81-207-362)

Görsel-24. Anatomik ve perspektif açıdan bozukluk bulunan çizim örnekleri.

Yine aynı kitapta farklı katmanların bir resimde birleştirildiği ayrıkçı resim örnekleri (Görsel-25) görülmektedir. (Yağmur, 2011, s. 36-93-135-357)

Görsel-25. Farklı katmanların aynı resimde birleştirildiği ayrık resim örnekleri.

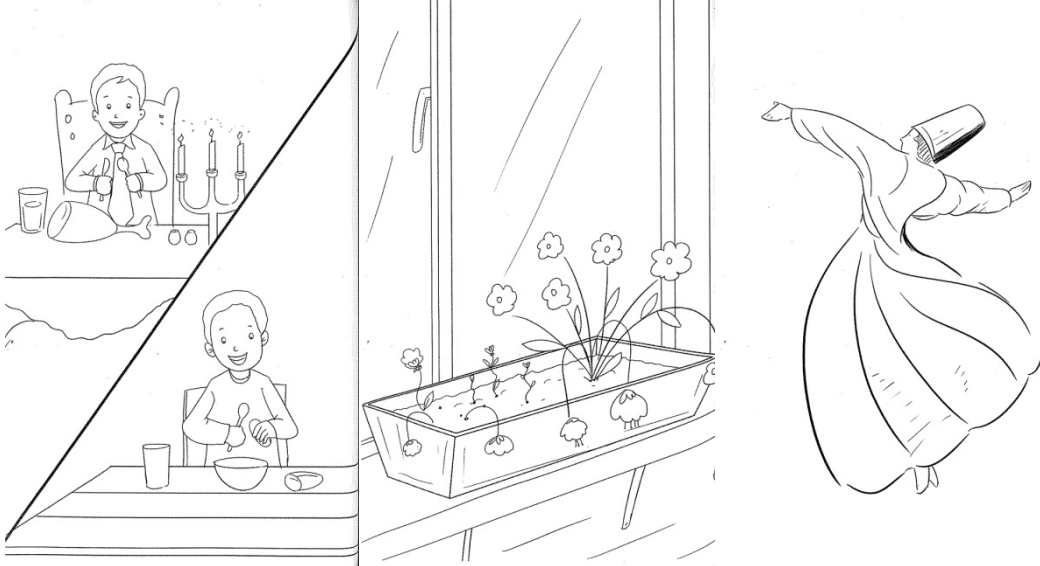
“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” kitabında da gözlerinin biri diğerinden büyük çizilmiş bir insan resmi (Seçkinöğlü, 2015, s. 46) ve estetik açıdan hoş gözükmeyen, tek renk üzerinde bir resim parçası kullanımı (Seçkinöğlü, 2015, s. 244) estetik açıdan sorunlu görsel örnekleridir. (Görsel-26)

Görsel-26. Estetik açıdan sorunlu görsel kullanımları.

3.5.4. İletisi Belli Olmayan / Uyumsuz Görsel Kullanımı

“Anne Allah Nerede?” kitabında bölüm aralarına konulan aşağıdaki görseller (Görsel-27), buldukları sayfalardaki metinlerle herhangi bir alakası olmayan, ayrık bir içerik taşımaktadır. (Karanfil, 2013, s. 74-128-148)

Görsel-27: İletisi belli olmayan görsel kullanımları.

“Ev Okulu Ahlak” serisinde de, ele alınan konu ile alakalı olmayan görseller kullanılmıştır. Aşağıda yer alan resimlerde (Görsel-28), ilk sırada ayakta gazete okuyan bir adam bulunmakta, geri planda da bir koltuğa tikiş tikiş oturmuş insanlar görülmektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 1, 2015, s. 11) Anne-babaya iyilik konusuna değinilen bu bölümde kullanılan bu görselin ne anlama geldiği anlaşılamamaktadır. Yine alçakgönüllülük konusunda, bir bebeğin Karagöz’ün kulağından tutup asıldığı görsel, konuyla alakası sınırlı bir görsel kullanımı olarak dikkat çekmektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 2, 2015, s. 19) Cömertlik hakkında kullanılan (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 2, 2015, s. 70) ve edep konusu anlatılırken kitaba alınan görsellerin de (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 48-49) konu ile bağlantısı oldukça zayıftır.

Görsel-28: İçerikle uyumsuz görsel kullanımları.

Yine aynı seride kullanılan bazı resimlerde (Görsel-29) olumsuz örneklik teşkil edebilecek içerik kullanımı bulunmaktadır.

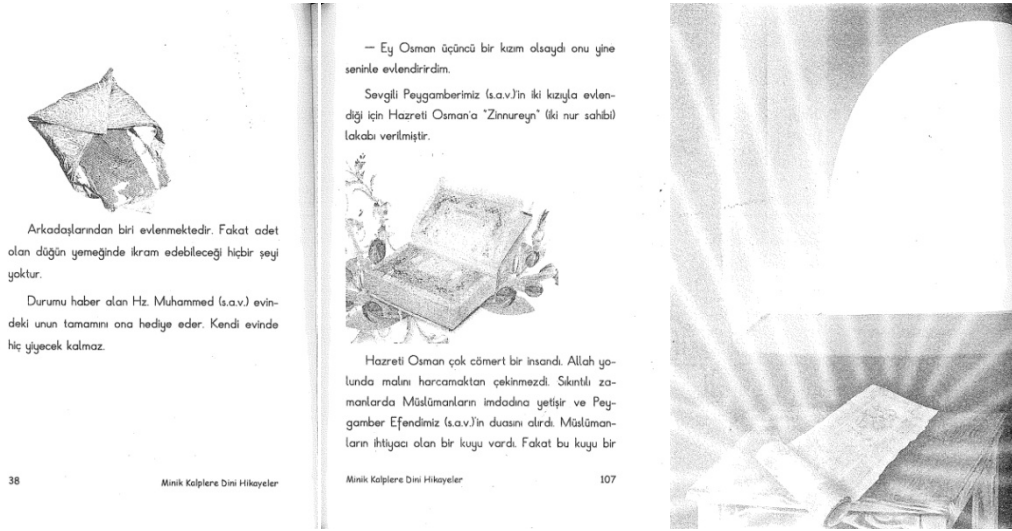
Aşağıdaki ilk resimde, Nasreddin Hoca karakteri, tek başına ve kaba bir şekilde yemek yemekte, diğer çocuklar da şaşkınlıkla onu izlemektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 1, 2015, s. 46) Nasreddin Hoca karakterinin olumsuz bir biçimde sunulması hem karakterin olumsuz kullanımı hem de olumsuz örneğin çocuklarca benimsenme ihtimali bakımından sorundur.

Diğer iki görselde de hayvanlara kötü davranan çocuk örnekleri vardır. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 2, 2015, s. 46) & (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015) Olumsuz örneklerin çocukların zihninde kalıcı olması nedeniyle metodolojik olarak çocuk kitaplarında olumsuz örnekler yerine olumlu örneklerin kullanımı daha yerinde bir yaklaşım olacaktır.

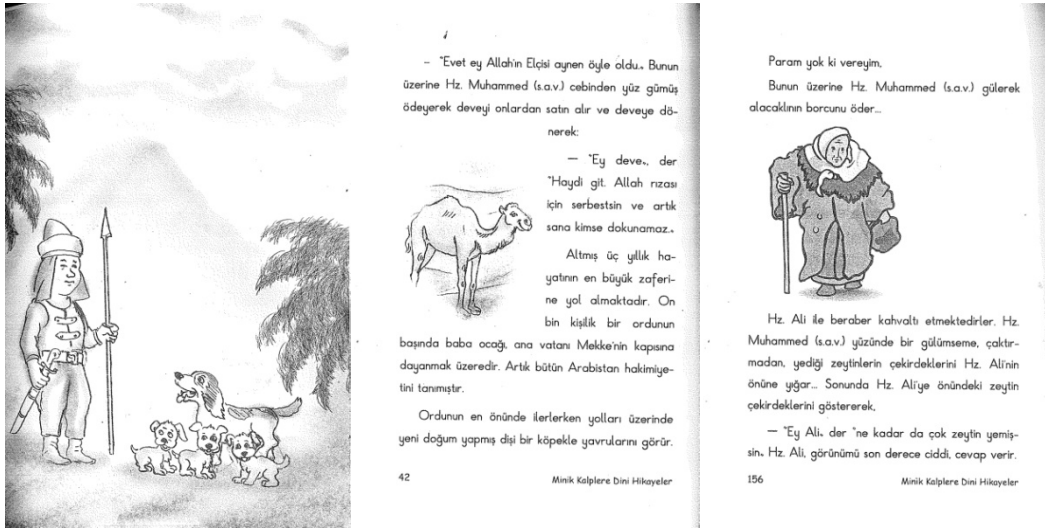
Görsel-29: Olumsuz örneklik teşkil edebilecek iletilerin kullanıldığı görseller.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında kullanılan aşağıdaki görsellerde (Görsel-30), resimlerin içeriği, kalitesiz ve renksiz baskı yüzünden yeterince anlaşılammakta, ayrıca resimlerle verilmek istenen ileti de doğru bir biçimde sunulammaktadır. (Yağmur, 2011, s. 38-107-260)

Görsel-30: Kalitesiz baskı ve kötü renk kullanımı yüzünden iletisi anlaşılamayan görseller.

Aşağıdaki örneklerde de metnin ilgili yerinde kullanılmayan görseller (Görsel-31) bulunmaktadır. Deve ve köpek hikâyelerinin birleştirilerek anlatıldığı kitapta deve hikâyesi bitmeden köpek hikâyesinin görseli kullanılmış ve sonra tekrar deve görseline yer verilmiştir. (Yağmur, 2011, s. 41-42) Aynı kitapta yaşlı nineyle ilgili bir hikâye anlatılmış ve başka bir hikâyenin içinde yaşlı nine görseli kullanılmıştır. (Yağmur, 2011, s. 156)

Görsel-31: Metinlerle uyumsuz görsel kullanımları.

“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” isimli kitapta put resimleri oldukça sevimli bir biçimde resmedilmiştir (Görsel-32). Putların bu şekilde resimlenmesi, verilmek istenen ileti anlamında bir karışıklık doğurmakta, metinde putlara tapmanın sakıncalarından bahsedilirken çocuk zihninde putlar olumlu nesnelere algılanabilmektedir.

Görsel-32: Sevimli şekilde resmedilmiş put resimleri.

Aynı kitapta Hz. Nuh’un gemisi (Görsel-33) farklı sayfalarda büyüklük ve biçim olarak farklı bir biçimde resmedilmiştir. (Seçkinoglu, 2015, s. 58-60)

Görsel-33. Birbiriyle uyumsuz gemi görselleri.

3.5.5. Resimlerde Temsili Anlatım

İslâm'da resim sanatının yasaklanmış olup olmadığı yıllarca hep tartışılmıştır. Daha çok hadislerden yola çıkılarak üretilen yorumlar, suret çiziminin yasak olduğu şeklinde genel bir kanı oluşturarak İslâm sanatının gelişimini baştan aşağı değiştirmiştir. Şekerci, fıkıh kitaplarında konunun yeterince aydınlatılmadığını ve fıkıhçıların yalnızca kendi zaviyelerinden konuyu incelediklerini; hadis kitaplarının da belli hadisleri izahla yetindiklerini belirtmekte ve sonra gelenlerin de hep eskilerin yolunu takip ettiklerinden ve konuyu izah etmek için yeni bir düşünce ortaya koyamadıklarından yakınmaktadır. (Şekerci, 1974, s. 14) Coşkun da dinî metinleri lafızca bir metotla okuyup yorumlayan kesimlerin belli bir dönemden sonra etkili olmaları sonucu İslâm dünyasında sanatsal faaliyetler ve ortaya çıkan ürünlerin gereken seviyeye ulaşamadığını ifade etmektedir. (Coşkun, 2015, s. 93-94) Şekerci'ye göre İslâm'da sanata yönelik ortaya çıkan yasağın temelinde putçuluk anlayışından Müslümanları uzak tutmak vardır ve böyle bir tehlike ortadan kalktıktan sonra İslâm gibi dinamik bir dinin, aklın geliştirip büyüttüğü resim sanatı karşısında yasağın bir biçimde duracağını düşünmek yanlıştır. (Şekerci, 1974, s. 97)

Dinî yönden bulanık bir alan içerisinde doğu insanı, aşkın bir biçimde tamamen soyut bir sanat anlayışına yönelmiştir. Minyatür sanatı, bu anlamda Müslüman sanatçılar için bir çıkış noktası olmuştur. Soyut bir anlayışa dayanan minyatür sanatının perspektifsiz, ışık ve gölgesiz oluşları İslâm estetik algısına dayanmaktadır. (Buğra, 2000, s. 24-26) Buğra'ya göre, bu soyut sanat anlayışının bir sonucu olarak Türk ressamı, karanfil karanfil olarak, gülü gül olarak görmeye değil, onun stilize hâlini görmeye alışıktır. Onun yaşayışını ve düşünüşünü şekillendiren inanç, resminde bu şekilde tezahür etmektedir. Bu noktada ressam, tıpkı bir şair gibidir; istediğini doğrudan değil, sembollerle anlatır. (Buğra, 2000, s. 28)

Görüldüğü gibi resimlemenin İslâm'da sınırlanmış ve flu bir alan olarak görülmesi, manevî unsurların resim düzleminde ifadesinin kolay olmaması, çocuk kitaplarında Peygamberler gibi resimlenmesi sakıncalı bulunan manevî şahsiyetlerin hikâyelerinin anlatımında görsel kullanımının gerekliliği gibi hususlardan dolayı dinî içerikli çocuk kitaplarındaki resimlemelerde temsili anlatıma sık sık başvurulmuştur. Ay, yıldız, hayvanlar, bitkiler gibi doğa unsurlarıyla sağlanan bu temsili anlatım,

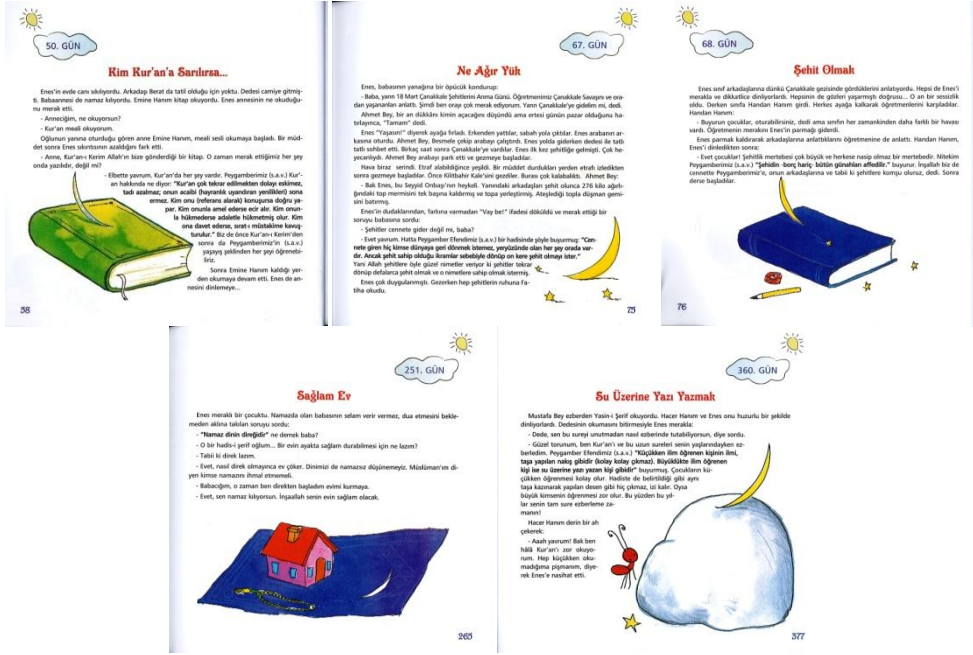
yenilikçi bir bakış arayışının bir sonucu olarak gözleri resimlenmeyen manevî karakter çizimlerinin kullanılmasıyla kendini kadim tartışmaların gölgesinden kurtaramamıştır.

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında bu temsili anlatım unsurlarından en çok kullanılanları hilal, yıldız, çiçek, kuş, bulut gibi resimlerdir. (Görsel-34) Özellikle hilal, yıldız ve kuş temsillerinin sayıca fazla olduğu görülmekte ve kitap boyunca sık sık bu temsillere başvurulmaktadır. (Damla, 2013, s. 81-82-84-86-106-113)

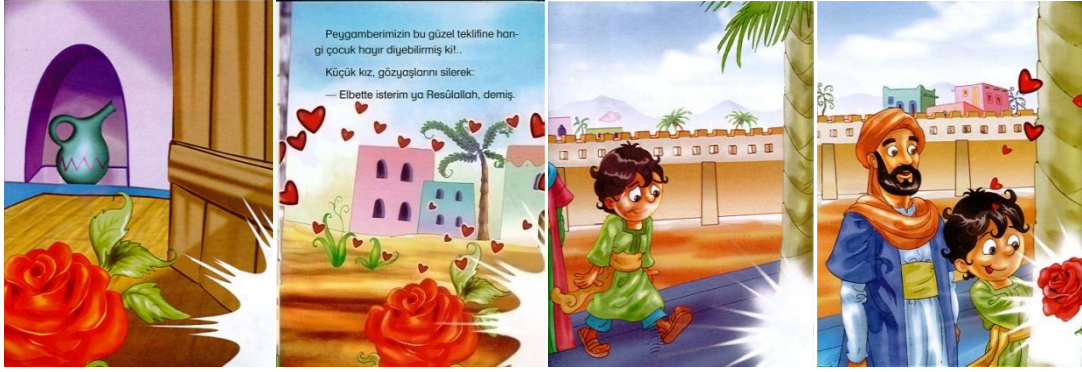
Görsel-34. Temsili görsel kullanımı.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında (Görsel-35) manevi anlatı unsurları ve şehitlik gibi kavramlar hilal ve kimi zaman da yıldız simgeleriyle temsil edilmiştir. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 58-75-76-265-377)

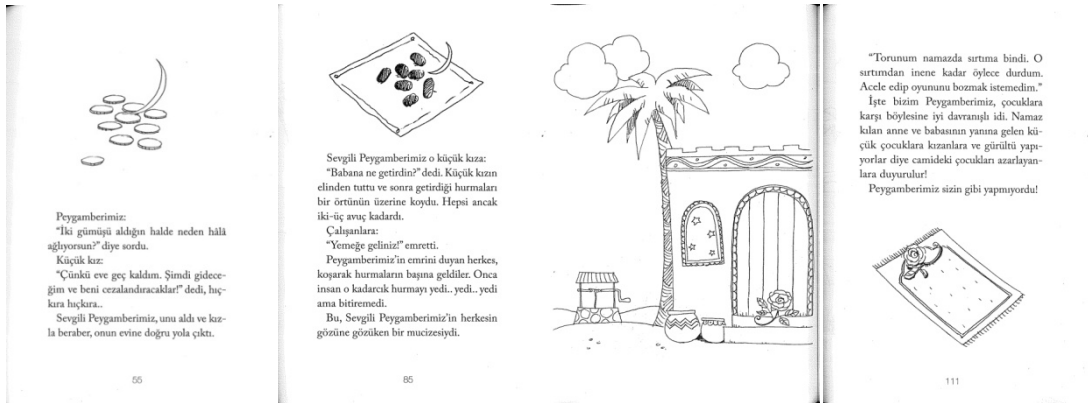
Görsel-35. Manevi unsurların hilal ve yıldızla temsili.

“Peygamberimizin Küçük Sahabeleri” kitap dizisinde Hz. Muhammed’i ifade eden resimlerde (Görsel-36) Hz. Peygamber, ışıltı ve gül resmi ile kimi zaman tek başına kimi zaman da ikisi ile birlikte temsil edilmiş, kimi yerlerde bu resimlere kalp simgelerinin de eşlik ettiği görülmüştür. (Gökduman, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 1 - İki Çiçek: Hasan ile Hüseyin, 2014, s. 2) & (Gökduman, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 4 - Yetim Kız, 2014, s. 15) & (Gökduman, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 8 - Nefis Hurmalar ve Rafi, 2014, s. 23-28) Kitaplarda bu temsillerin, Hz. Peygamber’i yansıttığına dair hiçbir ibare ve ön bilgiye yer verilmemiş, farklı temsillerle sağlanmaya çalışılan Hz. Peygamber’in varlığı düşüncesi resimlere yekpare bir görsel bakışla yansıtılamamıştır. Hz. Hasan ve Hüseyin gibi Peygamber ailesinden kişilerin çocukluğunun da resmedildiği kitaplarda, Peygamber temsili olan güller kimi zaman büyük, kimi zaman da küçük resmedilerek çocuk zihninde oluşabilecek farklı algılamaların önüne geçilememiştir.

Görsel-36. Farklı biçim ve boyutlarda Peygamber temsilleri.

“Peygamberin Küçük Arkadaşları” kitabında da farklı biçimlerde Peygamber temsilleri (Görsel-37) kullanılmış ve bu temsillerle ilgili kitapta herhangi bir ön bilgilendirme yapılmamıştır. Hz. Peygamber’in bir çocuğa para verdiği olay anlatılırken paralarla birlikte hilal temsiline (Adalı, 2013, s. 55), Hz. Peygamber ve küçük kızın hurma hikâyesinde de hurmalar ve hilal temsiline (Adalı, 2013, s. 85) yer verilmiştir. Bir başka hikâyede de kapının önünde bir gül temsili kullanılarak evin Hz. Peygamber’e ait olduğu ifade edilmiş (Adalı, 2013, s. 78), torunlarının namazda Hz. Peygamber’in omzuna çıktığı anlatılırken de seccade üzerinde bir gül temsiline yer verilmiştir. (Adalı, 2013, s. 111)

Görsel-37. Farklı şekillerde Hz. Peygamber temsilleri.

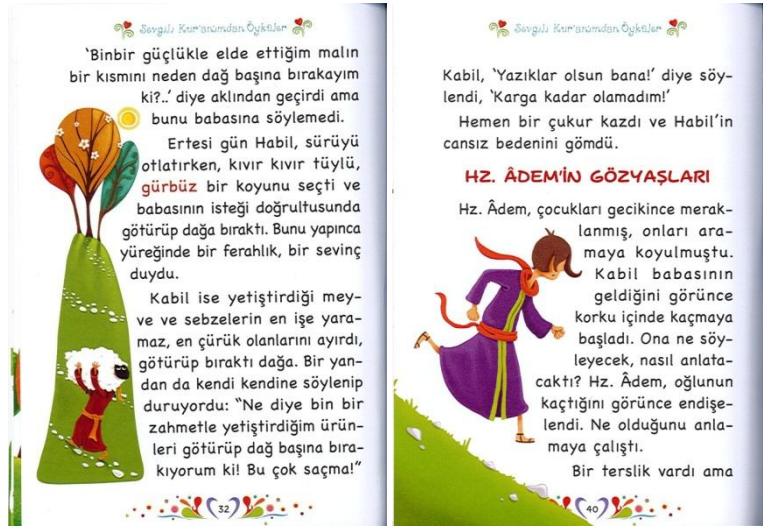
“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” kitabında da Peygamber resimlemeleriyle ilgili farklı yaklaşımlar ortaya konulmuştur. (Görsel-38) Hz. Nuh’un anlatıldığı bölümde Nuh Aleyhisselam, sarıklı bir şekilde ve ellerinde gemi malzemeleriyle

çizilmiş ve Hz. Nuh'un gözleri resmedilmemiştir. (Seçkinoğlu, 2015, s. 53) Hz. İbrahim'in anlatıldığı bölümde ise İbrahim Peygamber, çok çeşitli hayvan ve nesnelere oluşan ve çoğunlukla gülümser ve şirin vaziyette resmedilmiş putların karşısında düşünceli olarak resmedilmiş, yine Hz İbrahim'in gözleri de bu sayfada çizilmemiştir. (Seçkinoğlu, 2015, s. 91) Yine Hz. İbrahim'in hikâyesinde arkasında gül bahçesi olduğu şekilde Hz. İbrahim, sırtı dönük bir biçimde resmedilmiştir. (Seçkinoğlu, 2015, s. 108) Hz. Yusuf'un hikâyesinde ise Hz. Yusuf, erzak sırasına girmiş insanlara erzak dağıtan bir el temsiliyle resmedilmiştir. (Seçkinoğlu, 2015, s. 170) Hz. Musa'nın hikâyesi anlatılırken de şaşkın bir biçimde resmedilen gencin Hz. Musa olarak algılanma ihtimali yüksektir. (Seçkinoğlu, 2015, s. 219)

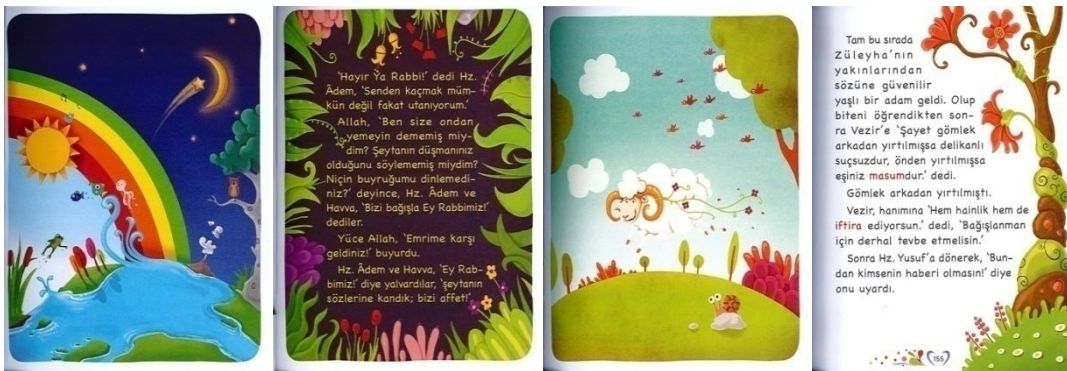
Görsel-38. Farklı şekillerde Peygamber temsilleri.

Kitapta ayrıca Hz. Âdem'in hikâyesi anlatılırken Hz. Âdem'in oğullarının temsillerinde gözlerin veya yüzün gösterilmemesi dikkat çekmektedir. (Görsel-39) Aşağıdaki ilk görselde Habil, kucağında koyun taşırken görülmekte ve koyundan dolayı Habil'in yüzü gösterilmemektedir. (Seçkinöğlü, 2015, s. 32) İkinci görselde de kaçımakta olan Kabil'in resmine yer verilmekte ve saçlarından dolayı gözler ve yüz seçilememektedir. (Seçkinöğlü, 2015, s. 40)

Görsel-39. Hz. Âdem'in oğullarını göz ve yüz gözükmeyecek şekilde temsili.

Kitapta doğa ve hayvan figürleri kullanılarak (Görsel-40) temsili anlatım özelliklerine de sıkça yer verilmiştir. (Seçkinöğlü, 2015, s. 13-25-133-155)

Görsel-40. Doğa ve hayvan figürleriyle temsili anlatım örnekleri.

3.5.6. Kitapların Biçimsel Özellikleri

Örnekleme yer alan kitapların farklı biçimsel özellikleri bulunmaktadır. Kitaplar; yazı büyüklüğü, renkli ve renksiz baskı, kâğıt kalitesi ve cilt özellikleri bakımından farklılık arz etmektedir. Aşağıda, örnekleme kitaplının biçimsel özellikleri listelenmektedir:

No	Kitap Adı	İlk Baskı Yılı	Cilt Özelliği	Boyut (cm)	Kâğıt Kalitesi	Resim ve Renk Durumu	Yazı Büyüklüğü
1.	Anne Allah Nerede?	2013	Karton Kapak	13,5 x 19,5	Kitap Kâğıdı	Resimli, Renksiz	15 punto
2.	Süper Gözlerim Olsa Allah'ı Görebilir miyim?	2013	Karton Kapak	15 x 21	1. Hamur	Resimli, Renkli	14 punto
3.	Ev Okulu Ahlak (3 Kitap)	2008	Karton Kapak	21 x 29,7	Kitap Kâğıdı	Resimli, Renkli	14 punto
4.	Can Can - Dinî Hikâyelerle Ahlak Eğitimi	2014	Ciltli	12 x 17	1. Hamur	Resimli, Renkli	15 punto
5.	Minik Kalplere Dini Hikayeler	2009	Ciltli	15,5 x 23	Kitap Kâğıdı	Resimli, Renksiz	12 punto
6.	Arkadaşım Cami	2013	Karton Kapak	14 x 20	Kitap Kâğıdı	Resimli, Renksiz	12 punto
7.	Hikâyelerle 365 Gün Hadis	2008	Ciltli	22,5 x 22,5	1. Hamur	Resimli, Renkli	13,5 punto
8.	Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis	2011	Karton Kapak	13,5 x 19,5	Kitap Kâğıdı	Resimsiz, Renksiz	10,5 punto
9.	365 Günde Sevgili Peygamberim	2007	Ciltli	20,5 x 28,5	1. Hamur	Resimli, Renkli	14 punto
10.	Güneşe Yolculuk	2004	Karton Kapak	15,5 x 21	Kitap Kâğıdı	Resimsiz, Renksiz	13 punto
11.	Karınca Rasin - İslâm'ın Şartları	2014	Karton Kapak	21 x 29	Kitap Kâğıdı	Resimli, Renkli	10,5 punto
12.	Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor (5 Kitap)	2013	Karton Kapak	21 x 27	Kitap Kâğıdı	Resimli, Renkli	13 punto
13.	Ela ile Efe Umreye Gidiyor	2015	Ciltli	14 x 21,5	Kitap Kâğıdı	Resimli, Renkli	12 punto
14.	Derviş Dede'nin Dilinden İbadet İlkeleri	2008	Karton Kapak	10 x 16	Kitap Kâğıdı	Resimli, Renkli	10 punto
15.	Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler	2010	Ciltli	12 x 16,5	1. Hamur	Resimli, Renkli	10,5 punto
16.	Kur'an'ı Merak Ediyorum	2010	Karton Kapak	13,5 x 19,5	Kitap Kâğıdı	Resimli, Renksiz	14 punto

17.	Peygamberimizin Küçük Sahabeleri (10 kitap)	2014	Karton Kapak	12 x 16,5	Kuşe	Resimli, Renkli	13 punto
18.	Peygamberin Küçük Arkadaşları	2009	Karton Kapak	16,5 x 23,5	Kitap Kâğıdı	Resimli, Renksiz	18 punto

Tablo-5. Örneklemedeki dinî içerikli çocuk kitaplarının biçimsel özellikleri.

Kitapların biçimsel özellikleri incelendiğinde kitapların boyut ve puntolarında herhangi bir standardın olmadığı ve çocuklara uygun olması gereken yazıtipi büyüklüğüne pek çok kitapta dikkat edilmediği görülmektedir. Çocuk kitaplarında resimleme oldukça önemli bir unsur olduğu hâlde örneklemedeki 2 kitap tamamen resimsiz, 4 kitap da resimli ve renksizdir. Diğer 12 kitap ise resimli ve renklidir. 6 kitap ciltli olarak basılmış, diğer 12 kitap ise karton kapaklı olarak hazırlanmıştır. Kitapların daha çok kitap kâğıdına (12 kitap) ve 1. Hamur kâğıda (5 kitap) basıldığı görülmekte, kuşe kâğıda basılan 1 adet kitabın bulunduğu gözlenmektedir. Bunda baskı maliyetlerini azaltmanın etkili olduğu düşünülmektedir.

Kitapların kapaklarına bakıldığında, genel olarak çocukların ilgisini çekecek ve kitabın içeriğini yansıtan kapakların kullanıldığını söylemek mümkündür. Kapaklarda çoğunlukla temsili anlatım unsurlarına ve neşeli çocuk çizimlerine yer verilmekle birlikte, soru odaklı kitapların kapaklarında (Anne Allah Nerede?, Kur'an'ı Merak Ediyorum) çocuk fotoğrafları kullanıldığı ve kapaklardaki çocukların düşünen ve meraklı bir görüntülerinin olduğu görülmektedir. İçeriğinde resim barındırmayan kitaplardan “Hikâyelerle Çocuklara 40 Hadis” kitabının kapağında, daha büyük yaşlara hitap eden bir durum hissedilirken, “Güneşe Yolculuk” kitabında ise içeriğin resimsiz oluşunun aksine geleneksel unsurlar içeren, farklı ve başarılı bir kapak sunumu yer almaktadır. “Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabının kapağının farklı çizimlerin birleştirilmesi ile oluşturulduğu, “Ev Okulu Ahlak” serisinin kapaklarının da, kitabın içeriğinden çizimlerin bir kolajı şeklinde sunulduğu görülmektedir. Kapakların içinde en sade ve içeriği yansıtmaya bakımından diğerlerine oranla daha az ileti içeren kapak ise “Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah'ı Görebilir miyim?” isimli kitabın kapağıdır. Örneklemedeki kitapların tümünün kapaklarına çalışmanın sonundaki “Ekler” bölümünden ulaşılabilmektedir.

3.5.7. Öğretmen Görüşleri

Dinî içerikli çocuk kitaplarında genellikle çocukların gerçek hayatlarından olmayan ya da günlük hayatta bulunmayan kıyafetler, hurma ağaçları, çöl dekorları gibi unsurların resmedilmesi öğretmenler tarafından tartışılmış, çocuklara hayatın içinden sunulacak içerikle birlikte yine hayatın içinden bir görsel bakış açısının getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Konu ile ilgili bir öğretmenin görüşü şu şekildedir:

“- Niye dinî kitaplarda hep Arapların geleneksel kıyafetleri giydiriliyor insanlara? Biz kendi çocuklarımıza dini ve ahlaki öğreteceğiz ya, güncel ve bizden olmasını doğru buluyorum. Bir de hep bir şey anlatılırken ‘Padişah demiş ki...’ diye filan çocuklara bunlar soyut kavram olarak gelir. Gerçeklerle, gerçek kişilerle anlatılmasını ben daha doğru ve faydalı buluyorum. Çocuklar bunu daha çok benimser. Masal boyutundan çıkarıp gerçeklere ve güncel karakterlere dönülmeli. Bir de çocuk baktığı zaman kendinden birilerini görsün, Arapların geleneksel kıyafetinden ziyade. Ebu Yusuf’tan ziyade gerçek bir isim görmeli. Kendinden bir isim görmeli. Padişah dediğiniz zaman düşünüyor: ‘O kim ki? Korkulacak biri mi, var mı ki, biz de ona göre mi davranmalıyız ki?’ filan. Biraz daha gerçekçi olmalı çocuklar için yapılan işler. Bu dönemde de kurban kesiliyor, bu dönemde de insanlar ahlaki kaygılar taşıyabiliyorlar. Bu şekilde daha iyi olur gibime geliyor.” (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplardaki sembolik anlatım özellikleriyle ilgili olarak, özellikle Hz. Muhammed’in gül ile sembolize edilmesi öğretmenler tarafından doğru bulunmamış, bu sembolik anlatımın çocuklar tarafından anlaşılamayacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Manevi anlatım unsurları açısından hilal ve ay kullanımı için de öğretmenler, bunun soyut ve çocukların seviyesinin üzerinde bir anlatım özelliği olduğunda birleşmiş ve yaşları itibarıyla çocuklara daha somut unsurlarla görsel bir sunum yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Görüşmede dönem hikâyeleri anlatılırken putların şirin ve sevimli bir şekilde resmedilmesinin yanlış olduğu vurgulanmış ve konu şu şekilde tartışılmıştır:

“- Putlar Hz. İbrahim’den daha sevimli çizilmiş.

- Fotoğraf neden kullanılmıyor? Fotoğraf gösterip, fotoğrafın ne anlattığını, konuyla ne ilgisi söyleyince daha çok dikkat çekiyor. Ama şuna bakınca Hz. Nuh

mudur, değil midir, ne anlatıyor, çok anlaşılıyor. Hele Hz. İbrahim denildi ya bu peygamber değil mi? Yazıyı okumadan anlaşılıyor.

- Sanki oyuncakçı dükkânını dağıtmaya gelen bir çocuk gibi.

- Ve oyuncak dersek onlar daha sevimli.

- Şöyle söyleyeyim, bu metni kapatalım, resmi gösterelim, metnin çok dışında bir anlam ortaya çıkar. Kesinlikle orada put diye resmettikleri şeyler çok sevimli. Muhtemelen onlar oyuncak filan olarak algılanır. Çocuk da merakla oyuncaklara bakıyor filan diye yorumlanır genel olarak. Şimdi o dönemde tapılan putlar kedi, kuş vs. at, bu şekilde heykeller miydi, yoksa başka türlü heykeller miydi buna bakmak lazım. Ama bir heykele tapıyorlar yani tahtadan, taştan yonttukları heykellere tapıyorlar. Ona bakmak lazım. Onlar resmedilmeli mi, bu da ayrı bir sorun. İlla bir putun resmi olmalı mı? Bu ciddi boyutta tartışılması gereken bir şey. İkincisi o dönemde tapınılan varlıklar sadece putlar değil aynı zamanda yıldızlar, güneş, ay vs. Muhtemelen onların da sembolik olarak putlarda karşılığı var. Eğer resmedilecekse kedinin orada ne işi var? Ben kediye taptıklarına dair bir bilgi bu zamana kadar görmedim. Balığa taptıklarına dair bir bilgi hiç görmedim.

- Orada horoz gibi bir şey de var.

- Çizerin bilgi eksikliği de var herhâlde.

- Putların üzerinde bu kadar durulmasını doğru bulmuyorum, çizilmesini, ifade edilmesini. Putlara tapılıyordu denildikten sonra putlara tapmanın kısa bir açıklaması, hani ilahi bir din yoktu, Allah'a yahut da adı başka o dönemlerde inanılıyordu, bunu aile içindeki çocuklar nasıl davranırdı, sosyal boyuttaki işte nasıl davranırlardı, toplumu nasıl etkilerdi, insanı nasıl etkilerdi, hangi hatalar yapılırdı bundan dolayı, hangi yanlışlıklar yapılırdı, sonuçları üzerinde, yaşantı üzerinde, insanlar üzerindeki etkileri üzerinde durulması daha faydalı. Ve putlara tapılıyormuş. Çocuk der ki, şimdiki özgür düşünce var ya: 'O ona tapsın n'apalım, inanan da Allah'a tapsın.' deyip geçer ama ona inananla buna tapan arasındaki farkı ortaya koyamaz.

- Ben putların gösterilmesini şey açısından doğru buluyorum. Bu resim değil de, yani çamurdan bir şey, kendi yaptığı bir şey olduğunu göstermek açısından.

- Gösterilsin, söylensin ama çok üzerinde durulmasın, sayfalar dolusu.

- Bir de bu konuda tarihsel veriler az da olsa elimizde var ki, şeylerden çıkmış arkeolojik resimler gösterilebilir bence. Zaten var yani Mısır kalıntılarında var.

- Yani daha farklı bir şekli yapılabilirdi.

- Zaten tarihsel olarak bir şeyi var, klasik bir put görüntüsü var.” (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Peygamberlerin tamamen ya da kısmen resmedilmesi konusu da görüşmede tartışılmış ve peygamberlerin ve çevresindeki insanların kesinlikle resmedilmemesi gerektiği görüşü ortaya çıkmıştır. Konu ile ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“- Burada Peygamberlerin resimlenmemesi lazım. Gemi resmi daha uygun düşünüyor.

- Ben peygamberlerin resmedilmesine temelden karşıyım. Peygamberlerin ve peygamberin çok yakınında olan Hz. Ebubekir, Hz. Ömer gibi şahsiyetlerin de resmedilmesine karşıyım. Örnek olarak da Çağrı filmini verebiliriz. Çağrı, sinemasal olarak da muhteşem bir film; ki 70’lerden bugüne kadar da onu aşan bir film, Mecidi’yi henüz seyretmediğim için söylüyorum, onu aşan bir film çıkmadı ortaya. Fakat Hz. Hamza deyince aklımıza kim geliyor? Anthony Quinn. Herkesin zihninde canlanan bu. Şimdi Hz. Hamza olmadan bir anlatım mümkün müydü? O ayrı bir tartışma. Evet mümkün olup olmadığı konuşulabilir ama Hz. Hamza’yı gösterdiğiniz an zihninizde artık başka bir şey olmuyor. Çocuk da bu resmi görecektir, göz önemli değil ama zihninde böyle bir Nuh imajı canlanacak.

- En basitinden hocam çok kullanıldığı için Hz. Mevlana görseli hani malumunuzdur, her yerde kullanılmıştır. Direkt o imajla bütünleşmiştir artık, kendisiyle bütünleşmiştir. Dediğiniz gibi bu şekilde yoğun bir etki gücü yüksek bir imajla ortaya çıkarsa bu tip şahsiyetler, bir müddet sonra onun yerine geçmeye başlar, o imaj direkt ortaya çıkar. Daha sonra Anthony Quinn’in hayatının bize yansımalarıyla işte oynadığı filmler ve arasındaki tutarsızlıklar filan konu uzar. O noktada dediğiniz gibi ben de aynı düşüncedeyim. Hiçbir şekilde yansıtılmamalı diye düşünüyorum. Belki orada dediğiniz gibi saçlarla bir şey denenmiş ama deneysel bir çalışma olmuş ama hocamın dediği gibi belki sade gemi çizilerek o mesaj veya olay örgüsü anlatılabilirdi.” (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

“Resim asmak, resim yapmak günahsa dinî kitaplarda bunları kullanmak bir ironi olmayacak mı?” sorusunun da öğretmenlerce tartışıldığı görüşmede, İslâm’da sanat konusunun yeterince aydınlatılmamış ve çıkış yolu bulmaya çalışan sanatsal bakış açılarının da sınırlı olduğu ifade edilerek, konu ile ilgili daha net bir tartışma alanının oluşturulması ve bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu düşüncesi ifade edilmiştir. Bu konudaki öğretmen görüşleri şöyledir:

“- Doğrudan suret çiziminin yasak olduğuna dair sahih hadisler var. Doğrudan suret çizimi ama. Gerçeğin birebir çizimi. İnsan ve hayvani yani canlı resimleri. Tabiat da canlı olduğu için tabiatın da resmi aynı zamanda. Gelenekte bu nasıl aşılmış? Bizim temsil dediğimiz Batıların biraz da küçümsemek için minyatür dedikleri sanatla aşılmış. Perspektifi ortadan kaldırmışlar, gerçeğin birebir kopyalanması değil, bir yapı bozum şeklinde resmedilmiş. İnsan var ama bir yapı bozum var yani doğrudan bir canlı çizimi değil, hani ona benzeyen bir çizim. Gelenekte bu böyle aşılmış. Bugün için de bu işte grafikerler doğrudan, birebir insan resmi çizmektense ona yakın şeyler çizmeye çalışıyorlar, en azından bu endişeyi taşıyanlar. Bu tabii üzerinde durulması gereken, ciddi manada düşünülmesi gereken, yeniden tartışılması gereken bir mesele. Çünkü yeniden bu konuda icthadlara ihtiyaç var.

- Mesela çok farklı fetvalar kullanılıyor. Mesela Peygamber Efendimiz’in Hz. Aişe’nin oyuncaklarına izin vermesi. Hani çocuk olunca olabilir, çocuk eğitimi açısından kullanılabilir, hani günümüz açısından düşündüğümüzde çocukların karşılaştığı filmler, izledikleri animasyonlar, 3 boyutlu şeyler, onlar düşünüldüğünde bu kadar dikkat çekici unsur varken hep klasik ifadedir mesela bizim çocuklarımıza dini anlatırken sinemayı veya görselliği kullanmamamız bizim geride olmamızı veyahut da dini anlatımın güzel, estetik yapamayacağı düşüncesidir. Hep bunu söyleriz ama hâlâ bu tartışma devam eden bir tartışmadır. Hiçbir zaman bittiğini de hatırlamıyorum.

- Hani İdris Aleyhisselam’dan beri yapılmış ya, onun heykelini yapalım, unutmayalım, çok seviyoruz demişler, yapmışlar. Ama daha sonraki dönemlerde onu peygamber gibi görmeye, ifade etmeye başlayınca yasak demişler bundan sonra heykel yapmak yasak. O dönemde estetik resim de yok. Heykel ve resim İslamiyet’te yasak fikri buradan geliyor yani.

- Hadislerde de var kesin yasak.

- Hayır, var ama bir de şöyle düşünün. Senin söylediğinle böyle bağlantı kuruyorum. Yaptığımız şeye ne şekilde itibar edileceğiyle alakalı. Ona tapacaksanız, hani Yaratan'ın yerine koyacaksınız olmaz tabii ki. Ama annen babandır, hatırlayayım şurada işte muhabbetim var dursun diyorsunuz, sizin kuşaktan sonrakiler zaten onu kaldırır bir yere koyar.

- İşte acaba amaca uygun kullanabilir miyiz, amaca uygun diyebilir miyiz yoksa bu aşırı bir yorum olur mu mesela? Hâlâ mesela din eğitimcileri, din uzmanları hâlâ bunu tartışıyorlar.

- Günümüzde bir resme o şekilde itibar edildiğini ya da edilebileceğini düşünmüyorum.

- Putperestlik, klasik anlamda, o görünen objelere tapma anlamında bugün tekrarlanacak bir şeymiş gibi gelmiyor bana. Bugünün putperestliği başka.

- Modern putlar var.

- Mesela sembollerin, Batının bize, çocuklarımıza dayattığı sembollerin çocukların hayatındaki yerini düşündüğümüzde modern putperestliğe doğru, markaların mesela evrilmesi, markaların çocukların hayatındaki yeri, direkt çağrıştırdığı şeyler, o açıdan evet gerçekten de modern bir putperestlik söz konusu.

- Ama bu, kitaplarda resim kullanılmasıyla aynı şey değil.

- Değil ama yani yine de bunun çok uzman, gerçekten de işin ehli kişiler tarafından hâlâ yapılabildiğini düşünmüyorum. Kesin, net bir şey olduğunu düşünmüyorum. Hah tamam, bu iş böyle yapılmış, bakın başarmış diyebileceğim kimse yok.

- Şimdi ortada somut ve doğrudan bu ifadeleri içeren hadisler ve bu hadisler de sahih olduğu için hiç kimse çıkıp da bunun karşısında bir ictihadda bulunma cüretini gösteremez. Gelenekte de bu yumuşatılmış. Yani suret yapmak yasak, hadiste yasaklanmış kesin ve net, heykel zaten yasak, suretin dışında ne yapabiliriz fikri, nasıl bir çıkış yolu bulabilir fikri, bizi minyatür sanatına götürüyor ve günümüzde minyatür nasıl modernize edilir, nasıl yeniden üretilir. Yani sadece gelenekte kalmış bir sanat olarak minyatürü anlıyoruz, bugün bize nasıl bir açılım sağlar, bunu tartışmak herhâlde daha sağlıklı olur. Sanatçıların bunu tartışması çok

daha sağlıklı bir yola götürecektir diye düşünüyorum.” (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Öğretmenler tarafından kitaplarda genel olarak estetik açıdan sorunlu ve çizim tekniği açısından zayıf çizimlere yer verildiği tespiti yapılmış ve görsel sunum olarak da yeni bir şey denenmediği vurgulanmıştır. Kitaplarda görsel unsurların kopyalanmasının estetik açıdan doğru olmadığı ve kolaya kaçmak olacağı, anatomik bozuklukların çocukların dikkatinden kaçmayacağı ve kitaplarda siyah-beyaz resimlerden ziyade renkli resimlerin çocukların dikkatini daha çok çekeceği ifade edilmiştir. Çocukların estetik açıdan asla hafife alınmaması gerektiği öğretmenler tarafından vurgulanırken, çocuk kitaplarının en az bir yetişkin kitabı kadar hatta daha fazla bir özen ve görsel hassasiyetle hazırlanmasının gerektiği üzerinde durulmuştur.

Dönemsel olarak eskiden yeniye, kitaplarda kullanılan görsel kalitesinde bir artış olduğu gözlenmekte, çizim teknikleri ve baskı kalitesi bakımından da iyileşme olduğu görülmektedir. Buna rağmen örnekleme resimsiz 2 ve renksiz 7 kitap bulunmaktadır. Yine örnekleme farklı yayınevlerine ait 4 kitapta aynı çizerin resimlemelerinin kullanıldığı düşünüldüğünde dinî içerikli çocuk kitapları resimlemelerinde yetişmiş çizer ihtiyacının olduğu da bir gerçektir. Bunun dışında kitapların boyutlarıyla ilgili herhangi bir standart olmadığı ve kitap puntolarının da farklılık arz ettiği tespit edilmiştir.

Bu değerlendirmelerden sonra dinî içerikli çocuk kitaplarının görselliği hakkında şu öneriler yapılabilir:

- Kitaplarda yapılan resimlemelerde çocukların estetik algılarını hafife alan, az emekle üretilmiş sorunlu çizimlere yer verilmemeli, yetkin çizerlerin elinden çıkmış, emek mahsulü ürünler kullanılmalıdır.
- Dinî içerikli çocuk kitapları resimlemelerinde dönemsel olarak bir iyileşme gözlene de yetişmiş çizer ihtiyacı görülmekte ve bu anlamda Güzel Sanatlar Fakültelerinin nitelikli eleman yetiştirme fonksiyonu üzerinde durulması gerekmektedir.
- İslâm'ın sanat ve resimleme konusundaki yaklaşımı üzerinde İlahiyat ve Güzel Sanatlar Fakülteleri işbirliğiyle sahih güncel yorumlar getirilmeli ve dinî

içerikli çocuk kitaplarının görsel boyutunun gelişiminde en büyük engellerden biri olan bu kafa karışıklığı, alan uzmanları tarafından mutlaka açıklığa kavuşturulmalıdır.

- Kitaplardaki boyut ve yazıtipi büyüklükleri konusunda kitabın hitap ettiği yaş grubuna uygun olarak çocuk pedagojisini de dikkate alan bir yaklaşım uygulanmalıdır.

- Peygamberler ve çevresindeki insanlar çocuk kitaplarında kısmen de olsa resimlenmemeli, bunun yerine kullanılacak temsili anlatımlarda klasik yaklaşımlar yerine yeni çıkış noktaları ve sanatsal bakış açıları geliştirilmelidir.

- Dinî içerikli çocuk kitaplarında olumsuz unsurlar ve yanlış anlaşılabilir imgeler çocuklar tarafından sevimli ve olumlu bir algı ile anlaşılabilir şekilde resimlenmemelidir.

- Kitaplarda dönem özelliklerini yansıtan tarihî çizimlerden ziyade hayatın içinden bir içerikle buluşan güncel ve günlük hayatla bağlantılı resimlere daha çok yer verilmelidir.

3.6. İŞLEVSELLİK

Dinî içerikli çocuk kitaplarının çocuğu muhatap alması ve ona bilgi, değer gibi kazanımlar sağlamaya çalışması kadar, çocuğa sunulan bu kitapların çocuğun dünyasında bir karşılığı olması, çocuğun okuduklarını hissetmesi ve ona inanması, bu kazanımları hayatla bağlantılandırıp uygulama olarak bir dönüş sağlaması da aynı şekilde önemlidir. Bu sebeple kitapların işlevselliği de üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir konudur. Bu bölümde; anlatımda inandırıcılık sorunu, bağlantısız içerik aktarımı, çelişkili içerik aktarımı, eksik bilgi ile anlatım inşa etme, işlevsel olan / olmayan içerik aktarımı başlıkları altında kitapların işlevsellik boyutu ele alınmıştır.

3.6.1. Anlatımda İnandırıcılık Sorunu

Çocuklar, kendilerine doğal ve inandırıcı şeyler söylendiğinde onu benimseme ve kabul etme eğilimindedirler. Hiçbir şeyin farkında olmayan, büyüyene kadar olan biteni anlamayan bireyler olarak çocukları değerlendirmek, çocuk gerçekliğinin farkında olmamak anlamına gelir. Çocuk kitaplarında da, çocukları kuşatacak bir içerik sunabilmenin yolu, onlara inandırıcı gelecek samimi bir içerik ortaya koymaktan geçmektedir.

“Anne Allah Nerede?” isimli kitapta yapmacık diyalog örneklerine rastlanmakta ve bu, kitabın inandırıcılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Kitapta Burak isimli çocuk, dedesine bir çocuğun ifade edemeyeceği cümlelerle seslenmekte ve “*Yahu sorma dede, kafam karıştı yine?*” (Karanfil, 2013, s. 15) gibi cümlelerle konuşmaktadır. Kitabın bir başka yerinde Burak “... *yani şair ve ressamın varlıklarını kabul ediyoruz, kendilerini göremesek de.*” diyen annenin sözlerine “*Evet anne, doğru söylüyorsun, kabul ediyoruz göremesek de.*” diye karşılık vererek konuşmanın doğal akışına uymayan bir biçimde konuşmaktadır. (Karanfil, 2013, s. 84) Kitabın bölüm geçişlerinde Burak, “*Madem öyle, bu dünya kendi kendine mi oldu? Dünya, çok büyük değil mi dede?*” (Karanfil, 2013, s. 32), “*Kur’an vahiy yoluyla indirilmiştir dedin baba, vahiy ne ki, nasıl iniyor o?*” (Karanfil, 2013, s. 50), “*Halife ne demek baba, insan mı o?*” (Karanfil, 2013, s. 65), “*Mü’min ne demek baba? Mü’min kişiler nasıl kişilerdir ki?*” (Karanfil, 2013, s. 68), “*Şükür ne demek anne, nasıl yapılır ki o?*” (Karanfil, 2013, s. 112), “*Dede inkâr ne ki, nasıl*

yapıyorsun inkârı?” (Karanfil, 2013, s. 143) gibi doğallıktan uzak bir biçimde sorular sormaktadır.

“Ev Okulu Ahlak” serisinin ikinci kitabında annesinin ev işlerine koşturup yorulmasına dayanamayan bir çocuğun odasını toplaması ve annesini odasında yemeğe çağırması anlatılmakta, çocuğun annesine yazdığı notta “*Saat 16:00’da ‘Odam Restoran’da yemeğe bekleniyorsunuz.*” yazmaktadır. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 2, 2015, s. 47) Farklı bir zaman kurgusu ile konunun daha inandırıcı hâle getirilmesi mümkünken, hikâyede öğle ya da akşam yemeği için uygun olmayan bir zaman tercih edilmiştir.

“Arkadaşım Cami” kitabında babanın oğluya olan konuşmasına yer verilmekte ve baba, oğluna eski zaman hatırlarını anlatırken cümlelerinin sonunda “*O hatıralar bir de şiir yazdırmıştı bana, ikram olsun diye sunayım size.*” demektedir. (Evren, 2013, s. 30) Babanın oğluya olan diyalogundan, yazarın okuyucularla konuşması şekline dönüşen cümleler, kitabın kurgusal açıdan inandırıcılığına zarar vermektedir.

Kitapta çocuğun dilinden aktarılan “*Keşke benim de böyle bir camim ve cami arkadaşlığım olaydı!*” (Evren, 2013, s. 31), “*... uyduk hazır olan imama.*” (Evren, 2013, s. 111) gibi cümleler, küçük yaşta bir çocuğun kuramayacağı cümleler olarak dikkat çekmektedir.

Kitabın sonunda yer alan, kitabın kahramanı olan çocuğun diliyle yazılmış sözlük kısmında kullanılan “*Biraz zor ezberlenir ama bütün çocuklar bu duayı bilir.*” (Evren, 2013, s. 141), “*Bunun nasıl olduğunu da ilmihal kitabından sen araştır.*” (Evren, 2013, s. 164), “*Çocukların en sevdiği namaz...*” (Evren, 2013, s. 166) cümleleriyle de büyüksü bir hava ortaya çıkmakta ve kitabın çocuksu dili ortadan kalkmaktadır.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında Enes ve Berat isminde iki arkadaş, Melih adında bir çocukla tanışırlar. Bu çocuğun yönlendirmesiyle başka bir mahalledeki parka giden ve akşam olana kadar top oynayan çocuklardan Enes, izin almadığı için annesinden özür diler ve annesi de “*Kötü arkadaştan sakın. Çünkü sen onunla bilinirsin (aynı derecede görülürsün)*” hadisini söyler. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 266) “Muhteşem Üçlü (!)” şeklinde kinayeli bir başlıkla sunulan bu

hikâyede, öteki mahalleye top oynamaya çağıran bir çocuğun kötü arkadaş olarak nitelenmesi, inandırıcılık açısından problemlidir.

Kitaptaki bir başka hikâyede Enes'in arkadaşı Berat'a küsmesine, parka gittiklerinde Berat'ın kendisiyle değil sınıf arkadaşlarıyla sohbet etmesi neden olarak gösterilmektedir. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 283) Hikâye kurgusu açısından bu örnek de inandırıcılık açısından basit ve zayıftır.

“Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis” kitabındaki bir hikâyede “içinde sekiz yüz altın bulunan bir cüzdan”dan bahsedilmektedir. (Kandemir, 2015, s. 26) Bir cüzdana sekiz yüz altın sığamayacağı düşünüldüğünde verilen bu örnek inandırıcılıktan uzaktır.

“Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor” serisinde yine çocukların gereğinden fazla şirin ve yaşının üzerinde cümleler kurdukları görülmektedir:

“- *Anneciğim sen bizim için o kadar uğraşıyorsun, yoruluyorsun. Biz sana birazcık yardım etmişiz, çok mu?*” (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 2 - Namaz Kılmak, 2014, s. 3)

“- *Şimdi sıra sizde, dedi Emre babasına. Bakalım önce hanginiz abdest alacaksınız.*” (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 2 - Namaz Kılmak, 2014, s. 11)

“- *Annem uykusuz kalmayalım diye yemek hazırladıktan sonra çağıracaktı bizi. Ama sen zaten uyandırdın, kalkalım bari...*” (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 3 - Oruç Tutmak, 2014, s. 4)

“- *Teşekkür ederim ablacığım. Benim için ne kadar da yoruldu...*” (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 4 - Zekat Vermek, 2014, s. 4)

“- *Anladım anladım. İlahi abla, kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi bu. Ama ne kadar güzel düşünmüşsün...*” (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 4 - Zekat Vermek, 2014, s. 15)

“- *Haklısın, dedi Emre. Hac biraz da sabır ibadetidir, değil mi?*” (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 5 - Hacca Gitmek, 2014, s. 15)

“Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabında Efe isimli çocuğun “*Çocuk akrobasi hareketleri yapar gibiydi. Bence babasının namazı bozulmuştur.*” (Karacan, 2015, s. 55) şeklinde aktarılan sözlerinde, bir çocuğun günlük hayatta kullanması pek mümkün gözükmeyen “akrobasi” kelimesi kullanılmıştır. Kitabın bir başka yerinde

de Efe'nin “Okula giderken biz de hurma götürelim abla, biz de beyin işçisi sayılırız, değil mi ama?” (Karacan, 2015, s. 77) dediği aktarılmakta ve çocukların pratikte kullanmayacakları “beyin işçisi” ifadesine yer verilmektedir. Aynı şekilde Efe, kendisine neden bu kadar heyecanlı olduğunu soran bir büyüğüne, bir çocuktan beklenmeyecek bir olgunlukla “Ama Ramazan Dede, elimde değil. Ben de böyle garip bir çocuğum işte.” (Karacan, 2015, s. 84) demektedir.

Kitapta, umreye gideceği için heyecandan bir türlü uyuyamayan Efe'nin annesinden Kâbe'yi anlatmasını istemesi üzerine annesi, geç olduğu ve uyumaları gerektiği için ertesi gün anlatmayı teklif etmektedir. Efe bunu kabul etmemekte ve annesine, anlatması için ısrar etmektedir. Bunun üzerine anne, “Kâbe... Allah'ın evi... Müslümanların kiblesi, İslam'ın birlik simgesi.” şeklindeki ansiklopedik ifadeler kullanarak birkaç cümle ile Kâbe'den bahsetmektedir. Daha sonra Efe'nin annesinin söylediklerini dinlerken uyuyakaldığı ifade edilmektedir. (Karacan, 2015, s. 12-13) Uyumamakta direnen bir çocuğun ısrarları üzerine anlatmaya başlayan annenin, birkaç cümlelik kısa bir anlatımından sonra çocuğun uyuması, aradan zaman geçtiği hissini okuyucuda uyandırılmaması üzerine anlatımın inandırıcılığını olumsuz etkilemektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırladığı bu kitapta, başkanlıkça düzenlenen bir umre bilgilendirme seminerinin konu olarak kitaba alınması ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın umre ile ilgili verdiği seminerin detaylarının anlatılması (Karacan, 2015, s. 23-24), kurumlar tarafından hazırlanan kitaplarda kurumsal dilden uzaklaşmadığı ve kurumun işinden bağımsız, müstakil işlerin yapılamadığının bir göstergesidir.

3.6.2. Bağlantısız İçerik Aktarımı

Kitaplarda sunulan içeriğin birbiriyle bağlantısının bulunmaması ya da öncesinde bilgisi verilmeyen bir bilginin, okurlar bunu biliyormuşçasına ilk defa ortaya konulması gibi çocuğun dünyasında karşılığını bulamayan bir nitelik taşıması, çocuk kitaplarının işlevselliğini olumsuz yönde etkilemekte ve çocuğun dünyasına yeterince ulaşamamasına yol açmaktadır.

“Anne Allah Nerede?” kitabında, bölümler arası geçişlerde kitabın çocuk karakteri olan Burak'ın büyüklerine sorduğu sorular kullanılmaktadır. Ancak bu

sorular, bölümler arası geçiş için sorulduğu belli olan ve iki bölüm arasında doğal bir bağlantı oluşturmayan sorular olarak dikkat çekmektedir. Örnek vermek gerekirse “*Madem öyle, bu dünya kendi kendine mi oldu? Dünya, çok büyük değil mi dede?*” (Karanfil, 2013, s. 32) sorusunda, dünyanın yaratılışıyla ilgili bir soru sorulduktan sonra bununla bağlantısız olan dünyanın büyüklüğüyle ilgili bir sorunun gelmesi, konuyu karmaşıklştırmaktadır. Aynı şekilde Kur’an’ın indirilişinin anlatıldığı bölümün sonunda “*Baba, dedem her şeyi Allah yaratmıştır dedi. O zaman Allah’ı kim yarattı?*” sorusu yer almaktadır. (Karanfil, 2013, s. 54) Çocuk kitaplarında, çocukların anlayabileceği bir sadelik ve onların kavrayabileceği bir anlatım hiyerarşisi izlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bahsi geçen kitabın bu şekilde, herhangi bir konu hiyerarşisi ve bağlantı kaygısı güdülmeden kurgulanması, anlatılmak istenenleri karmaşık ve algılanması zor bir biçime sokmaktadır. Yine kitapta bölüm aralarına, kimi yerlerde çocuklar tarafından anlaşılması zor ifadeler de içeren şiirler girilmesiyle anlatım kurgusunun dışına çıkılmakta, diyalog akışı bozulmakta ve bütünsel bir anlatım dilinin ortadan kalkmasına yol açılmaktadır.

“Ev Okulu Ahlak” serisinin üçüncü kitabında “cesaret” konusu işlenirken hasta olan ve doktordan korkan bir çocuğun hisleri “Korkak” isimli bir hikâyede anlatılmakta, çocuğun bütün direncine rağmen hastaneye götürülüşü ve iğnelerle iyi oluşu konu edilmektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 26-27) Herhangi bir cesaret unsurunun bulunmadığı hikâyeye, sonrası için de çocuğun cesaret duyup duymayacağı ile ilgili bir ileti de barındırmamaktadır.

Yine kitapta, “edep” konusu ele alınırken bir çizgi romanda “*Rahman’ın öyle kulları vardır ki onlar, yeryüzünde vakarla yürürler ve cahiller kendilerine muhatap oldukları zaman da ‘Selam’ derler.*” şeklindeki Furkan suresi, 63. ayetten yola çıkılarak, Ahmet isimindeki bir çocuğun vakur bir şekilde yürümeye çalıştığı ve Elif isimli arkadaşına “Selam” dediği anlatılmaktadır. Arkadaşının, bu tuhaf hâlini kendisine sorması ve onu uyarması üzerine ayet metnini aktaran Ahmet’e Elif, “Nasıl yani, ben cahil miyim?” diye sormakta ve Ahmet de kendisini yanlış anladığını söylemektedir. Elif ise asıl Ahmet’in ayeti yanlış anladığını ifade etmekte ve çizgi romanın sonunda da okuyuculardan Ahmet’in neyi yanlış anlamış olabileceğini tartışmaları istenmektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 50-51) Bu çizgi romanın “edep” konusu ile bağlantısının problemlili olması yanında ayeti

hafife alan bir içerik barındırması, ayetin yanlış anlaşıldığı bilgisi verilse bile doğru bir yaklaşım değildir.

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında hikâyeler arasında konu bakımından ve zamansal bir hiyerarşi gözetilmemektedir. Söz gelimi Hz. Muhammed’in peygamberlik dönemine ait bir olaydan (Yağmur, 2011, s. 1) birkaç sayfa sonra onun çocukluğuna dair bir anekdot (Yağmur, 2011, s. 5) paylaşmakta, araya Hz. Musa ile ilgili bir hikâye konulduktan (Yağmur, 2011, s. 20) sonra yine Hz. Muhammed ile ilgili hikâyeler anlatılmaktadır. Bu örnek gibi peygamberler arasında da herhangi bir zaman hiyerarşisi ve bağlantı kaygısı güdülmeden hikâyeler anlatılmakta ve önceden değinilmiş konulara tekrar değinilebilmektedir. Kitapta genellikle herhangi bir konudan sonra bambaşka bir hikâye onu takip etmektedir. Ayrıca kimi hikâyeler arasına başka hikâyeler eklenerek aralarında geçiş olduğuna dair bir başlıklandırma ve bilgilendirme de yapılmamaktadır. (Yağmur, 2011, s. 35-43)

Kitabın bir başka yerinde, hayvanlara iyi davranmak üzerine Hz. Peygamber’in yaşadığı olaylar anlatıldıktan sonra metnin en sonunda hikâyelerde bu konuda bir içerik bulunmamasına rağmen “*Hayvanların canlı hedef dikilerek üzerlerinde atış talimi yapılması peygamberimiz (s.a.v)’in emri üzerine yasaklanır.*” (Yağmur, 2011, s. 43) cümlesi kullanılmakta ve olaylardan bağımsız bir bilgilendirme cümlesine yer verilmektedir.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında ise genel olarak, anlatılan hikâye ile hikâyelerde ele alınan hadisler arasında zayıf bağlantılar kurulduğu veya hadislerin yanlış yorumlanarak hikâyeye eklendiği görülmektedir. Kurgusal anlamda daha etkili, hadislerle daha uyumlu örnekler verilebilecekken hadisle doğrudan ilgisi olmayan ya da zorlama bir bağlantı ile hikâye-hadis uyumunun sağlandığı örneklere kitapta sıkça rastlanmaktadır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 11-16-17-18-24-26-31-40-41-48-57-61-91-106-111-124-128-143-144-145-162-174-183-215-234-268-319-329-374)

Yukarıda bahsi geçen hadis-hikâye bağlantısının sorunlu olduğu sayıca oldukça fazla olan örneklerden bazıları şunlardır:

Enes hafta sonu annesine, babaannesini birlikte gezdirme sözü verir ama bunu unutup arkadaşı Berat’la dışarı çıkar. Annesinin bu konudaki hatırlatması ve

konu ile ilgili söylediği hadis şudur: “Allah, ümmetinden yanılarak, unutarak, zorlanarak yaptıklarını affetmiştir.” (Karaçam & Şahin, 2014, s. 128)

Enes’in babası, öğretmeninden notları ve sınıftaki davranışlarının bilgisini aldıktan sonra Enes’e, hikâyede bahsi hiç geçmeyen Hakan’ı örnek almasının güzel olduğunu söyler ve “*Dostunu severken ölçülü sev, günün birinde düşmanın olabilir. Düşmanına da nefretini ölçülü yap, günün birinde dostun olabilir.*” hadisini aktarır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 144)

Enes, Berat’ı sofrada “Önce büyükler başlasın.” diyerek dürtmesi üzerine babası “*Müslüman kardeşinin ayıbını örtüp onu hoşnut eden kişiyi, Allah hem dünyada hem ahirette hoşnut eder.*” hadisini söyler. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 162)

“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” kitabında da hikâyeler arasında kimi zaman bir zaman hiyerarşisi güdülmemektedir. Örneğin, Şeytan’ın cennetten kovulduğu anlatıldıktan sonra Hz. Âdem ve Şeytan’ın cennette yaşadıklarına değinilmektedir. (Seçkinöglü, 2015, s. 14) Hz. İbrahim ve Hz. Yakup’un kıssaları arasına Zülkarneyn kıssası (Seçkinöglü, 2015, s. 137), Hz. Musa’nın kıssalarının arasına da Kur’an’da geçen adam ve eşeğinin hikâyesi (Seçkinöglü, 2015, s. 261), Hz. Davud ve Hz. Süleyman’ın kıssaları arasına da Hz. Lokman’ın hikâyesi konulmuştur. (Seçkinöglü, 2015, s. 275)

3.6.3. Çelişkili İçerik Aktarımı

Kitaplardaki içeriğin birbiriyle olan bağlantısı kadar, içeriğin tutarlılığı ve birbiriyle çelişmemesi de aynı derecede önemlidir. Büyük bir dikkate sahip olan çocuklar, bu tutarsızlıkları hemen fark edecek ve kitaplara karşı olan güvensizliklerinin bir ölçütü olarak bu çelişkileri öne sürebileceklerdir. Bu sebeple kitaplardaki içerik mutlaka bir tutarlılık süzgecinden geçirilmelidir.

“Süper Defter 1 - Süper Gözlerim Olsa Allah’ı Görebilir miyim?” kitabında Allah’ın “Hâlık” ismi anlatılırken kitabın kahramanı olan çocuğun yaralanan parmağının iyileşmesi örneği verilmekte ve Allah’ın hiç yoktan parmak vermesi ile “Hâlık” ismi bağlantılandırılmaktadır. (Paksu, 2014, s. 34) Oysa parmağın iyileşme sürecinde parmak ortadan kalkıp yerine yeni bir parmak verilmediğinden bu örnekleme sorunlu görünmektedir.

Yine aynı kitapta, bir şeyi kim yaptıysa onun üzerinde onu yapanın isminin yazıldığı belirtilmekte ve buna örnek olarak da arkadaşından izinsiz beslenme çantasından arkadaşının sandviçini alıp yiyen kitabın kahramanına babaannesi tarafından çantanın üzerinde onun sahibinin adının yazdığı hatırlatılmaktadır. (Paksu, 2014, s. 79) Burada, çantanın üzerinde sahibinin adının yazılı olması durumu ile bir şeyi yapanın isminin o şeyin üzerinde yazılı olması, birbiriyle çelişkili bir içeriğe sahiptir.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında otobüse binen Enes’in daha sonra yaşlı bir amcanın da otobüse binmesi üzerine yerinden kalkıp ona yer verdiği anlatılmakta (Karaçam & Şahin, 2014, s. 95), sonraki sayfalarda ise Beden Eğitimi dersinde yerde oturan Murat’a öğretmeninin neden yerde oturduğunu sorması üzerine Murat’ın bankta yer olmadığını söylediği ve öğretmenin de “*Kişi, kişi için yerinden kalkmaz. Ne var ki kişi Müslüman kardeşine yer açar.*” hadisini okuduğu ifade edilmektedir. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 125) Kitabın iki farklı yerinde verilen bu iki örnek, birbiriyle çelişkili görünmektedir.

Kitapta, Enes’in dayısının oğlu olan küçük Burak’a annesi, Allah’ı ne kadar sevdiğini sormakta ve o da ayağa kalkıp ellerini kocaman açarak bir şeyler mırıldanmaktadır. Enes’in annesi Fatma Hanım da bunun üzerine “*Allah bir kulunu sevdiği zaman, Cebrail’i çağırıp ‘Ben falan kulumu seviyorum, sen de onu sev!’ der. Cebrail de onu sever ve sonra gökyüzünde şöyle seslenir: Allah falan kimseyi seviyor, siz de onu sevin! Bundan sonra göklerdeki bütün melekler onu sever. Sonra o kul yeryüzünde de herkes tarafından sevilip kabul görür.*” hadisini söylemektedir. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 148) Buradaki Allah sevgisi anlatımı, insandan Allah’a yönelen bir sevgiden Allah’ın ve diğer varlıkların onu nasıl sevdiğine dönüşen bir karşıt bağlam içermektedir. Yine aynı şekilde bir başka hikâyede, öğretmenin Enes’e “*Sen neden Allah’ı çok seviyorsun?*” diye sorması üzerine Enes, her şeyi Allah’ın yarattığını ve her şeyin ona ait olduğunu ifade etmektedir. Bunun üzerine öğretmeni Enes’i bu güzel açıklamasından dolayı tebrik etmekte ve “*Allah’ı kullarına sevdiren ki Allah da sizi sevsin.*” hadisini okumaktadır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 198) Burada da önceki örnekte olduğu gibi Allah sevgisi, insandan Allah’a yönelen bir sevgiden, Allah’ın kullarını sevmesi bağlamında bir hadise bağlanmaktadır.

Enes ve ailesi pikniğe gittiklerinde bir karpuz dilimine sinek konması üzerine Betül “Anne sinek var” diye bağırmakta ve Fatma Hanım da “*Sizden birinizin (yemek) kabına sinek düşecek olursa onu iyice batırın. Zira onun bir kanadında hastalık, diğerinde şifa vardır. O, içerisinde hastalık olan kanadıyla korunur.*” hadisini hatırlatmaktadır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 176) Buradaki karpuz dilimi örneğiyle hadiste geçen yemek kabı örneği, birbiriyle uyuşmamaktadır.

Kitapta geçen bir hikâyede ise, “*Bu sene Ramazan ayında Enes ilk defa oruç tutuyordu. Daha önceki seneler birkaç gün tutmuştu.*” cümleleri yer almaktadır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 291) Bu iki cümle, içerik bakımından birbiriyle çelişmektedir.

Bir başka hikâyede de, ailesiyle birlikte misafirlige giden Enes’in elinde tuttuğu meyve suyu bardağını düşürüp kırması üzerine Enes çok utanmakta ve annesi de Enes’e “*Hayâ imandandır.*” hadisini hatırlatmaktadır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 332) Buradaki utanma ile hadiste geçen utanma, bağlam olarak birbirinden farklıdır.

“Güneşe Yolculuk” kitabında, Kabe’yi tamir etmek için onu yıkıp yeniden yapmaya karar veren kabileler, bunu yaparlarsa başlarına kötü bir şey geleceğinden endişe etmektedirler. En sonunda içlerinden birinin taşlardan birini alıp yere atması sonrası taş tekrar eski yerine dönmektedir. Bunun üzerine Ebu Talip kaşlarını çatarak kalabalığa “*Ey Kureyşliler Kâbe inşaatına helâl olmayan para karıştırmış olmayasınız sakın? Mesela haksız kazanç, talan, zina gibi.*” cümleleriyle seslenmektedir. (Sevim, 2013, s. 62) Sözlerde geçen “haksız kazanç” ve “talan”, “helâl olmayan para”ya örnek olabilecekken, zina örneği helâl olmayan parayla ilişkilendirilememektedir.

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında Hz. Peygamber’in ordusunun Mekke’ye girmek için hazırlandığı anlatılırken “on bin kişi kadar” oldukları ifade edilmekte, birkaç satır sonra da Ebu Süfyan’ın bu topluluk karşısındaki hayreti anlatılırken de “On binlerce kişiyi nasıl toplamıştı?” cümlesine yer verilmektedir. (Damla, 2013, s. 367) Bu iki ifade birbiriyle çelişkili bir durum arz etmektedir.

3.6.4. Eksik Bilgi ile Anlatım İnşa Etme

Çocukların her biri için farklılık arz eden eğitim süreçleri bir yana, kitapların kendi içerisinde bir hazır bulunuşluk olduğu varsayımıyla hazırlanması, kimi zaman çocuğun bu bilgileri bildiği varsayılarak kitaplarda bu bilgilere yer verilmesine yol açmaktadır. Ancak ideal olan, çocuğun bu bilgilere ilk kez rastladığını hesap ederek, bir açıklama ya da hazırlayıcı bir bilgilendirme yapmaktır. Örneklemedeki kitaplarda bu duruma aykırı örneklere rastlandığı görülmektedir.

“Arkadaşım Cami” kitabında yolcu namazından söz edilirken “*Kitap, sünnet ve icma ile câizdir.*” cümlesi kullanılmakta ve bunun ne anlama geldiğinin bilgisi verilmemektedir. (Evren, 2013, s. 162)

“Minik Kalplere Dini Hikayeler” kitabında Hz. Peygamber’in devesinin ayağına katran sürdüğü bilgisi verilmekte ve bunun sebebi açıklanmamaktadır. (Yağmur, 2011, s. 18)

Kitapta, Hz. Âdem ve Havva’nın cennette iken mutlu bir şekilde yaşadıkları, yorgunluk ve korku bilmedikleri aktarılmakta, ardından “*Yeryüzünün yüksek ağaçlarla ve çayurlarla kaplanmış olduğunu gördüler.*” cümlesi ile hikâyeye yeryüzünden devam edilerek Hz. Âdem ve Havva’nın cennetten yeryüzüne nasıl geldiklerine dair bir bilgi verilmemektedir. (Yağmur, 2011, s. 283)

Yine kitapta, Hz. Musa ve gencin yolculuğunun anlatıldığı hikâyenin başında “*İsrailoğulları Allah’ın emirlerine isyan ettikleri için çölde dağılmışlar, kumlara batmışlar, hiçbiri diğerini bulamamıştı.*” cümlesi kullanılmakta ve hemen arkasından İsrailoğulları ile ilgili herhangi bir bilgi verilmeden Hz. Musa’nın gençle olan yolculuğu anlatılmaktadır. (Yağmur, 2011, s. 311) Aynı şekilde bir sonraki hikâyede yine İsrailoğullarına ilişkin “*İsrailoğulları Allah’ın (c.c.) emirlerine uymamışlar ve peygamberleri Hz. Musa ile beraber mukaddes topraklara girmemişlerdi. Bunun cezası olarak çölde kırk yıl başı boş dolaştılar.*” cümlelerine yer verilmekte ve arkasından Hz. Davud kıssasına zemin hazırlayacak bilgiler verilmektedir. (Yağmur, 2011, s. 324) İsrailoğullarının Hz. Musa ile yaşadıkları, bu hikâyede de üstün körü geçilmektedir.

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında, yağmurlu bir günde babasının işten eve dönmesiyle ilgili kaygı taşıyan Enes’in bu kaygısını babaannesiyile paylaşması anlatılmakta, aynı hikâyede ve bir sonraki hikâyede babanın eve sağ salim dönüp

dönmediğine dair bir bilgi okuyucuyla paylaşılmamaktadır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 102-103)

Kitapta “*Müslüman, diğer Müslümanların, dilinden ve elinden selamette olduğu kimsedir.*” hadisi açıklanırken “*Müslüman, küfür, gıybet ve dedikodu gibi insanlara zarar verecek şeylerden dilini koruyan ve her zaman hakkı ve gerçeği dile getiren kişidir.*” şeklinde “dilinden selamette olmak” açıklanmakta ve hadisin “elinden selamette olmak” kısmına değinilmemektedir. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 184)

Yine kitapta, Enes ve ailesinin umreye gidene kadar yaşadıkları anlatılmakta ancak umrede yaşananlara dair bir olay aktarımı yapılmamaktadır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 232)

Enes’in lokantada su dolu bardağa üfleyerek baloncuk yapması üzerine annesi Enes’e “*Kabın içine nefes verme ve içine üfleme.*” hadisini söylemekte ve “*Sen de öyle yapmazsan güzel olur. Hem aynı zamanda sevaba girersin.*” demektedir. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 325) Kitapta Enes’in böyle yapmayarak neden sevaba gireceğine dair bir bilgi verilmemektedir.

“Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabında ise umre ile ilgili bazı kavramlar, okuyucu bu bilgileri biliyormuşçasına, herhangi bir açıklama yapılmadan anlatılmaktadır. “Zilhicce”, “Arefe”, “Arafat” (Karacan, 2015, s. 7), “mikat” (Karacan, 2015, s. 35) gibi kelimeler bunlardan bazılarıdır.

“Kur’an’ı Merak Ediyorum” kitabında Kur’an’ın insanlara uygun bir dille geldiği anlatılırken “*Mesela, Kur’an Hz. Musa’nın Sina Dağı’nda işittiği Allah kelamı gibi olsaydı, hiçbir insanoğlu; bırakın onu anlamayı, bir iki kelimesini bile dinlemeye güç yetiremezdi.*” cümlesi kitapta yer almakta (Öze, 2011, s. 49) ve Hz. Musa’nın Sina’da yaşadıkları, okuyucu bunu zaten biliyormuşçasına sadece zikredilmektedir.

“Sevgili Kur’an’ımdan Öyküler” kitabında ise Hz. İbrahim’in kıssası anlatılırken, Hz. İbrahim’in eşi Hz. Hacer ve oğlu İsmail ile birlikte yola koyulduğu ifade edilmekte ve “*Gide gide Mekke’de eskiden Kâbe’nin bulunduğu yere vardılar.*” cümlesi kullanılmaktadır. (Seçkinoğlu, 2015, s. 115) Burada, Kâbe’nin daha önceki zamanlarda da yapılmış bir yapı olduğu bilgisi verilmeden bu şekilde bir cümle kullanılması çocuklar için kafa karıştırıcı olabilecektir.

“Güneş Yolculuk” kitabında vahiy meleği Cebrail’den defalarca “Cebrail” diye söz edildikten sonra “Cibril” şeklinde bir kullanıma daha yer verilmekte ve bu kelimenin de Cebrail’i ifade ettiği belirtilmemektedir. (Sevim, 2013, s. 118)

“365 Günde Sevgili Peygamberim” kitabında Hz. Süheyb’in iştahla hurma yemesi üzerine Hz. Ömer’in “*Ey Allah’ın Peygamberi! Süheyb’i görüyor musun; hem gözü ağrıyor, hem de taze hurma yiyor*” dediği aktarılmakta ve Hz. Peygamber’in de Hz. Süheyb’e “*Ey Süheyb! Hem gözün ağrıyor, hem de taze hurma yiyorsun.*” dediği ifade edilmektedir. (Damla, 2013, s. 179) Hikâyede, gözü ağrıyan birinin neden hurma yememesi gerektiğiyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemektedir.

“Peygamberin Küçük Arkadaşları” kitabında “hicret” (Adalı, 2013, s. 27), “köle azat etmek” (Adalı, 2013, s. 56) gibi kavramlar, çocuklar bunları biliyor muşçasına doğrudan kullanılmaktadır.

Kitapta “*Peygamberimiz’in bu ilgisi Umeyr’in üzüntüsünü herhalde hafifletmişti.*” (Adalı, 2013, s. 68), “*Galiba Hasan’dı ama Hüseyin de olabilir.*” (Adalı, 2013, s. 109) gibi net bilgi içermeyen cümlelere yer verilmektedir. Ayrıca hadis rivayetlerinde olmayan hususları hikâyede kullanmaktan dolayı yazarın bir çekince içinde olduğu da görülmektedir. Bunun yanında Hz. Abbas’ın üç oğlunu çok seven Hz. Peygamber’in onları yan yana hizaya dizmesi ve “*Kim bana ilk önce gelirse, ona hediye vereceğim!*” demesi anlatılmakta, ancak yarışın sonunda ne olduğu bilgisi kitapta yer almamaktadır. (Adalı, 2013, s. 105)

3.6.5. İşlevsel İçerik Aktarımı

“Arkadaşım Cami” kitabında bir babanın çocukluğunu, şimdiki çocukların hayatında olmayan olumlu/olumsuz unsurlarla ve nostaljik bir dille anlattığı görülmektedir. (Evren, 2013, s. 19-20) Bu anlatım dili, çocukların geçmişle olan bağlantısını sağlaması adına olumlu ve işlevsel bir yaklaşımdır.

“Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor” kitabında, Elif’in “Müslüman olmak için Kelime-i Şehadet getirmek gerekir.” cümlesi üzerine Zehra’nın “Kelime-i Şehadet nasıl getiriliyor, nereden getiriliyor?” şeklinde çocuksu bir biçimde sorması (Arslan, Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 1 - Kelime-i Şehadet, 2014, s. 4), kitabın tümünde uygulanmamış olsa da dinî içeriğin çocuk gerçekliğine uygun ve esprili bir dille anlatılması bakımından olumlu bir bakış açıdır.

“Güneşe Yolculuk” kitabı, tümüyle klasik siyer anlatımının dışına çıkan yeni bir yaklaşım ve edebî içeriğiyle bu alanda az sayıdaki örnekten biri olması nedeniyle başarılı bir siyer kitabıdır. Kitapta klasik siyer yazımı, Zehra isimli öğrenciye öğretmeni tarafından Hz. Muhammed ile ilgili bir ödev verilmesi ve onun da üç gün kütüphanede uğraştıktan sonra ödevi öğretmenine sunması sonrası öğretmenin “*Burada sadece kuru bilgi var. Oysa ben bilginin ötesinde bir şeyler hazırlamanızı istedim.*” cümlesiyle eleştirilmektedir. (Sevim, 2013, s. 8) Kitap tümüyle klasik siyer yazımının dışında bir arayış ve kurgusal ve edebî açıdan siyer yazımında yeni bir deneme olarak dikkat çekmektedir.

Kitapta, “kötü bir cadının gelip içilen suya şüphe tozu atması” (Sevim, 2013, s. 27) gibi zamanın çocuğuna çekici gelebilecek cümle örneklerinin ve tümüyle fantastik bir kurgunun bulunması, uzun diyalogların okumayı kolaylaştırmak için bölünmesi ve sıkıcı, düz bir anlatım yerine maceralı ve parçalı anlatımın tercih edilmesi (Sevim, 2013, s. 50), yukarıda bahsi geçen başarılı anlatımı zenginleştirmektedir. Ancak kitapta yer alan ağır vahşet tasvirleri ve kapağındaki başarılı görsel kullanımına rağmen kitabın içinde herhangi bir görsel ya da tasarım unsurunun bulunmaması ise bu başarıyı gölgelemektedir.

“Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 7 - Küçük Katip: Zeyd bin Sabit” kitabında Zeyd’in Kur’an surelerini okumaya başlayınca ilk ezberlediği sure olan İhlas suresini annesine heyecanla okuduğu belirtilmekte ve surenin tüm ayetleri konuşma akışı içerisinde topluca verilmektedir. (Gökdoğan, Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 7 - Küçük Katip: Zeyd bin Sabit, 2014) Tamamen bilgi aktarımının sıkıcı ve işlevsel olmayan yanları düşünüldüğünde hikâye içine yedirilmiş bu yaklaşım, kitapların tümünde çokça görülmese de bir anlatım biçimi olarak doğru bir bakış açısına işaret etmektedir.

3.6.6. İşlevsel Olmayan İçerik Aktarımı

“Ev Okulu Ahlak-1” kitabında dostlukla ilgili bilmecelere yer verilmiş ancak bilmecelerin cevapları kitaba alınmamıştır. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 1, 2015, s. 63) Bu eksik sunum, içeriğin işlevini tam manasıyla yerine getirememesine yol açmaktadır.

“Ev Okulu Ahlak-3” kitabında ise “Hızlı Sınav” başlığı altında bir öyküden alınmış bir parça bulunmakta ve öykünün kimin tarafından yazıldığı, nereden alındığıyla ilgili hiçbir bilgi verilmemektedir. (Durmuş & Durmuş, Ev Okulu Ahlak 3, 2015, s. 30)

“Arkadaşım Cami” kitabında baba, çocuklarına, çocukken yaşadığı ilk iş deneyimini anlatmaktadır. Fayans ve karo döşemesi yapan yaşlı bir ustanın yanında işe girdiğini anlatan baba, ustaya her gün buzlu su götürdüğünü ve ustanın da bundan memnun olduğunu ifade etmektedir. Ancak ustanın haftalığından kesmesi ve uzun süre harçlıksız kalması üzerine sürahi ve sandalyeyi bodruma saklayıp ustasına “*Su bizden, sandalye bizden 25 kuruşa adam mı çalışır, üstelik haftalığımı da kestir, niye çalışayım senin yanında ki?*” diyerek işi bırakır. Kitabın içinde, ne için anlatıldığı belli olmayan böyle olumsuz bir örneğin kullanılması işlevsel açıdan sorunlu bir örnek olarak dikkat çekmektedir.

Kitapta oğlunu Kur’an kursuna getiren babanın cami hocasına “Eti senin kemiği benim” diyerek oğlunu teslim etmesi sonrası çocuğun “*Ne oluyor baba, eti senin kemiği benim, derimi ne yapacaksınız, Türk Hava Kurumu’na mı bağışlayacaksınız?*” şeklinde esprili bir soru sormaktadır. (Evren, 2013, s. 87) Günümüz çocuğunun Türk Hava Kurumu’nu bilmediği düşünülürse böyle bir örneğin kitapta kullanılması problemlili gözükmektedir.

“Derviş Dede’nin Dilinden İbadet İlkeleri” kitabında da Derviş Dede, çocuklar tarafından anlaşılması artık pek mümkün olmayan eskimiş bir üslupla 1965 yılından birkaç sefer “dokuzyüz altmışbeş” diyerek bahsetmektedir. (Öztürk, 2012, s. 46-127)

“Hikâyelerle 365 Gün Hadis” kitabında bilgisayarını yenilemek isteyen Enes’e babası “*Tamam değiştirelim, öyleyse getir hazineni içinden lazım olanı alalım.*” demektedir. Enes’in bunu anlamaması üzerine babasının bu sözü “*Kanaat bitmeyen bir hazinedir.*” hadisinden yola çıkarak söylediği anlaşılmaktadır. (Karaçam & Şahin, 2014, s. 22) Soyut bir kavramın somut bir ifade ile açıklanmaya çalışılması, somut işlemler dönemindeki bir çocuğa uygun olmayacak bir anlatım biçimidir.

“Hikâyelerle Çocuklara 40 Hadis” kitabında saklambaç oynayan bir çocuğun bir kestane ağacının arkasına saklandığı, o sırada bir yabancının kendisine

adres sorduğu, o çocuğun da saklandığı yer bilinmesin diye adama “Sus!” işareti yaptığı, adamın da “*Neden susacakmışım ki oğul? Sana bir şey sorduk. Biliyorsan söyle, bilmiyorsan sen sus. Doğrusu şehir çocukları bir tuhaf.*” diyerek söylendiği ve “*Adres sorana yol göstermek bir iyiliktir.*” hadisini okuduğu, çocuğun da utanarak adamın yanına gelip özür dilediği ve onu gideceği yere götürdüğü anlatılmaktadır. (Kandemir, 2015, s. 47) Çocukların oyun oynarken her şeyi unutabilecekleri, oynanan oyunun doğası gereği bu tür bir davranışın oldukça normal olduğu ve büyüklerin, çocuklar haksız olsalar bile onlara karşı daha hoşgörülü olmaları gerektiği düşünüldüğünde verilen örnek çocuk gerçekliğinden ve Hz. Peygamber’in çocuğa yaklaşım dilinden oldukça uzaktır.

“Ela ile Efe Umreye Gidiyor” kitabında umreye hazırlık aşamaları anlatılırken umreye giderken alınacak eşyalar bir liste hâlinde verilmekte ve bu bilgiler bir hac rehberi kıvamında uzun uzun aktarılmaktadır:

“- Kalem, sabun, kâğıt havlu, terlik poşeti, yedek poşet, ağrı kesici, biskiivi, çerez, gazlı bez, tuvalet kâğıdı, seccade. Bunlar az olmalıymış, sadece yollarda kullanmak içinmiş. Anne heyecanlandı:

- Ay hep bir şeyleri unutacakmışım gibi geliyor, kafam karıştı iyice. Sanki bir şeyler daha var eksik olan. Efe:

- Daha liste bitmedi ki anne. Bak belki de onların içindedir unuttuğunu sandıkların. Fotoğraf makinesi, para kesesi, riyal, Türk parası, poşetler, küçük makas, hafif bir pike ve çarşaf, yastık kılıfı, tesbih, iğne, iplik...” (Karacan, 2015, s. 30)

3.6.7. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerle yapılan odak grup görüşmelerinde çocuklara hayatlarında bir şey kazandırmayacak, işlevsel olmayan bilgilere kitaplarda yer verildiği tespiti yapılmış, hayatla bağlantılı içerikler ortaya konulmasının dinî içerikli kitaplarla ilgili üzerinde durulması gereken en önemli hususlardan biri olduğu değerlendirilmiştir. (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Örnekleme de iki tanesi yer alan 365 güne yayılmış, kalın kitapların çocuklar tarafından okunmayacağı, bu şekilde bir sunumun çocuk gerçekliğinden ve

işlevsellikten uzak olduğu belirtilmiştir. Konu ile ilgili öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“- Peygamberimizi anlatmak deyince onun hayatını anlatmak akla geliyor. Doğumundan ölümüne kadar her yaptığını anlatmak şeklinde bir anlayış var. Şu tarihte doğdu, şu tarihte şuraya gitti, bununla savaştı şeklinde. Ya savaş var, ya mucize var, bunlar anlatılıyor bizde peygamberimizin hayatı dediğimiz zaman. Açıkçası çocuk kitabı denildiği zaman çocuk kitabı kategorisinde peygamberimizin hayatının da bu şekilde tek kitap hâlinde anlatılması taraftarı değilim.

- Kitap ne kadar renkli olsa da kalınlığını görünce çocuk korkar.

- Tek kitaplar hâlinde anlatılması daha uygun. Bir tane olay, hadi en fazla iki olay olsun. Ahlakına odaklı veya tema olarak. Anlatılacaksa bir olay anlatılır, verilecek mesaj verilir ve o kitap biter. Böyle ansiklopedik bir kitap olmaz. Zaten çocuk sıkılır ve sonuna kadar gelemes.

- Lisede bile çocuğa böyle bir kitabı verdiğimizde çocuk hocam bu kitabı ne zaman okuyacağız, nasıl okuyacağız diyor. Mesela bu resimli tamam, küçük çocuklar için hazırlanmış belki ama küçük çocuk da bunun ebadını görünce korkuyor. Yani şunun içinde 50 tane hikâye varsa 50 tane kitap yap bundan, seri olsun yani.” (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Kitaplarda gündelik şeyler yerine daha nitelikli olayların anlatılması gerektiği üzerinde de durulurken, kitapların hacmini genişletmek için sanki özel bir çaba sarf edildiğinden bahsedilmiştir. (Din Öğreticileriyle Odak Grup Görüşmesi)

Yine çocuk kitaplarında anlatımda bir inandırıcılık sorunu olduğu öğretmenler tarafından dile getirilmiş, kitapların genelde, büyüklerin bakış açısıyla hazırlandığı ve çocuk gerçekliğini tam manasıyla kuşatmadığı söylenmiştir. Ayrıca kitaplarda, çocukların bilgileri zaten biliyor oldukları varsayımıyla hareket edildiğinden yola çıkılarak işlevsel olanın, bir öğretiyi kısa, öz, estetik ve edebî bir bakış açısıyla sunmakla mümkün olduğu değerlendirilmiştir. (Branş Öğretmenleriyle Odak Grup Görüşmesi)

Bu değerlendirmelerden sonra dinî içerikli çocuk kitaplarının işlevselliğiyle ilgili şu öneriler sıralanabilir:

- Kitaplar çocuklara hayatlarında bir şey kazandırmayacak, gündelik, sıradan, işlevsel olmayan bilgiler yerine, hayatta karşılığı olan nitelikli metinlerden oluşmalıdır.

- Dinî içerikli çocuk kitapları, yılın her gününe yayılmış, çocuğu bunaltabilecek ve verilmek istenen etki yerine çocuğu dinden uzaklaştırabilecek uzun metinler ile değil, kısa ve öz bir öğretiyi içinde barındıran işlevsel bir bakış açısıyla hazırlanmalıdır.

- Kitaplar, büyüklerin gözünden ve çocukların zaten biliyor oldukları düşünölen bir hazır bulunuşluk penceresinden değil, ilk kez okuyanın da, onu zaten biliyor olanın da ilgisini çeken bir kurgusal altyapı, edebî yaklaşım ve cazip bir sunumla oluşturulmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Sonuç

Dinî içerikli çocuk kitapları, çocuğun dinî gelişiminde destekleyici bir rol üstlenmektedir. Özellikle aileler, çocuklarının okul dışındaki din eğitimi için, bu yayınlarla çocuklarını bir şekilde tanıştırmaktadırlar. Kitapların çocuklarla buluşmasında birincil role sahip olan anne-babalar, bu kitapları tercih ederken çocukların dinî eğitimini dikkate aldıkları için, dinî içerikli çocuk kitapları üzerinde ister istemez bir eğitim beklentisi oluşmakta ve kitapların çoğunda da çocuğun bilişsel yönüne odaklı yoğun bir bilgi aktarımı gözlenmektedir. Oysaki çocuk kitapları seçiminde çocuğun tercihlerinin büyük önem taşıdığı düşünülürse, kitapların büyük oranda belirleyicileri olan anne-babaların tercihlerinin çocuğun tercihinin önüne geçmesi problemlili bir durumdur. Diğer taraftan, çocuk kitaplarına bir eğitim misyonu yüklenmesi de, çocuk kitaplarında kaçınılması gereken didaktik yaklaşımlara zemin hazırlamakta ve sanılanın aksine kitapların doğrudan ya da dolaylı etki gücünü azaltmaktadır.

Çocuk kitaplarının eğitici olup olmaması konusu, üzerinde fazlaca durulan bir husustur. Çocuk kitapları, çocuk edebiyatı süzgeci ile değerlendirildiğinde özellikle edebiyatçı bakışı, çocuk kitaplarına eğitim misyonu yüklenmesini yanlış bir yaklaşım olarak görmektedir. Çocuğa didaktik bir yaklaşımla seslenen ürünlerin ortaya çıkmasının bir sonucu olarak da eserler konusunda “çocuk kitabı” ve “çocuk edebiyatı kitabı” gibi bir ayırım söz konusu olmaktadır. Çocuk kitapları konusunda durum böyleyken, dinî içerikli çocuk kitapları mevzubahis olduğunda, çocuğun dinî gelişimine odaklı olarak kitaplara yüklenen din eğitimi misyonu, dinî içerikli çocuk kitaplarının edebî boyutunu gölgelemektedir. Hâl böyle olunca, çocuk edebiyatı alanında kuramsal çalışmalar yapan kimi akademisyenler, dinî içerikli çocuk kitaplarını edebiyat ve çocuk edebiyatı alanı dışında görme eğilimindedirler. Bu tür yaklaşımlar, ideolojik bir bakış açısı içerdikleri varsayımıyla eleştirilebilecek durumda olsalar da, asıl eleştirinin dinî içerikli çocuk kitaplarına odaklanması, dinî çocuk yayıncılığının gelişimine ve dolaylı bir biçimde çocuğa bir fayda sağlaması bakımından çok daha yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Dinî içerikli çocuk kitapları konusunda bir bakış ortaya koyabilmek için öncelikle dinî içerikli çocuk kitabının ne olduğunu belirlemek önemlidir. Bu anlamda, dinî içerikli çocuk kitabı denildiğinde, doğrudan dinî içeriğe sahip kitaplar anlaşılmalıdır. Dinî içeriğe sahip kitaplar dışında, dinî içeriğe değinen kitaplar ve değerler eğitimi içeriği taşıyan kitaplar da söz konusudur. Dinî içeriğe değinen kitaplar, herhangi bir dinî öğretiyi bilgi aktarımı düzeyinde ele almayan, dinî içerik yoğunluğu az ve konu itibarıyla dinî argümanlara içeriğinde yer veren ürünlerdir. Değerler eğitimi içeriği taşıyan ürünlerde ise, dinî bir referans taşımayan ve evrensel değerleri içerik konusu yapan, eğitim odaklı bir yaklaşım söz konusudur. Bu ayrımı ortaya koyduktan sonra dinî içerikli çocuk kitaplarının yerini tespit etmek çok daha mümkündür.

Çocuk kitaplarının tarihi ülkemizde oldukça yakın bir döneme tekabül etmektedir. Çocuğa özgü bir edebiyat alanının olup olmadığı konusunda yapılan uzun dönemli tartışmalar, çocuğun tek başına bir alan olarak fark edilmesini ve çocuğa yönelik bir yazının ortaya çıkışını geciktirmiştir. Dünya üzerinde, hedef kitle olarak çocuk için yazılmayan ama çocukların da okuyabileceği eserlerin ortaya çıkışı sonrası, ülkemizde bunların çevirileri noktasında bir seyir gözlenmektedir. Çocuk kitabı olarak ele alınmaya çalışılan ilk dönem eserlerinde de yoğun bir eğitici üslup görülmekte ve bu ürünler, çocuk kitabı olarak pek değerlendirilmemektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarıyla birlikte, çocuklara yönelik bir yazının gerekliliği noktasındaki düşünceler sonrası, önce şiir merkezli ve sonra kısmen roman merkezli üretimler ortaya çıkmıştır. Tanzimat döneminin sonlarından başlamak üzere yoğun bir seyir izleyen çocuk dergiciliği ise, çocuk yazınının gelişimini sanılanın aksine pek de olumlu etkilememiştir. Çocuğa dönük, kitap düzlemindeki nitelikli ürünlerin ortaya çıkışı, ülkedeki siyasal ve sosyal çalkantıların gölgesinde ancak 1980'ler sonrasına rastlamaktadır.

Çocuk kitaplarında durum böyleyken, dinî içerikli çocuk kitaplarının tarihî gelişimini daha eskiye götürmek pek mümkün olmamaktadır. 1980'li yıllardan sonra ilk telif dinî içerikli çocuk kitapları ortaya çıkmakta, ancak dinî içerikli çocuk kitapları konusunda asıl gelişim 2000'li yıllar sonrasına rastlamaktadır. Özellikle 2003 yılından sonra dinî içerikli çocuk kitabı yayımı her geçen yıl artmıştır. Bu artışta, ülkemizin siyasal ve ekonomik çalkantılardan nispeten kurtulmuş olması ve

halk nezdinde ortaya çıkan dinî içerikli çocuk kitabı talebinin, ekonomik açıdan daha rahat bir seviyeye ulaşmış yayın sektörü tarafından arz yönlü karşılanması etkili olmuştur.

Dinî içeriğe sahip ürünler olan dinî içerikli çocuk kitapları, okul öncesinden bilişsel gelişim düzeyi anlamında somut işlemler döneminin sonuna kadar, yani yaklaşık 12 yaşına kadar bir gelişim aralığını hedef almaktadır. Ürünlerin tümüne bakıldığında belirlenebilecek bu yaş aralığına rağmen, kitapların çoğunda bir yaş sınırı belirtilmemekte ve kitapların biçimsel özelliklerinden yola çıkarak anne-babaların bir belirleme yapması dolaylı olarak beklenmektedir. Kitaplarda bir yaş sınırının belirtilmemesi, kitaplar konusunda ortaya çıkan kafa karışıklığını beslemektedir. Bunun yanında, çocuğun dinî gelişimine odaklı yoğun bilişsel içerik kullanımı, bu yaşlardaki çocukların duyuşsal yeteneklerinin ihmal edilmesine de yol açmaktadır. Oysa edebiyatın duyumsatıcı ve sezinletici etkileri, doğrudan duyuşsal gelişimi ilgilendirmekte ve ortaya koyulabilecek duyuşsal bakış açısı, çocuğun dinî gelişimi noktasında çok daha etkili ve sağlıklı bir zemine oturmaktadır.

Az sayıda da olsa ortaya çıkan nitelikli ürünlere rağmen, genel olarak kitaplarda görülen bu bilişsel yoğunluk, kullanılan dil ve yüzeysel kurguyla da birleşince, dinî içerikli çocuk kitaplarının, çocukların ilgisini kuşatabilecek, çocuk gerçekliğini kavrayabilecek ve çocuğa dinî duyarlılık yanında sanatsal bir bakış kazandırabilecek bir yaklaşımla hazırlandığını söylemek oldukça zordur. Kitapların hazırlanmasında danışmanlığından istifade edilen kişilerin, aktarılan bilgilerin yalnızca kaynaklara uygunluğunu doğrulamakla yetinmeleri de kitapların niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Kitaplarda işlenen konuların kutsal bir mahiyete büründürülerek herhangi bir hayal gücü mekanizmasını işletmeden ele alınması, üretilen kitapları, kurgusal yönden sığ ve bilinen hikâyelerin yeniden yazımı şeklinde bir bakış açısına yöneltmektedir.

Dinî içerikli çocuk kitaplarında en çok rastlanan sorunların çocuğa görelikle ilgili olduğundan bahsetmek mümkündür. Çocuğa bir bilgiyi anlatma telaşında olan kitapların, bu bilgiyi bütüncül bir biçimde aktarmaktan dolayı, çocuğa göre olmayan detayları içerisinde barındırması söz konusu olmaktadır. Çocuğa uygun olmayan ifade ve konulara, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek örnekler kitaplarda sıkça rastlanmaktadır. Ayet ve hadis çevirilerinde ise çocukların

anlamalarının pek mümkün olmadığı bir dil kullanımı ortaya çıkmakta, çeviriler herhangi bir süzgeçten geçirilmeden çocuklara sunulmaktadır. Bu nedenle aktarılan hususların, çocuk gerçekliğini ve çocuğa görelilik ilkelerini dikkate alarak ele alınması oldukça önemlidir.

Dinî içerikli çocuk kitaplarında, biçimsel açıdan da pek çok farklılık gözlenmektedir. Kitaplarda kullanılan yazıtiplerinin büyüklüklerinden, kitapların boyut ve sayfa sayılarına kadar pek çok biçimsel detay, kitabın hitap ettiği yaş grubunun belirsizliğinin de etkisiyle değişiklik göstermektedir. Yılın 365 günü, çocuğun, ailesiyle birlikte aynı kitabı okumalarının beklendiği ve bu amaçla ansiklopedik büyüklüklerde eserler verildiği de gözlenmektedir. Bir alanda bütüncül bir yaklaşımla, büyük hacimlere ulaşan ürünler ortaya koymak yerine, verilmek istenen öğretiyi temel alan, küçük hacimli kurgusal ve edebî ürünlere yönelmek daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır.

Kitaplarda kullanılan çizimlerde ise dinî konuların resmedilmesi hususunda ortaya çıkan kafa karışıklığının, çizerleri etkilediği ve temsili anlatım başta olmak üzere çıkış yolları denendiği görülmektedir. Temsili anlatımın, somut dönemdeki çocuklar tarafından algılanmayacağı bilinciyle dinî içerikli çocuk kitapları resimlemelerinde yeni bakış açıları geliştirilmesi, ortaya çıkan kafa karışıklığının giderilmesi ile mümkün olabilecektir. Güzel sanatlar ve ilahiyat alanında çalışan akademisyenlerin ortak bir yaklaşımla dinî çocuk kitabı resimlemelerine yeni açılımlar getirmeleri ve İslâm ve sanat konusunda ortaya çıkan flu alanları netleştirerek bu alandaki yetişmiş eleman ihtiyacını gidermeye dönük somut adımlara imkân sağlamaları oldukça önemlidir.

Dinî içerikli çocuk kitapları, toplumu yoğuran unsurların başında gelen din olgusunu, özümsemiş bir biçimde sunduğu, çocuğa göreliliği dikkate aldığı ve sanatsal bir bakış açısını ihmal etmediği zaman insan yetiştirme odaklı bir fonksiyon icra edebilecektir. Hayatta işlevsel bir karşılığı olan etkili bir anlatımın, dinî bilgiye sahip olmak ve o bilgiyi doğrudan aktarmakla değil, edebî bir bakış açısı, sanatsal yeterlik ve kurgusal bir zekâ ile harmanlanmış dinî ve yerli bir ruh taşıyan metinlerle mümkün olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

2. Öneriler

Yukarıdaki sonuçlar ışığında dinî içerikli çocuk kitaplarıyla ilgili öneriler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çocuklara dinî bilgi ve bu bilgilerin kaynağı olan ayet ve hadisler, doğrudan ve olduğu gibi değil, hikâyeleştirilerek ve bilgiler hikâyenin özüne yedirilerek verilmelidir.
- Hikâyeleştirme konusunda, gündelik hayatın içindeki olağan konuları içeren, sıradan hikâyeler yerine; çocuğu şaşırtacak ve bilgi aktarımından çok çocuğun hissederek o bilgiye ulaşmasını sağlayan ve hayatın içinden dinî unsurlara sahip işlevsel ürünler ortaya konulmalıdır.
- Kitaplarda aktarılan bilgilerin doğruluğu mutlaka sağlanmalı ve çocuklara aktarılacak metnin, kaynakların dışında ya da eksik bir muhtevası veya kaynakta anlatılanın dışında farklı bir yorumu bulunmamalıdır.
- Kaynakta anlatılan bilgiye sadık kalmak adına çocuklara göre olmayan bilgilere dinî içerikli çocuk kitaplarında yer verilmemeli ve çözüm olarak, çocuklara uygun olmayan kısımları kırpma yerine alternatif anlatım yolları denenmelidir.
- Dinî içerikli çocuk kitaplarında mutlaka bir yaş sınırlaması yapılması ve kitapların üzerine hangi yaş grubuna hitap ettiğine dair bir ibare konulması gerekmektedir.
- Kitapların kimilerinde desteği alınan alan uzmanları, kitapların içeriklerini sadece kaynaklara uygunluk açısından değil, pedagojik açıdan da değerlendirmeli ve kitapların konularına uygun bir şekilde bir yaş aralığı ve sunum biçimi belirlenmelidir.
- Kitaplarda her konunun çocuğa anlatılamayacağı hesaba katılarak, kaynakta geçiyor diye o bilgiyi bütüncül ya da parçalı bir şekilde sunmak yerine çocuğun seviyesine uygun ve o öğretiyi de içinde barındıran kurgusal metinlere yer verilmelidir.
- Kitaplardaki kurgusal metinler oluşturulurken gerçeküstü unsurların çocuğu gerçeklik algısının dışına çıkarabileceği örnekler kullanılmamalı; çocuğa

düşsel zenginlik kazandıracak, gerçeküstülüğü çocuk tarafından ayrıştırılan ve öğretisinin hayatta bir karşılığı olan örnekler tercih edilmelidir.

- Kitaplardaki örnekler seçilirken çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyecek, çocuğu korkutacak ya da din hakkında olumsuz bir algılamaya yol açacak ve çocuğun dolaylı olarak dinden uzaklaşmasına yol açabilecek detaylara kesinlikle kitaplarda yer verilmemelidir.

- Kitaplardaki din dilinin çocuğun anlayabileceği bir şekilde kurgulanması ve dinî içerikli çocuk kitaplarının, dinî bilgiye hâkimiyet kadar edebiyat ve pedagoji bilgisi de gerektirdiği yayıncılar ve yazarlar tarafından gözden uzak tutulmamalıdır.

- “100 Temel Eser” örneğinde olduğu gibi Diyanet ve Millî Eğitim işbirliğiyle okullara ve ailelere her anlamda referans olabilecek, edebî ve estetik açıdan yetkin, pedagojik olarak sorunlar barındırmayan, yaş gruplarına göre kategorize edilmiş dinî içerikli tavsiye çocuk kitapları listesi oluşturulmalıdır.

- Dinî içerikli çocuk kitaplarında eğitsel iletiler, doğrudan yollarla ve didaktik bir üslupla değil, sezdirme yöntemiyle ve hayatın içinden nitelikli örneklerle çocuğa sunulmalıdır.

- Dinî bilginin çocuğu her zaman eğlendirmesi beklenemeyeceği gerçeğinden hareketle, çocuğa anlatılan hikâyelerin kurgusunu çocuğun gündelik hayatında rastladığı sıradan olaylar yerine, çocuğun ilgisini çekecek ve din olgusunun hayatın içine yerleşik örnekleriyle oluşturulması büyük önem arz etmektedir.

- Kitaplarda, çocuğu sıkacak ve bir şekilde dinden uzaklaştıracak bir bilgi yoğunluğuna yer vermek yerine, herhangi bir bilgiye birebir karşılık gelmeyen, öğretisini dinden alan ve çocuğun dinî anlamda ufkunu ve dine yönelik bakışını genişleten ve geliştiren örnekler ortaya konulmalıdır.

- Dinî içerikli çocuk kitaplarının muhatabı olan çocukların olumlu ve olumsuz yönlendirmeye son derece açık oldukları bilinciyle, günümüz çocuğunu yakalamak adına bile olsa olumsuz örneklerden kesinlikle yola çıkılmamalı ve ortaya konan ürünlerde olumlu ve değer aktarımına dair bir içeriğe yönelmesi gerekmektedir.

- Dinî içerikli çocuk kitaplarında yazarın, kendini okur yerine koyarak çocuğun zihninde oluşması muhtemel ve kitap düzleminden çocuğun hayal dünyasına yol alan ucu açık yolları kesinlikle kapatmaması ve çocuğun da düşünmesine fırsat vermesi çocuğun dinî gelişimi açısından son derece önemlidir.
- Kitaplarda çocuklara uygun olmayacak üslup ve ifadelere yer verilmemeli, çocukların dil ve dinî gelişimine olumsuz etkileri olabilecek bir dil kullanımından uzak durulmalıdır.
- Kitaplardaki din dilinin kullanımında birebir aktarımdan ziyade anlam bütünlüğünü koruyan zengin bir bakış açısıyla hareket edilmeli ve Türkçenin dil imkânlarından yararlanılmalıdır.
- Dinî içerikli çocuk kitapları, dinî bilgiye hâkimiyet kadar edebî bir bakış açısı ve çocuk edebiyatının imkânlarına aşinalık da gerektirdiğinden kitaplar, çocuk edebiyatı alanındaki uzman yazarlar tarafından kaleme alınmalıdır.
- Kitaplarda günümüz çocuğunu kuşatmak adına dinî içeriği hafifletecek hürmetsiz bir güncel anlatım diline yer verilmemelidir.
- Özensiz ifadeler, kurgusal zayıflıklar ve hatalar, anlatım tekrarları ve bozuklukları ve yazım hataları gibi kitaplarda çokça karşılaşılan sorunların azaltılabilmesi için dinî içerikli çocuk kitapları hazırlanırken yayınevleri tarafından kitapların editoryal aşamalarına büyük özen gösterilmelidir.
- Kitaplarda kullanılan üslup, çocuğa dini sevdirecek bir yaklaşımda olmalı; sert, keskin ve aşırı didaktik bir dil kullanımından kesinlikle uzak durulmalıdır.
- Olumsuz tasvirlerin, edebiyatın estetik görüntüsü altında bile olsa tüm çıplaklığıyla anlatımından kesinlikle kaçınılmalı ve dilin imkânları çocuklarda derin bir dinî farkındalık oluşturmanın aracı olarak kullanılmalıdır.
- Dinî içerikli çocuk kitapları resimlemelerinde dönemsel olarak bir iyileşme gözlene de yetişmiş çizer ihtiyacı görülmekte ve bu anlamda Güzel Sanatlar Fakültelerinin nitelikli eleman yetiştirme fonksiyonu üzerinde durulması gerekmektedir.
- İslâm'ın sanat ve resimleme konusundaki yaklaşımı üzerinde İlahiyat ve Güzel Sanatlar Fakülteleri işbirliğiyle sahih güncel yorumlar getirilmeli ve dinî

içerikli çocuk kitaplarının görsel boyutunun gelişiminde en büyük engellerden biri olan bu kafa karışıklığı, alan uzmanları tarafından mutlaka açıklığa kavuşturulmalıdır.

- Kitaplardaki boyut ve yazıtipi büyüklükleri konusunda kitabın hitap ettiği yaş grubuna uygun olarak çocuk pedagojisini de dikkate alan bir yaklaşım uygulanmalıdır.

- Peygamberler ve çevresindeki insanlar çocuk kitaplarında kısmen de olsa resimlenmemeli, bunun yerine kullanılacak temsili anlatımlarda klasik yaklaşımlar yerine yeni çıkış noktaları ve sanatsal bakış açıları geliştirilmelidir.

- Dinî içerikli çocuk kitaplarında olumsuz unsurlar ve yanlış anlaşılabilir imgeler çocuklar tarafından sevimli ve olumlu bir algı ile anlaşılabilir şekilde resimlenmemelidir.

- Kitaplarda dönem özelliklerini yansıtan tarihî çizimlerden ziyade hayatın içinden bir içerikle buluşan güncel ve günlük hayatla bağlantılı resimlere daha çok yer verilmelidir.

- Kitaplar çocuklara hayatlarında bir şey kazandırmayacak, gündelik, sıradan, işlevsel olmayan bilgiler yerine, hayatta karşılığı olan nitelikli metinlerden oluşmalıdır.

- Dinî içerikli çocuk kitapları, yılın her gününe yayılmış, çocuğu bunaltabilecek ve verilmek istenen etki yerine çocuğu dinden uzaklaştırabilecek uzun metinler ile değil, kısa ve öz bir öğretiyi içinde barındıran işlevsel bir bakış açısıyla hazırlanmalıdır.

- Kitaplar, büyüklerin gözünden ve çocukların zaten biliyor oldukları düşünülen bir hazır bulunuşluk penceresinden değil, ilk kez okuyanın da, onu zaten biliyor olanın da ilgisini çeken bir kurgusal altyapı, edebî yaklaşım ve cazip bir sunumla oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Adalı, S. (2013). *Peygamberin Küçük Arkadaşları*. İstanbul: Uğurböceği Yayınları.

Ahmed b. Hanbel, E. A., thk- Arnaud, Ş., & Mürşit, A. (1995-2001). *Müsnedü Ahmed b. Hanbel* (Cilt I-L). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.

Akbayır, S., & Şahin, Ş. (2005). Yaş Gruplarına Göre Çocuklar İçin Edebiyat. *Hece -Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı-* (104-105), 190-204.

Albayrak, A. (2013). Çocuk Edebiyatında Din Dili Hakkında Teorik Genellemeler. *VI. Dinî Yayınlar Kongresi -İslam, Sanat ve Estetik-* (s. 293-300). içinde Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Arı, R., Üre, Ö., & Yılmaz, H. (1999). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi - Eğitimin Psikolojik Temelleri*. Konya: Mikro Yayınları.

Arslan, E. (2014). *Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 1 - Kelime-i Şehadet*. İstanbul: Semerkand Çocuk.

Arslan, E. (2014). *Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 2 - Namaz Kılmak*. İstanbul: Semerkand Çocuk.

Arslan, E. (2014). *Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 3 - Oruç Tutmak*. İstanbul: Semerkand Çocuk.

Arslan, E. (2014). *Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 4 - Zekat Vermek*. İstanbul: Semerkand Çocuk.

Arslan, E. (2014). *Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor 5 - Hacca Gitmek*. İstanbul: Semerkand Çocuk.

Ashraf, S. A. (2002). Edebiyat Eğitimi ve Dinî Değerler: İslâmî Yaklaşım. (Ç. A. Çalışkan, Dü.) *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* , 2 (1), 143-156.

Ata, B. (2006). Dini Kavramların Çocuk Diline Aktarılması Sorunu. *Umran* (143), 46-53.

Atik, A. (2015). Dini Gelişim Kuramlarına Din Eğitimi Bağlamında Genel Bir Bakış. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , 4 (3), 728-743.

Ay, M. E. (1989). *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?* İstanbul: Gonca Yayınevi.

Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.

- Baş, T., & Akturan, U. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Beyhakî, E. B.-H., & Osman, A. b. (1925). *es-Sünenü'l-Kübra* (Cilt I-XI). Haydarabad: Dairetü'l-Maârifî'n-Nizâmiyye.
- Bilkan, A. F. (2007). Batıda Çocuklara Yönelik Dinî Yayınlar. E. Arslan içinde, *Türkiye III. Dinî Yayınlar Kongresi, Tebliğler-Müzakereler* (s. 173-178). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1975). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Buğra, H. B. (2000). *Cumhuriyet Döneminde Resim-Edebiyat İlişkisi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Buhârî, M. b.-B., & thk- el-Buğâ, M. D. (1987). *Sahîhu'l-Buhârî* (Cilt I-VI). Beyrut: Daru'l-İbn Kesîr.
- Buhârî, M. b.-B., & thk- el-Hût, K. Y. (1984). *el-Edebü'l-müfred*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb.
- Canatan, B. (1967). *Eğitim Psikolojisi*. Konya: Yıldız Basımevi.
- Clark, W. H., çev. Çiftçi, A., & Yıldız, M. (1998). Çocuklukta Din. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (X), 183-205.
- Coşkun, İ. (2015). İslâm Sanatının Gelişimini Engelleyen Kimi Kelâmî Yorumlar. Ş. Göküş, R. Pişgin, & Y. Atay içinde, *İslâm ve Sanat* (s. 93-109). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çıkla, S. (2005). Tanzimattan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler. *Hece -Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı-* (104-105), 89-107.
- Çınaroğlu, A. (2012). Eğitimde Sanat Yaklaşımları. S. Sever içinde, *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (05-07 Ekim 2011)* (s. 1151-1153). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Damla, N. (2013). *365 Günde Sevgili Peygamberim*. İstanbul: Timaş Çocuk.
- Dârimî, E. M. (1992). *Sünenü'd-Dârimî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Dayıoğlu, G. (2014). Çocuk ve Gençlik Edebiyatımızın Sorunlarıyla Yüzleşmek. *Türk Dili -Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı-* (756), 530-533.

Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Dilidüzgün, S. (2007). Çocuk Kitaplarının Çocuğun Sanat Eğitimi Katkısı. S. Sever içinde, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)* (s. 111-115). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Doğan, D. M. (2011). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Yazar Yayınları.

Durmuş, A., & Durmuş, H. I. (2015). *Ev Okulu Ahlak 1*. İstanbul: EDAM.

Durmuş, A., & Durmuş, H. I. (2015). *Ev Okulu Ahlak 2*. İstanbul: EDAM.

Durmuş, A., & Durmuş, H. I. (2015). *Ev Okulu Ahlak 3*. İstanbul: EDAM.

Durmuş, H. I. (2014). *Karınca Rasin - İslâm'ın Şartları*. İstanbul: EDAM.

Early, M. J. (1960). Stages of Growth in Literary Appreciation. *The English Journal* , 161-167.

Ebû Davud, E. A. (1992). *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Ebu Gudde, A. (1995). *Kıymetü'z-Zaman inde'l-Ulemâ*. Halep: Mektebü'l-matbuati'l-İslamiyye.

Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed el-Kurtubi, İ. A. *el-İkdü'l-Ferîd, Lecnetü't-Telif ve't-Terceme ve'n-Neşr*. Kahire.

Elbânî, M. N. (1977). *Silsiletü'l-Ehâdisi'z-Zaife ve'l-Mevzua*. el-Mektebü'l-İslâmî.

Enginün, İ. (1985). Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış. *Türk Dili -Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı-* , 186-194.

Erdi, A. (2008). Türkiye'de 1980-1985 ve 2000-2005 Yılları Arasındaki Çocuk Kitaplarında Eğitsel İletiler (Karşılaştırmalı Bir Çalışma). *Yayımlanmamış Doktora Tezi* . İstanbul.

Erdoğan, F. (2014). İlle de Kitap!.. *Türk Dili -Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı-* (756), 788-790.

Erdoğan, F. (1999). Türkiye'de 1996-1998 Yıllarında Yayımlanmış Telif Çocuk Kitaplarının İçerik Analizi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi* . İstanbul.

Evren, M. Ö. (2013). *Arkadaşım Cami*. İstanbul: Nar Çocuk.

Evren, M. Ö. (2005). Çocuk Edebiyatında Dini Yaklaşım. *Hece -Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı-* , 309-314.

- Fidan, A. (2015). *Can Can - Dinî Hikâyelerle Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Timaş Çocuk.
- Gökdoğan, N. A. (2014). *Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 1 - İki Çiçek: Hasan ile Hüseyin*. İstanbul: Damla.
- Gökdoğan, N. A. (2014). *Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 10 - Peygamberi Özleyen Çocuk: Amr bin Seleme*. İstanbul: Damla.
- Gökdoğan, N. A. (2014). *Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 2 - Kutlu Yolcu ve Enes*. İstanbul: Damla.
- Gökdoğan, N. A. (2014). *Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 3 - Küçük Köle Zeyd bin Harise*. İstanbul: Damla.
- Gökdoğan, N. A. (2014). *Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 4 - Yetim Kız*. İstanbul: Damla.
- Gökdoğan, N. A. (2014). *Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 5 - Mutlu Kızlar*. İstanbul: Damla.
- Gökdoğan, N. A. (2014). *Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 6 - Zeyd'in Kuşu: Ebu Umeyr*. İstanbul: Damla.
- Gökdoğan, N. A. (2014). *Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 7 - Küçük Katip: Zeyd bin Sabit*. İstanbul: Damla.
- Gökdoğan, N. A. (2014). *Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 8 - Nefis Hurmalar ve Rafi*. İstanbul: Damla.
- Gökdoğan, N. A. (2014). *Peygamberimizin Küçük Sahabeleri 9 - Küçük Kızın Sevinci*. İstanbul: Damla.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., & Taşgın, S. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hanbel, A. b. (1981). *Müsned* (Cilt I-VI). İstanbul.
- Hood Jr, R. W., Spilka, B., Hunsberger, B., Gorsuch, R., & çev. Karacoşkun, M. D. (2004). Dini Gelişim Kuramları. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IV (4), 205-221.
- İbn Mâce, E. A.-K. (1992). *Sünenü İbn Mâce* (Cilt I-II). İstanbul: Çağrı Yayınları.

İpşiroğlu, Z. (2007). Çocuk Yazını Eleştirisi. S. Sever içinde, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerleri)* (s. 173-176). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kandemir, M. Y. (2007). Günümüzde Çocuk Sorunları ve Dinin Yaklaşımı (Sorunsuz Çocuk Yetiştirme Yolu ve Dinî Çocuk Kitapları). *Türkiye III. Dinî Yayınlar Kongresi* (s. 131-140). içinde Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kandemir, M. Y. (2015). *Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis*. İstanbul: Tahlil.

Karaca, F. (2007). *Dinî Gelişim Teorileri*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Karacan, Ş. G. (2015). *Ela ile Efe Umreye Gidiyor*. Konya: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Karacelil, S. (2014). *Din Eğitimi Açısından Allah İnancı Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Karaçam, A., & Şahin, K. (2014). *Hikâyelerle 365 Gün Hadis*. İstanbul: Nesil Çocuk.

Karanfil, V. (2013). *Anne Allah Nerede?* İstanbul: Pinus Kitap.

Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies* , 1439-1454.

Kenan, S. (2007). Modern Eğitimin Oluşum Sürecinde Değerler Eğitimi Nasıl Zayıfladı? R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan, & M. Zengin içinde, *Değerler ve Eğitimi* (s. 275-285). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Komasyon. (2006). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Konar, E. (2007). Çocuk Gelişiminde Kitabın Önemi. S. Sever içinde, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (s. 463-468). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Konar, E. (2005). Çocuk, Edebiyat ve Eğitim. *Hece -Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı-* (104-105), 208-211.

Koyuncu, S. S., & Kaptan, A. Y. (2005). Çocuk Kitaplarında Görsel Anlatım ve Tasarım Sorunları. *Hece -Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı-* (104-105), 256-262.

Köşeli, Y. (2011). Arap Çocuk Edebiyatı. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Erzurum.

Köylü, M. (2007). Küresel Bağlamda Değerler Eğitime Duyulan İhtiyaç. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan, & M. Zengin içinde, *Değerler ve Eğitimi* (s. 287-311). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kuşat, A. (2012). Bilişsel Gelişim Açısından Din-Fıtrat İlişkisi. *Erzurum Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012/2 (15), 35-53.

Mehmedoğlu, Y. (2005). *Ahlâkî ve Dinî Gelişim*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma - Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (S. Turan, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Moore, K. A., & Bridges, L. J. (2002). *Religion and Spirituality in Childhood and Adolescence*. Child Trends.

Müslim, E.-H. i.-H. (1992). *Sahîhu Müslim* (Cilt I-III). İstanbul: Çağrı Yayınları.

Nesâî, E. A. (1981). *es-Sünen*. İstanbul.

Nesâî, E. A. (1992). *Sünenü'l-Kübra*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Newton, E. M. (1981). *A Developmental Theory of Religious Education*. Ontario: McMaster University Hamilton.

Oğuzkan, A. F. (1979). Dünyada ve Bizde Çocuk Yazınının Gelişmesine Toplu Bir Bakış. *Türk Dili* (331), 261-283.

Oğuzkan, A. F. (2000). İyi Bir Çocuk Kitabı Biçimsel Bakımdan Ne Gibi Özellikler Taşımaktadır? M. R. Şirin içinde, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (s. 214-216). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Oğuzkan, A. F. (2000). İyi Bir Çocuk Kitabı Dil, Anlatım, Konu Bakımından Nasıl Olmalıdır? M. R. Şirin içinde, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (s. 210-212). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Oğuzkan, A. F. (2000). İyi Bir Kitabın Çocuğun Ruhsal ve Düşünsel Gelişmesine Katkısı Var mıdır? M. R. Şirin içinde, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (s. 214-216). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Oğuzkan, A. F. (2000). Ülkemizde Çocuk Dergiciliği Ne Zaman Başlamış ve Nasıl Bir Gelişme Göstermiştir? M. R. Şirin içinde, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (s. 243-245). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Oktay, A. (2000). Çocuk Eğitiminde Edebiyat Ürünlerinden Nasıl Yararlanılır? M. R. Şirin içinde, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (s. 175-179). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Okumuşlar, M. (2006). Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye. (21), 237-252.

Okumuşlar, M. (2002). *Fitrattan Dine, Din Fitrat Eğitim İlişkisi*. Konya: Yediveren Kitap.

Öçalan, M. (2015, 12 03). Çocuk Algılamasında İmgelerin Önemi, Eğitimbilimsel Açıdan Çocuk Edebiyatında İmge Kullanımı. Sakarya.

Özdemir, E. (1980). *Türk ve Dünya Edebiyatı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Öze, Ö. (2011). *Kur'an'ı Merak Ediyorum*. İstanbul: Uğurböceği Yayınları.

Özkan, E. K. (2013). Çocuklara Yönelik Dini Yayıncılıkta Dil, Üslup ve Estetik Sorunları. M. Derneği içinde, *Siyer Atölyesi 2011 ve 2012 Tebliğler Kitabı* (s. 247-252). İstanbul: Meridyen Kitaplığı.

Öztürk, H. E. (2012). *Derviş Dede'nin Dilinden İbadet İlkeleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Paksu, Z. S. (2014). *Süper Gözlerim Olsa Allah'ı Görebilir miyim?* İstanbul: Düş Değirmeni.

Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Seçkinöğlü, S. (2015). *Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler*. İstanbul: Timaş Çocuk.

Selçuk, M. (1990). *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: TUDEM Yayınları.

Sevim, A. (2013). *Güneşe Yolculuk*. İstanbul: Şule.

Sınar, A. (2006). Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4 (7), 175-225.

Sürmeli, K., & Kaptan, A. Y. (2012). Çocuk Dergilerinin Grafik Tasarımı. S. Sever içinde, 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (05-07 Ekim 2011)* (s. 577-584). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi.

Şekerci, O. (1974). *İslâm'da Resim ve Heykelin Yeri*. İstanbul: Çanakkale Seamik Fabrikaları Kültür ve Araştırma Hizmetleri.

Şimşek, T. (2015). Çocuk Edebiyatı Tarihine Ön Söz. *Türk Dili -Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı-* (756), 15-58.

Şimşek, T. (2007). Çocuk Edebiyatı ve Öncü Yazarlar. E. Arslan içinde, *Türkiye III. Dinî Yayınlar Kongresi, Tebliğler-Müzakereler* (s. 93-102). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Şirin, M. R. (2015). Çocuk Edebiyatı Günümüzde Nerede Duruyor? *Dergah* (303), 12-17.

Şirin, M. R. (2000). Çocuk Edebiyatı Nedir? M. R. Şirin içinde, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, M. R. (1987). *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

Şirin, M. R. (2014). Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatımız Gelenek Kurucu Klasik ve Kanonik Kitaplardan Yoksundur. *Türk Dili -Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı-* (756), 393-404.

Şirin, M. R. (2016). *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Şirin, M. R. (2000). İyi Çocuk Edebiyatı, Kötü Çocuk Edebiyatı Nedir? M. R. Şirin içinde, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (s. 28-30). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Taşdelen, V. (2013). Çocuk Edebiyatı ve Metafizik Deneyim: Dağlarca'nın Çocuk ve Allah Örneği. *Roman Kahramanları* (15), 13-20.

Taşdelen, V. (2005). Çocuk Edebiyatında Yalınlık İlkesi. *Hece -Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı-* (104-105), 352-361.

Taşdelen, V. (2014). Çocuk Edebiyatının Sınavı. *Türk Dili -Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı-* (756), 328-329.

Tavukçuoğlu, M. (2002). Okulöncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (14), 51-63.

Tirmîzî, E. İ., & Şakir, A. M. *el-Câmiu's-Sahih* (Cilt I-V). Kahire: Mektebetü'l-İslâmiyye.

Turanalp, F. (2014). İyi Edebiyatın Direnişi Sürüyor. *Türk Dili -Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı-* (756), 169-170.

Uğurlu, S. B. (2010). Çocuk Edebiyatı Eleştirisi. *Turkish Studies* , 1921-1945.

Yağmur, S. (2011). *Minik Kalplere Dini Hikayeler*. Konya: Esra.

Yavuz, K. (1994). *99 Soruda Çocuk ve Din*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Yavuz, K. (1987). *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi (7-12 Yaş)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Yavuzer, H. (1997). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yener, M. (2013). Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Din Olgusu, Giriş. *Roman Kahramanları* (15), 5-6.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

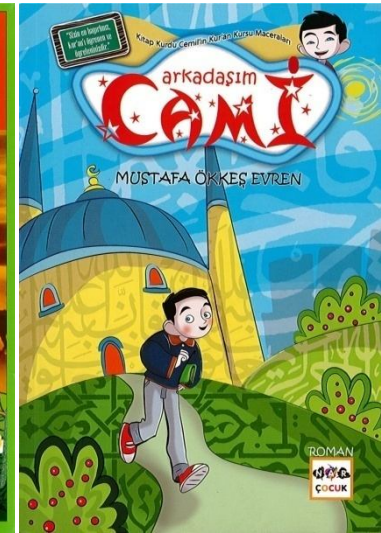
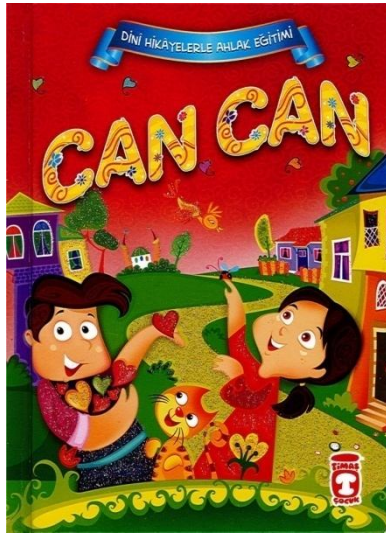
Yıldız, M. (2007). *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.

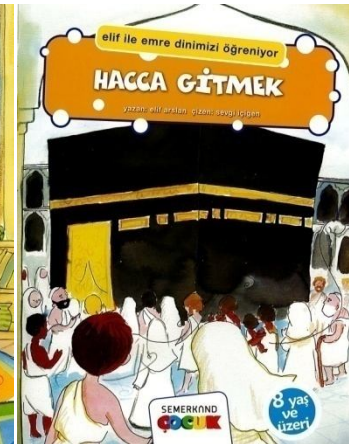
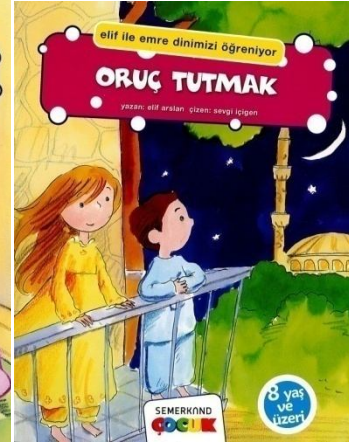
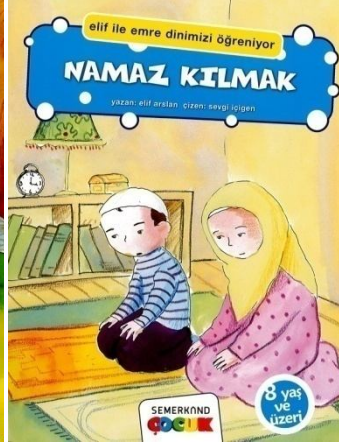
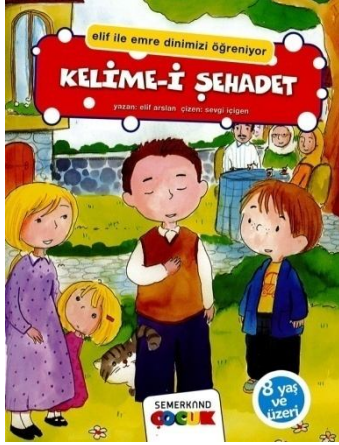
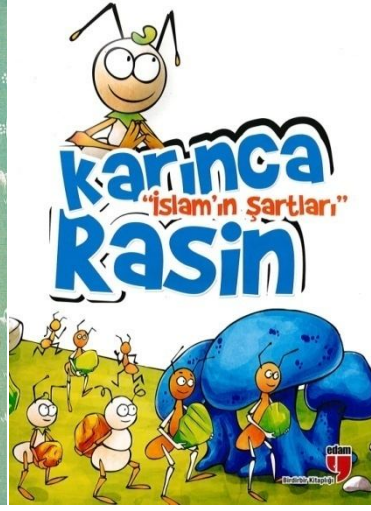
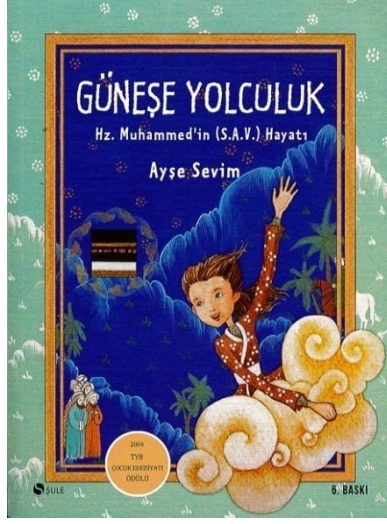
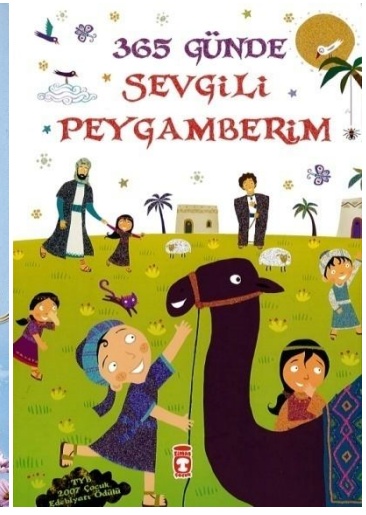
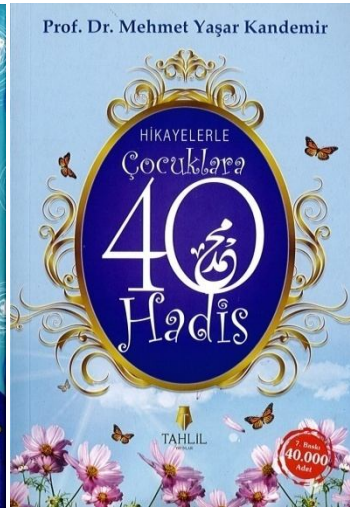
Yin, R. K. (1984). *Case Study Research: Design and Methods*. Newbury Park, CA: Sage Publications.

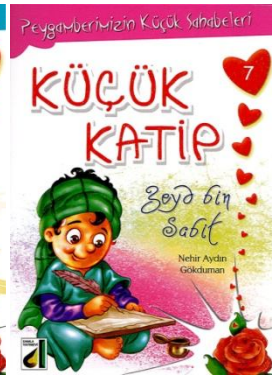
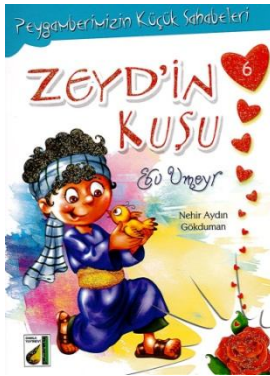
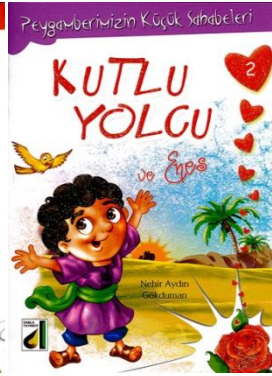
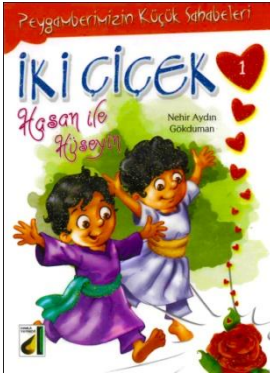
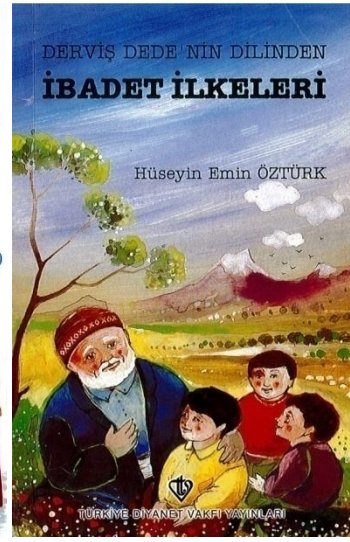
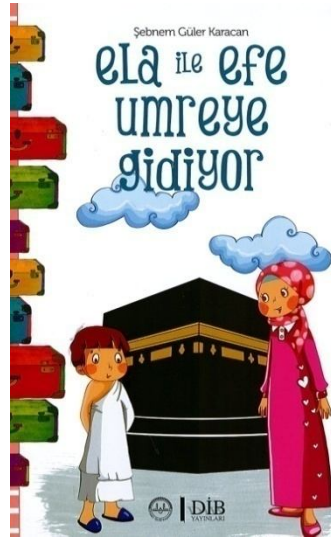
Ziebertz, H.-G. (2007). Çokkültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan, & M. Zengin içinde, *Değerler ve Eğitimi* (s. 445-466). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

EKLER

EK-1: Örnekleme Yer Alan Kitapların Kapakları

EK-2: Dinî İçerikli Çocuk Kitapları Listesi

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
1.	365 Günde Sevgili Peygamberim	Nurdan Damla	Timaş Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	448	2013
2.	40 Adımda Muhteşem Peygamberim	Nurdan Damla	Çilek Yayınları	Hz. Muhammed	459	2015
3.	40 Hadis 40 Çizgi	Hasan Aycın	Edam Yayınları	Hadis	88	2013
4.	40 Hadis 40 Etkinlik	Kolektif	Edam Yayınları	Hadis	56	2010
5.	40 Hadis 40 Hikaye - Değerler ve Ahlak Eğitimi (5 Yaş ve Üstü) (Büyük Boy)	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Hadis	208	2013
6.	40 Hadis 40 Hikaye (9 Yaş ve Üstü) Kitap Boy	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Hadis	352	2004
7.	40 Hadis 40 Hikaye 1 (5 Yaş ve Üstü) Büyük Boy	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	Hadis	72	2004
8.	40 Hadis 40 Hikaye 2 (5 Yaş ve Üstü) Büyük Boy	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	Hadis	72	2004
9.	40 Hadis 40 Hikaye 3 (5 Yaş ve Üstü) Büyük Boy	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	Hadis	72	2004
10.	7/24 İlm-i Hal	Prof. Dr. Vecdi Akyüz, İlyas Aslan, Alpaslan Durmuş, Hatice Işlak Durmuş, Dudu Ekinci Demir, Veli Karataş	Edam Yayınları	Din	144	2012
11.	99 İnci - Allah'ın Güzel İsimleri	Kübra Kulaklıkaya	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	104	2008
12.	Abdest Alıyorum	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	İbadet	32	1984
13.	Abdest Alıyorum / Etkinlikli Öğreniyorum Seti 4. Kitap	Ayşenur Güneş	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	36	2013
14.	Abdest, Gusül ve Namazı Öğreniyorum	Asım Uysal	Uysal Yayınları	İbadet	72	2013
15.	Abdesti Öğreniyorum / Sıbyan Eğitim Seti -2	Vahid Sur	Marifet Çocuk	İbadet	16	2014
16.	Abdullah B. Abbas & Kur'an'ı En İyi Bilen Çocuk	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Sahabe	96	2011
17.	Abdullah B. Ömer & Peygamberimizin Seçkin Talebesi	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Sahabe	96	2011
18.	Adalet / Zorbul Zehra'nın Günlüğü	Neriman Karatekin	Edam Yayınları	Ahlak	32	2012
19.	Adem ile Havva Yaratılış Öyküsü	Mehmet Nalbant	Mavi Uçurtma Kitapları	Peygamberler Tarihi	24	2005
20.	Afişlerle Hadis Hikayeleri	Hülya Ünal, Aysun Akar	Erkam Yayınları	Hadis	-	2013
21.	Ağlayan Kütük / Hazreti Peygamberimizin mucizeleri	Yasemin Mina Özden	Marifet Çocuk	Hz. Muhammed	16	2014
22.	Ağzım Kulaklarıma Varır mı? / Dedemden Mektuplar 6	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	48	2014
23.	Ahirete İman / Akif Amentü'yü Öğreniyor	Ahmet Efe	Semer kand Yayıncılık	İman ve İslâm	16	2014
24.	Ahirete İnanıyorum	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	İman ve İslâm	-	1983
25.	Ahireti Öğrenmek İstiyorum	Süleyman Karacelil	Nesil Çocuk Yayınları	İman ve İslâm	128	2011
26.	Ahlak ve Görgü Kurallarını Öğreniyorum	Yasemin Önder	Kitap Kalbi Yayıncılık	Ahlak	32	2015
27.	Ahlak ve Görgü Kurallarını Öğreniyorum & Temizlik, Sağlık, Ahlak ve Görgü Kuralları, Değerler	Yasin Önder	Yasin Yayınevi	Ahlak	24	2013
28.	Ahmet ile Elif Kur'an Okumayı Öğreniyor	Zehra Aras	Zaras Yayınları	Kur'an-ı Kerim	40	2008
29.	Ahtapot Oktobus Allah'ın Kuddüs İsmi ni Öğreniyor	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Allah	32	2015
30.	Aile Seti (9 Kitap)	Kolektif	Beyan Yayınları	Din	-	2012
31.	Ailemle Dinimi Öğreniyorum & İnanç İbadet Ahlak Siyer ve 54 Farz	Fatih Gül	Cihan Yayınları	Din	328	2011
32.	Ailemle Her Gün Bir Hadis Öğreniyorum	Mehmet Dikmen	Cihan Yayınları	Hadis	320	2011
33.	Ailemle Her Gün Bir Hayat Dersi Öğreniyorum	Mehmet Dikmen	Cihan Yayınları	Din	328	2011
34.	Ailemle Peygamberimi Öğreniyorum	Mehmet Dikmen	Cihan Yayınları	Hz. Muhammed	351	2011
35.	Ailemle Salih Amelleri Öğreniyorum	Ahmet Emin Temiz	Cihan Yayınları	Din	376	2012
36.	Alemlere Rahmet Hz. Muhammed	Hüsnü Ethem Cerrar, Dr. Memun Füreyyz Cerrar, Dr. Süleyman Mukahhal	Nar Yayınları	Hz. Muhammed	184	2011
37.	Ali Kursu Gidiyor / Mirac Kandili	Ayşete Seyhan Aydın	Semer kand Yayıncılık	Din	36	2015
38.	Ali Teravih Namazında.. & Ramazan Ayı, İftar, Sahur	Ayşete Seyhan Aydın	Semer kand Yayıncılık	Din	40	2015
39.	Ali ve Arkadaşları İlahi Okuyor & Şaban Ayı ve Berat Kandili	Ayşete Seyhan Aydın	Semer kand Yayıncılık	Din	36	2015
40.	Allah Beni Seviyor	Ayşe Sevim, Fatma Işık	Timaş Çocuk Yayınları	Allah	384	2015

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
41.	Allah Dostu yahut Hz. İbrahim	Osman Koca	Beyan Yayınları	Peygamberler Tarihi	16	2015
42.	Allah ile Konuşan Peygamber yahut Hz. Musa	Osman Koca	Beyan Yayınları	Peygamberler Tarihi	24	2015
43.	Allah Nasıl Yaratıyor?	Mehmed Paksu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	128	2012
44.	Allah Sevgisi / Konuşan Kitap 3	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Allah	1	2015
45.	Allah'a İman / Akif Amentü'yü Öğreniyor	Ahmet Efe	Semerkand Yayıncılık	İman ve İslam	16	2014
46.	Allah'a İnanıyorum	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	İman ve İslâm	-	1983
47.	Allah'a Teşekkür Ediyorum	Çiğdem Özmen	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2003
48.	Allah'ı Arayan Çocuk	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	Peygamberler Tarihi	32	1981
49.	Allah'ı Arayan Çocuk	Ünver Oral	Nar Yayınları	Peygamberler Tarihi	144	2013
50.	Allah'ı Bildiren Bilmeceler	Cüneyd Suavi	Uğurböceği Yayınları	Allah	105	2009
51.	Allah'ı Çok Seviyorum	Ahmet Tezcan	Nehir Yayınları	Allah	16	2000
52.	Allah'ı Merak Ediyorum	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Allah	152	2013
53.	Allah'ı Merak Ediyorum-2	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Allah	152	2013
54.	Allah'ı Tanımak İstiyorum	Süleyman Karacelil	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	104	2010
55.	Allah'ın Elçileri Hazreti Muhammed Aleyhisselam (12 Kitap)	Mehmet Doğru	Damla Çocuk	Hz. Muhammed	384	2015
56.	Allah'ın Elçileri Set:1 (8 Kitap)	Mehmet Doğru	Damla Çocuk	Peygamberler Tarihi	248	2009
57.	Allah'ın Elçileri Set:2 (8 Kitap)	Mehmet Doğru	Damla Çocuk	Peygamberler Tarihi	256	2012
58.	Allah'ın En Sevdiği Kulu 1 / Hazreti Peygamberimizin Hayatı	Vahid Sur	Marifet Çocuk	Hz. Muhammed	32	2014
59.	Allah'ın Güzel İsimlerini Biliyorum	Ömer Baldık, Kadriye Baldık	Timaş Çocuk Yayınları	Allah	32	2003
60.	Allah'ın Güzel İsimlerini Neden Öğrenmeliyim?	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Allah	48	2014
61.	Allah'ın İsimlerini Öğreniyorum (10 Kitap) (Set 1)	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Allah	320	2009
62.	Allah'ın İsimlerini Öğreniyorum (10 Kitap) Set-2	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Allah	-	2014
63.	Allah'ın İsimlerini Öğreniyorum (5 Kitap Set)	Süheyla Sancar	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Allah	96	2014
64.	Allah'ın Kitapları	Ahmet Tezcan	Nehir Yayınları	İman ve İslâm	16	1992
65.	Anne Adem ve Havva Kimdir?	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Peygamberler Tarihi	144	2013
66.	Anne Allah Nerede?	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Allah	160	2013
67.	Anne Bana Dinimi Anlat	Fatma Yıldız	Coşkun Yayıncılık	Din	112	2015
68.	Anne Bana Kur'an'ı Anlat	Selçuk Yıldırım	Uğurböceği Yayınları	Kur'an-ı Kerim	104	2007
69.	Anne Kuş	Yusuf Hüzeyfeoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	16	2008
70.	Anne Melekler Nerede ?	Veli Karanfil	Pinus Kitap	İman ve İslâm	152	2013
71.	Anne Müslüman Kimdir?	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Din	152	2013
72.	Anne Peygamberim Kimdir?	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Hz. Muhammed	168	2013
73.	Annemi Anıyorum	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	Din	32	1984
74.	Arkadaşım Cami	Mustafa Ökkeş Evren	Nar Yayınları	Din	180	2013
75.	Asa Öyküsü Hz. Musa (a.s.)	Mehmet Nalbant	Semerkand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
76.	Asım ve Zehra ile Ayetler Bahçesi	Sabit Bulut, Orhan Akcan, Hülya Akcan	Mgv Yayınları	Kur'an-ı Kerim	96	2013
77.	Askerin Görevi / Said Nursi'den İbretli Hikayeler 5	Veli Sırım	Nesil Çocuk Yayınları	Din	32	2003
78.	Ateşin Yakmadığı Peygamber Hz. İbrahim	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
79.	Ayetlerin İnış Hikayeleri (Küçük Boy)	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	Kur'an-ı Kerim	245	2004
80.	Ayetlerin İnış Hikayeleri 1 (Büyük Boy)	Asım Uysal	Uysal Yayınları	Kur'an-ı Kerim	80	2004
81.	Ayetlerin İnış Hikayeleri 2 (Büyük Boy)	Asım Uysal	Uysal Yayınları	Kur'an-ı Kerim	72	2004
82.	Ayıık Kayu - Sabır / Hikayelerle Dini Değerler 7	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2015
83.	Ayşe Kardeş Serisi (6 Kitap)	Şeyma Işık	Gelenek Yayıncılık	Din	84	2009
84.	Ayşe'nin İyilik Günlüğü & Hadis Hikayeleri (5 Kitap)	Seca Öztürk	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Hadis	325	2013

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
85.	Babasız Doğan Elçi Yahut Hz. İsa	Osman Koca	Beyan Yayınları	Peygamberler Tarihi	16	2015
86.	Babasız Yaratılan Peygamber Hz. İsa	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
87.	Bağışlanan Tutsaklar	Yusuf Hüzyefoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	16	2008
88.	Bahçe Sahipleri / Kur'an-ı Kerim'den Kıssalar	Yasemin Mina Özden	Marifet Çocuk	Kur'an-ı Kerim	16	2014
89.	Balığın Öyküsü / Hz. Yunus (a.s.)	Mehmet Nalbant	Semer kand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
90.	Balığın Yuttuğu Peygamber Hz. Yunus	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
91.	Bana Adem ile Havva'yı Öğret	Mehmet Ali Türk	Defne Yayınları	Peygamberler Tarihi	160	2014
92.	Bana Ahireti Öğret	Mehmet Ali Türk	Defne Yayınları	Din	160	2014
93.	Bana Cenneti Öğret	Mehmet Ali Türk	Defne Yayınları	Din	160	2014
94.	Bana Dinimi Öğret	Mehmet Ali Türk	Defne Yayınları	Din	160	2014
95.	Bana Kaderi Öğret	Mehmet Ali Türk	Defne Yayınları	Din	160	2014
96.	Bana Kıyameti Öğret	Mehmet Ali Türk	Defne Yayınları	Din	160	2014
97.	Bana Kur'an'ı Öğret	Mehmet Ali Türk	Defne Yayınları	Din	160	2014
98.	Bana Melekleri Öğret	Mehmet Ali Türk	Defne Yayınları	Din	160	2014
99.	Bana Şeytanı Öğret	Mehmet Ali Türk	Defne Yayınları	Din	160	2014
100.	Bayram Neşesi (Çıkartma Kitabım)	Elif Eda Tartar	Uçan Balon Kitapları	Din	31	2008
101.	Bedir, Uhud ve Hendek Savaşları / Bizimkiler Yaz Kampında -7	Ayşe Alkan Sarıçipek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	16	2013
102.	Ben de Namaz Kıldım	Ahmet Tezcan	Nehir Yayınları	İbadet	16	2000
103.	Beni Kimin Yarattığını Biliyorum	Ömer Baldık	Timaş Çocuk Yayınları	Allah	32	2003
104.	Beni ve Herşeyi Yaratana Allah'ı Tanımak İstiyorum	Ali Emre Çağlayan	İdeal Kitaplar Yayınevi	Allah	112	2011
105.	Benim Güzel Allahım (10 Kitap)	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	-	2014
106.	Benim Güzel Ayaklarım / Organlarımla Allah'a Şükrediyorum -6	Rabia Nazik Yüksel	Nesil Çocuk Yayınları	Din	14	2014
107.	Benim Güzel Kulaklarım / Organlarımla Allah'a Şükrediyorum -5	Rabia Nazik Yüksel	Nesil Çocuk Yayınları	Din	14	2014
108.	Benim Güzel Peygamberim (s.a.v.)	Zekiye Gül	Semer kand Yayıncılık	Hz. Muhammed	170	2014
109.	Benim Haccım	Selcen Yüksel Arvas	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	128	2014
110.	Benim Kur'anım	Selcen Yüksel Arvas	Nesil Çocuk Yayınları	Kur'an-ı Kerim	128	2015
111.	Benim Kurbanım	Selcen Yüksel Arvas	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	64	2008
112.	Benim Namazım	Selcen Yüksel Arvas	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	64	2015
113.	Benim Orucum	Selcen Yüksel Arvas	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	64	2008
114.	Benim Rehberim Peygamberim	Murat Koçak	Çağrı Yayınları	Hz. Muhammed	152	2013
115.	Bilal Kardeş Serisi (4 Kitap)	Şeyma Işık	Gelenek Yayıncılık	Din	184	2009
116.	Bilge Kral Yahut Hz. Süleyman	Osman Koca	Beyan Yayınları	Peygamberler Tarihi	16	2015
117.	Bilmeceli-Bulmacalı-Oyunlu Hac Kitabım	Yrd. Doç. Dr. Bilal Yorulmaz	Dem Yayınları	İbadet	78	2013
118.	Bilmeceli-Bulmacalı-Oyunlu Namaz Kitabım	Yrd. Doç. Dr. Bilal Yorulmaz	Dem Yayınları	İbadet	98	2012
119.	Bilmeceli-Bulmacalı-Oyunlu Oruç kitabım	Yrd. Doç. Dr. Bilal Yorulmaz	Dem Yayınları	İbadet	79	2013
120.	Bilmeceli-Bulmacalı-Oyunlu Zekat Kitabım	Yrd. Doç. Dr. Bilal Yorulmaz	Dem Yayınları	İbadet	64	2013
121.	Bin Bahçıvan / Said Nursi'den İbretli Hikayeler 4	Veli Sırım	Nesil Çocuk Yayınları	Din	32	2003
122.	Bir Ayet Bir Hikaye 1 & Karakter Eğitimi - Rol Model	Meha Ali	Nar Yayınları	Kur'an-ı Kerim	84	2009
123.	Bir Günde Hafızlık Hikayesi	A. Yıldız	Müslim Çocuk Yayınları	Kur'an-ı Kerim	235	2012
124.	Bir Musibet Bin Nasihatten İyidir	Hilal Acar	Ferfir Yayınları	Din	128	2013
125.	Birdirbir / Ramazan Özel Kitabı	Hatice Işık, Alpaslan Durmuş	Edam Yayınları	İbadet	49	2010
126.	Biricik Dinim İslam	Nurdan Damla	Çilek Yayınları	Din	152	2010
127.	Biricik İbadetim Namaz	Necla Günay	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	208	2012
128.	Biricik Peygamberim / Güzel Dinim	Ömer Nasuhi Bilmen	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Hz. Muhammed	302	2013
129.	Biricik Peygamberim ve Onun Çağındaki Çocuklar	Prof. Dr. Mehmet Emin Ay	Timaş Çocuk Yayınları	Sahabe	144	2014
130.	Bizi Kimler Dinliyor ?	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Din	16	2008
131.	Bizim Evde Ramazan	Nurdan Damla	Nesil Yayınları	İbadet	127	2003

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
132.	Bizimkiler / Betül'ün Misafirleri & Hikayelerle İman 4 - Peygamberlere İman	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İman ve İslâm	16	2013
133.	Bizimkiler / Komşunun Kuşları & Hikayelerle İman 5 - Ahirete İman	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İman ve İslâm	16	2013
134.	Bizimkiler / Köyde Tatil & Hikayelerle İman 2 - Meleklerle İman	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İman ve İslâm	16	2013
135.	Bizimkiler / Kütüphane & Hikayelerle İman 3 - Kitaplara İman	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İman ve İslâm	16	2013
136.	Bizimkiler / Mehmet'in Hac Yolculuğu & Hikayelerle İslam 5 - Hac	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İbadet	16	2013
137.	Bizimkiler / Ramazanda & Hikayelerle İslam 3 - Oruç	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İbadet	16	2013
138.	Bizimkiler / Salih'in Küçük Balıkları & Hikayelerle İslam 4 - Zekat	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İbadet	16	2013
139.	Bizimkiler / Selma'nın Selimiye Gezisi & Hikayelerle İslam 2 - Namaz	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İbadet	16	2013
140.	Bizimkiler / Şehir Gezisinde & Hikayelerle İman 1 - Allah'a İman	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İman ve İslâm	16	2013
141.	Bizimkiler / Tatil Başlıyor & Hikayelerle İman 6 - Kaza ve Kadere İman	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İman ve İslâm	16	2013
142.	Bizimkiler / Tatil Dönüşünde & Hikayelerle İslam 1 - Kelime-i Şahadet	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	İbadet	16	2013
143.	Bulmacalar ve Testler İle Temel Dini Bilgiler	Gülser Öztürk	Bilgecan Yayınları	Din	96	2010
144.	Bulmacalarla Kur'an Öğrenmeye Yolculuk-1	Büşra Tuğtağ	Zaras Yayınları	Kur'an-ı Kerim	-	2013
145.	Bulmacalarla Kur'an Öğrenmeye Yolculuk-2	Büşra Tuğtağ	Zaras Yayınları	Kur'an-ı Kerim	-	2013
146.	Bulmacalarla Öğreniyorum: Hazreti Peygamberin Hayatı	Mustafa Baydemir	Çilek Yayınları	Hz. Muhammed	96	2003
147.	Bulmacalarla Öğreniyorum: İmanın Şartları	Mustafa Baydemir	Çilek Yayınları	İman ve İslâm	96	2003
148.	Bulmacalarla Öğreniyorum: İslam Büyüklere	Mustafa Baydemir	Çilek Yayınları	Din	96	2003
149.	Bulmacalarla Öğreniyorum: İslamın Şartları	Mustafa Baydemir	Çilek Yayınları	İman ve İslâm	94	2003
150.	Bulmacalarla Öğreniyorum: Kur'an-ı Kerim Sureleri	Mustafa Baydemir	Çilek Yayınları	Kur'an-ı Kerim	96	2004
151.	Bulmacalarla Öğreniyorum: Peygamberler Tarihi	Mustafa Baydemir	Çilek Yayınları	Peygamberler Tarihi	95	2003
152.	Bulmacalı İmanın Şartları / 7 yaş ve üstü	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	İman ve İslâm	88	2003
153.	Bulmacalı İslamın Şartları /testli	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	İbadet	80	2003
154.	Bulmacalı Peygamberimizin Hayatı/Büyük Boy (8 Yaş ve Üstü) Testli	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	Hz. Muhammed	80	2004
155.	Bulmacalı Peygamberler Tarihi/Büyük Boy (8 Yaş ve Üstü) Testli	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	Peygamberler Tarihi	80	2004
156.	Bulut Şemsiyesi / Hazreti Peygamberimizin Hayatı	Vahid Sur	Marifet Çocuk	Hz. Muhammed	32	2014
157.	Büyük Tufan Yahut Hz. Nuh	Osman Koca	Beyan Yayınları	Peygamberler Tarihi	16	2015
158.	Büyükler Her Şeyi Bilir mi? / Dedemden Mektuplar 10	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	48	2014
159.	Büyükler Saygı / Dini Değerler Serisi	Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın	Diyanet İşleri Başkanlığı	Din	-	2014
160.	Cami Avlusu / Dualarla Arkadaşlık Öyküleri (Osmanlıca-Türkçe)	Meryem Tortuk	Rika Kitap	Din	32	2014
161.	Can Can	Adem Fidan	Timaş Çocuk Yayınları	Ahlak	400	2014
162.	Can Muhammed & Peygamberimizin Çocukluğu	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	96	2009
163.	Canım Kitabım Kur'an	Nurdan Damla	Nesil Çocuk Yayınları	Kur'an-ı Kerim	400	2012
164.	Canım Peygamberim	Veysel Akkaya, Nesibe Akkaya	Erkam Yayınları	Hz. Muhammed	12	2008
165.	Canım Peygamberim (Büyük Boy)	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Yayınları	Hz. Muhammed	224	2010
166.	Cemil Dede Namaz Surelerini Anlatıyor (Tek Kitap)	Mehmet Nezir Gül	Diyanet İşleri Başkanlığı	İman ve İslâm	235	2008
167.	Cennet Nasıl Bir Yer? 2. Kitap	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Din	48	2014
168.	Cennete Koşan On Arkadaş	Mehmed Paksu	Nesil Çocuk Yayınları	Sahabe	192	2009
169.	Cenneti Merak Ediyorum	Çiğdem Özmen	Timaş Çocuk Yayınları	İman ve İslâm	32	2003
170.	Cenneti Merak Ediyorum	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	İman ve İslâm	160	2012
171.	Cennetin Yolu	Yaşar Çıraklı	Erkam Yayınları	Din	104	2008

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
172.	Cipcan Adil İsmi Öğreniyor-5	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	16	2009
173.	Cipcan Basir İsmi Öğreniyor-10	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	16	2009
174.	Cipcan Fettah İsmi Öğreniyor-4	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	16	2009
175.	Cipcan Hakim İsmi Öğreniyor-8	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	16	2009
176.	Cipcan Halık İsmi Öğreniyor-1	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	16	2009
177.	Cipcan Kuddüs İsmi Öğreniyor-6	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	16	2009
178.	Cipcan Muhyi İsmi Öğreniyor-9	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	16	2009
179.	Cipcan Rahman İsmi Öğreniyor-2	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	16	2009
180.	Cipcan Rezzak İsmi Öğreniyor-3	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	16	2009
181.	Cipcan Şafi İsmi Öğreniyor-7	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	16	2009
182.	Civciv Ceviz - Nimet / Hikayelerle Dini Değerler 2	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2015
183.	Çamurdan Meyve Olur mu?	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Din	16	2008
184.	Çarklarla Kur'an Alfabeti	Abdullah Köseoğlu	Semerkand Yayıncılık	Kur'an-ı Kerim	-	2015
185.	Çikolatadan Evler Olsa/Şirince 101 Dua (Ciltsiz)	Elif Eda Tartar	Mavi Uçurtma Kitapları	İbadet	136	2006
186.	Çocuğuma Dinini Öğretiyorum	Süleyman Karacelil	Timaş Yayınları	Din	224	2007
187.	Çocuğumla 1 Ayet, 1 Hadis, 1 Hikaye	Nazlı Hilal Kızılkaya	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Din	432	2008
188.	Çocuğumla Her Güne Bir Dua (Büyük Boy Ciltli)	Senai Demirci, Semine Demirci	Çilek Yayınları	İbadet	200	2003
189.	Çocuğumu Nasıl Terbiye Ederim?	Mustafa El-Adevi	Hadis Yayınları	Din	-	2012
190.	Çocuğun Ramazanı	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	105	2005
191.	Çocuk Kalbi Dizisi 1 (5 Kitap)	Ahmet Tezcan	Nehir Yayınları - Kelepir	Din	80	2000
192.	Çocuk Kalbi Dizisi 2 (6 Kitap)	Ahmet Tezcan	Nehir Yayınları - Kelepir	Din	96	2006
193.	Çocuk Kalbi Dizisi 2 (6 Kitap) / Çocuklar İçin İman Esasları	Ahmet Tezcan	Nehir Yayınları	İman ve İslâm	96	2006
194.	Çocuk Sahabeler (10 Kitap)	Talip Arışahin	Damla Çocuk	Sahabe	830	2010
195.	Çocuk Siyeri & Hz.Muhammed'in Hayatı	İlknur Günay Apak	Ensar Neşriyat	Hz. Muhammed	192	2015
196.	Çocuk ve Oruç	Melek Çe	Uğurböceği Yayınları	İbadet	128	2008
197.	Çocuk Ve Peygamber	Prof. Dr. Mehmet Emin Ay	Timaş Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	104	2000
198.	Çocuk ve Ramazan	Burhan Eren	Timaş Çocuk Yayınları	İbadet	104	2001
199.	Çocuk ve Ramazan	Taha Çağlaroğlu	Yeni Asya Neşriyat	İbadet	88	2006
200.	Çocuklar Hadis Öğreniyor (6 Kitap)	Ömer Emiroğlu	Safran Kitapları	Hadis	72	2009
201.	Çocuklar İçin Ahlak Dersleri	Atıf Abdurreşid	Beka Yayınları	Ahlak	237	2007
202.	Çocuklar İçin Allah'ın Elçileri & 28 Peygamber (26 Kitap)	Mehmet Kasadar	Hicaz Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	-	2013
203.	Çocuklar İçin Amentü (İnanç Esasları) / Gülçiçeklere Mektuplar -3	Emine Taşgetiren	Erkam Yayınları	İman ve İslâm	240	2005
204.	Çocuklar İçin Büyük Günahlar -1	Mecdi Fethi Es-Seyyid	Polen Yayınları	Din	96	2007
205.	Çocuklar İçin Büyük Günahlar -2	Mecdi Fethi Es-Seyyid	Polen Yayınları	Din	96	2007
206.	Çocuklar İçin Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) Hayatı/8-12 Yaş	Engin Arslan	Üsküdar Yayınevi	Hz. Muhammed	32	2005
207.	Çocuklar İçin Elif Be 1-2. Cilt (2 Kitaplık Set)	Murat Bozdoğan, Melek Bozdoğan	Mat Kitap	Kur'an-ı Kerim	192	2015
208.	Çocuklar İçin Hadis Kitabı	Emine Aydın	Uğurböceği Yayınları	Hadis	96	2009
209.	Çocuklar İçin Hz. Peygamber ve Zamani	Tahirü'l Mevlevi	Erguvan Yayınevi	Hz. Muhammed	60	2009
210.	Çocuklar İçin İslam Akaidi	Usame Abdusseme	Polen Yayınları	İman ve İslâm	112	2006
211.	Çocuklar İçin İslam Tarihi / Peygamberimizin Hayatı (24 Kitap)	Prof. Dr. Seyyid Kutub, Abdulhamid Cude es-Sahhar	Kahraman Yayınları	Hz. Muhammed	-	2015
212.	Çocuklar İçin İslam Tarihi Takım	M. Nazif Deveci	Hikmet Neşriyat	Hz. Muhammed	-	2009
213.	Çocuklar İçin İslam Tarihi ve Peygamberimizin Hayatı	Emine Aydın	Uğurböceği Yayınları	Hz. Muhammed	144	2013
214.	Çocuklar İçin İslami Eğitim Serisi (4 Kitap)	Kolektif	Dua Yayıncılık	Din	625	2013
215.	Çocuklar İçin İslami Haklar ve Görevler	Muhammed es-Saim	Polen Yayınları	Din	120	2006
216.	Çocuklar İçin Kabir Hayatı	Mecdi Fethi Es-Seyyid	Polen Yayınları	Din	71	2006
217.	Çocuklar İçin Müslümanın Şahsiyeti	Muhammed es-Saim	Polen Yayınları	Din	102	2007
218.	Çocuklar İçin Namaz Sureleri ve Tefsiri	Mecdi Fethi Es-Seyyid	Polen Yayınları	Kur'an-ı Kerim	127	2007
219.	Çocuklar İçin Peygamber Efendimizin Hayatı & Siyer-i Nebi	Rahmi Tura	Yasin Yayınevi	Hz. Muhammed	72	2014

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
220.	Çocuklar İçin Peygamber Öyküleri	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	344	2014
221.	Çocuklar İçin Peygamberimizden Dualar	Abdussemi Muhammed	Polen Yayınları	Hz. Muhammed	103	2006
222.	Çocuklar İçin Peygamberlerin Hayatı	Prof. Muhammed Kutub	Beka Yayınları	Hz. Muhammed	143	2010
223.	Çocuklar İçin Seçkin Sahabelerin Hayatı	Hasan Kaluç	Ravza Yayınları	Sahabe	238	2001
224.	Çocuklar İçin Yasin, Tebareke Rahman ve Amme Surelerinin Tefsiri	Mecdi Fethi Es-Seyyid	Polen Yayınları	Kur'an-ı Kerim	127	2007
225.	Çocuklar ve Gençler İçin A'dan Z'ye Temel İslami Bilgiler Ansiklopedisi	Ayşe Çokçevik	Bilge Yayınları	Din	309	2006
226.	Çocuklar ve Gençler İçin Din Tarih ve Ahlak Seti	Kolektif	Hikmet Neşriyat	Ahlak	2528	2006
227.	Çocuklar ve Gençler İçin Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi	Ahmet Efe	Akçağ Yayınları	Peygamberler Tarihi	405	2015
228.	Çocuklara 40 Hadis	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Erkam Yayınları	Hadis	120	2008
229.	Çocuklara 40 Hadis	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir, Hayreddin Ekmen	Pırıltı Kitapları	Hadis	104	2013
230.	Çocuklara İslam Büyükleri Ansiklopedisi	Ahmet Efe	Akçağ Yayınları	Din	-	1990
231.	Çocuklara İslam Büyükleri Ansiklopedisi	Ahmet Efe	Akçağ Yayınları	Din	-	1990
232.	Çocuklara Kur'an Hikayeleri	Muhammed Muvaffak Süleyme	Uysal Yayınları	Kur'an-ı Kerim	282	2003
233.	Çocuklara Öykülerle 40 Hadis	Halil Atalay	Burç Yayınevi Konya	Hadis	188	2014
234.	Çocuklara Peygamber Sevgisi (Gül Peygamberim Kutlu Doğum Etkinlikleri)	Meryem Koç	Uysal Yayınları	Hz. Muhammed	80	2010
235.	Çocuklara ve Gençlere İslam Ansiklopedisi	Ahmet Efe	Akçağ Yayınları	Din	365	2006
236.	Çocuklara ve Gençlere İslam Ansiklopedisi	Ahmet Efe	Akçağ Yayınları	Din	-	2006
237.	Çocukları Çok Seven Peygamberim	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	104	2010
238.	Çocuklarımıza Din Kitabı	Eşref Edib	Beyan Yayınları	Din	176	2009
239.	Çocuklarımıza Dinimizi Nasıl Öğretiriz & Asr-ı Saadet'ten ve Günümüzden Örneklerle	Şaban Karaköse	Yediveren Yayınları	Din	212	2013
240.	Çocuklarımıza Peygamberimizi Nasıl Anlatalım?	Salih Suruç	Timaş Yayın Grubu - Kampanya	Hz. Muhammed	304	2012
241.	Çocuklarla Dini Sohbetler	Cemaleddin Hocaoğlu (Kaplan)	Ümmet Yayınları	Din	464	2014
242.	Daha da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum - 4	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Allah	32	2014
243.	Daha da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum - 5	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Allah	32	2014
244.	Daha da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum (5 Kitap Tek Cilt)	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Allah	144	2015
245.	Daha da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum -1	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Allah	32	2014
246.	Daha da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum -2	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Allah	32	2014
247.	Daha da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum -3	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Allah	32	2014
248.	Daha da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum Seti (5 Kitap)	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Allah	-	2014
249.	Dedemden Mektuplar (10 Kitap Set)	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	-	2014
250.	Dedemle Peygamberime Yolculuk	Ercan Gazioğlu	Medrese Kitabevi	Hz. Muhammed	60	2009
251.	Denizi İkiye Ayıran Peygamber Hz. Musa	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
252.	Dermanın Öyküsü Hz. Lokman	Mehmet Nalbant	Semerkand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
253.	Dersimiz: Amentü	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	İman ve İslâm	224	2015
254.	Devenin Gözyaşları	Yusuf Hüzeyfeoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	16	2008
255.	Devenin Öyküsü / Hz. Salih (a,s)	Mehmet Nalbant	Semerkand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
256.	Devenin Öyküsü ve Hz. Salih	Mehmet Nalbant	Mavi Uçurtma Kitapları	Peygamberler Tarihi	24	2006
257.	Din Ahlak ve Görgü Kuralları	Mehmet Zekai Eryalaz	Hikmet Neşriyat	Ahlak	128	2006
258.	Din Kültürü Tatil Kitabı	Ahmet Çağlayan	Kayıhan Yayınları	Din	216	2010
259.	Dine Doğru	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	Din	32	1981
260.	Dini Bilmececeler	Mustafa Yılmaz	Dem Yayınları	Din	346	2012
261.	Dinim İslam Seti (5 Kitap)		Müslim Çocuk Yayınları	Din	-	2012

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
262.	Dinimi Öğreniyorum	Komision	Medeniyet Derneği	Din	160	2009
263.	Dinimi Öğreniyorum & Çocuklara Temel Dini Bilgiler	Sırrı Er	Akçağ Yayınları	Din	119	2014
264.	Dinimi Öğreniyorum (10 Kitap Takım)	Ömer Baldık	Timaş Çocuk Yayınları	Din	320	2011
265.	Dinimi Öğreniyorum-1: Soru - Cevap ve Hikâyelerle İmanın Şartları	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	İman ve İslâm	-	2000
266.	Dinimi Öğreniyorum-2: Soru - Cevap ve Hikâyelerle İslâmın Şartları	Asım Uysal	Uysal Yayınları	İman ve İslâm	80	2000
267.	Dinimi Öğreniyorum-3: Resimler ve Hikâyelerle Çocuğun Dua Kitabı	Asım Uysal, Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Din	80	2000
268.	Dinimi Öğreniyorum-Amentü Serisi (5 Kitap) (8+ yaş)	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	Din	-	2009
269.	Dinimi Seviyorum	Komision	Medeniyet Derneği	Din	266	2009
270.	Dinimi Yaşıyorum / Küçük Müslüman	Sadık Abdurrahman Nur	Semer kand Yayıncılık	Din	15	2013
271.	Dinimizi Öğreniyoruz (3 Kitap - Öğrenci Kitabı)	Kolektif	Diyanet Vakfı Yayınları	Din	113	2011
272.	Dinleri Tanımak ve Anlamak	Patrick Banon	İletişim Yayınları	Din	176	2012
273.	Dinmeyen Gözyaşları / Beni Seven Peygamberim 2	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	50	2003
274.	Dinozorlar Gerçekten Var mıydı? / Dedemden Mektuplar 1	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	48	2014
275.	Doğruyu Söylüyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Hadis	32	2012
276.	Dost Kapısı - Bir Kıssa Bin Hisse	Mehlika Can	Semer kand Yayıncılık	Ahlak	152	2014
277.	Dört Halife	Osman Oktay	Hikmet Neşriyat	Sahabe	94	2006
278.	Dua		Gelenek Yayıncılık	İbadet	47	2008
279.	Dua Ediyorum	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	İbadet	-	1984
280.	Dua Etmeyi Biliyorum	Çiğdem Özmen	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2003
281.	Dua Öğreniyorum / Küçük Müslüman	Sadık Abdurrahman Nur	Semer kand Yayıncılık	İbadet	24	2013
282.	Dualarımın Hepsini Kabul Olur mu? / Dedemden Mektuplar 8	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	48	2014
283.	Dualı Esmâ-ül Hüsnâ	Mevlüt Işık	Akvaryum Yayınevi	Allah	216	2012
284.	Duası Olanın Umudu Bitmez	Hilal Acar	Ferfiy Yayınları	İbadet	128	2013
285.	Dünya Çocukları Peygamberimizi Tanıyor	Nurdan Damla	Nesil Yayınları	Hz. Muhammed	160	2005
286.	Dünya Çocuklarına Peygamber Şekerleri	Nurdan Damla	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	160	2007
287.	Ebu Cendel'in Zincirleri / Beni Seven Peygamberim 5	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	48	2005
288.	Ejje Ana Allah'ı Neden Göremiyoruz?	Zehra Aras	Zaras Yayınları	Allah	16	2014
289.	Ejje Ana Neden Ölüyoruz?	Zehra Aras	Zaras Yayınları	Din	16	2014
290.	Ejje Ana Peygamber Ne Demek?	Zehra Aras	Zaras Yayınları	Din	16	2014
291.	Elif ile Emre Dinimizi Öğreniyor (5 Kitap)	Elif Arslan	Semer kand Yayıncılık	İman ve İslâm	75	2013
292.	Elif'in Umre Günlüğü	Hatice Güloğlu	Timaş Çocuk Yayınları	İbadet	120	2014
293.	Emanet Çiftlik / Said Nursi'den İbretli Hikayeler 2	Veli Sırım	Nesil Çocuk Yayınları	Din	32	2003
294.	Emre'nin Düşü / Ayet ve Hadis Konulu Hikayeler 3	Yaşar Koca	Erkam Yayınları	Din	24	2008
295.	En Güzel Güller / Peygamberlere İman -4	Şuayip Türk	Erkam Yayınları	İman ve İslâm	112	2008
296.	En Güzel Örneğim Peygamberim	Nehir Aydın Gökdoğan	Pırılı Kitapları	Hz. Muhammed	-	2014
297.	En Kolay Kazanç / Said Nursi'den İbretli Hikayeler 9	Veli Sırım	Nesil Çocuk Yayınları	Din	32	2005
298.	En Kutlu Su / Hazreti Peygamberimizin Mucizeleri	Yasemin Mina Özden	Marifet Çocuk	Hz. Muhammed	16	2014
299.	En Sevdiğim Sahabe	Derleme	Timaş Çocuk Yayınları	Sahabe	-	2010
300.	Enes B. Malik & Peygamberimize Hizmet Eden Çocuk	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Sahabe	96	2011
301.	Etkinliklerle Güzel Dinimi Öğreniyorum	Eyyüp Beyhan	Hacegân Yayınları	Din	192	2013
302.	Etkinliklerle İbadet Öğreniyorum (69 Etkinlik)	Nuray Türkyılmaz, Vahide Ulusoy, Necla Saydam, Ezel Yılmaz, Saadet Kocagöz Uzun	Timaş Çocuk Yayınları	İbadet	110	2014
303.	Etkinliklerle Peygamberlerimiz	Hüseyin Özhasar	Tire Kitap	Hz. Muhammed	144	2015
304.	Etkinlikli Öğreniyorum Seti (4-5-6. Kitaplar)	Ayşenur Güneş	Nesil Çocuk Yayınları	Din	-	2013
305.	Etkinlikli Öğreniyorum Seti (1-2-3)	Ayşenur Güneş	Nesil Çocuk Yayınları	Din	-	2013

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
306.	Ev Okulu - Ahlak 1	Hatice Işlak, Alpaslan Durmuş	Edam Yayınları	Ahlak	80	2008
307.	Ev Okulu - Ahlak 2	İlyas Aslan, Hatice Işlak, Alpaslan Durmuş	Edam Yayınları	Ahlak	80	2009
308.	Ev Okulu - Ahlak 3	İlyas Aslan, Hatice Işlak, Alpaslan Durmuş	Edam Yayınları	Ahlak	80	2009
309.	Ev Okulu - İlmihal 1	Hatice Işlak, Alpaslan Durmuş	Edam Yayınları	Din	72	2007
310.	Ev Okulu - İlmihal 2	Hatice Işlak, Alpaslan Durmuş, Dudu Ekinci	Edam Yayınları	Din	56	2008
311.	Ev Okulu - İlmihal 3	Hatice Işlak, Alpaslan Durmuş	Edam Yayınları	Din	56	2008
312.	Ev Okulu - Siyer 1	Hatice Işlak, Alpaslan Durmuş	Edam Yayınları	Hz. Muhammed	48	2008
313.	Ev Okulu - Siyer 2	Hatice Işlak, Alpaslan Durmuş	Edam Yayınları	Hz. Muhammed	80	2008
314.	Ev Okulu - Siyer 3	Hatice Işlak, Alpaslan Durmuş	Edam Yayınları	Hz. Muhammed	80	2009
315.	Ezber Kartelam	Komisyon	Edam Yayınları	Kur'an-ı Kerim	40	2013
316.	Fakir'in Hakkı (Zekat)	Demirhan Kadioğlu	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	16	2008
317.	Fıkhu's-Sünne Çocuklar İçin İslam İlmihali	Mecdi Fethi Es-Seyyid	Polen Yayınları	Din	306	2003
318.	Fino Foli - Sadaka / Hikayelerle Dini Değerler 1	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2015
319.	Gıdıbdı ve Annesi / Gıdıbdının Maceraları 1	Prof. Dr. Şener Dilek	Feyza Yayıncılık	Din	16	2011
320.	Gıdıbdı ve Nimetler / Gıdıbdı'nın Maceraları 4	Prof. Dr. Şener Dilek	Feyza Yayıncılık	Din	16	2011
321.	Gıdıbdı'nın Duası / Gıdıbdı'nın Maceraları 2	Prof. Dr. Şener Dilek	Feyza Yayıncılık	Din	16	2011
322.	Gizli Kameralar	Yavuz Bahadroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Din	16	2008
323.	Gönül Dostları	Osman Oktay	Hikmet Neşriyat	Din	150	2006
324.	Gülümsemeyi Seviyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Hadis	32	2012
325.	Güneş Yolculuk: Hz. Muhammed'in Hayatı (Çiltsiz-Büyük Boy)	Ayşe Sevim	Şule Yayınları	Hz. Muhammed	238	2004
326.	Güzel Ahlak		Gelenek Yayıncılık	Ahlak	-	2008
327.	Güzel Ahlak Vagonu (10 Kitap) / 40 Hadis Treni 1	Nezihe Ak İnci	Çilek Yayınları	Ahlak	200	2015
328.	Güzel Dinim Canım Sahabelerim	Süheyla Sancar	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Sahabe	-	2015
329.	Güzel Dinim İlk İlmihalim	Ahmet Hamdi Akseki	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Din	439	2012
330.	Güzel Dinimi Öğreniyorum	Ayşe Şanlı	Semerkand Yayıncılık	Din	48	2010
331.	Güzel İnsan yahut Hz. Yusuf	Osman Koca	Beyan Yayınları	Peygamberler Tarihi	24	2015
332.	Hadis Hikayeleri & Sami ve Arkadaşları	Behlül Bera	Nakkaş	Hadis	354	2013
333.	Hadisleri Öğreniyorum Seti	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Hadis	-	2012
334.	Hadislerle Değerler Eğitimi & Çoklu Zekaya Göre Faaliyetler	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Hadis	105	2013
335.	Hastaları Unutmuyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Hadis	32	2012
336.	Hayal Kumanyası	Zeynep Sevde	Taze Kitap	İman ve İslâm	-	2015
337.	Hayat Yolu / Said Nursi'den İbretli Hikayeler 6	Veli Sırım	Nesil Çocuk Yayınları	Din	32	2005
338.	Hayta ile Cemşit Hadis Öğreniyor-1	Müzeyyen Yılmaz, Ashıhan Atik	Edam Yayınları	Hadis	52	2008
339.	Hayta ile Cemşit Hadis Öğreniyor-2	Müzeyyen Yılmaz, Ashıhan Atik	Edam Yayınları	Hadis	48	2008
340.	Hediye Hazırlıyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Hadis	32	2012
341.	Hem Ziyaret Hem Ticaret / Said Nursi'den İbretli Hikayeler 7	Veli Sırım	Nesil Çocuk Yayınları	Din	32	2005
342.	Her Güne 1 Ders (Çocuklar İçin)	Feyzullah Bırışık	Polen Yayınları	Din	848	2011
343.	Her Şey Allah'ı Anlatıyor - 1. Grup (5 kitap)	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Allah	160	2006
344.	Her Şey Allah'ı Anlatıyor - 2. Grup (5 kitap)	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Allah	160	2006
345.	Her Şey O'nu Anlatıyor	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	204	2009
346.	Her Şey Seni Anlatır Allah'ım!	Murat Çiftkaya	Timaş Çocuk Yayınları	Allah	112	2002
347.	Herşey Aslına Çeker	Suat Karadağ	Hikmet Neşriyat	Din	-	2003
348.	Herşeyin Bir Ustası Var	Yavuz Bahadroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Din	16	2008
349.	Hidayet Gençliği / İslami Eğitim Serisi	Kolektif	Dua Yayıncılık	Din	168	2013
350.	Hikayelerle 365 Gün Dini Kelime	Ali Karaçam, Süleyman Ezber	Nesil Çocuk Yayınları	Din	304	2009
351.	Hikayelerle 365 Gün Dua	Ali Karaçam, Hasibe Şahin	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	384	2009
352.	Hikayelerle 365 Gün İman Esasları	Ali Karaçam, Rabia Kılıçkaya	Nesil Çocuk Yayınları	İman ve İslâm	384	2011
353.	Hikayelerle Çocuklara 40 Hadis	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Diyanet İşleri Başkanlığı	Hadis	100	2014

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
354.	Hikayelerle Dini Değerler (10 Kitap Takım)	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk Yayınları	Din	320	2015
355.	Hikayelerle İbadetlerimi Öğreniyorum	Hasan Tahsin Karaman	Bizim Bahçe Kitapları	İbadet	95	2011
356.	Hikayelerle İman Bahçesi (6 kitap takım)/Büyük Boy (4-9 Yaş)	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	İman ve İslâm	96	2004
357.	Hikayelerle İman Bahçesi 2/Büyük Boy (4-9 Yaş)	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	İman ve İslâm	16	2004
358.	Hikayelerle İman Bahçesi 3/Büyük Boy (4-9 Yaş)	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	İman ve İslâm	16	2004
359.	Hikayelerle İman Bahçesi 4/Büyük Boy (4-9 Yaş)	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	İman ve İslâm	16	2004
360.	Hikayelerle İman Bahçesi 5/Büyük Boy (4-9 Yaş)	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	İman ve İslâm	16	2004
361.	Hikayelerle İman Bahçesi Kitap Boy (4-9 Yaş)	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	İman ve İslâm	104	2005
362.	Hikayelerle Peygamberim'in Güzel Ahlakı	Mahmut Sami Kanbaş	Erkam Yayınları	Hz. Muhammed	72	2010
363.	Hikayelerle Peygamberimiz (10 Kitap)	Ayşe Alkan Sarıçipek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	160	2013
364.	Hıranur & Tatil Kitabı / 3	İlmi Heyet	Yasin Yayınevi	Din	246	2013
365.	Hıranur Hazırlık Seti (9 Kitap)	Ahmet Akdere	Kitap Kalbi Yayıncılık	Din	400	2015
366.	Hudeybiye Antlaşması / Bizimkiler Yaz Kampında -8	Ayşe Alkan Sarıçipek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	16	2013
367.	Hükümdar Peygamber Hz. Davut	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
368.	Hz. Adem'den Hz. Nuh'a & Çocuklar İçin Kur'an-ı Kerim'de Adı Geçen Peygamberlerin Öyküsü -1	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Peygamberler Tarihi	96	2013
369.	Hz. Aişe / Peygamberimizin Mutlu Yuvası-2	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	80	2011
370.	Hz. Eyyub'den Hz. Harun'a Çocuklar İçin Kur'an-ı Kerim'de Adı Geçen Peygamberlerin Öyküsü -4	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Peygamberler Tarihi	120	2013
371.	Hz. Fatıma / Peygamberimizin Mutlu Yuvası-5	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	80	2011
372.	Hz. Hatice / Peygamberimizin Mutlu Yuvası-1	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	80	2011
373.	Hz. Hut'dan Hz. Lut'a & Çocuklar İçin Kur'an-ı Kerim'de Adı Geçen Peygamberlerin Öyküsü -2	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Peygamberler Tarihi	96	2013
374.	Hz. İsmail'den Hz. Yusuf'a & Çocuklar İçin Kur'an-ı Kerim'de Adı Geçen Peygamberlerin Öyküsü -3	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Peygamberler Tarihi	96	2013
375.	Hz. Muhammed (s.a.v.) & Çocuklar İçin Kur'an-ı Kerim'de Adı Geçen Peygamberlerin Öyküsü -7	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Peygamberler Tarihi	104	2013
376.	Hz. Muhammed'in Hayatı (s.a.v.)	Ali Olcar	Gönül Yayıncılık	Hz. Muhammed	176	2015
377.	Hz. Ömer ve Adaleti / Çocuklar İçin İslam Tarihi Serisi 4	Adil Akkoyunlu	Çıra Yayınları	Sahabe	160	2015
378.	Hz. Şuayb'den Hz. Elyasa'ya & Çocuklar İçin Kur'an-ı Kerim'de Adı Geçen Peygamberlerin Öyküsü -5	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Peygamberler Tarihi	128	2013
379.	Hz. Ümmü Seleme / Peygamberimizin Mutlu Yuvası-3	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	80	2011
380.	Hz. Yunus'dan Hz. İsa'ya & Çocuklar İçin Kur'an-ı Kerim'de Adı Geçen Peygamberlerin Öyküsü -6	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Peygamberler Tarihi	112	2013
381.	Hz. Zeynep / Peygamberimizin Mutlu Yuvası-4	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	80	2011
382.	Işık Hızı Yolculuğu Peygamberimizin Mucizeleri	Nurdan Damla	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	192	2008
383.	İbretli Hikayeler (Takım)(10 Kitap)	Suat Karadağ	Hikmet Neşriyat	Din	-	2003
384.	İbretli Kıssalar Cennet Çiçeği Çocuklara	Mustafa Necati Bursalı	Şelale Yayınları	Din	240	2004
385.	İki Kardeş / Said Nursi'den İbretli Hikayeler 3	Veli Sırım	Nesil Çocuk Yayınları	Din	32	2003
386.	İki Kirazın Sohbeti	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Din	16	2008
387.	İki Yolcu / Said Nursi'den İbretli Hikayeler 8	Veli Sırım	Nesil Çocuk Yayınları	Din	32	2005
388.	İkizlerin Umre Günlüğü	Gülsüm Sezgin	Nesil Çocuk Yayınları	İman ve İslâm	200	2015
389.	İlk Gemiyi Yapan Peygamber Hz. Nuh	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
390.	İlk İnsan İlk Peygamber Hz. Adem	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
391.	İlk Namaz -Hikaye-	Ömer Seyfettin	Uysal Yayınları	İbadet	16	1999

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
392.	İlk Namaz Hikayeleri (5-12 yaş)	Nedim Erdem	Uysal Yayınları	İbadet	88	2009
393.	İlk Oruç ve Bayram Sevinci	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	İman ve İslâm	16	2002
394.	İlk Öğretmenim -1	S. Ahmet Uzun	Mavi Yunus Yayınları	Allah	184	2007
395.	İlk Öğretmenim -2	S. Ahmet Uzun	Mavi Yunus Yayınları	Allah	197	2007
396.	İlk Öğretmenim -3	S. Ahmet Uzun	Mavi Yunus Yayınları	Allah	192	2007
397.	İlk Vahiy / Bizimkiler Yaz Kampında -3	Ayşe Alkan Sarıçipek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	16	2013
398.	İmam Fidanları / İslami Eğitim Serisi	Kolektif	Dua Yayıncılık	Din	127	2013
399.	İman Bahçesi "İmanın Temelleri" - (5 Kitap)	Osman Arpaçukuru	İlke Yayıncılık	İman ve İslâm	80	1999
400.	İman ve İbadet Bilgisi (Dördüncü Kitap)	İshak Doğan	Beka Yayınları	İman ve İslâm	170	2014
401.	İman ve İbadet Bilgisi (Üçüncü Kitap)	İshak Doğan	Beka Yayınları	İman ve İslâm	108	2014
402.	İman/Çocuğun Dünyası 1	Betül Bozali, Osman Bozali	Sıla Kitabevi Yayınları	İman ve İslâm	66	2005
403.	İmanı Öğreniyorum / Küçük Müslüman	Sadık Abdurrahman Nur	Semerkand Yayıncılık	İman ve İslâm	15	2013
404.	İmanın ve İslâm'ın Şartları	Mustafa Varlı	Hikmet Neşriyat	İman ve İslâm	111	2006
405.	İncili Köşk	Veysel Akkaya	Erkam Yayınları	Din	120	2008
406.	İslam Tarihi seti (12 kitap) Çocuklar için	Suat Karadağ	Hikmet Neşriyat	Hz. Muhammed	-	2000
407.	İslam Tomurcukları / İslami Eğitim Serisi	Kolektif	Dua Yayıncılık	Din	143	2013
408.	İslâm'a Çağrı / Bizimkiler Yaz Kampında -4	Ayşe Alkan Sarıçipek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	16	2013
409.	İslâm'ı Öğreniyorum / Küçük Müslüman	Sadık Abdurrahman Nur	Semerkand Yayıncılık	Din	15	2013
410.	Kader ve Kazaya İman / Akif Amentü'yü Öğreniyor	Ahmet Efe	Semerkand Yayıncılık	İman ve İslâm	16	2014
411.	Kadere İnanıyorum	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	İman ve İslâm	-	1983
412.	Kaderi Merak Ediyorum	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	İman ve İslâm	160	2012
413.	Kainatın Efendisi Yahut Hz. Muhammed	Osman Koca	Beyan Yayınları	Hz. Muhammed	32	2015
414.	Kalbim Küçük Sevgim Büyük	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	137	2015
415.	Kalbimin Çiçeği Cennetin Müjdesi	Melek Çe	Timaş Çocuk Yayınları	Din	124	2008
416.	Kardeşim Ne Zaman Büyüyecek? / Dedemden Mektuplar 3	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	48	2014
417.	Karınca Rasin / İslâm'ın Şartları	Hatice Işılak, Alpaslan Durmuş, Derya Işık Özbay	Edam Yayınları	İman ve İslâm	48	2014
418.	Karınca'nın Haccı	Demirhan Radioğlu	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	16	2008
419.	Karınca'yı İncitmek Ne Demek? / Dedemden Mektuplar 4	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	48	2014
420.	Kayadan Deve Çıkarın Peygamber Hz. Salih	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
421.	Kedicik Badem - Nankör Olmamak / Hikayelerle Dini Değerler 9	Kolektif	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2015
422.	Kediye Havuç Versem Olmaz mı? / Dedemden Mektuplar 7	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	48	2014
423.	Kelime-i Tevhid Kelime-i Şehadet & İslâmın Beş Şartı		Gelenek Yayıncılık	İman ve İslâm	-	2008
424.	Kendi Kendime Kur'an Okumayı Öğreniyorum	İbrahim Salihoğlu	Alya Yayınları	Kur'an-ı Kerim	64	2015
425.	Kendi Kendime Namaz Kılmayı Öğreniyorum	Necdet Kahveci	Alya Yayınları	İman ve İslâm	64	2015
426.	Kerbela Şehidi Hz. Hüseyin	Adil Akkoyunlu	Çıra Yayınları	Sahabe	160	2015
427.	Keşke Adım Melek Olsaydı	Ahmet Tezcan	Nehir Yayınları	İman ve İslâm	16	1992
428.	Kır Gezisi	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Din	16	2008
429.	Kırk Hadis Kırk Hikaye	Mehmet Said Çimen	Yarım Elma	Hadis	-	2015
430.	Kimse'nin Ahı Kimsede Kalmaz	Suat Karadağ	Hikmet Neşriyat	Din	16	2003
431.	Kimse'nin Çocuğunun Bayramı	Yusuf Hüzeyfeoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	16	2008
432.	Kitabımın Kur'an Olduğunu Biliyorum	Ömer Baldık	Timaş Çocuk Yayınları	Kur'an-ı Kerim	31	2003
433.	Kitaplara İman / Akif Amentü'yü Öğreniyor	Ahmet Efe	Semerkand Yayıncılık	İman ve İslâm	16	2014
434.	Konuşan Kurt / Said Nursi'den İbretli Hikayeler 9	Veli Sırım	Nesil Çocuk Yayınları	Din	32	2005
435.	Kudüs Fatihisi Selahaddin Eyyubi	Adil Akkoyunlu	Çıra Yayınları	Din	152	2015
436.	Kur'an Mektebi & İlköğretim Çağındaki Çocukların Dini Talim ve Terbiyesi İçin Kısa ve Kolay Yardımcı Eğitim Programı	Hayri Demirci	Gülistan Neşriyat	Kur'an-ı Kerim	104	2012
437.	Kur'an Okumayı Neden Öğrenmeliyim? 4. Kitap	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Kur'an-ı Kerim	48	2014
438.	Kur'an Öğreniyorum	Ömer Faruk Paksu	Nesil Çocuk Yayınları	Kur'an-ı Kerim	64	2008
439.	Kur'an Öğreniyorum	Hüseyin Kutlu	Damla Çocuk	Kur'an-ı Kerim	-	2012
440.	Kur'an Öğreniyorum	Adem Şener	Tekbir Yayınları	Kur'an-ı Kerim	48	2014

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
441.	Kur'an'dan Dini Hikayeler (Hayvanların Dilinden Peygamberler Tarihi) (Kod:219)	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	Din	200	2014
442.	Kur'an'dan Dini Hikayeler 2 kitap	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	Kur'an-ı Kerim	80	2014
443.	Kur'an'dan Dini Hikayeler/Kitap Boy	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Kur'an-ı Kerim	262	2002
444.	Kur'an-ı Kerim'deki Sureleri Tanıyalım	Kolektif	Diyanet İşleri Başkanlığı	Kur'an-ı Kerim	93	2012
445.	Kur'anı Merak Ediyorum	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Kur'an-ı Kerim	152	2012
446.	Kurbağa Kuriş - Dua / Hikayelerle Dini Değerler 3	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2015
447.	Kurban Öyküsü / Hz. İbrahim (a.s)	Mehmet Nalbant	Semerkand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
448.	Kurbanlık Peygamber Hz. İsmail	Yılmaz Yenidınç	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
449.	Kuş Dilini Bilen Peygamber Hz. Süleyman	Yılmaz Yenidınç	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
450.	Kuşların Okulu Nerede? / Dedemden Mektuplar 2	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	48	2014
451.	Kutlu Çağrı	Yusuf Hüzeyfeoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	16	2008
452.	Kutlu Çocuk & Çocuklar İçin Hz. Peygamberin Hayatı	Vural Kaya	7 Kiremit	Hz. Muhammed	90	2013
453.	Kutlu Hayattan Kesitler (5 kitap + 1 ad VCD)	Yusuf Hüzeyfeoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	80	2008
454.	Kutsal Deve Yahut Hz. Salih	Osman Koca	Beyan Yayınları	Peygamberler Tarihi	16	2015
455.	Kuyu Öyküsü / Hz. Yusuf (a.s)	Mehmet Nalbant	Semerkand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
456.	Kuzucuk Kuzi - Şükür / Hikayelerle Dini Değerler 5	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2015
457.	Küçük Beyaz Bulut	Yusuf Hüzeyfeoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	-	2008
458.	Küçük Beylere Peygamberimiz'den Gül Kokulu 40 Hadis	Adem Kılıç	Hepsiçocuk Yayınevi	Hadis	-	2015
459.	Küçük Hanımlara Peygamberimiz'den Gül Kokulu 40 Hadis	Adem Kılıç	Hepsiçocuk Yayınevi	Hadis	-	2015
460.	Küçük Hanımların Ahlak ve Din Eğitimi	Hatice Kübra Ergin	C Planı Yayınları	Ahlak	216	2014
461.	Küçük Kalplere Kur'an Hikayeleri	Abdülkadir Süphandağı	Nesil Çocuk Yayınları	Kur'an-ı Kerim	144	2007
462.	Küçük Kalplere Peygamberimizden Hikayeler	Yılmaz Yenidınç	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	64	2010
463.	Küçük Umeyr	Yusuf Hüzeyfeoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	16	2008
464.	Küçüklerin Büyük Soruları Seti (5 Kitap)	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Din	240	2014
465.	Mağara Arkadaşları / Kur'an-ı Kerim'den Kıssalar	Yasemin Mina Özden	Marifet Çocuk	Kur'an-ı Kerim	16	2014
466.	Mahmut Dede'nin Terazisi	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Din	16	2008
467.	Masumun Öyküsü Hz. İsa Aleyhisselam	Mehmet Nalbant	Semerkand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
468.	Maymun Miço - İyilik / Hikayelerle Dini Değerler 4	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2015
469.	Medine / Bizimkiler Yaz Kampında -6	Ayşe Alkan Sarıçipek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	16	2013
470.	Medine Yollarında / Beni Seven Peygamberim 3	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	48	2005
471.	Medine'ye Hicret / Bizimkiler Yaz Kampında -5	Ayşe Alkan Sarıçipek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	26	2013
472.	Mekke'nin Fethi / Bizimkiler Yaz Kampında -9	Ayşe Alkan Sarıçipek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	16	2013
473.	Melekler Beni Seviyor	Çiğdem Özmen	Timaş Çocuk Yayınları	İman ve İslâm	32	2003
474.	Melekler Kız mı, Erkek mi? 5. Kitap	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Din	48	2014
475.	Meleklerle İman / Akif Amentü'yü Öğreniyor	Ahmet Efe	Semerkand Yayıncılık	İman ve İslâm	16	2014
476.	Meleklerle İnanıyorum	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	İman ve İslâm	-	1983
477.	Melekleri Merak Ediyorum	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	İman ve İslâm	160	2012
478.	Meleklerin Utandığı İnsan Hz. Osman / Çocuklar İçin İslam Tarihi Serisi 5	Adil Akkoyunlu	Çıra Yayınları	Sahabe	160	2015
479.	Merak Ediyorum Set (7 Kitap)	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Din	1078	2012
480.	Merhaba Oruç Kuşum	Serdar Akgün	Salıncak Yayınları	İbadet	112	2008
481.	Mesneviden Seçmeler	Mevlana	Gonca Kitapları	Din	60	2013
482.	Mevlana Celaleddin Rumi Hazretleri	Veysel Akkaya	Aden Yayınları	Din	56	2015
483.	Midilli Mini -Allah İnancı / Hikayelerle Dini Değerler 6	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk Yayınları	İman ve İslâm	32	2015

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
484.	Minik Kalplere Dini Hikayeler	Sinan Yağmur	Esra Yayınları	Din	400	2009
485.	Minik Kalplere Ramazan Hikayeleri	Sena Sultan Grant	Minik Kalpler	İman ve İslâm	128	2014
486.	Minik Yüreklere Kur'an Öyküleri (5 Kitap)	Saniyasnain Khan	3 Elma	Kur'an-ı Kerim	-	2006
487.	Miras Kimin Olacak	Suat Karadağ	Hikmet Neşriyat	Din	16	2003
488.	Misafir	Suat Karadağ	Hikmet Neşriyat	Din	16	2003
489.	Mucizeler ve Kerametler	Kasım Göçmenoğlu	Erdem Çocuk Yayınları	Din	80	1986
490.	Muhteşem Peygamberim	Nurdan Damla	Çilek Yayınları	Hz. Muhammed	464	2012
491.	Mutlu Günlerim Mübarek Gecelerim	Yusuf Dursun	Timaş Çocuk Yayınları	Din	144	2014
492.	Müslümanlar Kardeşler / Beni Seven Peygamberim 4	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	50	2003
493.	Namaz Kılıyorum	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	İbadet	32	1984
494.	Namaz Kılmayı Öğreniyorum (Erkek) (Ciltli)	Kolektif	Fazilet Çocuk Yayınları	İman ve İslâm	16	2015
495.	Namaz Kılmayı Öğreniyorum (Kız) (Ciltli)	Kolektif	Fazilet Çocuk Yayınları	İman ve İslâm	16	2015
496.	Namaz Kılmayı Öğreniyorum / Etkinlikli Öğreniyorum 5. Kitap	Ayşenur Güneş	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	36	2013
497.	Namaz Kılmayı Seviyorum	Çiğdem Özmen	Timaş Çocuk Yayınları	İman ve İslâm	32	2003
498.	Namaz ve Oruç		Gelenek Yayıncılık	İbadet	-	2008
499.	Namazı Öğreniyorum / Sıbyan Eğitim Seti -3	Vahid Sur	Marifet Çocuk	İman ve İslâm	16	2014
500.	Nasıl Müslüman Oldular? -1 / Sahabilerin Müslüman Olma Öyküleri	M. Sinan Adalı	Uğurböceği Yayınları	Sahabe	144	2011
501.	Nasıl Müslüman Oldular? -2 / Sahabilerin Müslüman Olma Öyküleri	M. Sinan Adalı	Uğurböceği Yayınları	Sahabe	144	2011
502.	Nasıl Müslüman Oldular? -3 / Sahabilerin Müslüman Olma Öyküleri	M. Sinan Adalı	Uğurböceği Yayınları	Sahabe	144	2011
503.	Nasıl Oruç Tutulur? & Güler Yüzle Tatlı Söz - Hacivat'la Karagöz	Bestami Yazgan	Nar Yayınları	İbadet	16	2013
504.	Neme Lazım Sultanım! / Dualarla Arkadaşlık Öyküleri (Osmanlıca-Türkçe)	Meryem Tortuk	Rika Kitap	Din	32	2014
505.	Nerede, Kimdir? Serisi (5 Kitap Kutulu)	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Din	756	2013
506.	Nur Dağında Bir Işık / Beni Seven Peygamberim 1	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	50	2003
507.	Nurcan'ın Gözlüğü	Hülya Kartal	Nesil Çocuk Yayınları	Din	80	2006
508.	Nurdan Tacım Güzel Ahlakım	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Ahlak	144	2013
509.	Oku Öğren Yaşa / Bir Testi Su	Abdullah Zaimoğlu	Çilek Yayınları	Din	261	2012
510.	Organlarımız Konuşuyor Duyuyor musunuz?	Faruk Kanger	Erkam Yayınları	Din	152	2013
511.	Oruç Tutmayı Seviyorum	Çiğdem Özmen	Timaş Çocuk Yayınları	İman ve İslâm	32	2003
512.	Oruç Tuttum Sevinçten Uçtum	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	144	2012
513.	Oruç Tutuyorum / Etkinlikli Öğreniyorum 6. Kitap	Ayşenur Güneş	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	36	2013
514.	Oruç ve Ramazan Bayramı / Sıbyan Eğitim Seti -4	Vahid Sur	Marifet Çocuk	İman ve İslâm	16	2014
515.	Osman Dede ve Raşit	Derviş Enes Kır	Reyhani Yayınevi	Din	112	2009
516.	Öfkemizi Yeniyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Hadis	32	2012
517.	Öğrenciler İçin Din ve Hayat & İlköğretim Okulları İçin Kaynak Kitap	Murat Elaldı	Uludağ Yayınları	Din	512	2009
518.	Öksüz Tarık	Yusuf Hüzeyfeoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	16	2008
519.	Ölmek ne Demek? 1. Kitap	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Din	48	2014
520.	Önce Bismillah-Çocuklar İçin "Besmele" Tefsiri	Ümit Şimşek	Uğurböceği Yayınları	Din	95	2008
521.	Örnek Bir Yönetici Ömer Bin Abdülaziz	Adil Akkoyunlu	Çıra Yayınları	Sahabe	160	2015
522.	Özgün Öykülerle Dinimi Öğreniyorum	Fatma Börekçi	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Din	336	2008
523.	Paylaşmayı Biliyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Hadis	32	2012
524.	Pek Güzel Hareketler & Adabı Muaşeret	Yılmaz Yenidinc	Gül Nesli	Ahlak	60	2014
525.	Penguen Badi Allah'ın Hakim İsmi Öğreniyor	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Allah	-	2012
526.	Perde Ardındaki Sır	Osman Demir	Erkam Yayınları	Din	104	2007
527.	Peygamber Çocuk ve Dua	Mevlüt Işık	Akvaryum Yayınevi	Hz. Muhammed	228	2012
528.	Peygamber Dostları	Osman Oktay	Hikmet Neşriyat	Sahabe	143	2006
529.	Peygamber Orucu	M. Sinan Adalı	Zafer Yayınları	İbadet	112	2009
530.	Peygamber Öğütü / Çocuklar İçin	Yılmaz Yenidinc	Yediveren Yayınları	Hz. Muhammed	70	2013
531.	Peygamber Öyküleri Dizisi (5 Kitap)	Belkis İbrahimhakkioğlu	Timaş Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	80	2004

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
532.	Peygamber Torunu Hz. Hasan	Adil Akkoyunlu	Çıra Yayınları	Sahabe	160	2015
533.	Peygamber ve Öyküleri Serisi (7 Kitap)	Veli Karanfil	Pinus Kitap	Peygamberler Tarihi	746	2013
534.	Peygamberim Biricik Öğretmenim	Nedim Taktak	Nesil Yayınları	Hz. Muhammed	128	2007
535.	Peygamberim Canım Benim	Mehmed Paksu	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	192	2011
536.	Peygamberime Mektup Yazdım	Burak Sezen	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	96	2007
537.	Peygamberimi Çok Seviyorum	Bekir Karabıyık, Yunus Emre Sayan	Karatay Akademi Yayınları	Hz. Muhammed	192	2012
538.	Peygamberimi Merak Ediyorum	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Hz. Muhammed	153	2013
539.	Peygamberimi Öğreniyorum	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	Hz. Muhammed	32	1981
540.	Peygamberimi Öğreniyorum (10 Kitap Takım)	Salih Suruç	Yeni Asya Neşriyat	Hz. Muhammed	-	1984
541.	Peygamberimi Tanıyorum (2 Kitap Takım)	Abdulkadir Turan	Dua Yayıncılık	Hz. Muhammed	440	2010
542.	Peygamberimin Kim Olduğunu Biliyorum	Ömer Baldık, Çiğdem Özmen	Timaş Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	32	2003
543.	Peygamberimin Yıldızı	Hatice Uğur	Uçan Balon Kitapları	Hz. Muhammed	40	2008
544.	Peygamberimiz Çocuklarla	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	Hz. Muhammed	32	1982
545.	Peygamberimiz Çocukluğu ve Gençliği (Büyük Boy)	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	Hz. Muhammed	132	2003
546.	Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)	Mehmet Erkol	Esra Yayınları	Hz. Muhammed	100	2014
547.	Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)(Büyük Boy)	Mehmet Erkol	Esra Yayınları	Hz. Muhammed	140	2014
548.	Peygamberimizden Ahlak ve Görgü Kuralları / 141 Hadis	Mürşide Uysal, Asım Uysal	Uysal Yayınları	Ahlak	160	2011
549.	Peygamberimizden Dinî Hikâyeler	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Din	16	2010
550.	Peygamberimiz'den Dini Hikayeler (Küçük Boy Tek Kitap)	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Din	162	2002
551.	Peygamberimiz'den Dini Hikayeler (Orta Boy) (Kod:89)	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Din	128	2014
552.	Peygamberimizi Sevindirelim	Senai Demirci, Semine Demirci	Uçurtma Yayınları	Hz. Muhammed	24	2010
553.	Peygamberimizin (asm) Mutlu Yuvası (5 Kitap Takım)	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	-	2011
554.	Peygamberimizin Çocuk Arkadaşları (10 Kitap)	Nehir Aydın Gökdoğan	Damla Çocuk	Sahabe	160	2014
555.	Peygamberimizin Dilinden Kıssalar	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Pırıltı Kitapları	Hz. Muhammed	96	2010
556.	Peygamberimizin Doğumu / Bizimkiler Yaz Kampında -1	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	16	2013
557.	Peygamberimizin Gençliği / Bizimkiler Yaz Kampında -2	Ayşe Alkan Sarıççek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	160	2013
558.	Peygamberimizin Güzel Huyları / Beni Seven Peygamberim 7	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	48	2005
559.	Peygamberimizin Hayatı (2 kitap)	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Hz. Muhammed	160	2013
560.	Peygamberimizin Hayatı / (Küçük Boy Tek Kitap)	Mürşide Uysal	Uysal Yayınları	Hz. Muhammed	235	2002
561.	Peygamberimizin Küçük Arkadaşları	Tarık Uslu	Uğurböceği Yayınları	Sahabe	104	2008
562.	Peygamberimizin Küçük Dostları	Nehir Aydın Gökdoğan	Damla Çocuk	Sahabe	382	2014
563.	Peygamberimizin Küçük Sahabeleri (10 kitap)	Nehir Aydın Gökdoğan	Damla Çocuk	Sahabe	-	2014
564.	Peygamberimizin Mucizeleri Çocuklar İçin	M. Sinan Adalı	Uğurböceği Yayınları	Hz. Muhammed	128	2009
565.	Peygamberimizin Özellikleri ve Güzellikleri - 2	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Hz. Muhammed	128	2014
566.	Peygamberimizin Son Yılları / Beni Seven Peygamberim 6	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	48	2005
567.	Peygamberin Küçük Arkadaşları	M. Sinan Adalı	Uğurböceği Yayınları	Sahabe	143	2013
568.	Peygamberler Tarihi / Bulmaca Kitabı 4	Mustafa Baydemir	Çilek Yayınları	Peygamberler Tarihi	95	2003
569.	Peygamberlerden Mesajınız Var	Yılmaz Yenidinc	Nesil Yayınları Kelepir	Peygamberler Tarihi	320	2011
570.	Peygamberlere İman / Akif Amentü'yü Öğreniyor	Ahmet Efe	Semerkand Yayıncılık	İman ve İslâm	16	2014
571.	Peygamberlere ve Kitaplara İnanıyorum	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	İman ve İslâm	-	1983
572.	Peygamberlere Yolculuk & Davet Öyküleri	Münire Daniş	Timaş Genç	Peygamberler Tarihi	256	2012
573.	Peygamberleri Öğrenelim (Karton Kapak)	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Tahlil Yayınları	Peygamberler Tarihi	294	2015

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
574.	Peygamberleri Tanıyalım Seti 20 Kitap Takım	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Zafer Yayınları	Peygamberler Tarihi	320	2006
575.	Peygamberlerimi Çok Seviyorum	Tuba Nur Arıcan	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Peygamberler Tarihi	342	2009
576.	Peygamberlerimi Çok Seviyorum	Nehir Aydın Gökdoğan	Ekin Yayınları	Peygamberler Tarihi	176	2014
577.	Peygamberlerin Hayatı (9 Kitap)	Osman Koca	Beyan Yayınları	Peygamberler Tarihi	-	2015
578.	Peygamberlerin İzinde	Mehmet Nalbant	Semer kand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	224	2015
579.	Rabbim Allah	Özkan Öze	Diyanet İşleri Başkanlığı	Allah	184	2015
580.	Rabbimi Tanıdım Mutlu Oldum	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	144	2012
581.	Rahmet Damaları & Günlük Dua ve Zikirlerle Hayatın Kalbine Yolculuk	Besim Ensari	Nar Yayınları	İbadet	24	2010
582.	Ramazan Çocukları	Nur Dombaycı	Damla Çocuk	İman ve İslâm	120	2015
583.	Rasulullah'ın Ev Sahibi Eyyüb Sultan Hazretleri	Veysel Akkaya	Aden Yayınları	Sahabe	44	2015
584.	Resimlerle Abdest Gusül Namaz	Mehmet Kasadar	Hicaz Yayıncılık	İman ve İslâm	64	2014
585.	Rüya Yorumcusu Peygamber Hz. Yusuf	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
586.	Sabır Kahramanı Peygamber Hz. Eyyüp	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	32	2009
587.	Sabır Öyküsü / Hz. Eyyub (a.s)	Mehmet Nalbant	Semer kand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
588.	Sabretmeyi Öğreniyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Hadis	32	2012
589.	Sadakat Örneği Hz. Ebubekir / Çocuklar İçin İslam Tarihi Serisi 3	Adil Akkoyunlu	Çıra Yayınları	Sahabe	160	2015
590.	Sahabelerimi Çok Seviyorum	Süheyla Sancar	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Sahabe	313	2013
591.	Sahur Yıldızı	Ahmet Tezcan	Nehir Yayınları	İman ve İslâm	16	2000
592.	Saksıdaki Fabrikalar	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Din	16	2008
593.	Salıncakla Gökyüzüne Dokunabilir miyim? / Dedemden Mektuplar 9	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	48	2014
594.	Sapan Öyküsü / Hz. Davud (a.s)	Mehmet Nalbant	Semer kand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
595.	Seni Dinliyorum Anne	Şaban Çibir	Akademisyen Yayınevi	Din	130	2010
596.	Seni Tanımak Ne Güzel Allah'ım	Nurefşan Çağlaroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	324	2011
597.	Sevgi Peygamberi / Beni Seven Peygamberim 8	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	48	2005
598.	Sevgi Peygamberi Hz. Muhammed & (5 kitap + 1 VCD)	Yusuf Hüzeyfoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	80	2008
599.	Sevgili Peygamberim Siyer-i Nebi (12 Kitap 1. Seri)	Rahim Er	Babıali Kültür Yayıncılığı	Hz. Muhammed	336	2015
600.	Sevgili Erkek Çocukları Abdest Teyemmüm ve Namaz Kılmayı Birlikte Öğrenelim (Kartela)	Adem Karataş	Serhat Kitabevi	İbadet	46	2009
601.	Sevgili Kitabım	Prof. Dr. Mehmet Emin Ay, Süheyl Seçkinoğlu	Timaş Çocuk Yayınları	Kur'an-ı Kerim	326	2010
602.	Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler	Süheyl Seçkinoğlu	Timaş Çocuk Yayınları	Kur'an-ı Kerim	340	2015
603.	Sevgili Kur'an'ımdan Öyküler	Süheyl Seçkinoğlu	Timaş Çocuk Yayınları	Kur'an-ı Kerim	340	2015
604.	Sevgili Peygamberim & Herkes İçin Efendimizin Hayatı	Ömer Nasuhi Bilmen	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Hz. Muhammed	262	2011
605.	Sevgili Peygamberim / Çocuklar ve Gençler İçin Renkli	Ahmet Efe	Akçağ Yayınları	Hz. Muhammed	80	2006
606.	Sevgili Peygamberimiz (S.A.V) Nasıl Yaşadı?	Abdullah Toprak	Nar Yayınları	Hz. Muhammed	112	2014
607.	Sevgili Peygamberimizin Çocukluğu	Hüseyin Okur	Semer kand Yayıncılık	Hz. Muhammed	106	2009
608.	Sevgili Peygamberlerim	Hülya Aktaş	Çıra Yayınları	Peygamberler Tarihi	224	2013
609.	Sevgim Herkese Yeter mi? / Dedemden Mektuplar 5	Hekimoğlu İsmail	Timaş Çocuk Yayınları	Din	48	2014
610.	Sevgimizi Paylaşıyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Hadis	32	2012
611.	Sevimli Dinim İslam Seti (9 Kitap)	M. A. Çavuşoğlu	Müslim Çocuk Yayınları	Din	-	2013
612.	Sevimli Tırtıl ile Dinimin Değerlerini Öğreniyorum	Tuğba Bozcan	Damla Çocuk	Din	96	2013

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
613.	Seyyah Sirac Hicaz'da Nur Peygamberim	Hilal Acar	Mina Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	288	2014
614.	Sinsap Sinko - Ziyaret Asabı / Hikayelerle Dini Değerler 8	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2015
615.	Siyah Taş	Yusuf Hüzeyfeoğlu	Beyaz Daktilo Yayınları	Hz. Muhammed	16	2008
616.	Son Peygamber Bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed	Yılmaz Yenidinc	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	64	2010
617.	Soru ve Cevaplarla Dinimi Öğreniyorum	Doç. Dr. Mustafa Topaloğlu	Bilge Yayınları	Din	156	2007
618.	Soru ve Cevaplarla Temel Dini Bilgiler	Mehmet Kızılkaya	Hayat Yayınları	Din	47	2012
619.	Sorumluluk / Dini Değerler Serisi	Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın	Diyanet İşleri Başkanlığı	Din	-	2014
620.	Sorumluluk / Zorbul Zehra'nın Günlüğü	Ahmet Mercan, Neriman Karatekin	Edam Yayınları	Ahlak	32	2012
621.	Sönmeyen Yıldızlar	Ahmet Efe	Nar Yayınları	Sahabe	128	2014
622.	Sultanahmet Camii	Senai Demirci, Semine Demirci	Uçurtma Yayınları	Din	24	2010
623.	Sultanın Mektubu / Kitaplara İman -3	Osman Demir	Erkam Yayınları	İman ve İslâm	112	2008
624.	Sultanın Öyküsü / Hz. Süleyman (a.s)	Mehmet Nalbant	Semerkand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
625.	Süper Gözlerim Olsa Allah'ı Görebilir miyim?	Zeynep Sevde	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	96	2011
626.	Süper Güçlerim Olsa Allah'la Konuşabilir miyim?	Zeynep Sevde	Nesil Çocuk Yayınları	Allah	96	2011
627.	Takvanın Yavru Aslanları / İslami Eğitim Serisi	Kolektif	Dua Yayıncılık	Din	191	2013
628.	Tarik Bin Ziyad ve Endülüs	Adil Akkoyunlu	Çıra Yayınları	Din	160	2015
629.	Tatlı mı Tatlı Duam	Yusuf Dursun	Timaş Çocuk Yayınları	İbadet	128	2008
630.	Tecvidli Kur'an Öğreniyorum (Mavi) (Kod:Ayfa161M)	Ali Haydar	Ayfa Basın	Kur'an-ı Kerim	32	2013
631.	Tecvidli Kur'an Öğreniyorum (Pembe) (Kod:Ayfa161P)	Ali Haydar	Ayfa Basın	Kur'an-ı Kerim	32	2013
632.	Temel Dini Bilgiler (Abdest - Namaz Bölümü 1. Kitap) & Çocuklar İçin	Osman Arpaçukuru	Beka Yayınları	İbadet	160	2012
633.	Temel Dini Bilgiler Rehberim / Ahlak	Fatma Boztaş	Nesil Çocuk Yayınları	Din	104	2014
634.	Temel Dini Bilgiler Rehberim / İbadet	Fatma Boztaş	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	96	2014
635.	Temel Dini Bilgiler Rehberim / İtikat	Fatma Boztaş	Nesil Çocuk Yayınları	Din	104	2014
636.	Temel Dini Bilgiler Rehberim / Siyer	Fatma Boztaş	Nesil Çocuk Yayınları	Din	120	2014
637.	Temel Dini Bilgiler Rehberim Seti (4 Kitap)	Fatma Boztaş	Nesil Çocuk Yayınları	Din	-	2014
638.	Temizliği Öğreniyorum / Sıbyan Eğitim Seti -1	Vahid Sur	Marifet Çocuk	Din	16	2014
639.	Temizlik / Peygamberimizin Özellikleri ve Güzellikleri - 1	Özkan Öze	Uğurböceği Yayınları	Hz. Muhammed	112	2014
640.	Temizlik ve Abdest, Namaz	Mustafa Varlı	Hikmet Neşriyat	İbadet	160	2006
641.	Teravihte Gülen Çocuklar	Mahmut Bıyıklı	Çocuk Kitaplığı	Din	86	2015
642.	Terzi ve Model / Said Nursi'den İbretli Hikayeler 1	Veli Sırım	Nesil Çocuk Yayınları	Din	32	2003
643.	Testli-Bulmacalı Temel Dini Bilgiler	Canan Doludizgin	Yasin Yayınevi	Din	333	2012
644.	Teşekkür Ederim Allahım	Figen Yaman Coşar	Yediveren Yayınları	Din	400	2014
645.	Teşekkür Ederim Allah'ım	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Din	16	2008
646.	Teşekkür Ederim Allah'ım	Süheyla Sancar	Mavi Lale Kitabevi Yayınları	Din	364	2011
647.	Tevhid Önderleri Peygamberler Aleyhimüsselam & Hazreti Adem, Hazreti Nuh, Hazreti Hud, Hazreti Salih	Hasan Sabaz	Dua Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	32	2008
648.	Tevhid Önderleri Peygamberler Aleyhimüsselam & Hazreti İbrahim	Hasan Sabaz	Dua Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	32	2008
649.	Tevhid Önderleri Peygamberler Aleyhimüsselam & Hazreti Yusuf (a.s)	Hasan Sabaz	Dua Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	32	2008
650.	Timbil / Namaz Bilgisi	Aslıhan Atik Yıldız	Beyan Yayınları	İbadet	64	2013
651.	Tufan Öyküsü / Hz. Nuh (a.s)	Mehmet Nalbant	Semerkand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
652.	Tutumluluk / Dini Değerler Serisi	Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın	Diyanet İşleri Başkanlığı	Din	-	2014
653.	Tuz Hakkı	Suat Karadağ	Hikmet Neşriyat	Din	-	2003
654.	Tüm Çocuklar İçin Renkli, Resimli Dinimi Öğreniyorum	Abdullah Eymen	Akra Neşriyat	Din	128	2015
655.	Türk İslam Tarihi Seti (10 Kitap Takımı) / Popüler Tarih	Metin Özdamarlar	Timaş Çocuk Yayınları	Peygamberler Tarihi	320	2008
656.	Türkistan Piri Ahmed Yesevi	Veysel Akkaya	Aden Yayınları	Din	48	2015

	KİTAP ADI	YAZAR ADI	YAYINEVİ	KATEGORİ	SAYFA SAYISI	YAYIN YILI
657.	Uçarım Dualarla Gökyüzüne	Bestami Yazgan	Nesil Çocuk Yayınları	İbadet	64	2010
658.	Uçarım Dualarla Gökyüzüne	Bestami Yazgan	Nar Yayınları	İbadet	64	2015
659.	Uzayle'nin İmanı	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	İman ve İslâm	32	1982
660.	Üç Arkadaş / Dualarla Arkadaşlık Öyküleri (Osmanlıca-Türkçe)	Meryem Tortuk	Rika Kitap	Din	32	2014
661.	Üsâme B. Zeyd & Peygamberimizin En Sevdiği Çocuk	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Sahabe	96	2011
662.	Üzülmesin, Ağlamasın Gülsün Peygamberim	Mehmet Akif Karayel	Erkam Yayınları	Hz. Muhammed	80	2009
663.	Varlıkların Dilinden Efendimiz	Abdülkadir Süphandağı	Nesil Çocuk Yayınları	Hz. Muhammed	80	2010
664.	Veda Haccı / Bizimkiler Yaz Kampında -10	Ayşe Alkan Sarıçiçek	İnkılab Yayınları	Hz. Muhammed	16	2013
665.	Yaprak Böceği Yami - Selam / Hikayelerle Dini Değerler 10	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk Yayınları	Din	32	2015
666.	Yaradılış Destanı Yahut Hz. Adem	Osman Koca	Beyan Yayınları	Peygamberler Tarihi	16	2015
667.	Yaralı Kuğu	Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir	Damla Çocuk	Din	32	1981
668.	Yaratılış Öyküsü / Hz. Adem (a.s)	Mehmet Nalbant	Semer kand Yayıncılık	Peygamberler Tarihi	20	2015
669.	Yaratılışın Ağacının İlk Meyvesi Hazret-i Adem	Süleyman Kösmene	Yeni Asya Neşriyat	Peygamberler Tarihi	123	2004
670.	Yardıma Koşuyoruz / Hadisleri Öğreniyorum	Nur Kutlu	Timaş Çocuk Yayınları	Hadis	32	2012
671.	Yardımsverlik / Dini Değerler Serisi	Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın	Diyanet İşleri Başkanlığı	Din	-	2014
672.	Yardımsverlik / Zorbul Zehra'nın Günlüğü	Ahmet Mercan, Hasan Aycın, Neriman Karatekin	Edam Yayınları	Ahlak	32	2012
673.	Yavrular Sütsüz Olur mu? / Gıdıbdı'nın Maceraları 3	Prof. Dr. Şener Dilek	Feyza Yayıncılık	Din	16	2011
674.	Yavrularımıza Din Dersi	Ahmet Hamdi Akseki	Cihan Yayınları	Din	368	2015
675.	Yaz Kur'an Kursları İçin Dini Bilgiler	Nedim Bal	Nebevi Hayat Yayınları	Din	160	2015
676.	Yol Arkadaşı / Dualarla Arkadaşlık Öyküleri (Osmanlıca-Türkçe)	Meryem Tortuk	Rika Kitap	Din	32	2014
677.	Yosunlu Gölün Çobanı / Ayet ve Hadis Konulu Hikayeler 2	Yaşar Koca	Erkam Yayınları	Din	24	2008
678.	Zarife'nin Salıncağı / Ayet ve Hadis Konulu Hikayeler 1	Yaşar Koca	Erkam Yayınları	Din	24	2008
679.	Zekatı Öğreniyorum / Sıbyan Eğitim Seti -5	Vahid Sur	Marifet Çocuk	İman ve İslâm	16	2014
680.	Zeyd B. Sabit & Altı Dil Bilen Harika Çocuk	Dr. Hilal Çelikkol Kara	Nesil Çocuk Yayınları	Sahabe	96	2011
681.	Zikir Fikir Şükür	Yavuz Bahadıroğlu	Nesil Çocuk Yayınları	Din	16	2008
682.	Zorbul Zehra'nın Bulmacaları / Ahlak	İlyas Aslan, Alpaslan Durmuş, Neriman Karatekin, Hatice Işılak Durmuş, Melek Çakıroğlu, Nezire Demir	Edam Yayınları	Ahlak	31	2011
683.	Zorbul Zehra'nın Bulmacaları / Esmâ-i Hüsnâ	İlyas Aslan, Alpaslan Durmuş, Neriman Karatekin, Hatice Işılak Durmuş, Melek Çakıroğlu, Nezire Demir	Edam Yayınları	Allah	31	2011
684.	Zorbul Zehra'nın Bulmacaları / Namaz	İlyas Aslan, Alpaslan Durmuş, Neriman Karatekin, Hatice Işılak Durmuş, Melek Çakıroğlu, Nezire Demir	Edam Yayınları	İbadet	31	2011

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

1982 Konya doğumlu olan Muhammed Fatih Turanalp; ilkokul, ortaokul ve lise tahsilini Konya’da tamamladı. 2004 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezun oldu. 2011 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında *Almanya’daki “Bibelgarten Im Karton” Örneğinin Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi ve “Kur’an Bahçesi” Uyarlaması* başlıklı yüksek lisans tezini hazırladı. 2005 yılında çocuklar için BeyazBulut.com sitesini kurdu. Çocuk edebiyatı alanında 2007 yılında Salıncak Yayınlarından çıkan “Binbir Bulut Masalları” adlı kitabını 2013 yılında “Bi’ keresinde...” ve 2016 yılında “Düşünüyorum da...” (Nar Yayınları) kitabı izledi. Turanalp, 2013 yılında yayın hayatına başlayan “her yaşta çocuklara edebiyat dergisi” BeyazBulut’un genel yayın yönetmeni. Evli ve bir çocuk babası.